

Regionální ekonomika a politika pro bakalářské studium

Distanční studijní text

Kamila Turečková

Karviná 2019

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**

OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Obor: Tato distanční studijní opora tematicky spadá do oboru Veřejná ekonomika a správa.

Klíčová slova: Regionální politika, regionalistika, region, regionální disparity, odvětvová struktura regionů, regionální struktura, regionální rozvoj, teorie regionálního rozvoje, nositelé regionální politiky, nástroje regionální politiky, ekonomický region, ekonomická úroveň regionu, konkurenceschopnost regionu, Česká republika, ekonomika regionu, meziregionální srovnání.

Anotace: Předložená distanční studijní opora s názvem „Regionální ekonomika a politika pro bakalářské studium“ se snaží být základním učebním textem předmětu Regionální ekonomika a politika zejména pro studenty kombinované formy bakalářského studia Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné, Slezské univerzity v Opavě. Jedná se o nově zpracovanou oporu, která vychází z dlouhodobé výukové praxe a publikační činnosti autorky. Obsahovou náplní této distanční opory je teoretické vymezení regionální politiky, jejich nástrojů, institucionálního zabezpečení a zejména zdůraznění její opodstatněnosti ve fungující ekonomice a prosperující společnosti. Dalšími oblastmi, kterým se distanční opora věnuje, je problematika regionálního rozvoje, regionálních disparit, konkurenceschopnosti regionů a to na pozadí definování a charakteristice samotného pojmu „region“. Samotné regiony České republiky jsou představeny prostřednictvím popisu jejich odvětvové a ekonomické struktury a úrovně doplněné o statistiky a meziregionální srovnání.

Opora je rozdělena do třinácti kapitol a obsahuje podrobnější deskripci a analýzu základních teoretických i praktických oblastí týkajících se regionální politiky, regionální ekonomiky a regionálního rozvoje a dalších dílčích témat, která odpovídá náplni kurzů bakalářského stupně studia předmětu Regionální politika a ekonomika, resp. jeho alternativ, vyučovaných na všech standardních ekonomických fakultách. Z toho pohledu ji mohou využít všichni zájemci o problematiku obecné analýzy regionální politiky a regionální ekonomiky.

Autor: **Ing. Kamila Turečková, Ph.D.**

Obsah

ÚVODEM.....	6
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY.....	7
1 REGIONALISTIKA A REGION	8
1.1 Rešerše základních pojmů	9
1.2 Region	13
1.3 Regionální problémy	16
2 REGIONÁLNÍ STRUKTURA V ČESKÉ REPUBLICE.....	20
2.1 Česká republika	21
2.2 Regionální struktura České republiky	23
2.3 Administrativní územní celky v České republice	25
2.4 Obecná charakteristika regionů České republiky	27
3 REGIONÁLNÍ ROZVOJ.....	32
3.1 Regionální rozvoj a jeho zdroje	32
3.2 Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji	37
4 REGIONÁLNÍ POLITIKA A JEJÍ CÍLE.....	42
4.1 Regionální politika	43
4.2 Teoretické přístupy k regionální politice	47
4.3 Typy regionální politiky	49
4.4 Cíle regionální politiky.....	50
4.5 Nositelé regionální politiky (obecné pojetí).....	52
5 NÁSTROJE REGIONÁLNÍ POLITIKY	57
5.1 Nástroje regionální politiky.....	58
5.2 Nástroje regionální politiky dle druhu, síly vlivu a adresátů	60
5.3 Makroekonomické a mikroekonomické nástroje regionální politiky	63
5.3.1 Makroekonomické nástroje regionální politiky	63
5.3.2 Mikroekonomické nástroje regionální politiky.....	65
6 REGIONÁLNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE	68
6.1 Regionální politika v České republice a její vývoj	69
6.2 Legislativní rámec regionální politiky	72
6.3 Strategie regionálního rozvoje České republiky	73
6.4 Nositelé regionální politiky v České republice	80

7	REGIONÁLNÍ ROZDÍLY	85
7.1	Regionální rozdíly (regionální disparity) a jejich členění.....	86
7.2	Příčiny meziregionálních rozdílů	89
7.3	Regionální rozdíly v České republice	91
8	REGIONÁLNÍ KONKURENCESCHOPNOST	96
8.1	Koncept konkurenceschopnosti regionu	96
8.2	Zdroje a faktory regionální konkurenceschopnosti.....	98
8.3	Regionální konkurenceschopnost v ČR podle Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014–2020 (převzato)	100
9	EKONOMICKÁ STRUKTURA A ÚROVEŇ REGIONŮ.....	103
9.1	Ekonomická struktura regionů	104
9.2	Ekonomická úroveň regionů a indikátory ekonomické úrovně regionů	105
9.3	Ekonomická odvětví.....	109
9.4	Ekonomicko-geografická analýza ekonomických činností.....	112
9.4.1	Ukazatelé velikosti odvětví.....	112
9.4.2	Ukazatelé struktury odvětví	113
9.4.3	Geografická koncentrace a specializace odvětví (lokalizační analýza).....	113
10	EKONOMICKÁ ÚROVEŇ REGIONŮ V ČESKÉ REPUBLICE	119
10.1	Datové a informační zdroje	119
10.2	Analýza vybraných dat ekonomické úrovně v regionech České republiky...	123
11	SEKTOROVÁ STRUKTURA REGIONŮ	128
11.1	Sektorová struktura regionů.....	128
11.2	Tradiční a rozšířené vymezení odvětvové struktury ekonomiky.....	130
11.3	Rozšířená sektorová struktura regionů České republiky	133
12	MEZIREGIONÁLNÍ SROVNÁNÍ ODVĚTVOVÝCH CHARAKTERISTIK V ČESKÉ REPUBLICE	140
12.1	Regionální ukazatelé v odvětvovém členění	140
12.2	Hodnocení velikosti a struktury odvětví v regionech České republiky.....	141
12.3	Koncentrace a specializace ekonomických činností.....	147
13	EKONOMIKA REGIONŮ ČESKÉ REPUBLIKY	149
13.1	Praha (CZ01) – Hlavní město Praha.....	149
13.2	Střední Čechy (CZ02) – Středočeský kraj.....	152
13.3	Jihozápad (CZ03)	155
13.3.1	Jihočeský kraj.....	155

13.3.2	Plzeňský kraj	157
13.4	Severozápad (CZ04)	160
13.4.1	Karlovarský kraj	160
13.4.2	Ústecký kraj	162
13.5	Severovýchod (CZ05).....	165
13.5.1	Liberecký kraj	165
13.5.2	Královohradecký kraj	167
13.5.3	Pardubický kraj	169
13.6	Jihovýchod (CZ06)	171
13.6.1	Jihomoravský kraj	171
13.6.2	Kraj Vysočina	173
13.7	Střední Morava (CZ07)	175
13.7.1	Olomoucký kraj	175
13.7.2	Zlínský kraj	178
13.8	Moravskoslezsko (CZ08) - Moravskoslezský kraj	180
LITERATURA		184
SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY		188
PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON.....		191

ÚVODEM

Předložená distanční studijní opora si klade za cíl v hlavních bodech seznámit čtenáře a studenta s vybranými oblastmi regionální politiky, regionálního rozvoje a regionální ekonomiky standardně vyučovanými v rámci bakalářského studia na ekonomicky orientovaných fakultách příslušných vysokých škol. Konkrétně je tato distanční studijní opora primárně určena zejména studentům předmětu Regionální ekonomika a politika vyučovaného v kombinované formě na Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné, Slezské univerzitě v Opavě, ale lze ji využít napříč všemi zájemci o studium této problematiky. U čtenářů se předpokládá, a je výhodou, základní znalost (politické) geografie českého území, podstat hospodářské politiky a skutečnost mít dostatečný všeobecný přehled.

Studijní text je v této opoře rozdělen do třinácti obsahově sjednocených celků, které korespondují s jednotlivými dílčími oblastmi problematiky regionální politiky a ekonomiky, resp. regionálního rozvoje, vyučované na Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné a nacházejí paralelu v přednáškách a sylabu předmětu.

Vlastní opora je doplněna zejména o tabulky a grafy a řadu distančních prvků (definice, k zapamatování, otázky apod.). Každá z kapitol pak obsahuje rychlý náhled na řešený problém, cíle, k nimž by měl student v průběhu studia dané kapitoly dospět a klíčová slova. V závěru je pak vždy uvedeno shrnutí kapitoly. Vzhledem k rozsahu publikace nebylo možno, a ani to nebylo záměrem, postihnout celou a velice obšírnou oblast teoretické i praktické problematiky regionální politiky a ekonomiky. K tomuto účelu slouží samotné přednášky předmětu a další odborné i vědecko-populární publikace, materiály a analýzy, které zkoumají oblast doplňují a rozšiřují. Zde je potřeba ještě zdůraznit, že regionální ekonomika se dennodenně proměňuje, proto jsou meziregionální srovnání a další data, která doplňují text distanční opory, provedena na aktuálních datech dostupných k období zpracovávání opory a celá opora je psána na pozadí geografického rámce vymezeného Českou republikou. Veškeré doplňkové materiály, u nichž není uveden zdroj, jsou vlastní tvorbou autora. Na závěr studijní opory je uveden seznam literatury a zdrojů, ze kterých bylo při psaní textů čerpáno.

Doufám, že Vám tato distanční studijní opora bude užitečným zdrojem informací z oblasti regionální politiky a regionální ekonomiky a přeji Vám hodně úspěchů ve studiu.

Kamila Turečková
Karviná, podzim 2019

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY

Vlastní studijní text distanční opory Regionální politika a ekonomika pro bakalářské studium je rozdělen do třinácti samostatných kapitol, které odpovídají třinácti studijním týdnům standardního vysokoškolského semestru. Tyto kapitoly lze seskupit do sedmi obsahově podobných bloků, jež jsou postupně věnovány úvodu do problematiky regionalistiky a vymezení pojmu region včetně definování regionální struktury v České republice (1. a 2. kapitola), regionálnímu rozvoji a teoriím regionálního rozvoje (kap. 3), regionální politice, jejím cílům, institucionálnímu a legislativnímu zabezpečení, nástrojům regionální politiky a postavení regionální politiky v České republice (kap. 4 - 6), problematice regionálních rozdílů (7. kapitola), konkurenceschopnosti regionů (kap. 8), ekonomické struktury a úrovni regionů České republiky (9. a 10. kapitola), a nakonec odvětvové struktury regionů, meziregionálnímu srovnání ve vybraných ukazatelích a ekonomice jednotlivých regionů v České republice (kap. 11 - 13).

V první kapitole nazvané „Regionalistika a region“ je vysvětlena podstata a předmět zkoumání regionalistiky a zejména samotný pojem region. Tato kapitola je také zaměřena zejména na objasnění základního pojmoslovného aparátu, jež je nezbytný pro správné pochopení látky vysvětlované v následujících kapitolách. Druhá kapitola je plně věnována vymezení regionální struktury v ČR a územnímu členění. Pozornost ve třetí kapitole je zaměřena na oblast regionálního rozvoje v kontextu jeho základní charakteristiky, teorií regionálního rozvoje a faktorů determinujících rozvojový potenciál regionu.

Blok dílčích kapitol od čtvrté do šesté kapitoly je plně věnován oblasti regionální politiky, a to jak ve zcela teoretické rovině, tak také s odkazem na konkrétní regionální politiku v České republice. V následující kapitole s názvem „Regionální rozdíly“ je představena problematika disparit, které vznikají mezi regiony, ať již přirozeně nebo uměle. Osmá kapitola představuje oblast konkurenceschopnosti regionů a faktorů, které ji do značné míry ovlivňují. Kapitola devátá vysvětluje pojem ekonomický region a teoreticky popisuje možnosti měření a stanovení ekonomické úrovně regionů, které se promítá do ekonomické struktury regionu. Desátá kapitola je ryze empiricky zaměřená na meziregionální srovnání ekonomické úrovně českých regionů a umožňuje tak praktickou aplikaci poznatků z deváté kapitoly.

Poslední tři kapitoly jsou spojeny s odvětvovou strukturou regionů, kdy je nejdříve sektorová struktura popsána v teoretické rovině, následně je aplikována na regiony České republiky, kdy je na jejím pozadí provedeno meziregionální srovnání prostřednictvím vybraných reprezentativních ukazatelů z primárního, sekundárního, terciálního a kvartálního sektoru, aby v poslední kapitole byla popsána stručná charakteristika ekonomiky jednotlivých regionů České republiky.

1 REGIONALISTIKA A REGION

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

První kapitola je věnována teoretickému úvodu do problematiky regionů a regionální ekonomiky a politiky. V první části jsou vymezeny základní pojmové termíny, které je nutné znát vzhledem k další odborné diskuzi a zpracovanému textu napříč celou oporou. Zejména je potřeba vědět, co je to socioekonomická geografie, regionalizace, regionalistika a regionální ekonomika.

Další část kapitoly je věnována přímo regionu, jeho vymezení i kategorizaci s ohledem na zvolená kritéria a úhel pohledu. Regiony jsou přirozené či umělé, homogenní a heterogenní, resp. funkční a členěné do skupin a tříd na makroregiony, mezoregiony a mikroregiony s odkazem na jejich první a druhé řády. Vysvětlen je také subregion a Euroregion jako typ transnacionálního regionu. Poslední část se týká regionálních problémů a jejich příčinám i dopadům. Právě předcházení a řešení regionálních problémů je náplní aplikované regionální politiky.

CÍLE KAPITOLY

- charakterizovat základní pojmy spojené s problematikou regionů
- znát obsahovou náplň socioekonomické geografie
- rozlišit termíny regionalizace, regionalistika, regionální ekonomika a ekonomie
- členit regiony podle typu vzniku, struktury, funkčnosti či jejich hierarchie
- definovat subregion a euroregion
- znát příčiny i dopady regionálních problémů
- příčiny regionálních problémů členit na faktory primární a sekundární

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Funkční region, geografie, homogenní a nehomogenní region, euroregion, problémové regiony, prostor, region, region přirozený a region umělý, regionalistika, regionalizace, regionální ekonomie, regionální ekonomika, regionální problémy, socioekonomická geografie, subregion, urbanizace, území.

1.1 Rešerše základních pojmů

Na začátku tohoto učebního textu je potřeba definovat klíčové pojmy, které souvisí s regionální ekonomikou a politikou. Vymežíme si pojem (1) geografie a socioekonomická geografie, (2) prostor a území, (3) urbanizace, (4) regionalizace, (5) regionalistika a (6) rozdíl mezi regionální ekonomikou a ekonomikou. Regionální politika je představena v samostatné kapitole č. 4.

Geografie patří mezi nejstarší vědní nauky a nachází se na pomezí přírodních, společenských i technických oborů, přičemž jde o vědu syntetickou (souhrnnou) a komplexní, která zkoumá vazby mezi přírodní a socioekonomickou (sociální) sférou v prostoru i čase. Geografie zkoumá chování prvků, procesů a vztahů v konkrétním územním prostoru (krajinné sféře) v nejširší komplexnosti. Pomocí geografie jsme schopni sledovat socioekonomicko-geografické i fyzicko-geografické jevy v prostoru, hodnotit příčiny a prostorové dopady některých činností a sledovat a hodnotit prostorové rozdíly a podobnosti mezi regiony.

DEFINICE

Geografie je věda zkoumající prostorové rozšíření jevů na Zemi, jejich vzájemnou interakci s krajinnou sférou a jejich dynamický vývoj v čase. Geografie člení územní prostor na: (1) fyzicko-geografickou (přírodní) sféru a (2) socioekonomicko-geografickou sféru, která je definována výsledky lidské činnosti.

Předmět Regionální ekonomika a politika se částečně prolíná se socioekonomickou geografii, která se zabývá studiem socioekonomické sféry. Ta je tvořena lidskou společností a její hospodářskou činností. Jednotlivé složky socioekonomické sféry (obyvatelstvo, sídla, infrastruktura, ekonomické aktivit – zemědělství, průmysl, doprava, cestovní ruch, kultura, služby apod.) jsou objektem jejího studia. Socioekonomická geografie (skupina společensko-hospodářských geografických věd) se dělí na rozličné dílčí obory, kdy nás bude zajímat pouze obecná ekonomická geografie zaměřená na geografii ekonomických aktivit.

PRO ZÁJEMCE

Socioekonomická geografie, jinak též humánní, antropogenní nebo jen kulturní či sociální geografie, se zabývá studiem aktivit lidské společnosti v územním (i přírodním) prostoru a jejich vzájemnou interakcí. Věnuje se systematickému zkoumání vzorců a procesů, které tyto interakce utváří. Obzvláště klade důraz na zkoumání příčin a důsledků rozmístění lidských aktivit na zemském povrchu.

Prostor - teritorium (z geografického smyslu slova) představuje systém polohových měnicích se vztahů ve světě hmotných předmětu. Daný prostor se odlišuje od ostatních svou územní diferenciací (například podle geografických, geologických nebo klimatických podmínek, urbanizace apod.) a je měřitelný podle vzdálenosti, rozsahu, lokalizace aj. Prostor jako takový je ekonomický faktor, který má svou hodnotu i náklady na užívání a je stanoven jako lokalizační faktor při rozhodování o umístění ekonomických aktivit. Prostor ovlivňuje potenciál území.

Území je možným synonymem prostoru a v tomto smyslu jej budeme chápat i my. Území je oblast, formálně i neformálně vytýčená, která je definována určitým souborem společných (fyzicko-geografických nebo sociálně-ekonomicko-společenských) charakteristik, které dané území odlišují od jiného území (oblasti).

Urbanizace těsně souvisí s osídlením území, kdy se jedná o proces prostorové koncentrace obyvatelstva a lidských činností a aktivit na daném území (nejčastěji se jedná o změnu venkovského způsobu života na městský). Urbanizace souvisí se změnami v chování a jednání obyvatel, v jejich kulturních a životních vzorcích, a s jejich reakcí na změny životního prostředí, industrializace, organizace společnosti apod. Jinak řečeno urbanizace (poměšťování) představuje proces formování a rozvoje městského způsobu života, růstu úlohy městských sídel ve vývoji společnosti a pronikání městských prvků do prostoru osídlení.

DEFINICE

Urbanizace představuje koncentraci prostorových forem organizace lidské společnosti.

PRO ZÁJEMCE

Osídlení jako takové je dynamický systém navzájem propojených prvků a vztahů, který označuje urbanisticko-sociální jednotku libovolné velikosti na daném území. Osídlení je výsledkem vývoje rozmístování obyvatelstva a současný stav osídlení na našem území je charakteristický hustou sítí sídel různé velikosti od osady, přes vesnici a město po velkoměsto (metropoli).

Dalším termínem, který je potřeba představit je regionalizace. Regionalizace je aktivní činnosti směřující k vymezení regionů, tj. k (pomyslnému či faktickému) ohraničování určitého území na základě zvolených kritérií, které vyplývají z konkrétních potřeb regionalizace. Regionalizace se zpravidla provádí na základě dvou hledisek:

- objektivního, na základě pevnosti vazeb mezi zkoumanými prvky v regionu,
- subjektivního, dle stanovené potřeby, například s ohledem na cíl výzkumu apod.

Regionalizace se provádí dvěma způsoby: (1) zdola a (2) shora. Při procesu vymezování regionů zdola objektivně vycházíme od základních jednotek, převážně z pohledu ekosystémů či geomorfologie nebo z historického vývoje. V tomto případě dvě a více jednotek, mezi nimiž je silnější interakce vazeb než k okolním jednotkám, vytvářejí region. Naproti tomu regionalizace prováděná shora se využívá subjektivní pohled při vymezování typických území regionů, zejména pro potřeby lidské společnosti.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Proces vymezování regionů označujeme jako regionalizace. Úkol regionalizace je stanovit charakteristické rysy, procesy, způsob vývoje a vazby tak, aby byly ukázány typické charakteristiky regionu. Současně je třeba vyloučit nerelevantní detaily.

Příčiny regionalizace souvisí s vývojem lidské společnosti a její potřebou členit geografickou sféru na menší specifické územní celky (státy, království, provincie, kantony, kraje, hrabství, župy, departamenty, prefektury aj.) a to převážně z důvodu provádět na těchto (administrativních) územních celcích jednotnou „státní“ správu či samosprávu. Příčiny regionalizace tak jsou zejména politické a ekonomické.

DEFINICE

Regionalizace je proces, který vytváří předpoklady pro to, aby se vnitrostátní regiony mohly rozvíjet na základě svého vlastního úsilí, mobilizací své ekonomické struktury, své regionální identity a dalších složek svého potenciálu. Regionalizace tak vede k diferenciaci regionů jak z pohledu ekonomického rozvoje, tak celkové životní úrovně lidí.

(MARCOU, 2002)

Regionalistika je multioborová, interdisciplinární vědní disciplína, která se zabývá studiem prostorových jevů, procesů a vztahů. Regionalistika se zastřešující pojem pro regionální vědy a má tak charakter rámcového a souhrnného vědního oboru. Ustavila se v 50. letech 20. století a za jejího zakladatele je považován Walter Isard (1919-2010). Regionální věda je oblastí sociálních věd týkajících se analytických přístupů k problémům, jako jsou specifika sídel nebo regionů.

Regionalistika je zdrojem pro další aplikované aktivity v regionálním rozvoji, pro regionalizaci a regionalismus. Regionalismus je výsledkem regionalizace, označuje nějaký stav (nikoli činnost) či stupeň spolupráce.

DEFINICE

Regionalistika nebo také regionální věda se zabývá zkoumáním vzniku, vývoje a charakterem regionů s cílem zvýšení kvality života lidí žijících v jednotlivých regionech.

(HUDEČKOVÁ, LOŠŤÁK, ŠEVČÍKOVÁ, 2008)

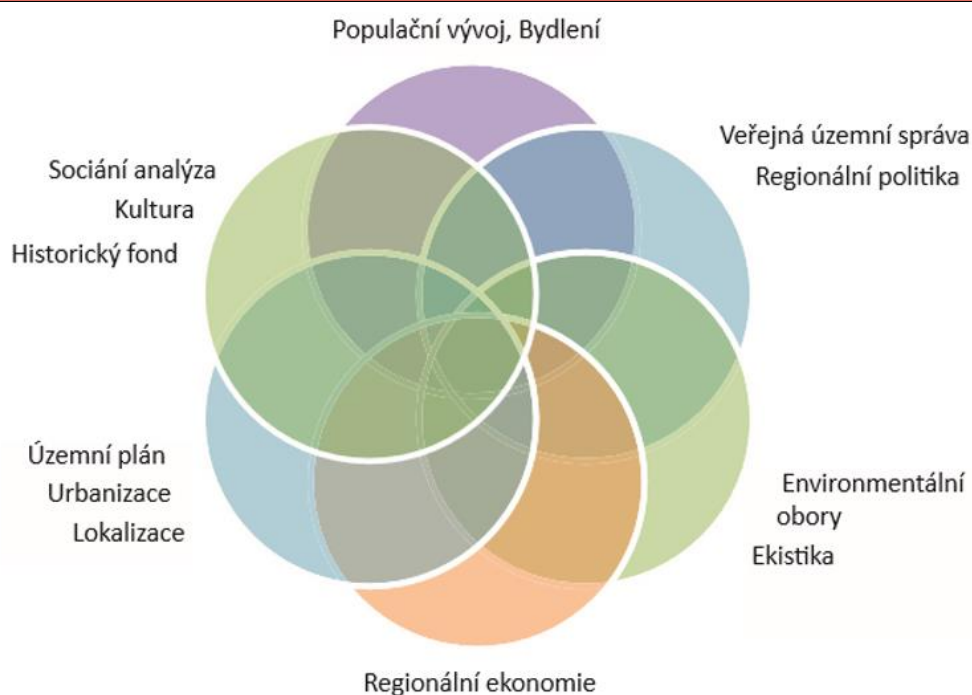
PRO ZÁJEMCE

Regionalismus je společenská praxe, která vyjadřuje úsilí o zachování specifických kulturních a etnických tradic určitého území. JOHNSTON, GREGORY, SMITH (2000) definují regionalismus jako politické nebo kulturní hnutí, které politizuje území znevýhodněných regionů s cílem obhajovat a prosazovat regionální zájmy.

Schéma 1 zobrazuje věcné oblasti tvořící regionalistiku jako souhrnný obor.

SCHÉMA 1: HLAVNÍ VĚCNÉ OBLASTI TVOŘÍCÍ REGIONALISTIKU JAKO SOUHRNNÝ OBOR

Zdroj: http://kreg.vse.cz/wp-content/uploads/2011/04/Machacek_Wok_Regio.pdf

Jako poslední je potřeba rozlišit dva pojmy, a to regionální ekonomiku a regionální ekonomii.

Regionální ekonomikou chápeme ekonomický systém vymezený na územních celcích, které jsou součástí větších ekonomických systémů (států...), avšak se projevují jako relativně samostatné celky mající vlastní identitu. Na této teritoriální úrovni se aplikuje hospodářská politika s místním dosahem. Mezi věcné součásti regionální ekonomiky patří například vývoj regionální ekonomické základny, povaha odvětvové struktury, vztahy mezi vstupy a výstupy, vnitřní i vnější pohyb produkčních faktorů apod.

Regionální ekonomie je vědní disciplína, jejímž těžištěm jsou ekonomické významné územní vztahy a jevy. Regionální ekonomie je v současnosti dynamickým interdisciplinárním oborem, který zahrnuje jak prvky standardní ekonomie, tak i dalších disciplín, jako je geografie, sociologie, urbanismus apod. Důležitým znakem je zahrnutí prostoru do rozhodování domácností a firem, které standardní ekonomie opomíjí. Předmětem zájmu regionální ekonomie jsou prostorová hlediska v kontextu teoretických ekonomických situací a systémů. Regionální ekonomie je podmnožinou oblasti, která se označuje regionální věda s tím, že klade důraz právě na vysvětlení ekonomických problémů a jevů.

1.2 Region

Termín region pochází z latinského výrazu "regio, regionis" a slouží k vymezení území na základě jednoho nebo více kritérií. Jinými slovy region charakterizuje prostorové pojetí územního celku určité velikosti obvykle vymezený hranicemi, kterému jsou vlastní určité společné znaky vyplývající z homogenity a funkčnosti regionu. Možnými synonymy pro termín „region“ jsou: územní prostor, teritorium, krajina, oblast, lokalita aj. Nejobecnější geografická definice pojmu region je, že region je „komplex vznikající regionální diferenciací krajinné sféry“. Jednotná a univerzální definice regionu není. Správnost definice regionu se odvíjí od účelu, pro který je používána.

DEFINICE

Region je území s definovanými prvky, v němž existuje specifická funkční a související infrastruktura a prosazuje se společný zájem na rozvoji regionu a na zlepšení blahobytu občanů.

(SKOKAN, 2004)

Zákon 248/ 2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje definuje region jako: „územní celek vymezený pomocí administrativních hranic krajů, okresů, správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem, správních obvodů obcí s rozšířenou působností obcí nebo sdružení obcí“. Ježek (2008) v souvislosti s tím konstatuje, že: „... regiony dnes již nejsou jen

považovány za normální vyjádření prostorové klasifikace, ale jsou považovány za konstituční prvek společenské a ekonomické struktury. S ohledem na rostoucí význam regionů se vědecký zájem také posunuje od hledání kritérií pro klasifikaci a typologizaci regionů k procesům institucionalizace a politického řízení regionů (viz. např. diskuze o region governance nebo regionálním managementu).“

Regiony mohou být stanoveny buď politicky, jako administrativní jednotka, nebo mohou vzniknout přirozeně, jako kulturní, či národnostní nebo náboženský celek, případně na základě vlastností (homogenní region) či vztahů jako (heterogenní) funkční region (viz dále v textu). Z různých hledisek tak existuje řada různě vymezených regionů, které se tak často vzájemně překrývají.

Základní členění reflektující také vznik regionu člení tyto regiony na: (1) region přirozený (vytvořený na základě vlastností povrchu země, přirozeným vývojem v daném prostoru) a (2) region umělý (vytvořený člověkem, administrativně). Administrativně definované regiony na našem území jsou vymezeny v následujících kapitolách.

PRO ZÁJEMCE

Region je část geografické sféry, která je charakterizována jako komplex přírodních a socioekonomických prvků a procesů:

- se specifickým rozmístěním, uspořádáním a mírou integrace,
- s vlastní prostorovou strukturou – má vnitřní zákonitou podobnost,
- odlišuje se od okolních prostorových územních jednotek – regionů specifickými funkcemi, znaky, prvky, procesy, rolemi apod.

Region se definuje jako území s více či méně přesně vyznačenými hranicemi, které často slouží jako správní jednotka nižší, než je úroveň národního státu. Regiony mají svou identitu, tvořenou specifickými rysy, jako je jejich krajina (hory, pobřeží, lesy), podnebí (suché, s velkými vodními srážkami), jazyk (např. v Belgii, Finsku, Španělsku), etnický původ (např. Wales, severní Švédsko a Finsko, Baskicko) či společně sdílená historie.

Regiony lze členit z mnoha hledisek. Protože klíčovou vlastností regionů je jejich struktura, tak podle ní rozlišujeme dva základní typy regionů, a to na regiony (1) homogenní a (2) nehomogenní, resp. funkční.

Homogenní regiony se vyznačují stejnorodostí zkoumaných (požadovaných) vlastností, naproti tomu nehomogenní regiony (heterogenní, nodální, spádové, uzlové či funkční) se liší ve svých vlastnostech (velikost, geografická poloha apod.), ale jsou charakteristické svou funkční jednotností (intenzitou a silou regionalizačních vazeb). Jinak řečeno: homogenní region se může vyznačovat podobným HDP/obyv., mírou nezaměstnanosti nebo koncentrací zemědělství, tj. dané regiony jsou ve sledovaných vlastnostech stejnorodé, třebaže

v jiných se mohou odlišovat. Funkční vymezení je založeno na sledování zejména ekonomických vazeb mezi jednotlivými subjekty v daném území, přičemž region je pak takové území, kde jsou vazby mezi subjekty intenzivní v rámci regionu a výrazně méně intenzivní mimo tento region.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Pro homogenní regiony platí zvolené regionalizační kritérium rovnoměrně v celé ploše vymezeného území, například hustota osídlení. Pokud dané území tomuto kritériu vyhoví (např. nachází-li se hustota osídlení v intervalu 50–100 obyv./km²), je vymezeno jako jeden homogenní region.

Homogenní regiony jsou častější ve fyzické geografii (klimatické, biogeografické regiony) než v geografii socioekonomické (zde např. zemědělské či průmyslové regiony).

Další členění regionů vychází z jejich hierarchie. Pro naše účely stačí v tomto smyslu používat jednoduché označení různých regionů na mikroregiony, mezoregiony a makroregiony. Toto členění lze dále rozlišit podle řádu (stupně) regionu na regiony prvního (vyššího) řádu a regiony druhého (nižšího) řádu. Subregionem pak označujeme hierarchickou podřízenost regionu vůči jinému. Členění regionů i městských sídel České republiky podle hierarchie je uvedeno v následující kapitole č. 2.

Poslední uspořádání regionů, které zmíníme, je členění regionů dle druhu prostorových útvarů. Lze říci, že se jedná o další typy makroregionů. Zde rozlišujeme (1) subnacionální region, (2) nacionální region ve smyslu území státu, (3) supranacionální region a (4) transnacionální region.

Subnacionální region představuje významnou část jednoho státu nebo jeho národního hospodářství, kdy tento region není oddělen od ostatních oblastí formálními hranicemi, ale je silně propojen ekonomickými, politickými, historickými či kulturními vazbami; patří zde dílčí území jednoho státu, např. kantony ve Švýcarsku, aglomerace Vídeň, země SRN aj. Supranacionální region je tvořen seskupením jednotlivých států, jako se například jedná o regiony Pobaltí, Beneluxu, Skandinávie, země Visegrádské čtyřky apod. Transnacionální regiony jsou tvořeny částí území dvou a více států, typickým příkladem jsou Euroregiony mezi zeměmi EU.

PRO ZÁJEMCE

Euroregiony (případně regionální sdružení obcí) jsou důležitým článkem přeshraniční spolupráce v České republice. V rámci programů přeshraniční spolupráce spravují pro-

středky (fondy) určené na projekty menších finančních objemů vždy v části území příslušného programu, Tyto fondy podporují především projekty prohlubující přímou komunikaci a kooperaci mezi obyvateli příhraničních regionů. Každé programové území je pro potřeby fondů rozděleno na několik částí a v každé z nich spravuje určený Euroregion (případně regionální sdružení obcí) přidělený fond.

Do programů přeshraniční spolupráce (2019) jsou příhraniční regiony zapojeny takto:

- přeshraniční spolupráce ČR – Sasko (Euroregion Nisa – Nysa; Euroregion Labe; Euroregion Krušnohoří či Euregio Egrensis)
- přeshraniční spolupráce ČR – Bavorsko (Euregio Egrensis; Euroregion Šumava)
- přeshraniční spolupráce ČR – Rakousko (Euroregion Silva Nortica; Sdružení obcí Vysočiny; Sdružení obcí a měst Jižní Moravy (Euroregion Pomoraví)
- přeshraniční spolupráce ČR – Slovensko (Euroregion Bílé Karpaty)
- přeshraniční spolupráce ČR – Polsko (Euroregion Beskydy – Beskydy; Regionální sdružení pro česko-polskou spolupráci Těšínského Slezska - Śląsk Cieszyński; Euroregion Silesia; Euroregion Praděd – Pradziad; Euroregion Glacensis; Euroregion Nisa – Nysa)

převzato z: Centrum pro regionální rozvoj České republiky (2019)

1.3 Regionální problémy

Regionální problémy jsou odrazem nežádoucí rozdílnosti regionů a jejich existence vyžaduje aktivizaci institucí působících v regionální rozvoji s cílem tyto regionální problémy omezit nebo odstranit. Regionální problémy úzce souvisí s regionálními rozdíly (viz kapitola č. 7) a jejich řešení se věnuje regionální politika (viz kapitola č. 4 a 5).

Regionální problémy mohou být způsobeny řadou faktorů, ať už ekonomické nebo neekonomické povahy. Faktory (příčiny) způsobující regionální problémy členíme na primární a sekundární. Mezi primární faktory patří:

- nízká mobilita pracovní síly a kapitálu
- geografické faktory (odlehlost, nedostatečné přírodní zdroje)
- nevyhovující ekonomická struktura regionu
- institucionální faktor (přílišná centralizace)
- psychologické faktory

Sekundární faktory (příčiny) tvoří:

- vnější ekonomika (technická, finanční, infrastrukturální)
- demografická situace (věková pyramida, vzdělanostní úroveň)
- rigidita nákladů a cen
- regionální uniformita mezd dané skupiny (nereflektující ekonomickou výkonnost regionu)
- regionální diference v inovacích

Jinak řečeno, podstata regionálních problémů spočívá v tom, že ne všechny regiony se těší ze stejných ekonomických, sociálních, politických, ekologických a geografických podmínek. V této oblasti jsou silně vnímány rozdíly ve výši příjmů a jeho rozdělení, v míře růstu produkce a úrovni ekonomických nerovností mezi regiony, nerovnoměrném rozdělení pracovních příležitostí a toku investic, nabídce veřejných služeb apod.

Koncentrace regionálních problémů do určitých území, může vést ke vzniku regionů s vysokou nezaměstnaností nebo jinými sociálními problémy, s nízkou hospodářskou výkonností, se špatnou kvalitou životního prostředí, kdy lze identifikovat několik základních typů tzv. problémových regionů, a to například regiony s upadajícími či stagnujícími základními odvětvími, regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů, regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji a regiony hospodářsky slabé. Je potřeba však upozornit, že termín „problémový region“ je relativní pojem, který je charakteristický svou dynamikou v prostoru a čase.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Koncentrace regionálních problémů ústí do vznik regionů s vysokou nezaměstnaností, vedou k prohlubování sociálních problémů, odrážejí se v nízké hospodářské výkonnosti a mají nežádoucí vliv na kvalitu životního prostředí.

Problémové regiony členíme na:

- 1) regiony s upadajícími/stagnujícími základními odvětvími,
- 2) regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji,
- 3) regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů,
- 4) regiony hospodářsky slabé.

Charakteristika problémových regionů je uvedena v kapitole č. 7.2.

OTÁZKY

1. Co je to socioekonomická geografie?

2. Jakým termínem charakterizujeme proces prostorové koncentrace obyvatel a jejich činností v území?
3. Která věda zkoumá vznik, vývoj a charakter regionů?
4. Z pohledu vzniku členíme regiony na jaké dvě skupiny?
5. Euroregiony jsou „přeshraniční“ regiony, které označujeme také jakým jiným odborným termínem?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V úvodu první kapitoly byl vysvětlen pojmový aparát související s předmětem Regionální ekonomika a politika. Definována byla geografie a zejména socioekonomická geografie, prostor a území, termín urbanizace a regionalizace, regionalistika a byl vymezen rozdíl mezi regionální ekonomikou a ekonomikou. Podrobně byl představen „region“, v kontextu jeho vzniku byl kategorizován na region přirozený a region umělý. Z pohledu vlastností regionů a jejich struktury jsme rozlišili dva základní typy regionů a to regiony homogenní a regiony nehomogenní, někdy též označované za regiony funkční. Funkční vymezení je založeno na intenzitě vzájemných ekonomických vazeb mezi jednotlivými subjekty v území. V rámci našeho členství v Evropské unii je také důležité znát podstatu Euroregionů, jako specifického typu transnacionálního regionu.

Poslední část kapitoly se věnovala vymezení regionálních problémů, které vznikají z rozdílnosti regionů mezi sebou a jsou překážkou dalšího jejich rozvoje. Příčiny vzniku regionálních problémů lze najít v primárních a sekundárních faktorech, kdy jejich koncentrace vede k prohlubování socioekonomických rozdílů napříč regiony a promítá se do vysoké nezaměstnanosti, nízké hospodářské výkonnosti, migraci apod.

ODPOVĚDI

1. Socioekonomická geografie se zabývá studiem aktivit lidské společnosti v územním prostoru a jejich vzájemnou interakcí.
2. Urbanizací.
3. Regionalistika.
4. Na regiony přirozené a regiony umělé.
5. Jedná se o transnacionální regiony.

2 REGIONÁLNÍ STRUKTURA V ČESKÉ REPUBLICE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Ve druhé kapitole „Regionální struktura v České republice“ se budeme věnovat regionalizaci na území naší republiky. Vymezení a označení regionů má svou paralelu v historickém, politickém, kulturním a společenském vývoji, a proto než si budeme definovat regionální strukturu a administrativní územní celky, si v základních parametrech představíme celou Českou republiku. Poté si tento územní celek, makroregion, rozdělíme na menší oblasti (mezoregiony a mikroregiony) a přiblížíme si tak regionální strukturu našeho státu. Souběžně s regionální strukturou se vlivem vstupu České republiky do Evropské unie upravily administrativní územní celky, a přešlo se na normalizovanou klasifikaci územních celků NUTS. Nejvýraznější změnou spojenou s modifikací administrativních regionů bylo ustavení vyšších územně samosprávných celků, krajů. Závěr kapitoly doplňují tabulky a mapy, které poskytují obecné údaje o jednotlivých regionech NUTS 2, NUTS 3 a LAU 1 a vizuálně zobrazují prostorové umístění regionů v rámci naší republiky.

CÍLE KAPITOLY

- uvést základní charakteristiky České republiky
- vymežit makroregiony, mezoregiony a mikroregiony na našem území
- definovat metropole regionálního významu, regionální metropole a mezoregionální centra
- charakterizovat administrativní členění území České republiky a jeho vývoj
- představit unifikovanou klasifikaci územních celků NUTS
- poskytnout prostřednictvím obecných statistických dat základní meziregionální srovnání

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Centrum, Česká republika, kraj, makroregion, mezoregion, mikroregion, NUTS, obec s pověřeným obecním úřadem, obec s rozšířenou působností, obec, okres, region soudržnosti, region, regionální metropole, sídelní struktura.

2.1 Česká republika

Samostatná Česká republika vznikla 1. ledna 1993 jako jedna ze dvou nástupnických zemí po rozpadu České a Slovenské federativní republiky. Česká republika je stát ve střední Evropě a svou tradicí státnosti navázala na Československou socialistickou republiku (1961-1989) a Československou republiku (1920-1960). V letech 1918 až 1920 se používal oficiální název Republika Československá nebo Česko-Slovenský stát a během druhé republiky (1938–1939) byl používán název Česko-Slovenská republika. Dnes se neoficiálně používá pro celou Českou republiku označení Česko. Česko bylo dříve spojováno s označením České země (země Koruny české), což je pomocný historicko-geografický termín, který je používán jako obecné označení pro území geograficky odpovídající Čechám, Moravě a české části Slezska. Termín vychází z tradičního zemského členění politického útvaru na území dnešní České republiky, které vydrželo od středověku a navázalo na tradice státnosti Českého království, Českého knížectví a Velké Moravy, sahající do 9. století.

Česko je vnitrozemský stát, který sousedí na západě s Německem, na severu s Polskem, na východě se Slovenskem a na jihu s Rakouskem. Administrativně se Česká republika dělí na osm územních a zároveň na 14 samosprávných krajů. Hlavním městem je Praha, která je rovněž i jedním z krajů (více v další podkapitole). Česká republika leží uprostřed mírného pásu severní polokoule ve střední části Evropy.

PRO ZÁJEMCE

Podle Ústavy České republiky je Česká republika svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana a politickým systémem založeným na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů. Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství a zaručuje samosprávu územních samosprávných celků. Území České republiky tvoří nedílný celek, jehož státní hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem. Hlavním městem České republiky je Praha.

Územím České republiky prochází hlavní evropské rozvodí oddělující povodí Severního, Baltského a Černého moře. Rozvodním uzlem těchto tří moří je Klepáč (1144 m n. m.) v masivu Králického Sněžníku. Hlavní říční osy jsou v Čechách Labe (369 km) s Vltavou (433 km), na Moravě především Morava (246 km) s Dyjí (306 km) a na severu Moravy a ve Slezsku Odra (135 km) s Opavou (131 km). Z hlediska fyzicko-geografického leží Česká republika na rozhraní dvou různých horských soustav, lišících se od sebe stářím i geologickým a geomorfologickým vývojem. Západní a střední část České republiky vyplňuje Česká vysočina, vytvořená v podstatě koncem prvohor a mající převážně ráz pahorkatin, a středohory (Šumava, Český les, Krušné hory, Krkonoše, Orlické hory, Jeseníky).

Do východní části státu zasahují Západní Karpaty, které nabyly své nynější podoby v třetihorách (Beskydy). Rozhraní mezi oběma horskými systémy vyplňuje pásmo úvalů. Podnebí České republiky se vyznačuje vzájemným pronikáním a míšením oceánských a kontinentálních vlivů. Velký vliv na podnebí České republiky má nadmořská výška a reliéf. Z celkové plochy státního území leží 66,97 % v nadmořské výšce do 500 m, 31,98 % ve výšce od 500 m do 1 000 m a pouze 1,05 % ve výšce nad 1 000 m. Střední nadmořská výška České republiky je 430 m. Rovněž flóra a fauna vyskytující se na území České republiky svědčí o vzájemném pronikání hlavních směrů, kterými se v Evropě šířilo rostlinstvo a živočišstvo. Lesy, převážně jehličnaté, zaujímají přibližně 34 % celkové rozlohy České republiky. Také půdní pokryv se vyznačuje značnou variabilitou, a to jak zrnitostním složením půd, tak i rozšířením jednotlivých půdních typů. Nejrozšířenějším typem půd v České republice jsou hnědé půdy. Nejvýznamnější zdroje nerostných surovin České republiky představují zásoby černého a hnědého uhlí a lignitu (využívané především pro výrobu elektrické energie), dále surovin pro stavebnictví (kamene, šterkopísků a písků), kaolinu a sklářských písků (převzato z ČSÚ). Na území naší republiky se také nachází 4 vojenské újezdy (Libavá, Hradiště, Boletice a Březina).

Základní charakteristiky České republiky shrnuje Tabulka 1.

TABULKA 1: ČESKÁ REPUBLIKA

Ukazatel	Velikost ukazatele	
Rozloha (km ²)	78 867	(15. místo v Evropě)
Počet obyvatel	10 637 794	(k 30. září 2018) (11. místo v Evropě)
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	134,9	(8. místo v Evropě)
Počet obcí	6253	(2017)
Počet domů	215811	(2017)
Počet bytů	475657	(2017)
Délka dálnic	1221 km	(2017)
Délka silnic 1. třídy	5807 km	(2017)
Délka železniční sítě	9564 km	(2017)

Zdroj: ČSÚ, vlastní úprava

Česko je členem Organizace spojených národů (OSN), Severoatlantické aliance (NATO), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Světové obchodní organizace (WTO), Mezinárodního měnového fondu (MMF), Světové banky (WB), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) či Evropské unie (EU). Česko je také součástí Schengenského prostoru, Evropského hospodářského prostoru, členem Visegrádské skupiny a jiných mezinárodních struktur.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Česká republika je relativně malým a velmi otevřeným trhem (více o ekonomické úrovni a struktuře v kapitole 8 a 9). Co ale znamená malý a otevřený trh?

Poloha naší země ji předurčuje do role tranzitního státu, zejména západovýchodním směrem. Významnou roli pro pohyb služeb a zboží sehrává železniční a silniční doprava, letecká doprava a také činnosti přenosových sítí energetických médií (ropy a zemního plynu).

2.2 Regionální struktura České republiky

Podle nejobecnější regionalizace lze na území České republiky najít jeden makroregion vyššího stupně a tři makroregiony nižšího stupně. Makroregionem vyššího stupně máme na mysli území celé České republiky, protože je pro ně charakteristické území vnitřně vysoce integrované z hlediska ekonomického, národnostního, historického a politického. Mezi tři makroregiony nižšího stupně, které vznikly spojením dvou velkých a jednoho menšího přirozeného celku, které ztotožňuje s povodími hlavních řek patří: (1) makroregion polabský, tj. Čechy, (2) makroregion podunajský, tj. Morava a (3) makroregion pooderský, tj. „české“ Slezsko. Tyto tři přirozené makroregionální celky jsou základními atributy regionální struktury České republiky.

Zmíňme ještě členění makroregionů dle nodality (uzlovosti). Z tohoto pohledu jsou Čechy mononodální (Praha), zatímco Morava včetně Slezska je makroregion polynodální, protože zde existuje „určitá“ dominance Brna spolu se specifickým postavením Ostravy.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Česká republika jako celek je považována za makroregion vyššího stupně, zatímco Čechy, Morava a česká část Slezska se řadí k makroregionům nižšího stupně.

Mezoregiony představují rozsáhlé územní jednotky, jejichž integrita je jen částečně vázána na prostorové vztahy obyvatelstva, tj. přesahuje je. Pro takto vymezené mezoregiony je charakteristické (1) nedenní dojíždka za prací, (2) migrace obyvatelstva, (3) dojíždka do hierarchicky vyšších zařízení služeb a (4) rozvinutý kvartální sektor (peněžnictví, pojišťovnictví, vysoce rozvinuté sofistikované aktivity, výzkum spojený s inovacemi a výrobou

apod.). Jednotlivá mezoregionální centra jsou v rámci hierarchie podřízena silnějším centřům, regionálním metropolím a hlavnímu městu. Na území České republiky se jedná o regiony totožné s kraji.

PRO ZÁJEMCE

Pro účely vyjádření hierarchické podřízenosti je používán termín subregion, viz první kapitola. Mezoregion je subregionem makroregionu.

Mikroregiony jsou územní celky, v jejichž rámci jsou relativně uzavřeny nejintenzivnější regionální procesy, kam patří dojížděka za prací a za základními druhy služeb, vztahy mezi bydlištěm, pracovištěm a komplexem základních služeb apod. Tyto vztahy předurčují vytváření mikroregionů. I zde můžeme rozlišovat mikroregiony vyššího a nižšího stupně. Mikroregiony mají vždy nodální formu a pokrývají kolem 90–95 % našeho území. Mikroregion vyššího, prvního, stupně, je charakteristický správní funkcí a můžeme zde zařadit okresy (sídlí v nich např. Okresní správa sociálního zabezpečení apod.). Mikroregiony nižšího, druhého, stupně jsou tvořeny jednotlivými obcemi. Území obcí se pro některé administrativní a statistické účely dělí na katastrální území a na základní sídelní jednotky.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Mimo tyto dva stupně mikroregionů můžeme také ještě pracovat s mikroregiony, které představují dobrovolnou účelovou formu akčních svazků za účelem prosazování společných zájmů více obcí (např. MASky).

Regionální strukturu ještě doplníme o makroregionální a mezoregionální centra v České republice, které členíme na metropole mezinárodního významu, regionální metropole prvního a druhého řádu a mezoregionální centra prvního a druhého řádu.

Pro metropoli mezinárodního významu platí, že jejím základním znakem je alespoň milion obsluhovaných obyvatel z centra a ze spádové oblasti. Touto metropolí je v naší republice pouze Praha. Praha se rozkládá na území 496 km² a má 1304773 obyvatel (k 30. 9. 2018), přičemž v pražské metropolitní oblasti o rozloze 4 983 km² žije kolem 2,6 milionu obyvatel.

(Makro)regionální metropolí prvního řádu je Brno spolu s 379527 obyvateli a metropolí druhého řádu je Ostrava spolu s 322419 obyvateli. Plzeň s 189747 obyvateli je mezoregionálním centrem prvního řádu a mezoregionální centra druhé řádu jsou zbylá krajská města: Olomouc (163995), České Budějovice (160269), Hradec Králové (146131), Liberec (144077), Pardubice (129076), Ústí nad Labem (119498), Jihlava (100363), Zlín (99171)

a Karlovy Vary spolu s 87280 obyvateli (vždy k 1. 1. 2018). Mezuregionální centra jsou významným prvkem socioekonomických aktivit. Zařazení do jednotlivých kategorií makroregionálních a mezoregionálních center závisí nejen na počtu obyvatel, ale také na správních a samosprávních funkcích dané metropole, velikostí územního správního celku, ekonomických, politických, historických, sociálních a kulturních vztazích apod.

2.3 Administrativní územní celky v České republice

Spolu s přípravou vstupu České republiky do Evropské unie a posílením územní samosprávy bylo potřeba upravit územní uspořádání a vymezit vyšší územně samosprávné celky. Současně nové administrativní vymezení mělo reflektovat potřeby statistického monitoringu (Eurostatu) a potřeby strukturální politiky EU (zejména pro čerpání finančních prostředků z jednotlivých operačních programů a pro potřeby spojené s koordinací a realizací politiky hospodářské a sociální soudržnosti). Začalo se postupně přecházet na normalizovanou klasifikaci územních celků, tzv. nomenklaturu územních statistických jednotek NUTS (zavedeno Usnesením vlády č. 707 ze dne 26. října 1998).

Od 1. ledna 2000 začalo v České republice platit nové územní uspořádání a okresy byly seskupeny do 14 krajů. Protože jsou ve většině případů svou rozlohou i počtem obyvatelstva poddimenzované ve vztahu k čerpání prostředků věnovaných na podporu politiky soudržnosti Evropskou unií bylo již dříve rozčleněno území ČR na 8 nově vzniklých „nadkrajů“ (regionů soudržnosti) organizovaných podle euroregionů NUTS 2. Z těchto regionů soudržnosti se pouze Praha, Střední Čechy a Moravskoslezsko územně kryjí se samosprávnými kraji. Na konci roku 2002 byla ukončena činnost okresních úřadů a významná část jejich kompetencí byla přenesena na 205 obcí s rozšířenou působností (ORP), které zahájily svoji činnost od 1. ledna 2003. Některé působnosti zrušených okresních úřadů přešly naopak na krajské úřady (například činnost dopravních úřadů). Obce s rozšířenou působností, tzv. obce III. (stupně), jsou vesměs města, jejichž obecní úřady tak jsou městskými úřady.

PRO ZÁJEMCE

Kritérium zařazení do jednotek NUTS je počet obyvatel, kteří na daném území mají trvalé bydliště. Regiony NUTS 1 mají mít 3–7 mil. obyvatel, regiony NUTS 2 v rozmezí 800 tis.–3 mil. obyvatel a regiony NUTS 3 by neměly přesáhnout 150–800 tis. obyvatel.

Pro vymezení vyšších územně samosprávných celků v ČR by měla platit tato kritéria:

- významná centra osídlení s relativně „přirozeným“ spádovým regionem, s rozvinutou obslužnou infrastrukturou, dojížděnkou do zaměstnání a za službami,
- kvantifikovatelné poznatky o regionální struktuře ČR, např. komplexní funkční velikost, počet regionálního centra nad 80 tisíc,
- historické a historicko-geografické aspekty (alespoň do určité míry nutno reflektovat vývoj územně správní a regionální struktury na území ČR, zemskou hranici mezi Čechami a Moravou apod.),

- fyzicko-geografické charakteristiky, zejména přírodní bariéry, reliéf, průběh vodních toků, lesní komplexy aj.,
- politické, kulturní a sociální vztahy v území v jejich historicky podmíněné souvislosti s určitými “přirozenými” centry a jejich regiony.

Základní členění regionů dle NUTS shrnuje Tabulka 2.

TABULKA 2: NUTS V ČESKÉ REPUBLICE

Statistická jednotka – zkratka NUTS	Označení území	Počet v ČR	Úřad
NUTS 0	stát	1	-
NUTS 1	území (ČR)	1	-
NUTS 2	region (soudržnosti)	8	Úřad regionální rady regionu soudržnosti
NUTS 3	kraj	14	Krajský úřad
LAU 1 (dříve NUTS 4)	okres	76 + Praha	<i>(Okresní úřady byly zrušeny)</i>
LAU 2 (dříve NUTS 5)	obec	6253	Obecní úřad (městský úřad)

Zdroj: ČSÚ, vlastní úprava

Členění okresů, obcí, obcí s rozšířenou působností a obcí s pověřeným obecním úřadem shrnuje Tabulka 3.

TABULKA 3: OBCE V ČESKÉ REPUBLICE (K 1. 1. 2016)

Kraj	Počet okresů	Počet obcí celkem	z toho:	
			obce s rozšířenou působností	obce s pověřeným obecním úřadem
Hlavní město Praha	-	1	-	-
Středočeský kraj	12	1 145	26	55
Jihočeský kraj	7	623	17	37
Plzeňský kraj	7	501	15	35
Karlovarský kraj	3	132	7	14
Ústecký kraj	7	354	16	30
Liberecký kraj	4	215	10	21
Královéhradecký kraj	5	448	15	35
Pardubický kraj	4	451	15	26
Vysočina	5	704	15	26
Jihomoravský kraj	7	673	21	34
Olomoucký kraj	5	399	13	20
Zlínský kraj	4	307	13	25
Moravskoslezský kraj	6	300	22	30

Zdroj: ČSÚ, vlastní úprava

Obce s rozšířenou působností vykonávají agendy, které lidé nejčastěji využívají jako je evidence obyvatel, vydávání cestovních a osobních dokladů, řidičských průkazů, technických průkazů, evidence motorových vozidel, živnostenské oprávnění, výplata sociálních dávek, sociálně-právní ochrana dětí, péče o staré a zdravotně postižené, vodoprávní řízení, odpadové hospodářství a ochrana životního prostředí, státní správa lesů, myslivosti a rybářství, doprava a silniční hospodářství (silniční správní úřad, stanovení místní úpravy provozu dopravním značením atd.).

Ještě se na našem území můžeme setkat s obcemi s pověřeným obecním úřadem (obec II) je obec, na kterou stát přenáší část svých pravomocí, ovšem ne v takovém rozsahu, v jakém ji přenáší na obec s rozšířenou působností. Je to tedy obec menší než obec s rozšířenou působností, a vždy spadá do správního obvodu nějaké obce s rozšířenou působností. Těchto obcí je nyní v České republice 393.

Sídelní struktura v České republice se vyznačuje vysokou hustotou osídlení a rozdrobeností sídel. Třebaže kolem 70 % české populace stále žije v městských sídlech lze vysledovat v posledních letech procesy souvisejícími s celospolečenskými změnami. Nejvýznamnější z nich je stěhování městského obyvatelstva na venkov, především do zázemí velkých měst. Tento trend se postupně projevil mírným úbytkem počtu obyvatel v městských sídlech a nárůstem podílu obyvatel žijících v menších sídlech a v sídlech venkovského typu.

2.4 Obecná charakteristika regionů České republiky

Tato kapitola doplňuje předchozí text o základní údaje o krajích soudržnosti a krajích v České republice prezentované v tabulce č. 4 a č. 5. Dále jsou zde uvedeny dvě mapy ve formě obrázků zobrazující územní členění naší republiky dle NUTS 2, NUTS 3 a LAU 1. Zdrojem těchto dvou grafů je ČSÚ. V poslední tabulce č. 6 jsou uvedeny všechny okresy. Další vybrané charakteristiky regionů ČR budou uvedeny v následujících kapitolách.

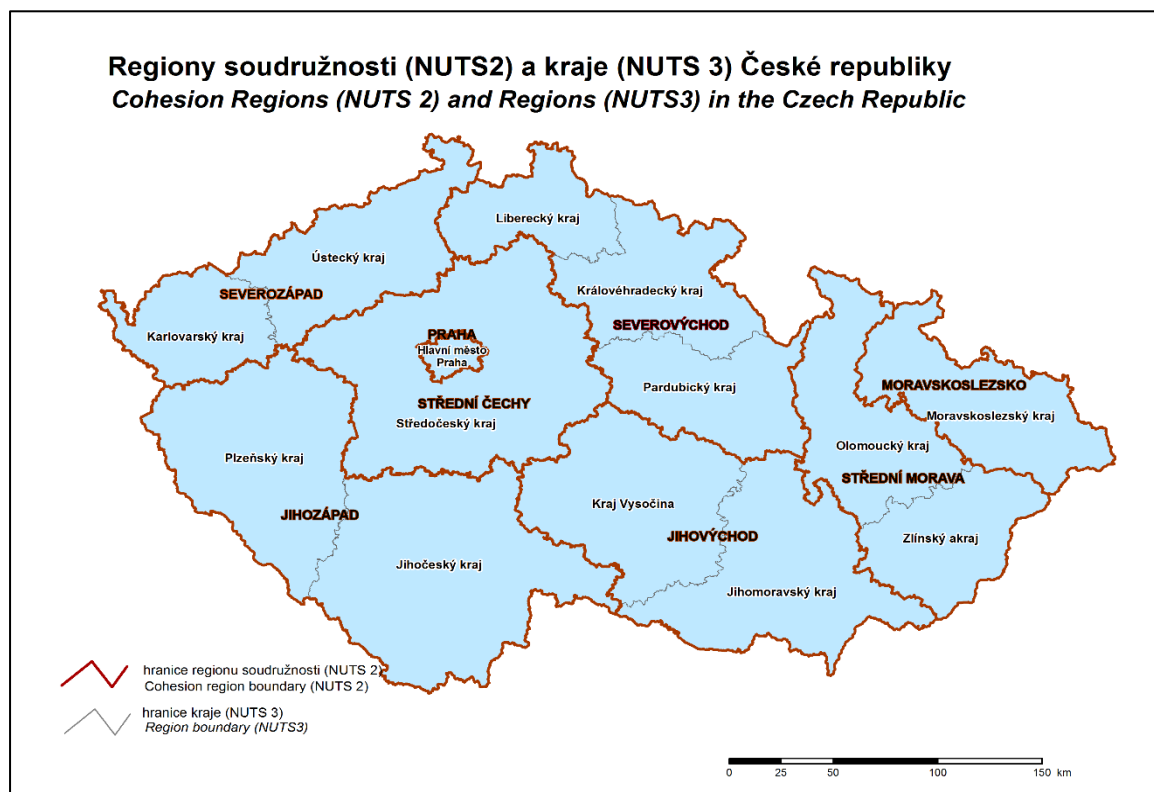
TABULKA 4: NUTS 2 V ČESKÉ REPUBLICE (K 1. 1. 2018)

NUTS 2	Rozloha (km ²)	Počet obyv.	Hustota obyv. na km ²	Dálnice (km)	Silnice 1. třída (km)	Železnice (km)
Praha	496	1 280 508	2 508,0	44	10	236
Střední Čechy	10 929	1 338 982	122,5	347	657	1 289
Jihozápad	17 707	1 217 411	139,2	156	1 069	1 680
Severozápad	8 649	1 118 126	243,5	127	672	1 518
Severovýchod	12 441	1 508 527	369,5	35	1 235	1 804
Jihovýchod	13 984	1 687 764	238,9	252	842	1 408
Střední Morava	9 234	1 217 623	267,5	160	694	963
Moravskoslezský	5 430	1 209 879	222,8	100	628	667

Zdroj: ČSÚ, vlastní úprava

OBRÁZEK 1: REGIONY SOUDRŽNOSTI A KRAJE ČR

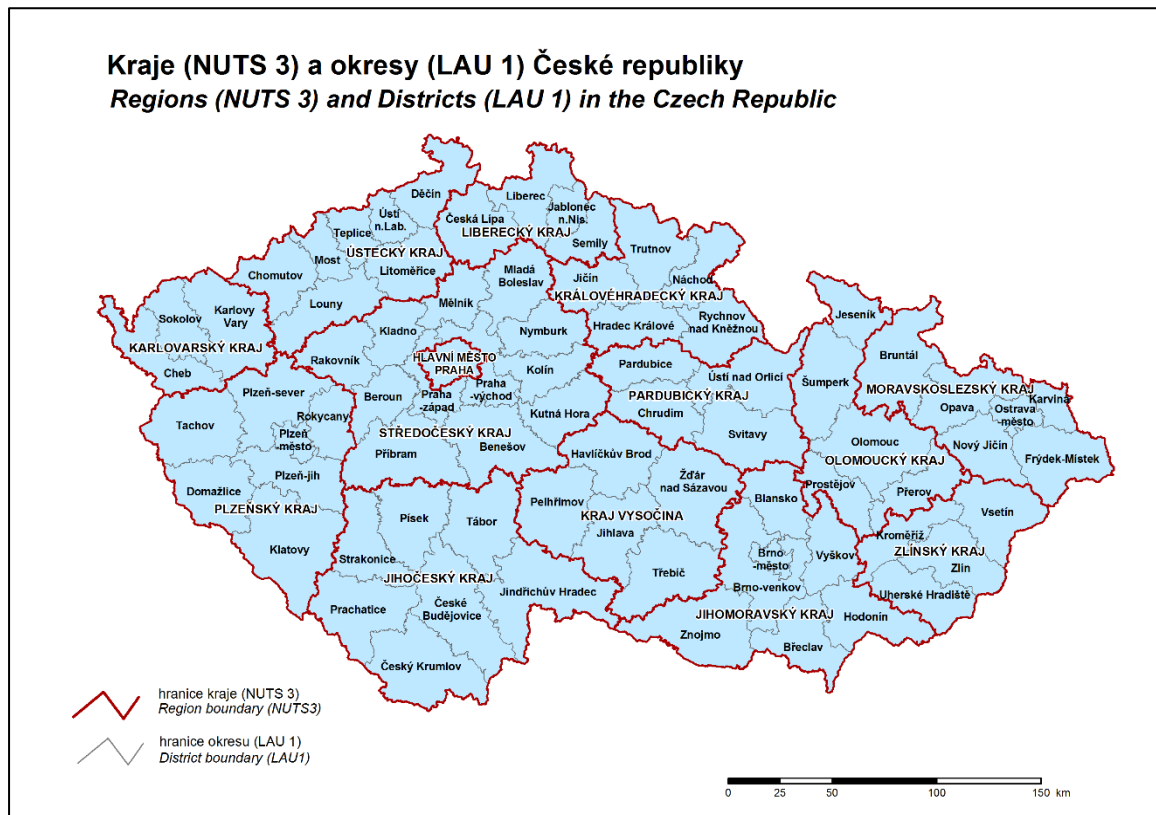

TABULKA 5: NUTS 3 V ČESKÉ REPUBLICE (K 1. 1. 2018)

NUTS 3 (kraj)	Roz- loha (km ²)	Počet obyv.	Hustota obyv. na km ²	Dálnice (km)	Silnice 1. třída (km)	Železnice (km)
Hl. město Praha	496	1 280 508	2 580,6	44	10	236
Středočeský	10 929	1 338 982	122,5	347	657	1 289
Jihočeský	10 058	638 782	63,5	47	650	974
Plzeňský	7 649	578 629	75,6	109	419	705
Karlovarský	3 310	296 749	89,6	37	183	493
Ústecký	5 339	821 377	153,9	90	489	1 025
Liberecký	3 163	440 636	139,3	5	337	549
Královéhradecký	4 759	550 804	115,7	17	439	716
Pardubický	4 519	517 087	114,4	13	459	539
Kraj Vysočina	6 796	508 952	74,9	92	420	624
Jihomoravský	7 188	1 178 812	164	160	422	784
Olomoucký	5 271	633 925	120,3	127	350	604
Zlínský	3 963	583 698	147,3	33	344	359
Moravskoslezský	5 430	1 209 879	222,8	100	628	667

Zdroj: ČSÚ, vlastní úprava

OBRÁZEK 2: KRAJE A OKRESY ČR

TABULKA 6: LAU 1 (OKRESY) V ČESKÉ REPUBLICE (K 1. 1. 2018)

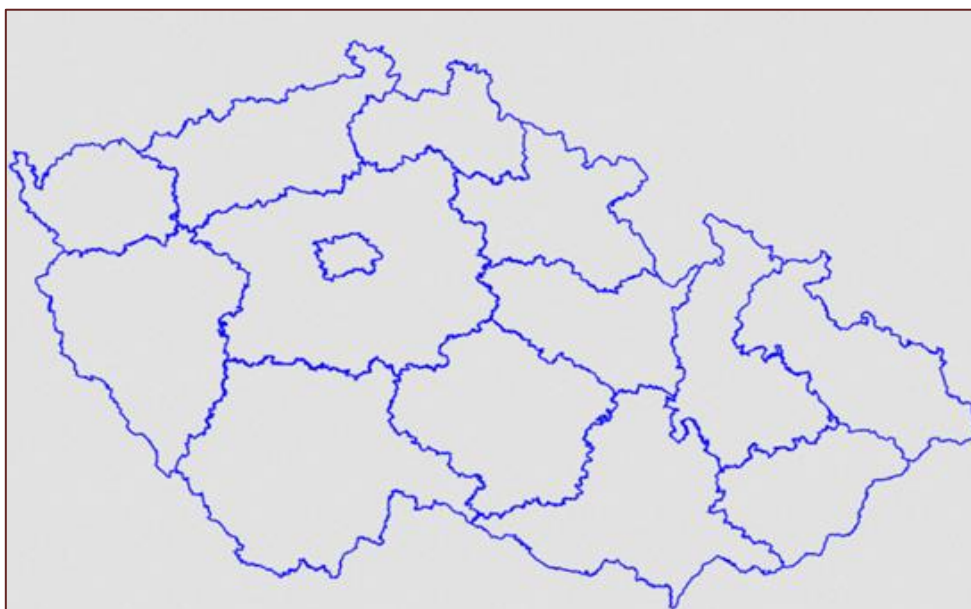
Praha	Chrudim	Nymburk	Mladá Boleslav	Rokycany
Benešov	Jablonec nad N.	Olomouc	Most	Rychnov nad K.
Beroun	Jeseník	Opava	Náchod	Semily
Blansko	Jičín	Ostrava-město	Nový Jičín	Sokolov
Brno-město	Jihlava	Jablonec nad	Nymburk	Strakonice
Brno-venkov	Jindřichův Hra.	Nisou	Olomouc	Svitavy
Bruntál	Karlovy Vary	Jeseník	Opava	Šumperk
Břeclav	Karviná	Jičín	Ostrava-město	Tábor
Česká Lípa	Kladno	Jihlava	Pardubice	Tachov
České Buděj.	Klatovy	Jindřichův Hra.	Pelhřimov	Teplice
Český Krumlov	Kolín	Karlovy Vary	Písek	Trutnov
Děčín	Kroměříž	Karviná	Plzeň-jih	Třebíč
Domažlice	Kutná Hora	Kladno	Plzeň-město	Uherské Hradi.
Frydek-Místek	Liberec	Klatovy	Plzeň-sever	Ústí nad Labem
Havlíčkův Brod	Litoměřice	Kolín	Praha-východ	Ústí nad Orlicí
Hodonín	Louny	Kroměříž	Praha-západ	Vsetín
Hradec Kr.	Mělník	Kutná Hora	Prachatice	Vyškov
Cheb	Mladá Boleslav	Liberec	Prostějov	Zlín
Chomutov	Most	Litoměřice	Prerov	Znojmo
	Náchod	Louny	Příbram	Žďár nad Sázavou
	Nový Jičín	Mělník	Rakovník	

Zdroj: ČSÚ, vlastní úprava

OTÁZKY

1. Kolik vyšších územně samosprávných celků máme?
2. Které země jsou mimo Českou republiku členy Visegrádské skupiny?
3. Které makroregiony se nacházejí na našem území?
4. Které město je regionální metropolí prvního řádu?
5. Jak označujeme úřad, který spravuje regiony soudržnosti NUTS 2?
6. Ověřte si, jak dobře znáte lokalizaci našich krajů:

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Pro jednotlivé kraje si sami dohledejte krajská města.

SHRNUTÍ KAPITOLY

V úvodu této kapitoly jsme si velmi krátce představili Českou republiku, jejíž regionální struktura se vyvíjela v kontextu historických, politických, kulturních a společenských

změn. Geografická poloha České republiky a geologická (geomorfologická) struktura našeho území výrazně přispěly k tomu, čím je naše země v současnosti a jakými zdroji disponuje. Česká republika tvoří jeden makroregion vyššího stupně a člení se na tři makroregiony stupně nižšího, kterými jsou makroregion polabský, tj. Čechy, makroregion dunajský, tj. Morava a makroregion pooderský, který tvoří české území Slezska.

Mezoregiony, které jsou subregiony makroregionů, definuje integrita prostorových vztahů obyvatel. Mezoregiony v České republice jsou kraje, jež jsou hierarchicky podřízeny regionální metropolím (krajským městům) a městu hlavnímu. Mikroregiony jsou pak územní celky s nejintenzivnějšími aktivitami místních subjektů. Mikroregionem vyššího stupně jsou okresy, zatímco mikroregionem nižšího stupně jsou samy obce. Dále v rámci regionální struktury České republiky určujeme metropole mezinárodního významu (Praha), metropole regionální významu (Brno a Ostrava) a mezoregionální centra (krajská města).

Pro administrativní územní uspořádání dnes používáme mezinárodní klasifikaci územních celků, tzv. nomenklaturu územních statistických jednotek, NUTS. Prostřednictvím přiřazeného stupně pak určujeme, zda se jedná o stát (NUTS 0), území (NUTS 1), regiony soudržnosti (NUTS 2), kraje (NUTS 3) či okresy (LAU1) a obce (LAU 2). Některé obce mají statut obce s rozšířenou pravomocí a obce s pověřeným obecním úřadem. Kraje jsou vyšší územně samosprávné celky, zatímco obce jsou nižší územně samosprávné celky.

ODPOVĚDI

1. 14.
 2. Polsko, Slovensko a Maďarsko.
 3. Makroregion polabský, podunajský a pooderský. Jinak řečeno Čechy, Morava a česká část Slezska.
 4. Brno.
 5. Úřad regionální rady regionu soudržnosti.
 6. Viz graf v obrázku 2 v subkapitole 2.4.
-

3 REGIONÁLNÍ ROZVOJ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola věnovaná regionální rozvoji má čtenáře seznámit se základní podstatou regionálního rozvoje a faktory, které pozitivní regionální rozvoj umožňují. Rozvojový potenciál regionu se formuje jednak přirozenými procesy a staví na přírodních, geografických a geologických podmínkách v regionu nebo je ovlivněn tzv. procesy cíleného působení, tj. procesy založenými na lidské činnosti. V první části kapitoly je také popsán rozdíl mezi akademicko-teoretickým přístupem k regionálnímu rozvoji a přístupem praktickým. Druhá část kapitoly se věnuje představení teoretických přístupů k regionální rozvoji, které se determinují do řady dílčích teorií a mají reflexi v uplatňované regionální politice. Doplňme ještě, že je potřeba rozlišovat teorie regionální rovnováhy a nerovnováhy a teorie intervenčionistické a neintervencionistické.

CÍLE KAPITOLY

- rozlišit rozvoj a růst v kontextu existence regionů a definovat regionální rozvoj
- vysvětlit vztah mezi akademicko-teoretickým a praktickým přístupem k regionálnímu rozvoji
- znát zdroje regionálního rozvoje
- představit teorie regionálního rozvoje a rozdělit je na divergenční a konvergenční
- definovat v kontextu teoretických přístupů k regionálnímu rozvoji regionální politiku

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Akademicko-teoretický přístup, divergenční teorie, ekonomický rozvoj, ekonomický růst, konvergenční teorie, praktický přístup, region, regionální politika, regionální rozvoj, rozvoj, teorie regionálního rozvoje, zdroje regionálního rozvoje.

3.1 Regionální rozvoj a jeho zdroje

Samotný pojem rozvoj je značně neurčitý pojem, přesto můžeme říci, že popisuje proces orientovaný na určitý cíl, přičemž tento rozvoj podléhá ustavičným změnám. Rozvoj chápeme jako žádoucí, pokud neničí vlastní zdrojovou základnu, je společensky přijatelný a je dlouhodobě udržitelný. Rozvoj v pozitivním slova smyslu vytváří společenský přebytek, rozdíl mezi společenskými přínosy a náklady je kladný.

Hovoříme-li v rámci rozvoje o specifickém území vymezeném konkrétními proměny (kulturou, historií, tradicemi, ekonomickými aktivitami apod.), komunitou lidí a podnikatelskými subjekty, kteří na tomto území žijí nebo podnikají, musíme se soustředit na regionální kontext a hovoříme tedy regionálním rozvoji.

Regionální rozvoj je komplex procesů vedoucích k odstranění či zmírnění regionálních disparit, k růstu socioekonomického potenciálu a konkurenceschopnosti probíhající v rámci složitého systému konkrétního územního celku, regionu. Podporou regionálního rozvoje se zabývá regionální politika (kapitola č. 4), která k tomuto účelu využívá svých nástrojů (kapitola č. 5).

DEFINICE

Regionální rozvoj je obecně vymezován jako komplex procesů, které probíhají na území regionů, a které se týkají pozitivních a společensky žádoucích ekonomických, sociálních, environmentálních a jiných proměn regionu.

Pozitivní proměny, kterých má být dosaženo v definici zdůrazňují, že rozvoj by měl být žádoucí, chtěný, v souladu s představami všech aktérů regionálního rozvoje a společnosti jako celku. Naplnění obsahu regionálního rozvoje by se tak mělo odvíjet od společenství občanů daného územního prostoru.

Pro regionální rozvoj tedy platí:

- jedná se o souhrn procesů s pozitivním dopadem, které probíhají uvnitř regionů,
- tyto procesy se týkají žádoucích ekonomických, sociálních (společenských), environmentálních a dalších proměn regionů,
- toto zlepšení se promítá do kvantitativních (extenzivní rozvoj), ale zejména kvalitativních (intenzivní rozvoj) charakteristik daného regionu,
- rozdíly, které těmito procesy vznikají nelze brát jako překážku, ale naopak jako zdravou konkurenci mezi regiony,
- jde o rozvoj dynamický, přestože se regiony nevyvíjejí stejnou rychlostí,
- v rámci rozvoje se uplatňuje systémový a multidisciplinární přístup.

Rozvoj bývá často zjednodušován a zaměňován za růst. Z toho pohledu je potřebné od sebe pojem rozvoj a regionální růst odlišit. Zatímco regionální (ekonomický) růst je chápán jako zvýšení celkového ekonomického produktu (obvykle hrubého domácího produktu) regionu v daném časovém období, regionální rozvoj je oproti tomu představován celým komplexem procesů, které probíhají uvnitř regionu. Regionální růst je v teorii regionálního rozvoje spojován spíše s polarizovaným rozvojem a zvyšováním regionálních disparit.

Chceme-li zdůraznit ekonomickou stranu regionálního rozvoje, lze používat termín ekonomický rozvoj. Ekonomický (regionální) rozvoj pak vnímáme jako aplikaci ekonomických nástrojů a zdrojů dostupných v daném území, jejichž výsledkem je udržitelný rozvoj a požadované ekonomické výsledky regionu, které splní očekávání všech aktérů regionálního rozvoje.

Doplňme ještě, že ekonomický růst je čistě kvantitativní charakteristika, zatímco ekonomický rozvoj je svou povahou kvalitativní proměnná.

DEFINICE

Ekonomický růst je chápán jako zvýšení celkového produktu země během určitého období, měří se většinou jako tempo růstu reálného hrubého domácího (národního) produktu dané země.

Ekonomický rozvoj pak znamená dlouhodobé zvyšování ekonomického bohatství země, je podmíněn vznikem nových výrobních ekonomických aktivit, které vytvářejí nové bohatství, zaměstnanost a také poptávku po výrobních a službách.

I když nelze ekonomický růst ztotožnit s ekonomickým rozvojem, je rozvoj bez ekonomického růstu těžko představitelný.

Konkrétní představa o (žádoucím) rozvoji je spojena s vnímáním jednotlivých proměn ze strany příslušných aktérů (obyvatelé, podnikatelé, političtí představitelé, úředníci veřejné správy a samosprávy, zájmová sdružení, návštěvníci atd.). Rozvoj se stává ryze subjektivní veličinou, která se odvíjí od hodnotové orientace občanů, lokálních autorit a zainteresovaných osob. Směřování a dynamika rozvoje se odvíjí od místních zdrojů a infrastruktury, a rozvoj získává obrysy přeměnou zdrojů na rozvojový potenciál.

K ZAPAMATOVÁNÍ

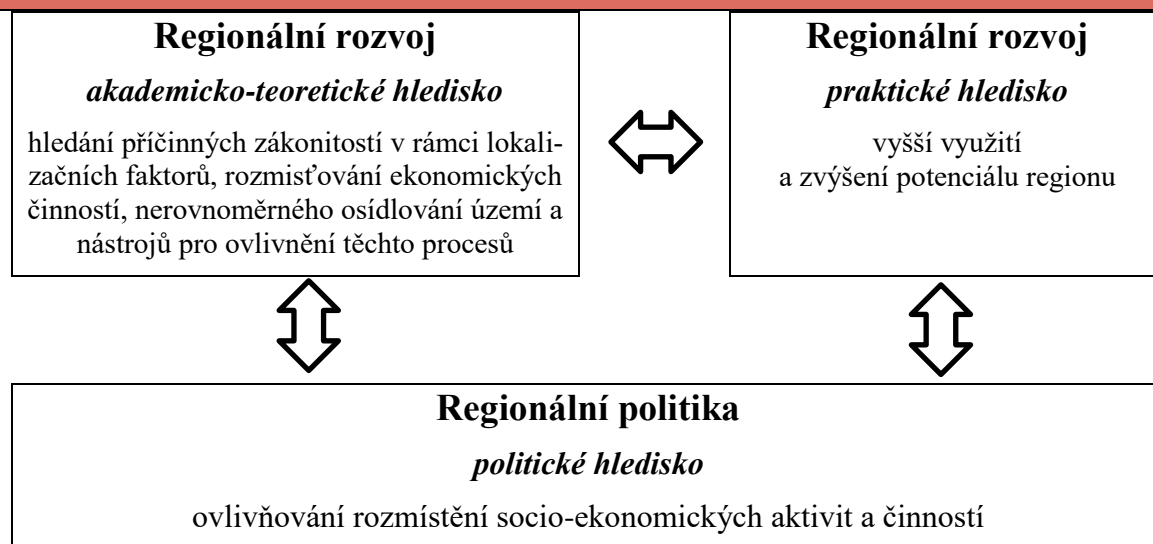
Regionální rozvoj je proto z hlediska možností jeho vědeckého zkoumání považován za ryze subjektivní charakteristiku, závislou na hodnotové orientaci jednotlivých aktérů. Ten, kdo regionalizuje, si určuje svá regionalizační kritéria, má tedy do určité míry subjektivní charakter.

Na regionální rozvoj lze nahlížet dvěma způsoby. Jedná se o (1) přístup akademicko-teoretický a (2) přístup praktický (Damborský in Wokoun et al., 2008). Tyto dva pohledy na regionální rozvoj současně formují snahu o cílené ovlivňování regionálního rozvoje prostřednictvím regionální politiky.

Akademicko–teoretický přístup pracuje s regionálním rozvojem, ve kterém se prolínají ekonomie, geografie a sociologie. Primární, je hledání příčinných zákonitostí: (1) v rámci lokalizačních faktorů, (2) rozmístování ekonomických činností, (3) nerovnoměrného osídlování území a především pak (4) nástrojů pro ovlivnění těchto procesů.

Praktický přístup a konkrétní představa o žádoucím rozvoji regionu je formována na základě vnímání jednotlivých proměn místními a zainteresovanými aktéry regionálního rozvoje. Směřování rozvoje se pak odvíjí od místních zdrojů, které jsou transformovány na rozvojové potenciály. Vztahy mezi akademickým a praktickým pojetím regionálního rozvoje a regionální politikou je zobrazen ve Schématu 2.

SCHÉMA 2: VZTAHY MEZI AKADEMICKÝM A PRAKTICKÝM POJETÍM REGIONÁLNÍHO ROZVOJE A REGIONÁLNÍ POLITIKOU

Zdroj: Damborský in Wokoun et al., 2008, upraveno

K ZAPAMATOVÁNÍ

Podle praktického chápání je regionálním rozvojem míněno vyšší využívání a zvyšování potenciálu daného systematicky vymezeného území vznikající v důsledku prostorové optimalizace socio-ekonomických aktivit a využití přírodních zdrojů. Akademický přístup chápe regionální rozvoj jako aplikaci nauk, zejména ekonomie, geografie a sociologie, řešících jevy, procesy, vztahy systematicky vymezeného území, které jsou ovlivněny přírodně-geografickými, ekonomickými a sociálními podmínkami v daném regionu.

Pro účely cíleného usměrňování (zpomalení nebo urychlení) rozpoznávaných rozvojových tendencí v regionu je dále nezbytné rozlišit jednak (1) přirozené procesy (přírodní, hospo-

dářské a sociální zákonitosti) a také (2) procesy cíleného působení (zásahy člověka do přirozených procesů s cílem posílit je či oslabit pro dosažení žádoucího vývoje. Cílené působení obvykle probíhá pod garancí veřejné správy v kontextu regionální politiky.

PRO ZÁJEMCE

V obecné rovině můžeme rozvoj označit jako „proces pozitivních změn, obvykle jde o zlepšení kvantitativních (extenzivní rozvoj), ale zejména kvalitativních (intenzivní rozvoj) charakteristik dané oblasti (nejčastěji přírodní a sociálně-ekonomické oblasti). Je ale nutné odlišit od sebe posouzení toho, jak se zlepšilo naplnění kvantitativních charakteristik (délka vybudovaných komunikací, vybudování ubytovacích kapacit apod.), od toho, jakých cílů (dopadů) mělo být dosaženo realizací jednotlivých aktivit (zlepšení dopravní dostupnosti – zrychlení dopravy, usnadnění dojížděky za prací, zajištění průjezdnosti pro různé typy vozidel; zkvalitnění podmínek pro rozvoj cestovního ruchu – poskytovaných služeb, zajištění potřebné infrastruktury cestovního ruchu, prodloužení doby pobytu hostů atd.).“

GALVASOVÁ, I. et al., 2007

Na rozvoj regionu a jeho struktury působí řada tzv. lokalizačních faktorů, v čase variabilní (souvisí se stupněm poznání socioekonomických procesů a změnám ve vývoji struktury a jejich vzájemného působení), které ovlivňují jak sídelní struktura, tak zejména umístění firem a institucí v regionu. Jejich znalost umožňuje vlastní ovlivňování regionálního rozvoje. Na konci této subkapitoly tedy ještě zmiňme klíčové determinanty, které tvoří rozvojový potenciál regionů. Stupeň regionálního rozvoje je pak měřitelný pomocí souboru dílčích nebo integrovaných indikátorů vycházejících ze znalostí těchto faktorů.

Mezi extenzivní i intenzivní zdroje regionálního rozvoje mající zejména přirozený charakter patří:

- přírodní podmínky, geografický a geologický profil regionu
- dostupnost výrobních faktorů
- dostupnost zdrojů vstupů do výroby a přístupů na trhy
- prostorové rozmístění zdrojů a dopravní infrastruktura
- úroveň technického pokroku vyjádřená existencí a dalšími rozvojem technických dovedností
- přítomnost velkých národních a nadnárodních firem, případně jejich poboček v regionu
- aglomerační efekty jako důsledek koncentrace podniků a sídel
- úroveň technické a institucionální infrastruktury a veřejných služeb
- regionální prostředí, resp. klima přispívající k vytváření a růstu nových podnikatelských firem, k inovacím a ke komunikačním sítím v rámci regionu

- přítomnost kvalifikované pracovní síly, sítě dodavatelů a služeb a vazby na trhy, které jsou důležité zejména pro malé a střední firmy
- nehmotné (měkké-soft) lokalizační faktory, např. sociální prostředí, atraktivnost podmínek pro bydlení, aktivity volného času, možnosti rekreace apod.

PRO ZÁJEMCE

Hlavní zaměření aktivit v regionálním rozvoji se orientuje na tyto oblasti:

- rozvoj lokality, tj. fyzické (územní) plánování, infrastruktura, občanská vybavenost, služby pro domácnosti
- rozvoj podnikání a podniků, tj. poradenská centra pro podnikání, technologické a podnikatelské parky, klastry, inkubátory, startupy, informační centra pro podniky
- rozvoj lidských zdrojů, tj. vzdělávání, školení a rekvalifikace, lokální a regionální programy zaměstnanosti
- rozvoj společenství (obce), tj. například neziskové organizace a spolky apod.

Současný přístup k regionálnímu ekonomickému rozvoji je charakterizován následujícími faktory:

- zaměření se na dosahování regionální konkurenceschopnosti zvyšováním inovační kapacity regionů a rozvíjením inovačních klastrů a regionálních systémů inovací s orientací na znalostní společnost
- důraz na vztah uvnitř i mimo region – „networking“
- zaměření na to, jak regiony akumulují klíčové kompetence, rozvíjejí sociální kapitál, budují strategické vedení, řídí zdroje, shromažďují informace o trzích, poskytují strategickou infrastrukturu, rozvíjejí schopnosti rizikového managementu a do rozvojových strategií zahrnují principy udržitelnosti.

3.2 Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji

Jak tvrdí Wokoun a kol. (2008) „teorie regionálního rozvoje představují ucelený systém, které vysvětlují působení základních faktorů, subjektů, mechanismu a dalších souvislostí regionálního rozvoje. Teorie tedy mají významný poznávací význam. Současně je však znalost teorií regionálního rozvoje základem pro koncipování adekvátní regionální politiky či regionální rozvojové strategie. Teorie regionálního rozvoje mají tedy i významný praktický význam“.

Cílem teorií regionálního rozvoje je snaha o identifikaci mechanismů a procesů regionálního rozvoje a pochopení role hlavních aktérů. Teorie regionálního rozvoje jsou základem pro koncipování adekvátní regionální politiky.

Teorie regionálního rozvoje se utvářely po desetiletí a jsou charakteristické svými vývojovými fázemi, kdy jejich výchozí principy i závěry jsou různorodé, často i protichůdné. Podle Macháčka, Totha a Wokouna (2011) „teorie sloužící regionální ekonomii spíše hledala oporu pro interpretaci a řešení problémů v konkrétních oblastech ekonomické reality (tj. např. rozdíly v ekonomické vyspělosti územních celků či pohyb produkčních faktorů v území apod.), než aby usilovala o vytvoření pevného referenčního systému. Odlišnosti v teoretických přístupech zde vznikají i jako důsledek přisuzování rozdílné váhy jednotlivým problémům a složkám regionální ekonomie. I když se setkáváme s nemalou snahou uspořádat teoretické poznatky, týkající se regionální ekonomie, do souhrnné struktury, vzhledem k věcné různorodosti i metodické mnohostrannosti zůstává teoretické zázemí regionální ekonomie více souborem výkladových a argumentačních postupů“.

PRO ZÁJEMCE

Teorie regionálního rozvoje mají poznávací i praktický význam, jejich znalost je základem pro koncipování adekvátní regionální rozvojové strategie. Zabývají se obecnějšími otázkami, například: „Mají být dotační programy a tituly spíše v souladu s neoliberalními či strukturalistickými teoriemi regionálního rozvoje?“

Blažek, 2008

Teorie regionálního rozvoje jsou utvářeny desítky let a prošly celou řadou vývojových fází. Jejich výchozí principy i závěry byly a jsou často protichůdné. Různorodost teoretických přístupů k regionálnímu rozvoji je způsobena především odlišnostmi v hlavních ekonomických teoriích a školách. Přestože teorie regionálního rozvoje mají několik možných klasifikací, tradičně se dělí do dvou základních skupin, a to na konvergenční a divergenční teorie.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Teorie regionálního rozvoje se tradičně dělí na konvergenční teorie (teorie regionální rovnováhy) a divergenční teorie (teorie regionální nerovnováhy).

První skupinu tvoří teorie regionální rovnováhy, tzv. konvergenční teorie. Zastánci tohoto přístupu se přiklánějí k názoru, že přirozenou a základní tendencí regionálního rozvoje je vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Jinak řečeno přirozenou tendencí regionálního rozvoje je snižování meziregionální disparit. Regiony konvergují (blíží se) ke společné úrovni a ke společnému tempu růstu.

Naopak druhou skupinu teorií tvoří teorie regionální nerovnováhy (divergenční teorie), které staví svůj obsah na přirozené tendenci regionálního rozvoje rozdíly mezi regiony dále prohlubovat. Pro tuto názorovou skupinu je aktivní uplatňování regionální politiky zásadní, protože pouze díky zásahům hospodářských autorit je možné úroveň regionů srovnávat a dorovnávat.

Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji rozdělené podle tendence regionálního rozvoje na divergenční a konvergenční jsou zobrazeny v Tabulce č. 7. Znalost obsahu těchto teorií není v rámci kurzu Regionální ekonomika a politika požadována.

TABULKA 7: SCHÉMATICKÝ PŘEHLED TENDENCÍ REGIONÁLNÍHO ROZVOJE A TEORIE REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

Teorie		Tendence
Neoklasické teorie regionálního rozvoje (teorie regionální rovnováhy)		konvergence
Marxistické teorie regionálního rozvoje	Strukturalistický marxismus	divergence
	Teorie mezoekonomiky	divergence
Teorie výrobních a ziskových cyklů		divergence
Teorie jádro - periferie	Teorie kumulativních příčin	divergence
	Teorie nerovnoměrného rozvoje	divergence
	Teorie růstových pólů	divergence
	Teorie exportní základny	divergence
	Teorie polarizovaného rozvoje	divergence (v dalších fázích konvergence)
Kriticko-realistické teorie	Teorie územních děleb práce	divergence
Neomarxistické teorie	Regulační teorie	střídání konvergence a divergence
Neoliberální teorie regionálního rozvoje	Nová ekonomická geografie	divergence
	Nová teorie růstu	konvergence
Teorie regionálního rozvoje inspirované institucionálními přístupy		divergence
Teorie učících se regionů		divergence

Zdroj: Blažek a Uhlíř, 2002, upraveno

Trochu jiné členění teoretických přístupů k regionálnímu rozvoji ve vztahu také k regionální politice je zpracováno v další Tabulce č. 8. V této tabulce je zohledněna také často diskutovaná otázka míry zapojení státu a státních institucí do rozvoje regionů na svém území - tedy míra intervence centrální správy při ovlivňování činnosti, financování, aktivit a aspektů existence nižších územních celků. V tomto směru se tak jako velmi užitečná jeví klasifikace těchto uvedených teorií na (1) intervencionistické a (2) neintervencionistické, kdy je však nutné rozlišit konkrétní míru a sílu zásahů státu do regionu. Z toho pohledu jen málo teorií patří čistě k jedné z těchto kategorií (jak je tomu např. u marxistických teorií), většinou se jedná o předpokládanou větší či menší míru zapojení se regionální politiky, případně dalších hospodářských politik, do aktivit na území daného regionu.

TABULKA 8: ZÁKLADNÍ ČLENĚNÍ TEORETICKÝCH PŘÍSTUPŮ K REGIONÁLNÍMU ROZVOJI

Obecné paradigma	Charakteristické rysy	Regionální politika
Neoklasický/Liberální /neintervencionistické/endogenně rozvojové (1920-1940)	Prostorový vývoj tenduje k rovnováze, není nutno zasahovat do tržních procesů. Neintervencionistický přístup.	„Dělníci za práci“, nástroje zvyšující mobilitu pracovních sil.
Keynesiánské /intervencionistické/ exogenně rozvojové (1950-1975)	Prostorový vývoj tenduje k nerovnováze, zásahy do tržních procesů jsou nutné. Intervencionistický přístup.	„Práce za dělníky“, nástroje podporující příliv investic do problémových regionů.
Marxisticko-neomarxisticko-socialistické /extrémně intervencionistické (1970 – 1985)	Vývoj tenduje k regionální nerovnováze, nutnost plánování a řízení prostorového vývoje. Intervencionistický přístup.	Centrální plánování a řízení prostorového vývoje ignorující regionálně-tržní signály.
Neokonzervativní (1975 -)	Vývoj tenduje k regionální nerovnováze. Je nutno využít regionální potenciál. Spíše neintervencionistický přístup.	Podpora lokálních iniciativ, decentralizace kompetencí.
Moderní /“transformované“ neoendogenní rozvoj/neoinstitutcionální. (1980 -)	Vývoj tenduje k regionální nerovnováze, je nutno využít regionální potenciál. Spíše neintervencionistický přístup.	Podpora prostředí, kde se bude dařit networkingu, malým a středním firmám, inovacím, učení se. Zvýšení kvality místních a regionálních institucí, konkurence, spolupráce a kooperace.

Zdroj: Sucháček, 2015, upraveno

V dnešní době se uplatňují teoretické přístupy založené na aktivizaci vnitřního potenciálu regionů. Jedná se o podporu vzniku nových malých a středních firem a rozvoje těch současných, zkvalitnění podnikatelského klimatu ve smyslu rovného přístupu k informacím a možnostem finanční i nefinanční podpory (výhodné půjčky, deadministrativace, kvalifikované poradenství), důraz je kladen na technické a technologické inovace, posílení konkurenčního prostředí a rozvoj služeb nejvyššího řádu. Uplatňují se principy deregulace, demonopolizace a decentralizace, opouští se státní intervencionismus a paternalismus (ochranářství). Snahou je posílit flexibilitu a využitelnost zdrojů, dostupnost informací a spolupráci všech subjektů v regionu.

Současné teoretické přístupy v regionálním rozvoji se odrážejí v uplatňované regionální politice i volbě nástrojů, které regionální politika využívá (více viz následující kapitoly).

OTÁZKY

1. Co je to regionální rozvoj?
2. Jak se jinak označují teorie regionální nerovnováhy?

3. Rozvojové podmínky území se opírají o dva základní předpoklady. Které?
4. Ekonomický růst je charakteristika rozvoje regionů kvalitativní nebo kvantitativní?
5. Existuje termín negativní (nežádoucí, záporný) regionální rozvoj?

SHRNUTÍ KAPITOLY

Třetí kapitola se věnovala velmi obecně problematice regionálního rozvoje. Regionální rozvoj představuje komplex procesů v území, které mají dlouhodobý pozitivní a společensky žádoucí dopady na subjekty v regionu. K regionálnímu rozvoji může být přistupováno z pohledu akademicko-teoretického nebo praktického a jeho příčiny jsou založeny na přirozených vlastnostech regionu nebo na vlastnostech ovlivněných lidskou činností.

V druhé části kapitoly byly představeny teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji, které tvoří základ pro koncipování adekvátní regionální politiky. Důležité je členit teorie na teorie regionální rovnováhy (konvergenční teorie) a teorie regionální nerovnováhy (divergenční teorie). Z pohledu míry a síly zásahů státu do procesů v regionu pak teorie regionálního rozvoje členíme na teorie intervencionistické a neintervencionistické.

ODPOVĚDI

1. Regionální rozvoj je komplexem procesů, které probíhají uvnitř regionů a které se týkají pozitivních ekonomických, sociálních, environmentálních a jiných proměn regionu.
2. Jedná se o divergenční teorie.
3. Jedná se o přirozené předpoklady regionů k rozvoji a o předpoklady vytvořené zásahy a činností člověka.
4. Kvantitativní.
5. Ano, negativním regionálním rozvojem máme na mysli dlouhodobé zhoršení, zejména socio-ekonomické situace v regionu a snížení rozvojového potenciálu území.

4 REGIONÁLNÍ POLITIKA A JEJÍ CÍLE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Ve čtvrté kapitole si představíme regionální politiku jako dílčí část politiky hospodářské, která se orientuje na aktivity zaměřené na rozvoj regionů a na zlepšení socioekonomické úrovně spravovaného území. Důvody existence regionální politiky tak lze najít v oblasti ekonomické, sociální, ekologické a politické. Objasníme si teoretické přístupy k regionální politice, které se opírají jak o keynesiánské předpoklady a mají tedy více intervencionistickou podobu, tak o neoklasické přístupy doplněné o teorie endogenního růstu. Paralelu těchto přístupů lze najít v typech regionální politiky, která může mít podobu tradiční regionální politiky nebo současné regionální politiky postavené na endogenních základech. Dále budou definovány cíle regionální politiky a obecně představeni nositelé regionální politiky na úrovni národní, regionální i místní včetně popisu jejich kompetencí v aktivitách souvisejících s podporou regionálního rozvoje.

CÍLE KAPITOLY

- definovat regionální politiku
- rozlišit důvody existence regionální politiky
- zjistit, jaký vliv má na koncepci regionální politiky zvolený teoretický přístup k regionální politice
- odlišit od sebe tradiční a současnou regionální politiku
- představit obecně nositele regionální politiky (aktéry v regionálním rozvoji)
- vysvětlit základní kompetence státu, krajů a obcí v aktivitách spojených s rozvojem svého území

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Cíle regionální politiky, endogenní přístup k regionální politice, keynesiánské pojetí regionální politiky, kraj, neoklasické pojetí regionální politiky, nositelé (aktéři) regionální politiky, region, regionální politika, regionální rozvoj, současná regionální politika, tradiční regionální politika.

4.1 Regionální politika

Regionální politika představuje tu část hospodářské politiky, která se týká vybraných ekonomických i mimoekonomických aktivit směřovaných přímo do regionu. Třebaže se regionální politika začala formovat již ve 30. letech 20. století, neexistuje doposud žádná její ucelená a jednotná definice. Je tomu tak proto, že svým obsahem je regionální politika značně rozsáhlá, její pojetí odráží specifické charakteristiky daného státu i doby a je úzce propojena s dalšími důležitými a samostatně definovanými oblastmi, kterým se věnují také další dílčí politiky, jako například politika environmentální, sociální, politika zaměstnanosti a další.

Regionální politika je zde chápána jako politika uplatňující se na národní úrovni, kterou realizuje stát při prosazování svých zájmů a záměrů v prostorové struktuře národní ekonomiky prostřednictvím svých institucí a nástrojů. Regionální politiku lze také provádět na úrovni nadnárodní a regionální. V případě České republiky je nadnárodní regionální politika uskutečňována Evropskou unií, která prosazuje své principy a zájmy v politice hospodářské a sociální soudržnosti. Regionální politika realizována přímo na regionální úrovni je důsledkem demokratizace a decentralizace ekonomicko-spoločenských procesů.

Regionální politika je tedy součástí státní politiky ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických nástrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části. Zahrnuje ekonomická i neekonomická opatření týkající se veřejného i soukromého sektoru, které řeší meziregionální nerovnováhy a disproporce mezi, i uvnitř, regionu. Regionální politika představuje všechny přímé i nepřímé intervence institucí veřejného sektoru (státní správy i samosprávy) směřující ke zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů v prostorovém rozložení území státu.

Regionální politika se snaží pozitivně ovlivňovat rozvoj určených geografických celků, jeho dynamiku a strukturu, a to v úzké součinnosti s jinými odvětvovými politikami, zejména s politikou strukturální a urbanistickou, které rozšiřuje o regionální rozměr. Obecně a univerzálně lze definovat regionální politiku jako soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucích ke zmírňování nežádoucích rozdílů v socioekonomické úrovni a ekonomickém rozvoji dílčích regionů. Z makroekonomického hlediska představuje regionální politika koncepční a výkonnou činnost státu směřovanou na území regionů. Ve strategii regionálního rozvoje České republiky 2014–2020 je regionální politika definovaná jako soubor intervencí, které ovlivňují rozložení ekonomických aktivit v území, k rozvoji infrastruktury a ke snížení nerovnováhy v sociálním rozvoji.

DEFINICE

Regionální politika je cílevědomá činnost institucí veřejné správy směřující ke zlepšení socioekonomické úrovně na spravovaném území jednotlivých regionů.

Chceme-li přistoupit k regionální politice jako ke konkrétnímu projevu úsilí společnosti o změnu velikosti regionálních rozdílů a o posílení socioekonomického rozvoje území, musí jednak existovat politická vůle se regionálními problémy zabývat a řešit je, a současně toto musí být proveditelné v rámci dostupných ekonomických možností země.

Základní systémový, legislativní a institucionální rámec regionální politiky je v každé ekonomice dán souborem zákonů, například souvisejících s územním uspořádáním státu, podporou regionálního rozvoje, vymezením pravomocí obcí atd. a dalšími dokumenty na nadnárodní, národní (celostátní, vládní) i místní úrovni.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Mezi předpoklady realizace regionální politiky patří: (1) existence meziregionálních rozdílů a regionálních problémů, (2) politická vůle meziregionální rozdíly a problémy řešit a (3) ekonomické možnosti země řešení problémů a disparit financovat.

Důvodů, proč regionální politiku realizovat, je několik. Všechny mají paralelu v existenci nežádoucích regionálních rozdílů, které mají vliv na ekonomické bohatství regionů. Ekonomická úroveň významným způsobem určuje sociální podmínky a kvalitu života v regionech a má tak také politický rozsah. Důvody existence regionální politiky tak můžeme členit na ekonomické, sociální, ekologické a politické.

Ekonomické faktory jsou považovány za nejvýznamnější. Ekonomický rozvoj regionů je potřeba neustále podporovat, zejména v kontextu plného využití všech dostupných výrobních faktorů. Zaostalé regiony disponují nevyužitelnou pracovní i kapitálovou kapacitou (vysoká nezaměstnanost, nevyužitá výrobní kapacity, infrastruktura apod.), jejichž využití lze podpořit veřejnými investicemi a aktivitami a zvýšit tak rozvojový potenciál jednotlivých regionů i hospodářský růst. Zde je potřeba zdůraznit negativní důsledky problému vysoké nezaměstnanosti, kterými jsou sociální problémy, kriminalita, vystěhovávání se aj. Není možné, aby ekonomický růst byl stejný ve všech regionech, protože každý region je charakteristický odlišnou odvětvovou strukturou, přírodními podmínkami a skladbou pracovní kvalifikace občanů. Regionální politika by se měla v této souvislosti soustředit právě na ty aktivity a činnosti, které umožní regionu být konkurenceschopným a eliminovat tržní omezení, které regionu brání v rozvoji. Regionální politika by tak měla pružně a pohotově reagovat na změny v odvětvové struktuře a eliminovat škody způsobené upadajícími odvětvími tím, že vhodně nastaví a bude koordinovat proces restrukturalizace a transformace regionální ekonomiky.

PRO ZÁJEMCE

V dřívějším období se uplatňovala politika realokace pracovní síly z míst s vysokou mírou nezaměstnanosti do lokalit s nedostatkem pracovní síly. Dnes se upřednostňuje podpora takových aktivit, které motivují pohyb pracovních příležitostí (podnikatelských subjektů) za pracovníky.

Dalším důležitým ekonomickým motivem podporujícím existenci regionální politiky je požadavek na vhodné rozmístění podnikatelských subjektů v územní struktuře regionů. Je potřeba respektovat omezení vyplývající z ochrany přírody, urbanistických záměrů a územních plánů, kapacity technické i netechnické infrastruktury apod. Regionální politika je pak tím, co hledá kompromis mezi veřejným a soukromým zájmem.

Další problematickou oblastí, kterou řeší regionální politika, jsou náklady přelidnění, které vznikají v regionech s nadprůměrnou koncentrací ekonomických činností. Některé regiony nejsou po technické i netechnické (environmentální, urbanistické...) stránce připraveny optimálně absorbovat nárůst velkého počtu obyvatel (a nákladů na osobu), který je doprovodným jevem koncentrace výrobních aktivit. Regionální politika by měla v souvislosti s tzv. náklady přelidnění hledat mechanismy, které usměrní růst měst a lidských sídel a zamezí nežádoucí suburbanizaci území.

Spolu s tím souvisí regionální nerovnováha mezi nabídkou a poptávkou promítající se do inflace. Nákladová inflace opírající se o růst mezd vzniká v regionech s vysokou koncentrací ekonomických činností (nedostatečný počet pracovníků vytváří tlak na růst mezd), zatímco poptávková inflace je způsobena požadavkem občanů na vysokou životní úroveň napříč rozvinutými i zaostalými regiony. Regionální politika může v součinnosti s dalšími národohospodářskými politikami selektivně aplikovat nástroje, které mohou regionální inflaci a faktory, které ji způsobují, upravit. Jedná se například o dotace, slevy, pobídky, regionální diferencovaná úvěrová a úroková omezení apod.).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Ekonomické faktory podněcující existenci regionální politiky jsou spojeny s plným využitím výrobních faktorů, úsilím o rovnovážný ekonomický růst, požadavkem na optimální rozmístění firem a minimalizací negativních efektů spojených s náklady přelidnění, regionální nerovnováhou a místní inflací.

Sociální motivy existence regionální politiky nejsou dnes již tak aktuální, jako tomu bylo dříve. Jednalo se o požadavek vysoké (plné) zaměstnanosti, zabezpečení rovnoměrného rozložení příjmů či úvahy o zajištění totožné úrovně obecného blaha a stejných životních podmínek pro obyvatele ve všech regionech (v oblasti bydlení, kultury, zdravotnictví, vzdělávání, dopravy, využití volného času apod.). Vzhledem však k odlišné odvětvové struktuře, situaci na trhu, geografickým i klimatickým podmínkám, environmentálním požadavkům, kulturním odlišnostem a dalším regionálním specifikům dnes víme, že dosáhnout tohoto napříč všemi regiony není možné. Cílem proto je, zajistit určitý životní standard pro všechny obyvatele ve smyslu zajištění požadované úrovně vybavenosti regionů zařízeními sociální infrastruktury.

Ekologické motivy začaly nabývat na významu počátkem 70. let 20. století a týkají se jednak zaostalých regionů, ale i regionů hospodářsky vyspělých, ve kterých se koncertují ekonomické činnosti. Environmentální efekty mají povahu se přelévat a neznají hranice mezi regiony (ochrana vodních zdrojů, kůrovcové kalamity, topení neekologickými palivy atd.), proto je regionální politika prováděna nejen v zájmu obyvatel méně rozvinutých oblastí, ale také obyvatel žijících v přelidněných aglomeracích.

Aktivní či pasivní přístup regionální politiky má také politické dopady, kdy odlišné volební výsledky reflektují zřejmé regionální rozdíly v životní úrovni a kvalitě života voličů. Jinak řečeno lidé v méně rozvinutých regionech jsou si vědomi této skutečnosti (nespravedlivého rozdílu v sociálním statutu) a obvykle volí jiným způsobem než voliči v regionech vyspělých. Z toho důvodu lze zájem národohospodářských autorit o regionální politiku vnímat v kontextu volebního cyklu, kdy se před volbami o regionální politiky zájem zvyšuje, zatímco jindy se jí věnuje minimální pozornost.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Důvody existence regionální politiky jsou ekonomické, sociální, ekologické a politické.

Doplňme ještě, že regionální politika je politika veřejná, která může legitimně v souladu s ústavou a platnými zákony ovlivňovat chování a jednání soukromých subjektů v souladu s politickými prioritami. Regionální politika tak představuje vztah mezi veřejnými institucemi a soukromými subjekty. Realizace regionální politiky obvykle vychází z vnímání regionálních problémů, pro které pak regionální politika hledá řešení.

PRO ZÁJEMCE

Fáze procesu aplikace regionální politiky:

1. definování regionálních problémů včetně jejich původu,
2. definování cílů, pokud možno kvantifikovatelných,

3. definování strategie, již bude nutno uplatit,
 4. identifikace nástrojů, které bude nutno použít,
 5. aplikace zvolené strategie k odstranění regionálních problémů,
 6. vyhodnocení použité politiky.
-

4.2 Teoretické přístupy k regionální politice

Způsoby, jakým přistupovat k regionální politice, korelují s nastavenou hospodářskou politikou a jsou zaměřeny v určité době směrem k nastolování všeobecné rovnováhy, jindy pak k podpoře ekonomického růstu či hospodářského rozvoje. Teoretické přístupy k regionální politice tak mají paralelu v keynesiánských teoriích, neoklasických teoriích či teoriích endogenního růstu.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Harmonický rozvoj regionů je teoreticky uplatňován na pozadí regionální politiky opírající se o keynesiánské přístupy, neoklasické přístupy či přístupy vycházející z teorie endogenního růstu.

Keynesiánské pojetí regionální politiky je poptávkově orientované, usilující o narovnání tržních sil a regionálních rozdílů v ekonomické úrovni redistribucí veřejných finančních zdrojů, tj. prostřednictvím zásahů státu, zejména v usměrňování agregátní poptávky (zejména skrze vládní investice). Cílem regionální politiky v keynesiánském pojetí je zajištění rovnoměrnějšího rozdělení příjmů a stejné životní úrovně v regionech. Toho je dosaženo díky (nedobrovolné) solidaritě rozvinutých regionů. Regionální politika se současně snaží aktivně realokovat výrobu a výrobní zdroje s cílem přerozdělit pracovní příležitosti mezi regiony. Značným problémem této finanční a zdrojové redistribuce se může jevit riziko neefektivnosti alokace těchto extenzivních transferů a oslabení aktivní role regionální a místní samosprávy.

PRO ZÁJEMCE

Keynesiánský typ regionální politiky se ve své vyhraněné (extrémně centralizované) podobě uplatňoval i v některých bývalých socialistických zemích. Například u nás v Československé socialistické republice bylo dosaženo vyrovnání regionálních disparit v ekonomické úrovni regionů na úkor efektivnosti celé ekonomiky a došlo k absurdní deformaci ekonomického prostředí celého státu.

Také v rámci regionální politiky uplatňované v rámci neoklasické teorie jde o vyrovnávání regionálních disparit efektivnějšími procesy při využívání zdrojů. Regionální nerovnosti závisí na dostupnosti a mobilitě výrobních faktorů. Pružnost cen a mezd zaručuje plné využití výrobních faktorů v regionu. Kapitál jde za levnou pracovní silou a migrace pracovníků umožňuje zmírnit nebo odstranit nezaměstnanost v problémových regionech a zvýšit tak životní úrovně jednotlivců i celé společnosti. Regionální politika orientovaná neoklasickým způsobem se snaží zvyšovat výnosnost investic v méně rozvinutých regionech programy podporující podnikatelskou aktivitu a migraci obyvatel. Čistě teoreticky by měl kapitál směřovat do těch regionů, kde je cena práce srovnatelně nízká a návratnost investovaného kapitálu srovnatelně vysoká.

Na neoklasické teorie navázaly teorie endogenního růstu, kdy se dlouhodobý ekonomický růst opírá o internalizaci vnějších faktorů, zejména lidského a znalostního kapitálu a technologií. Akumulační proces rozvoje je položen na základech soukromých i společenských investic do fyzického i lidského kapitálu (dovednosti, zkušenosti, znalosti, invenční myšlení), technického a technologického pokroku. Ekonomický rozvoj (regionu) se odvíjí od aktivizace vnitřního disponibilního rozvojového potenciálu (regionu). Regionální politika v kontextu principů teorií endogenního růstu uplatňuje programy zaměřené na rozšiřování a intenzifikaci vzdělávání a zvyšování kompetencí obyvatel, na zvýšení flexibility pracovních sil, podporu investic do inovací, vědy, vývoje a výzkumu či technologií, zakládání klastrů a technologických center či platforem apod.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Endogenní přístup k regionální politice věnuje pozornost zejména opatřením a nástrojům prohlubujícím inovační schopnosti firem nebo přilákání těchto podniků do regionu. Obecně jsou podporovány veřejnoprávní subjekty vědy a výzkumu (vysoké školy), technologicko-inovativní uskupení soukromého a veřejného sektoru (technologické parky, inkubátory, klastry, tzv. business innovation centres (BIC) aj.) a podporován je také rozvoj informačních a komunikačních technologií.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Zjistěte si, jak souvisí efekt přelévání výsledků vědy a výzkumu ve smyslu pozitivní, veřejně prospěšné externality, s rozvojem regionů a regionální politikou.

4.3 Typy regionální politiky

Úzce s teoretickými východisky regionální politiky souvisí dva typy regionální politiky, které rozlišujeme. Jedná se o tradiční regionální politiku (všeobecně uplatňovanou přibližně do poloviny 70. let 20. století) a současnou (moderní) regionální politiku (od poloviny 70. let 20. století). Někdy se také označují termíny exogenní a endogenní regionální politika.

DEFINICE

Obecně rozlišujeme dva typy regionální politiky. Tradiční regionální politika se vyznačuje meziregionální přerozdělováním, orientací na kapitál a suroviny a je charakteristická centralizací organizačních forem. Naproti tomu současná regionální politika je typická svým liberalistickým přístupem, vnitřním řešením regionálních problémů, aktivizací regionálních samospráv a podporou vzniku euroregionů a meziregionálních uskupení.

Tradiční (exogenní) regionální politika je založena na státním intervencionalismu a centralizovanosti rozhodovacích procesů (těžiště regionální politiky se nachází mimo samotné regiony), kdy dochází k vyrovnávání socioekonomické úrovně mezi regiony (rozvinutými a zaostávajícími) přerozdělovacími procesy, přičemž stát koncentruje ve svých rukách základní nástroje regulace rozvoje problémových regionů. Typickým příkladem je transformace agrárních oblastí na oblasti industrializované, a to vlivem řady rozličných státních podpor, pobídek a vládních investic. U tradiční regionální politiky je tak důraz kladen na přímou i nepřímou podporu kapitálu v problémových regionech, klade se důraz na surovinovou základnu, vznikají zde státní podniky a významně se podporuje migrace obyvatel do těchto oblastí.

Současný (endogenní) typ regionální politiky se aktuálně uplatňuje ve většině vyspělých zemí. Přejít na tento typ regionální politiky byl doprovázen rozsáhlou vlnou deregulace, demonopolizace, opuštěním státního intervencionismu a paternalismu a prosazováním všeobecné decentralizace hospodářského života. Moderní regionální politika stimuluje rozvoj autonomních tržních mechanismů cestou aktivizace soukromého podnikání (malého a středního), sféry vědeckotechnologického rozvoje, managementu a služeb nejvyššího řádu. Pozornost je plně věnována mobilizaci vnitřních (i finančních) zdrojů a rozvoji vnitřního potenciálu. V důsledku strukturálních změn v ekonomice tak dochází k rychlejšímu geografickému pohybu regionálních problémů, prohlubuje se aktivita regionálních samospráv (krajských, místních), čímž se těžiště regionálních problémů přesouvá z centra na jednotlivé regiony. Kompetence řízení regionů se přesouvají na nižší regionální úroveň správy. Začínají se projevovat tendence k oslabování národních hranic z hlediska pohybu pracov-

ních sil, zboží, služeb i kapitálu (např. v rámci Evropské unie). Vznikají euroregiony, dobrovolná sdružení obcí, měst či regionů uvnitř i přes hranice států, a dochází tak k propojení nadnárodní i lokální úrovně.

Základní charakteristiky obou typů regionální politiky shrnuje Tabulka 9.

TABULKA 9: DVA TYPY REGIONÁLNÍ POLITIKY

aspekt	tradiční regionální politika	současná regionální politika
regiony	relativně stálé, problémové či rozvinuté (dichotomní přístup)	relativně rychle se měnící regionální struktury (mnohostranný přístup)
strategie	regionální růst	regionální inovace
organizační forma	centralizovaná, internacionalistická	decentralizovaná, založená na regionální komunitě
dominující mechanismus	meziregionální přerozdělování	mobilizace endogenních regionálních zdrojů
nástroje pro orientace na	meziregionální přerozdělování	mobilizaci vnitřních zdrojů
	kapitál, suroviny, výrobu projekty, velké firmy	informace, technologie, inovace, služby, flexibilitu, programy, malé a střední firmy
dynamika	geograficky stabilní problémové regiony, pevná množina (plánovaných) růstových center	rychle se měnící problémová území, spontánní mobilizace místních – vnitřních zdrojů

Zdroj: Hall (1992), Hučka (2001), vlastní úprava

4.4 Cíle regionální politiky

Jak již bylo řečeno výše v textu regionální politika je součástí souboru dílčích národohospodářských politik (ekonomických, sociálních, ekologických), pomocí nichž se stát snaží zajistit dlouhodobý ekonomický růst, udržitelný rozvoj, kvalitní životní prostředí, sociální a politickou stabilitu, rovnost šancí obyvatel, relativně spravedlivé rozdělování příjmů (zlepšení sociálního rozdělování) aj. V obecné rovině je tak hlavním cílem regionální politiky zvyšování blahobytu, růst životní úrovně a zlepšování kvality života obyvatel dané země.

Současně jsou rozdílné geografické, geologické a přírodní podmínky, rozsah a kvalita sociálně-ekonomického potenciálu regionů, technická i netechnická infrastruktura, historická a kulturní vyspělost aj. odrazem toho, že ve struktuře národních ekonomik se nacházejí regiony, které jsou charakteristické rozdílnými ekonomickými, sociálními a environmentálními podmínkami. Toto spektrum daných či získaných proměnných, které přímo ovlivňují ekonomické bohatství regionů není rozmístěno na území státu stejně, a právě tato

disproporcita rozvojových podmínek je zdrojem regionálních rozdílů. Snižování nežádoucích regionálních disparit je pak dalším z hlavních cílů regionální politiky.

Prohlubující se regionální disparity a značné regionální diference se mohou transformovat do vážných regionálních problémů (které mohou mít různou povahu), vždy však vedou ke společenské nestabilitě, sociálním problémům, nepokojům až politickým konfliktům.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Hlavní cíle regionální politiky jsou: (1) snižování regionálních rozdílů, (2) podpora ekonomického růstu a (3) zlepšování životních podmínek obyvatel, a to při současném respektování místních zvláštností, přírodních hodnot území a požadavků na ochranu životního prostředí.

Jinak řečeno, čistě ekonomickým cílem regionální politiky je na geografické úrovni zabezpečit nejlepší možné využívání disponibilních zdrojů, a to za předpokladu optimálního poměru mezi celkovými společenskými náklady a celkovým společenským přínosem. Cílem regionální politiky je tak efektivní a vyvážený rozvoj všech částí území státu a aktivizace nedostatečně využívaného potenciálu. Dnes k tomu ještě přidejme dodatek, že by se tak mělo dít také z důvodů zvýšení konkurenceschopnosti regionů.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Připomeňte si z ekonomické teorie, co se myslí termínem celkové společenské náklady a přínosy. Jedná se o explicitní či implicitní náklady, soukromý či veřejný přínos apod.?

Prostřednictvím regionální politiky dochází k ovlivňování hospodářských procesů v územních částech státu zejména skrze veřejný sektor (veřejnými intervencemi). Regionální politika se také snaží posílením pozitivních externalit či externalitních efektů a omezením jejich negativních forem podpořit atraktivitu regionů jako hospodářské lokality, čímž dochází ke zvýšení přílivu ekonomických aktivit a zvýšení regionální produktové (hmotné i nehmotné) kapacity a výkonnosti. Spolu s tím se regionální politika snaží podpořit vznik takového prostorového uspořádání ekonomicko-spoločenské struktury regionů, které by se „samo“ dokázalo flexibilně a aktivně adaptovat na probíhající změny ve vnitřním nebo vnějším prostředí.

Díličními cíli regionální politiky, které podporují cíle hlavní i samotný význam regionální politiky jsou například: podpora podnikatelských aktivit v regionu, podpora optimálního

rozmístění firem v regionu, zlepšení spojení regionu s ostatními oblastmi, zlepšením technické infrastruktury, hledání procesů posílení rovnoměrného rozdělení příjmů napříč regiony, povzbuzení bytové výstavby atd., a to vše v rámci zkvalitňování environmentálního prostředí a s ohledem na jedinečnost každého regionu.

PRO ZÁJEMCE

Mezi základní cíle regionální politiky patří rozvoj regionů zaměřený na jejich soudržnost a zvyšování konkurenceschopnosti: každý region by měl mít příležitosti ke svému vyváženému rozvoji odpovídajícímu jeho potenciálu a specifickým stránkám. Zvláštní pozornost věnuje regionální politika také specifickým problémům rozvoje měst a venkovských oblastí.

Ministerstvo pro místní rozvoj, 2019

4.5 Nositelé regionální politiky (obecné pojetí)

Stejně jako regionální politika, která je zaměřená na ovlivňování rozvoje regionů na státní, regionální i lokální úrovni, tak i nositele, resp. aktéry, regionální politiky lze rozdělit podle působnosti na úroveň státní, regionální a místní. K tomuto členění přidejme ještě úroveň nadnárodní reprezentovanou v našem případě Evropskou unií a jejími institucemi. Současně můžeme aktéry v regionálním rozvoji rozdělit do dvou skupin, a to na aktéry formální a neformální.

Formální aktéři jsou hlavními účastníky regionální politiky a jsou to ty subjekty a instituce, které přímo ovlivňují regionální rozvoj. Typické pro ně, že jejich kompetence vycházejí ze zákonů a norem a jejich činnost je zaměřená především na plnění stanovených úkolů a monitorování důsledků jejich rozhodnutí. Klasickým formálním aktérem v ČR je například Ministerstvo pro místní rozvoj či Krajské úřady jednotlivých krajů.

Neformální nositelé regionální politiky se podílejí na procesech v regionálním rozvoji neformálně (bez pověření) a jejich aktivity nejsou povinné. Zájmy neformálních aktérů by měly být nekonfliktní a v souladu se společným (společenským) zájmem formálních aktérů.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Nositele regionální politiky obecně členíme dle úrovně, na kterých působí, a to na aktéry činné na národní, regionální a místní úrovni včetně aktérů z nadnárodní úrovně. Současně nositele regionální politiky rozlišujeme na formální a neformální.

Realizace regionální politiky je zajištěna celou řadou subjektů a institucí, což vyžaduje permanentní komunikaci, efektivní koordinaci a úzkou spolupráci při realizaci cílů regionální politiky. Efektivní a žádoucí regionální politika by měla být prováděna na pozadí spolupráce založené na partnerstvích mezi jednotlivými úrovněmi realizujícími regionální politiku, stejně jako na její koordinaci v rámci partnerství v jednotlivých sektorech (jak horizontálně, tak vertikálně – mezi jinými dílčími politikami). Tato spolupráce a koordinace činností by se měla projevovat v institucionálních vztazích jak na mezinárodní úrovni, tak také ve vztahu center k nižším článkům veřejné správy.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Úlohou národní úrovně je koncepční a výkonná činnost zákonodárných a výkonných složek státu v oblasti regionální politiky a podpory regionálního rozvoje, včetně zabezpečení finančních prostředků státního rozpočtu a mimorozpočtových fondů a odpovídajících legislativních norem a opatření.

Úlohou regionální (krajské) úrovně je koncepční a výkonná činnost samosprávných orgánů krajů v oblasti regionální politiky a regionálního rozvoje. Orgány kraje tvoří základní jednotku tvorby a realizace rozvojových strategií na regionální úrovni, koordinují rozvoj svého území, spolupracují s ústředními správními úřady státní správy a koordinují zájmy obcí ve věcech regionálního rozvoje nadobecního zájmu.

Úlohou obecní úrovně je koncepční a výkonná činnost samosprávných orgánů obcí v oblasti místního rozvoje, jejich iniciační činnost v oblasti řešení nadmístních problémů a definování nadmístních programů a jejich participace na realizaci regionálních programů.

Převzato a upraveno z publikace *Regionální ekonomie a politika*, Žitěk, 2004

Na národní úrovni je úloha státu jako aktéra regionálního rozvoje a regionální politiky nezastupitelná. Jeho úloha spočívá především v oblasti vytvoření podmínek pro rozvoj regionů (institucionální, legislativní, finanční, systémové a jiné), dále při určování strategie regionální politiky či vytváření dalších koncepčních rozvojových dlouhodobých a střednědobých dokumentů, vytváření podmínek pro naplňování cílů těchto koncepcí a dokumentů a také vytváření podmínek pro činnost ostatních aktérů, aby mohly i ony zabezpečovat regionální rozvoj v požadované míře a na různých úrovních.

Na státní úrovni se regionální politikou zabývají zákonodárné složky státu (Poslanecká sněmovna a Senát), výkonné složky státu – vláda, ústřední správní úřady (ústřední orgány státní správy), zejména vybraná ministerstva, a jimi zřízené organizace. Řadu úloh státu také přebírají polostátní případy soukromé subjekty, jako jsou různé fondy podpory rozvoje, rozvojové agentury, poradenské a technologické instituce aj. Ty však mohou působit i na regionální úrovni.

Aktéři regionální politiky na regionální úrovni jsou zastoupeni ve vyšším počtu a odlišují se svými kompetencemi i možnostmi, jak ovlivňovat regionální rozvoj. Jedná se buď o instituce veřejného sektoru, subjekty soukromého sektoru nebo tzv. instituce PPP (public private partnership). Hlavními nositeli regionální politiky jsou regionální samosprávy (orgány územní samosprávy – kraje), Regionální rady (u regionů soudržnosti), regionální (rozvojové) agentury, poradní a koordinační orgány (Řídící a koordinační výbor), Výbory regionálního rozvoje, rozvojové agentury s celostátní nebo regionální působností, Hospodářské a agrární komory, dobrovolné svazky obcí (MASky či mikroregiony, které tvoří mezičlánek mezi regionální a místní samosprávou), zájmová sdružení, zaměstnanecké a zaměstnavatelské organizace atd.

Kraje jako administrativní jednotky mají velké množství pravomocí, prostřednictvím nichž mohou provádět, usměrňovat a kontrolovat procesy v regionálním rozvoji. Formalizace regionální politiky na úrovni krajů má podobu Strategie rozvoje kraje a Programu rozvoje kraje, které mají podobu komplexní koncepce. Krajské samosprávy jsou schopny definovat regionální strategie, priority rozvoje regionů, využívat institucionální kapacity a orientovat se na zvyšování regionální konkurenceschopnosti a kvality života svých občanů. Úlohou regionálních krajů je také vytvářet institucionální zdroje na podporu regionálního rozvoje, svéprávně spolupracovat na celostátních úlohách podpory regionálního rozvoje, kontrolovat a monitorovat plnění záměrů rozvoje regionů a modifikovat aplikované nástroje v případě zjištění jejich neefektivnosti. Jejich úlohou je také aplikovat principy partnerství, subsidiarity a spolupráce na regionální úrovni a koordinovat záměry obcí a mikroregionů v oblastech lokálního, regionálního i nadregionálního významu.

Místní aktéry regionální politiky tvoří lokální municipality, tj. orgány místní samosprávy na obecní úrovni. I zde vystupuje řada dalších subjektů, soukromých či veřejných, kteří na té nejnižší územní úrovni přispívají k regionálnímu rozvoji. Obce jako nejnižší úroveň v institucionálním zabezpečení regionální politiky může konkrétně řešit problémy ve svém katastrálním území, iniciovat a stimulovat své aktivity i aktivity dalších místních aktérů či participovat na realizaci regionálních programů.

PRO ZÁJEMCE

Ve vyspělých zemích postupně mizí dosud striktní odlišování mezi státem, resp. veřejným a soukromým sektorem. Úlohu státu do určité míry přebírají polostátní nebo privátní aktéři. K těmto aktérům patří různé rozvojové fondy a agentury na podporu regionálního rozvoje, poradenská a technologická centra atp. Velký počet aktérů obecně zvyšuje požadavky na koordinaci a vede k rostoucí konkurenci mezi jednotlivými aktéry. Ve vyspělých evropských zemích se v posledních desetiletích výrazně zvýšil počet aktérů regionální politiky, kteří dnes vytvářejí celý komplex různých institucí a organizací:

- Evropská unie jako nadnárodní instituce převzala řadu úkolů regionální politiky (vyvíjí vlastní činnost, má vlastní regionálně politické cíle, programy a opatření). Mimoto také kontroluje a sladuje regionální politiky jednotlivých členských zemí EU. V posledních

letech se regionální politika EU transformovala do podoby politiky hospodářské a sociální soudržnosti.

- Řada regionů a měst se rozhodla, že budou realizovat sami aktivní hospodářskou politiku na bázi městského a regionálního marketingu. Snaží se oslovit potenciální externí investory nebo se snaží posilovat či mobilizovat vlastní endogenní potenciál.
- Ve vyspělých zemích postupně mizí dosud striktní odlišování mezi státem, resp. veřejným a soukromým sektorem. Úlohu státu do určité míry přebírají polostátní nebo privátní aktéři. K těmto aktérům patří různé rozvojové fondy a agentury na podporu regionálního rozvoje, poradenská a technologická centra atp. Velký počet aktérů obecně zvyšuje požadavky na koordinaci a vede k rostoucí konkurenci mezi jednotlivými aktéry.

Převzato z publikace *Regionální rozvoj*, Ježek et al., 2014

OTÁZKY

1. Platí, že regionální politika se dále člení na politiku soudržnosti, politiku sociální, environmentální a zaměstnanosti?
2. Uveďte definici regionální politiky?
3. Potřebu provádět regionální politiku lze vysvětlit ekonomickými, sociálními, kulturními a politickými důvody?
4. Opírá se tradiční regionální politika o meziregionální přerozdělovací procesy a existenci centralizovaných organizačních forem řízení.
5. Regionální rady u regionů soudržnosti můžeme klasifikovat jako formální aktéry působící na národní úrovni?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili se základními informacemi o regionální politice. V úvodu jsme si definovali pojem regionální politika, kterou jsme vymezili jako součást státní politiky ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických nástrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho částech. Regionální politika tak představuje tu část hospodářské politiky, která se týká vybraných ekonomických i mimoekonomických aktivit směřovaných přímo do vybraných regionů nebo na vybraná území. Regionální politiku má smysl, pokud v daném území existují meziregionální rozdíly, regionální problémy, existuje politická vůle tyto problémy a rozdíly řešit a současně jejich řešení je možné z ekonomického hlediska.

Důvody, které existenci regionální politiky podmiňují, můžeme členit do několika skupin, a to na důvody ekonomické, sociální, environmentální a politické.

K regionální politice lze přistupovat z mnoha teoretických pohledů. Primárně se jedná o keynesiánský a neoklasický přístup a přístup opírající se o teorie endogenního růstu. Právě tento poslední přístup je v současné době uplatňován v řadě vyspělých ekonomik a je charakteristický podporou inovací a subjektů, které je generují. Spolu s tím úzce souvisí typologie regionální politiky, kdy hovoříme o tradiční nebo současné (endogenní) regionální politice. Právě typ uplatňované regionální politiky má paralelu v teoretických přístupech zmíněných výše. Dále jsme si definovali cíle regionální politiky, kterými jsou snižování regionálních disparit, podpora ekonomického růstu a zkvalitňování životních podmínek obyvatel, a to za podmínky společenské a environmentální odpovědnosti. Dodejme, že je to právě regionální politika, která se svých cílů snaží dosáhnout zejména v kontextu posílení kladných externalit a externalitních efektů.

V závěru kapitoly jsme si obecně vyjmenovali nositele regionální politiky, resp. aktéry v regionálním rozvoji. Tyto pojmy lze buď zaměnit, nebo se jedná o dvě strany téže mince. Nositeli regionální politiky mohou být jednak formální a neformální instituce, tak soukromé či veřejné subjekty a současně subjekty působící na národní, regionální a místní úrovni (včetně úrovně nadnárodní). Klíčovými výkonnými subjekty jsou vláda a příslušná ministerstva, instituce veřejné správy a místní samosprávy.

ODPOVĚDI

1. Ne, regionální politika je ucelená věda, je součástí hospodářské politiky a úzce souvisí a prolíná se s jinými dílčími politikami, zejména právě politikou environmentální, sociální, bytovou a dalšími. Obsahem politiky soudržnosti je snižování rozdílů mezi různými regiony a eliminace zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů, a současně se jedná o širší než původní pojetí regionální politiky, které působí specificky na regionální úrovni.
2. Definovat regionální politiku můžeme mnoha způsoby. Například můžeme uvést, že se jedná o cílevědomou činnost institucí veřejné správy směřující ke zlepšení socioekonomické úrovně na spravovaném území jednotlivých regionů.
3. Ne, důvody jsou ekonomické, sociální, ekologické a politické.
4. Ano.
5. Ne, jedná se sice o aktéra formálního, ale Regionální rady působí na regionální úrovni, nikoli na úrovni národní.

5 NÁSTROJE REGIONÁLNÍ POLITIKY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V páté kapitole „Nástroje regionální politiky“ doplníme znalosti o regionální politice z předchozí kapitoly širší, ucelenou oblastí, a to klasifikací nástrojů, které se v rámci regionální politiky používají k naplňování vytýčených cílů. Volba konkrétních nástrojů je podmíněna typem regionální politiky a strukturou a vyspělostí dané ekonomiky. V nejširším možném pojetí jsou nástroje členěny na nástroje zaměřené na kapitál a na pracovní sílu. Dále je můžeme členit na nástroje finanční a nefinanční. Specifickou klasifikaci nástrojů regionální politiky dovoluje členění nástrojů dle druhu, síly vlivu a adresátů, kdy typy nástrojů jsou zařazeny do čtyř skupin a definovány z pohledu firmy, obyvatelstva a obce. Poslední částí v této kapitole je kategorizace nástrojů z makroekonomického a mikroekonomického hlediska. Makroekonomické nástroje regionální politiky jsou dále pak členěny na nástroje fiskální politiky, monetární politiky a nástroje vnější hospodářské politiky. Mikroekonomické nástroje jsou zacíleny na nástroje realokace pracovních sil a realokace kapitálu.

CÍLE KAPITOLY

- pochopit podstatu nástrojů regionální politiky
- klasifikovat různé typy členění nástrojů regionální politiky
- rozlišit mezi finančními a nefinančními nástroji
- rozlišit mezi exogenními a endogenními nástroji
- členit nástroje dle druhu, síly vlivu a adresátů
- kategorizovat nástroje na makroekonomické a mikroekonomické
- znát pojem regionalizace fiskální politiky
- kriticky analyzovat pozitiva a negativa používání jednotlivých nástrojů

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Administrativní regulace, exogenní a endogenní nástroje, finanční a nefinanční nástroje, fiskální nástroje, infrastruktura, kapitál, makroekonomické nástroje regionální politiky, mikroekonomické nástroje regionální politiky, monetární nástroje, nástroje regionální politiky, nástroje vnější hospodářské politiky, poradenství, pracovní síla, protekcionismus, regionalizace fiskální politiky, regionální politika.

5.1 Nástroje regionální politiky

Nástroje regionální politiky jsou prostředkem, který využívá k naplňování svých cílů. Rozsah, typy a užití nástrojů regionální politiky závisí na decentralizačních procesech na území státu a přesunu většího vlivu rozhodovacích aktivit na regionální a lokální úroveň. Vliv nástrojů výrazně stoupá s přesunem činností regionální politiky na místní úroveň. Místní státní správa a samospráva a partnerská uskupení veřejné správy a soukromé sféry mají značný vliv na rozvoji infrastruktury, výrobní sféry, využitelnosti dostupných nemovitostí, rozvoji cestovního ruchu či poskytování kvalitních služeb, formování regionálních a lokálních klastů apod. A právě k naplnění těchto regionálních priorit využívá regionální politika svých nástrojů.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Nástroje regionální politiky jsou odvozené od cílů regionální politiky a od typu regionální politiky uplatňované na daném území. Dle zaměření se nástroje nejobecněji dělí na nástroje zaměřené na kapitál a na pracovní sílu.

Centrální instituce regionální politiky se nejvíce soustřeďují na zajištění prostředků na investice do technické infrastruktury. Obecně jsou pak nástroje regionální politiky zaměřeny na přilákání kapitálu a podnikatelských aktivit do regionů, stimulaci využití vnitřních rozvojových zdrojů, stabilizaci obyvatelstva a zajištění požadované pracovní síly (dosídlení) apod.

Nástroje regionální politiky můžeme členit z mnoha hledisek. Pro naše účely budeme nástroje členit (1) dle formy na finanční a nefinanční, (2) dle typu regionální politiky na exogenní a endogenní, (3) dle druhu, síly vlivu a adresátů do skupin informace a poradenství, finanční motivace, opatření v oblasti infrastruktury a administrativní opatření a (4) dle úrovně působení na makroekonomické a mikroekonomické.

Podle formy členíme nástroje na finanční a nefinanční. Do finančních nástrojů zahrnujeme například:

- investiční a neinvestiční pobídky (finanční transfery a nevratné dotace, granty, úroková zvýhodnění, úvěry a půjčky, záruky na úvěry a půjčky),
- kapitálové podílnictví a daňová zvýhodnění (daňové prázdny, slevy na daních, slevy na sociálním a jiném zákonném pojištění),
- rozpočtová zvýhodnění (zvýhodnění v odvodech rozpočtových příjmů, mimořádné dotace).

Nefinanční nástroje můžeme dále členit na:

- administrativní (legislativní úpravy regionální politiky, zákazy, restriktivní a administrativní opatření),

- institucionální (instituce realizující opatření regionální politiky, projekty a programy: formulace a realizace),
- věcné a jiné (poskytování bezplatných služeb – poradenství, propagace regionu, vytváření a zpřístupňování zvláštních hospodářských zón ekonomickým subjektům apod.).

Druhé členění koresponduje s typem regionální politiky, kdy nástroje členíme na exogenní a endogenní. Připomeňme, že exogenní (tradiční) regionální politika je založena na státním intervencionalismu a centralizovanosti rozhodovacích procesů, kdy dochází k vyrovnávání socioekonomické úrovně mezi regiony přerozdělovacími procesy.

Mezi nástroje exogenní regionální politiky řadíme například: kapitálové neboli investiční granty a dotace na pracovní sílu, fiskální úlevy, příspěvky na snížení úrokových sazeb, investiční pobídky pro investory, regionální programy podpory malého a středního podnikání a budování lokální (tvrdé) infrastruktury v obcích aj.

Při uplatňování endogenní regionální politiky, jejímž záměrem je stimulace a rozvoj autonomních tržních mechanismů cestou aktivizace soukromého podnikání, sféry vědeckotechnologického rozvoje, managementu a služeb nejvyššího řádu, se uplatňují nástroje zaměřené na inovační rozvoj. Patří zde obecně podpora vzniku a rozvoje „soft“ infrastruktury (klastry, technologická centra, BIC apod.), průmyslových parků pro podporu decentralizované lokalizace a speciální podpora pro nemateriální investice (věda, výzkum, vývoj, konzultační a poradenská činnost apod.).

PRO ZÁJEMCE

Endogenní nástroje regionální politiky lze dále rozdělit do tří skupin na: (1) nástroje orientované na lidský kapitál, (2) nástroje orientované na inovace a (3) nástroje orientované na organizační a institucionální oblast.

Mezi nástroje orientované na lidský kapitál patří: zlepšení kvalifikační struktury nabídky pracovních sil formou různých typů vzdělávání, profesní a manažerská výchova a vzdělávání, zlepšení kvalitativní nabídky pracovních sil přímou podporou tvorby pracovních míst, které podporují inovace a dále podporou těch firem a výroby, které jsou z hlediska lidského kapitálu vysoce intenzivní.

Mezi nástroje orientované na inovace řadíme: rozvoj moderních služeb, vznik institucí podporujících zakládání, rozvoj a vlastní činnost inovačních podniků, zdokonalení regionální vědecké a technologické infrastruktury, odstranění finančně podmíněných překážek inovací a zlepšení přístupu malých a středních podniků k novým finančním zdrojům, zvýšení nabídky kvalifikovaného personálu, zvýšení nabídky poradenských a vzdělávacích služeb kvalifikovaným personálem a vedoucími pracovníky, zvýšení nabídky poradenských a vzdělávacích služeb pro oblast transferu technologií a spolupráce při získávání a

zpracování informací, využití vhodných ekonomických stimulů formou různých programů podpory podnikání aj.

Nástroje orientované na organizační a institucionální oblast se týkají partnerství, kooperace, poradenství a spolupráce.

5.2 Nástroje regionální politiky dle druhu, síly vlivu a adresátů

Třetí typ členění nástrojů regionální politiky se odvíjí od druhu a síly vlivu na chování aktérů v regionu (firmy, obyvatelstvo a obce). Zde můžeme nástroje regionální politiky rozdělit do následujících skupin: informace a poradenství, finanční motivace, opatření v oblasti infrastruktury a administrativní opatření. Typy nástrojů regionální politiky dle druhu, síly vlivu a adresátů shrnuje Tabulka č. 10.

Informace a poradenství mají nejmenší intervenční intenzitu a patří k nástrojům měkkého ovlivňování chování aktérů. Je pro ně charakteristické, že v posledních letech roste jejich význam a že nenarušují tržní mechanismus (působí tržně-konformně). Naopak se je snaží posilovat, jsou z pohledu neoklasické ekonomie považovány za efektivní nástroje. Do této skupiny nástrojů patří například nejrozličnějšími informačními a propagačními materiály jednotlivých míst (vhodných pro investování), prostřednictvím nichž jsou podniky informovány o přednostech jednotlivých regionů a o kvalitě jednotlivých míst. Dále zde patří zprostředkování kontaktů a poradenství k řešení problémů spojených s podnikáním či jeho zahájením, informace o podnicích, které hledají partnery pro kooperaci, také zde patří zprostředkovatelný kontaktů nebo poradenská činnost „jak kooperovat“. Pro obyvatele a pracovní síly jsou v regionu nebo mimo něj zřizována nejrozličnější poradenská zařízení k oblasti vzdělávání, zaměstnání, kariéry apod. s cílem zvyšovat jak mezisektorovou, tak i meziregionální mobilitu pracovních sil. Cílovými skupinami informačních a poradenských opatření mohou být také municipality nebo jiné regionální instituce (rozvojové společnosti, technologická centra atd.). Těchto subjektů se také mohou dotýkat speciální programy na podporu přeshraniční a transregionální výměny zkušeností.

Finanční motivace je zaměřená na zvýhodnění vybraných aktivit podnikatelských subjektů a obyvatel v regionu, a to ve formě příspěvků, dotací k investovanému kapitálu, poskytování pozemků či zvýhodněného nájemného, daňových zvýhodnění, levných úvěrů, prémie za nově vytvořená pracovní místa, podpory při zavádění nových technologií, pomoci při založení firmy či dotací ke vzdělávacím aktivitám apod. Přesahují informační opatření v tom, že odměňují určité jednání subjektů, a tím ovlivňují rozhodování jednotlivých aktérů prostřednictvím individuální kalkulace nákladů a užitků. Finanční motivace je také určena obyvatelstvu a obcím, případně ostatním regionálními institucím.

TABULKA 10: TYPY NÁSTROJŮ REGIONÁLNÍ POLITIKY

Adresát	Typy nástrojů			
	Informace a poradenství	Finanční motivace	Infrastruktura	Administrativní opatření
Firma (podnik)				
<i>Mobilita</i>	informace o jednotlivých místech, regionální marketing	pomoc při přemísťování (např. výroby)	výstavba infrastruktury důležité pro rozvoj ekonomiky (elektřina, voda, odpady, telekomunikace, vzdělání, výzkum, výzkumné parky, technologická a zakladatelská centra)	administrativní omezení (zákazy, příkazy) investiční činnosti – kde lze a kde nelze investovat
<i>Investice</i>	---	investiční pobídky		regulace investic
<i>Nové pracovní místa</i>	---	prémie za vytvořené pracovní místo		---
<i>Technologie a inovace</i>	technologické a inovační poradenství	pobídky k novým technologiím, výzkumu a vývoji, k inovacím		regulace nových technologií
<i>Zakládání podniků</i>	poradenská činnost při zakládání podniku	rizikový kapitál, pomoc při startu podnikatelské činnosti		regulace zakládání podniků
<i>Kooperace a spolupráce</i>	poradenství o možnostech kooperace	podpora kooperací (kooperační motivace)		---
Obyvatelstvo				
<i>Vzdělávání</i>	informace o vzdělávacích možnostech	příspěvky na vzdělání	výstavba občanské infrastruktury (byty, vzdělávací, sociální, kulturní, sportovní a další volnočasová zařízení)	---
<i>Mobilita</i>	informace o nabídce pracovních míst	příspěvky na přestěhování se (mobilitu)		---
<i>Zásobování</i>	informace o nabídce bydlení a kvalitě životních podmínek	subvence na dojížděku za občanskou vybaveností		---
Obec				
	poradenství pro obce a regionální instituce	příspěvky na komunální a regionální rozvojové projekty	pomoc při budování infrastruktury v obcích	koordinace činnosti obcí a regionálních institucí

Zdroj: Fürst et al. (1976), Ježek et al. (2014), vlastní úprava

PRO ZÁJEMCE

Tyto nástroje patřily v uplynulých desetiletích k nejvýznamnějším nástrojům regionální politiky a používali se a používají ve všech vyspělých zemích. V 80. letech 20. století se však objevily kritické hlasy. Kritizována byla příliš silná konkurence mezi velkým počtem míst (měst, regionů), které se snažili investici získat a malým počtem investorů (podniků),

což v praxi vedlo k přeplácení (při stanovování výše podpor). Kritika se týká také okolnosti, že ve velké míře byly podporovány pobočné závody s malou autonomií rozhodování a spíše podniky se standardizovanou technologií na konci životního cyklu. Od konce 80. let 20. století proto význam těchto podnětů při usídlování podniků poněkud ustupuje do pozadí (i když v ČR se v posledním období jednalo o jeden z nejvýznamnějších nástrojů průmyslové politiky). Doplňkově k pomoci při umístování podniků hrály významnou roli také pobídky k rozšiřování investic formou prémie pro nově vytvářená pracovní místa. Měly podnítit expanzi a podpořit zaměstnanost a důchody v cílových regionech. Také u těchto opatření byly kritizovány vedlejší efekty. V posledních letech jsou v různých zemích rovněž stále více odbourávány. Rostoucí význam naproti tomu zaznamenávají inovační podněty při zakládání nových podniků a mezipodnikových kooperací. Přitom se finančně podporují podniky v určitých regionech při zavádění nových technologií nebo při inovačních a kooperačních projektech nebo se nabízí pomoc při zakládání podniků. Snahou přitom je posílit inovační a podnikatelskou schopnost ve určitých regionech.

Převzato a upraveno z publikace *Regionální rozvoj*, Ježek et al., 2014

Nástroje spojené s podporou rozvoje infrastruktury jsou zaměřené především na zvýšení atraktivity regionů pro všechny zainteresované aktéry v regionu a mají zčásti podobný účinek jako finanční podněty. Týkají se podpory mobility subjektů v regionu a řadíme zde tradičně výstavbu či obnovu dopravní infrastruktury, energetických sítí, telekomunikační a informační infrastruktury. Patří sem také zajištění určité minimální územní občanské vybavenosti. V současnosti se klade zvýšený důraz na podporu transferu a generování inovací a rozšiřování sítí formou podpory vzdělávacích zařízení, výzkumu a vývoje, přenosu technologií a specifické formy poradenství. Pro obyvatele je v oblasti infrastruktury klíčová dostupnost bytů (jejich výstavba či renovace), školských, sociálních a kulturních zařízení. Standardními nástroji regionální politiky zaměřené na podporu místní infrastruktury je výstavba primárních sítí (energie, voda, odpady), dopravní a telekomunikační (informační, datové) infrastruktury. V koncentrované a vázané formě dochází k výstavbě infrastruktury ve specifických podnikatelských a výzkumných zónách (např. v průmyslových parcích, technologických parcích či podnikatelských centrech). Dodejme, že infrastrukturalní opatření všeobecně zlepšují kvalitu území, působí spolehlivěji a mají trvalejší účinek než finanční motivace, protože vhodná infrastruktura je základem a předpokladem pro dlouhodobé využívání a zvyšování potenciálu regionu.

Poslední skupinou jsou nástroje v kategorii administrativní (regulační) opatření charakteristické přímými zásahy tam, kde některé formy chování regionálních aktérů je potřeba zakázat nebo naopak povolit. Zákazy či regulace mohou souviset s nežádoucí lokalizací podnikatelských subjektů a obyvatelstva v ekologicky hodnotných nebo ekologicky nestabilních oblastech či v oblastech nadměrně zatížených lidskými činnostmi.

PRO ZÁJEMCE

Administrativní regulace hraje také významnou roli (brzdící) při zakládání nových podniků a výstavbě průmyslových hal v souvislosti s používanou výrobní technologií (viz stavební zákon a zákony o životním prostředí). Administrativní opatření se většinou zaměřují na to, aby zamezovaly společensky nežádoucímu vývoji nebo alespoň tento vývoj regulovaly. Pomocí těchto nástrojů ale nelze pozitivním způsobem stimulovat hospodářský rozvoj v ekonomicky slabých oblastech. V mezinárodním konkurenčním boji o investice hraje míra regulace, jak ukazují zkušenosti zemí střední a východní Evropy a zemí třetího světa velkou roli. Především v průmyslu velkých negativním vlivem na životní prostředí (např. v těžebním průmyslu nebo v biotechnologii) způsobuje malá regulace nebo nízký standard životního prostředí často větší atraktivitu takových regionů než například finanční podněty. Takový dumping životního prostředí s sebou ovšem přináší riziko ohrožení střednědobých a dlouhodobých předpokladů pro hospodářský a společenský rozvoj.

Převzato a upraveno z publikace *Regionální rozvoj*, Ježek et al., 2014

5.3 Makroekonomické a mikroekonomické nástroje regionální politiky

Nejčastěji používané členění nástrojů regionální politiky je členění na nástroje makroekonomické a mikroekonomické.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Makroekonomické nástroje regionální politiky členíme na nástroje fiskální politiky, nástroje monetární politiky a nástroje vnější hospodářské politiky. Mikroekonomické nástroje regionální politiky jsou pak nástroje realokace pracovních sil a nástroje realokace kapitálu.

5.3.1 MAKROEKONOMICKÉ NÁSTROJE REGIONÁLNÍ POLITIKY

Použití makroekonomických nástrojů k řešení problémů regionů a k eliminaci nežádoucích regionálních rozdílů je značně limitováno snahou o dosažení jiných celonárodních hospodářských cílů. Je zřejmé, že tyto nástroje z regionálního úhlu pohledu mohou místní instituce ovlivnit jen nepatrně, nebo vůbec. Jejich realizace je uplatňována na národní úrovni a jejich užití na vybraném nižším územním celku může vést k tendenčnímu chování ekonomických subjektů (přesídlování osob či firem), např. snížení sazby daní v podporovaných regionech (je porušen princip jednotnosti daní a odvodů).

Nástroje fiskální politiky se týkají oblasti příjmů (daně a odvody) a výdajů (vládní výdaje a transfery, případně subvence) ze státního rozpočtu, které slouží k meziregionálním přerozdělování, a to jak z pohledu jejich výše, tak z pohledu jejich struktury. Obecně platí, že bohaté a vysoce příjmové regiony přispívají do státního rozpočtu větším objemem finančních prostředků než regiony zaostalé, problémové a nízkopříjmové.

V kontextu regionálních diferenciací a regionálně adresných výdajů lze zmínit termín regionalizace fiskální politiky, resp. regionalizace daní a odvodů, kdy se centrální autority hospodářské politiky snaží ovlivňovat celkovou poptávku v jednotlivých regionech (snižují daňové sazby v regionech, které trpí nízkou úrovní poptávky a opačně. Regionalizace fiskální politiky je spíše teoretickým konceptem, který je však prakticky neproveditelný (politická neprůchodnost, podvázání ekonomické prosperity, zpomalení ekonomického růstu apod. Výjimku tvoří snížená sazba daní v podporovaných oblastech, která je příznávána na časově přechodnou dobu. K podpoře vybraných regionů, naproti tomu, může stát využívat své úlohy odběratele zboží a služeb, které jsou hrazeny prostřednictvím výdajové stránky státního rozpočtu ve formě vládních výdajů (v makroekonomii zkráceně označujeme „G“). Při respektování různých hledisek (např. kvality produkce, původu materiálu aj.) může stát přednostně zadávat zakázky firmám ve vybraných regionech, a tím podporovat jejich rozvoj.

Nástroje monetární politiky jsou dnes řešeny tržní nabídkou a regionalizace monetární politiky není dnes uplatňována. V podstatě se jedná o usnadnění přístupu k úvěrům ve vybraných regionech úpravou (dostupností, stanovením) požadovaného objemu poskytovaných úvěrů, výše úrokové míry nebo lhůt splatnosti. Její vliv na regionální politiku není jednoznačný, protože část takto získaných prostředků odchází do ostatních regionů prostřednictvím meziregionálních vazeb. Monetární nástroje regionální politiky jsou však účinné a reálné v případě významných projektů, na kterých se podílí stát (například u přidělení významné dotace na aktivity, které patří k prioritám vlády).

Nástroje vnější hospodářské politiky mají formu rozličných protekcionistických opatření, zejména výrobkově orientovaných. Tyto nástroje mají značný regionální vliv a jejich významnost se zvyšuje spolu s rostoucí prostorovou koncentrací ochraňovaných druhů zboží. Regionalizace protekcionistických opatření se týká uvalení dovozních kvót, cel či jiných opatření na produkty, jejichž výroba je koncertována mimo podporovaný region. Smyslem je podpořit místní, tuzemskou produkci. Podniky v systému protekcionismu mohou požívat určité ochrany, která jim přináší příležitosti, aby zvýšily produktivitu práce, snížily náklady, zlepšily kvalitu aj, tak aby obnovily konkurenceschopnost svých produktů. Pokud je tato cesta nereálná, musí být poskytnuté časové období využito na změnu výrobního programu a rekvalifikace pracovních sil. Stejně jako jiné nástroje, které se využívají na podporu regionálního rozvoje, je i protekcionismus spojen s určitými náklady a ztrátami. Ty plynou z toho, že obdobná opatření přijímá i země (region), která je primárně diskriminována a také z toho, že se snižuje možnost realizace komparativních výhod plynoucích ze specializace země (regionu) a zapojení do mezinárodního obchodu.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Protekcionismus neboli ochranářství je ekonomický termín, vyjadřující upřednostňování a ochranu vlastních výrobků, služeb a pracovníků před zahraniční (mimoregionální) konkurencí. Jedná se o státní ovlivňování dovozů prostřednictvím dovozních limitů, předpisů a cel s cílem orientovat domácí poptávku na tuzemskou (místní) produkci.

5.3.2 MIKROEKONOMICKÉ NÁSTROJE REGIONÁLNÍ POLITIKY

Mikroekonomické nástroje regionální politiky se týkají cíleného ovlivňování jednotlivých ekonomických subjektů při jejich rozhodování o prostorové lokalizaci. Jejich smyslem je ovlivňování regionálních trhů skrze práci nebo kapitál. Z toho pohledu rozdělujeme mikroekonomické nástroje regionální politiky na nástroje ovlivňující pohyb pracovních sil a nástroje ovlivňující pohyb kapitálu. Tyto nástroje mají finanční formu a jsou účelově poskytované.

První skupinou mikroekonomických nástrojů jsou nástroje realokace pracovních sil, které tvoří ekonomické nástroje zaměřující se na částečnou úhradu nákladů spojených s migrací obyvatelstva, na nástroje podporující rekvalifikaci pracovníků a na nástroje, které skrze obyvatelstvo způsobí příliv kapitálu do problémových oblastí.

PRO ZÁJEMCE

Mezi konkrétní nástroje realokace pracovních sil spojených s migrací obyvatel patří: úplná či částečná úhrada nákladů spojených se stěhováním, přepravou osob a majetku, výkup nemovitostí, podpora koupě nového domu či bytu atd.

Druhou skupinu tvoří nástroje realokace kapitálu, které mají ovlivňovat tvorbu nových pracovních míst prostřednictvím rozšiřování stávajících podniků nebo získáním nových domácích i zahraničních investorů pro vznik podniků zcela nových. Jde zejména o podporu všeobecně známých přímých zahraničních investic, a to mnoha způsoby, například systémem investičních pobídek, zlevněnými úvěry, daňovými zvýhodněními, subvencemi apod., které zabezpečují pověřené státní a veřejnosprávní instituce. Na nižší regionální úrovni se může jednat o nabídku průmyslových zón a ploch včetně infrastruktury, nabídku nemovitostí k podnikání a administrativní a institucionální soubory nástrojů. Pod administrativními nástroji najdeme různá opatření, která mají dočasný charakter. Institucionální nástroje jsou více používané, nejvíce v podobě regionálních rozvojových agentur. Jejich hlavní náplní bývá zabezpečení tvorby regionálních programů a plánů, poskytování služeb

pro podnikatelské subjekty a pro regionální a místní orgány veřejné správy, prezentace regionu a obcí, vzdělávací a školící aktivity a také se zapojují do přípravy a realizace programu Evropské unie.

PRO ZÁJEMCE

Pohyb kapitálu lze ovlivňovat oboustranně: buď subvencemi nebo sníženými daněmi zvyšovat atraktivitu vybraných regionů pro kapitál nebo naopak, zvýšením daněmi zostřovat podmínky dalšího fungování kapitálu v jiných oblastech, odkud se potom přesouvá do oblastí více vhodnějších a žádoucích.

ÚKOL K ZAMYŠLENÍ

Může v souvislosti s podporou příjmech zahraničních investic dojít k dobývání renty? Připomeňme, že velmi obecně můžeme dobývání renty vnímat jako zneužití státního systému k obohacení se jedinců na úkor státu a občanů.

OTÁZKY

1. Je v České republice uplatňován koncept regionalizace fiskální politiky?
 2. Endogenní nástroje dělíme do tří skupin, na které?
 3. Podle toho, na který ekonomický subjekt jsou mikroekonomické nástroje zaměřeny, je lze rozdělit do dvou základních skupin. Do jakých?
 4. Snadný přístup k úvěrům patří do jaké skupiny nástrojů?
 5. Čím je limitováno používání makroekonomických nástrojů?
-

SHRNUTÍ KAPITOLY

V úvodu této kapitoly byla vysvětlena podstata nástrojů, které se používají v rámci regionální politiky k naplňování jí stanovených cílů. Nástroje regionální politiky lze členit z mnoha hledisek. Pro naše účely jsme použili čtyři druhy členění a to dle formy na finanční a nefinančním, dle typu uplatňované regionální politiky na exogenní a endogenní, dále dle druhu, síly vlivu a adresátů a nakonec dle ekonomické úrovně na makroekonomické a mikroekonomické.

Finanční nástroje v sobě nesou přímou finanční podporu, pomoc či výhodu daným subjektům, kteří svým jednáním následně přispějí k rozvoji daných regionů. Nefinanční nástroje mají charakter administrativních, institucionálních, poradenských či propagačních aktivit. Nástroje exogenní regionální politiky mají adresný, přímý a „tvrdý“ profil, zatímco nástroje endogenní regionální politiky mají povahu „soft“ činností a podpory orientované zejména na stimulaci a rozvoj autonomních tržních mechanismů cestou aktivizace soukromého sektoru, sféry vědeckotechnologického a inovačního rozvoje apod.

Podrobnější členění nabízí kategorizace nástrojů podle druhu, síly vlivu a adresátů do skupin informace a poradenství, finanční motivace, opatření v oblasti infrastruktury a administrativní opatření. Adresáty, tj. příjemci, kterým jsou nástroje určeny, jsou v našem případě podniky, občané a municipality.

Poslední, velmi významné členění nástrojů se týká jejich zařazení do skupiny makroekonomických či mikroekonomických nástrojů. Používání makroekonomických nástrojů je limitována snahou o dosažení dalších národohospodářských cílů (nezaměstnanosti, inflace, produkce...) a dále se člení na nástroje fiskální politiky spolu se státním rozpočtem a přerozdělovacím mechanismem daní a odvodů na příjmové straně a výdaji na konkrétní zakázky, transfery a subvencemi (pobídky) na straně výdajů. Dále zde patří nástroje monetární politiky a nástroje vnější obchodní (hospodářské) politiky, která využívá protekcionistická opatření k růstu prostorové koncentrace ochraňovatelských druhů zboží a služeb. Do mikroekonomických nástrojů patří nástroje realokace kapitálu a pracovní síly, prostřednictvím nichž jsou ovlivňovány regionální trhy.

ODPOVĚDI

1. Ne.
 2. Na nástroje orientované na lidský kapitál, nástroje orientované na inovace a na nástroje orientované na organizační a institucionální oblast.
 3. Na (1) nástroje ovlivňující prostorový pohyb pracovních sil a na (2) nástroje působící na prostorový pohyb kapitálu.
 4. Makroekonomické nástroje, konkrétně do nástrojů monetární politiky.
 5. Využití makroekonomických nástrojů při podpoře regionálního rozvoje je limitováno snahou o dosažení dalších národohospodářských cílů.
-

6 REGIONÁLNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V kapitole „Regionální politika v České republice“ se budeme věnovat konkrétně regionální politice, která se uplatňuje v naší zemi. Nejdříve si přiblížíme její vývoj od vzniku České republiky a představíme si základní legislativní rámec, ve kterém dochází k formování regionální politiky. Detailněji se zmíníme o zákonu č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který je nejdůležitější právní normou u nás. Podle této normy je cílem podpory regionálního rozvoje zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životní prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a současně umožnit využít místní potenciál pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů. Další část kapitoly je věnována jinému klíčovému koncepčnímu dokumentu, Strategii regionálního rozvoje České republiky. Tato Strategie je nástrojem k realizaci regionální politiky na našem území. Poslední subkapitola vymezuje nositele regionální politiky, resp. aktéry v regionálním rozvoji, u nás. Mimo Ministerstvo pro místní rozvoj to jsou orgány územní samosprávy (kraje a obce), rozvojové agentury, instituce veřejného sektoru a další veřejné a soukromé, tuzemské a zahraniční subjekty,

CÍLE KAPITOLY

- vymežit vývoj regionální politiky v České republice
- uvést základní legislativní rámec regionální politiky na našem území
- blíže seznámit se zákonem č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje
- představit Strategii regionálního rozvoje České republiky
- vymežit aktéry v regionálním rozvoji v České republice
- představit Ministerstvo pro místní rozvoj a jeho základní aktivity v provádění regionální politiky

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Česká republika, Evropská unie, kraj, Ministerstvo pro místní rozvoj, obec, priority regionálního rozvoje, region, regionální politika, Regionální rady regionů soudržnosti, regionální rozvojové agentury, rozvojová, stabilizovaná a periferní území, státem podporované regiony, Strategie regionálního rozvoje, Strategie rozvoje územního obvodu kraje, vláda České republiky, zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

6.1 Regionální politika v České republice a její vývoj

Moderní přístup k regionální politice se na našem území prosadil až po roce 1989, třebaže regionální politice nebyla věnována přílišná pozornost, snad proto, že otázky prostorových aspektů ekonomiky nebyly pocíťovány jako naléhavé. Společnost se soustředila na bezesporu významné geopolitické, společenské a ekonomické změny spojené s transformačními problémy, které probíhaly v celém východoevropském regionu. Regionální politika se tak až po vzniku samostatné České republiky zařadila mezi vládní politiky a nástroje, které měly přispívat k vyváženému rozvoji území a zajišťovat regionální soudržnost.

Během let 1993–1997 se začínají objevovat regionální problémy, např. útlum těžby v Ostravsko-Karvinském černouhelném revíru, či ojedinělá rozhodnutí vlády o podpoře čtyř okresů s tehdy nejvyšší mírou nezaměstnanosti. Vláda přesto nepřistupovala aktivně ke komplexnímu řešení regionálních diskrepancí a neřešila koordinaci činností odvětvových ministerstev, protože předpokládala, že probíhající privatizace tyto problémy vyřeší. Nestalo se tak a naše země naopak ztratila konkurenční výhody v přílivu zahraničních a tvorbě domácích investic (oproti Polsku či Maďarsku). Současně nebyla vládou věnována pozornost regionální politice dostala na popředí dílčích hospodářských politik zejména kvůli aspektu přípravy vstupu České republiky do Evropské unie.

PRO ZÁJEMCE

Připomeňme, že regionální politika představuje soubor intervencí zaměřených podle konkrétní situace státu a jeho regionů podle očekávaných vývojových tendencí na podporu opatření vedoucích k růstu ekonomických aktivit a jejich vyváženému územnímu rozmístění a k rozvoji infrastruktury. Základní podmínkou je jasné definování priorit a koncentrace prostředků na tyto priority.

Převzato z *Postránecký, 2010*

1. 1. 1996 vzniká Ministerstvo pro místní rozvoj, které se stává odpovědným za regionální politiku na centrální úrovni a současně dochází k postupné aktivizaci aktivní regionální politiky. Upravuje se institucionální zajištění regionální politiky také na úrovni místní, kdy jsou o rok později legislativním aktem schváleny vyšší územně samosprávné celky (kraje), jež se staly střední (regionální) úrovní pro českou regionální politiku. V roce 1998 jsou také přijaty usnesení vlády Zásady regionální politiky, které zohledňují principy regionální politiky Evropské unie (cílená regionální politika centrálně koncipovaná a realizovaná v praxi nižšími články veřejné správy). Regionální politika je tak definována jako koncepční činnost státu, regionálních a místních orgánů, jejímž cílem je efektivní a vyvážený rozvoj všech částí republiky. Probíhá také příprava a vzniká návrh zákona o podpoře regionálního rozvoje, je vypracována řada strategických a programových dokumentů mající prozatím přípravný charakter. Obecně lze konstatovat, že zvyšující se socioekonomická polarizace regionů, prohlubující se meziregionální disparity, decentralizace rozhodovacích

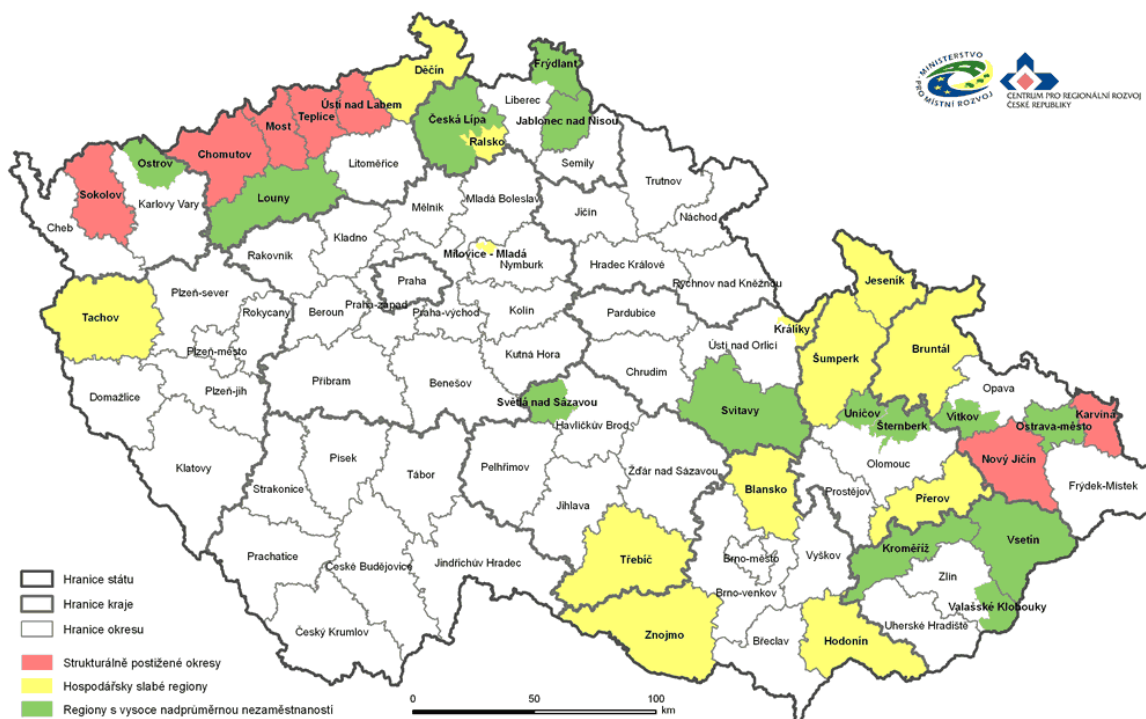
procesů a příprava vstupu do EU včetně přípravy na čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů tak vedlo v tomto období k zásadnímu obratu v pojetí a fungování regionální politiky ČR. Rok 1998 je tak významným předělem pro českou regionální politiku.

PRO ZÁJEMCE

V zásadách regionální politiky se stanovily dva základní typy podporovaných regionů, tzv. regiony se soustředěnou podporou státu. Jednalo se o strukturálně postižené regiony a hospodářsky slabé regiony. Dále byly podporovány i další regiony, pokud to tom rozhodla vláda, například se mohlo jednat o pohraniční oblasti, bývalé vojenské prostory Ralsko a Mladá, regiony s vysokou mírou nezaměstnanosti aj.

Strukturálně postižené regiony zahrnovaly oblasti s vysokým zastoupením průmyslu a vysokým stupněm urbanizace, jejichž průmyslová základna procházela výraznou restrukturalizací a poklesem spojeným s nadprůměrnou nezaměstnaností. Naproti tomu hospodářsky slabé regiony byly oblasti charakteristické nízkou životní úrovní, s nízkou koncentrací spotřeby, nerozvinutou infrastrukturou, nadprůměrným podílem zaměstnanosti v primárním sektoru, nízkou hustotou osídlení a také oblasti s nadprůměrnou nezaměstnaností. Obecně tak šlo o venkovské oblasti s nižším stupněm urbanizace a ekonomického rozvoje, avšak s lepším přírodním prostředím.

V období let 1999-2000 byly dále rozpracovány vládní zásady do potřebných výstupů v legislativní, strategické a programové rovině zohledňující národní dimenzi uplatňované regionální politiky a současně umožňující nezbytné kroky v přípravě na vstup do Evropské

unie. A právě v souvislosti s přípravou našeho vstupu do EU a prohlubujícími se meziregionálními rozdíly se začala zvyšovat pozornost na i samotné regionální politiky. Poprvé vyčleněny prostředky ze státního rozpočtu na rozvojové programy pro nejvíce postižené regiony. Poprvé se prezentuje Strategie regionálního rozvoje (zásadní strategický dokument regionální politiky ČR), jehož pravidelná inovace se předpokládá ve zhruba tříletém cyklu. Na tento dokument navazují Programy rozvoje krajů ČR vypracováváné na úrovni krajů – regionů NUTS 3 a z nich následně odvozeny operační programy na úrovni regionů NUTS 2. V tomto období také započala příprava první verze Národního rozvojového plánu pro programovací období 2000-2006.

PRO ZÁJEMCE

Národní rozvojový plán představuje základní strategický dokument pro programovací období, popisuje strategii členského státu EU pro získání podpory z evropských fondů, vyhodnocuje stav a vývoj země v hospodářské, sociální a politické oblasti a její cíle v následujících letech. Česká republika měla zpracován Národní rozvojový plán pro období let 2004-2006 a 2007-2013. Pro období 2014-2020 jsou stanoveny Národní rozvojové priority, kterými v současné době jsou: (1) zvýšení konkurenceschopnosti ekonomiky, které zahrnuje: rozvoj podnikání, podnikavosti a využívání inovací, (2) fungující trh práce, (3) rozvoj vzdělávání, (4) podpora prosazování inovací a výzkumu a vývoje, (5) rozvoj páteřní infrastruktury, (6) zvyšování kvality a efektivity veřejné správy, (7) podpora sociálního začleňování, boje s chudobou a systému péče o zdraví a (8) integrovaný rozvoj území.

Rok 2000 je klíčový z hlediska vydání zásadních zákonů a nařízení vlády. Na základě zákona č. 129/2000 Sb. byla Česká republika rozdělena na 14 krajů (NUTS 3). Také je vydán zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který vytváří rámec pro regionální politiku ČR (poprvé je tak regionální rozvoj upraven zákonem). Doposud byla regionální politika prováděna pouze na základě usnesení vlády. Česká republika se tak přiřadila k vyspělým státům, jež mají legislativně upravenou tuto oblast veřejné správy (provádění regionální politiky příslušnými orgány státní správy a územní samosprávy) a mají vymezeny odpovídající právní podmínky pro získávání pomoci ze strukturálních fondů EU. Od roku 2000 je tak regionální politika České republiky zaměřena na rozvoj podnikání, rozvoj lidských zdrojů, výzkum a technologický vývoj, rozvoj cestovního ruchu, zlepšování regionální infrastruktury, rozvoj občanské vybavenosti, rozvoj služeb sociální a zdravotní péče, opatření k ochraně životního prostředí.

V dalším období je již regionální politika integrovanou aktivní složkou hospodářské politiky České republiky, jež se ve svém jednání a konání snaží reflektovat současný vývoj v regionech a mezi nimi. Zmiňme ještě rok 2006, kdy byla schválena Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2007-2013, která definovala zaměření regionální politiky s ohledem na vývoj v regionech a určovala orientaci politiky regionálního rozvoje ČR pro dané období

a ve vztahu k EU. O sedm let později, v roce 2013, byla schválena nová Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014-2020. Více o Strategiích regionálního rozvoje v subkapitole 6.3.

6.2 Legislativní rámec regionální politiky

Základní systémový, legislativní a institucionální rámec regionální politiky v ČR byl vytvořen v roce 2000 souborem zákonů, přijatých v souvislosti se zaváděním krajského zřízení v ČR. Jednalo se o:

- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení),
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení),
- Zákon č. 132/2000 Sb., o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, zákonem o obcích, zákonem o okresních úřadech a zákonem o hlavním městě Praze,
- Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Nejdůležitější normou týkající se regionální politiky v České republice je Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, specifikuje postavení krajů, způsoby jejich fungování, definuje orgány kraje a jejich kompetence, vymezuje spolupráci s jinými subjekty, ministerstvy a vládou České republiky a konkretizuje samostatnou a přenesenou působnost kraje.

Podle Zákona č. 129/2000 Sb. je kraj územním společenstvím občanů, které má právo na samosprávu. Kraj je veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek a vlastní příjmy vymezené zákonem a hospodaří za podmínek stanovených zákonem podle vlastního rozpočtu. Kraj pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a při výkonu samostatné působnosti a přenesené působnosti chrání veřejný zájem. Kraj vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Kraj je samostatně spravován zastupitelstvem kraje (dále jen "zastupitelstvo"); dalšími orgány kraje jsou rada kraje (dále jen "rada"), hejtman kraje (dále jen "hejtman") a krajský úřad.

Krajskou regionální politiku lze vnímat jako komplexní rozvojovou politiku s konkrétními reakcemi na různé územní dopady národních sektorových politik. Kraj v kontextu regionální politiky formalizuje její tvorbu ve Strategii rozvoje kraje a v Programu rozvoje kraje. Mezi další dokumenty na krajské úrovni dále patří hlavní sektorové koncepce, dílčí sektorové koncepce (např. Strategie rozvoje hospodářství, dopravní koncepce, Koncepce zdravotnictví atd.) a další odborné studie aj.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), taktéž stejně jako v případě kraje, specifikuje postavení obcí, způsoby jejich fungování, definuje orgány obce a jejich kompetence, vymezuje spolupráci s jinými subjekty (spolupráce mezi obcemi, dobrovolné svazky obcí, spolupráce s obcemi jiných států, spolupráce s právníckými a fyzickými osobami), krajem a ministerstvy a konkretizuje samostatnou a přenesenou působnost obce.

Podle zákona o obcích je obec základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Každá část území České republiky je součástí území některé obce, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Obec má jedno nebo více katastrálních území. Obec je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. Obec vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem. Obec zabezpečuje veřejný pořádek a čistotu veřejných prostranství, ochranu bezpečnosti, zdraví a majetku.

Nejdůležitější zákon spojený s regionální politikou České republiky je zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje. Tento zákon upravuje podmínky pro (1) poskytování podpory regionálnímu rozvoji a s tím související působnost ústředních správních úřadů, krajů a obcí, (2) koordinaci a realizaci podpory hospodářské, sociální a územní soudržnosti a (3) činnost evropského seskupení pro územní spolupráci v návaznosti na přímo použitelný předpis Evropské unie.

Cílem podpory regionálního rozvoje je, dle zákona 248/2000 Sb., zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů. Tyto oblasti podpory regionálního rozvoje na úrovni České republiky jsou podrobněji vymezeny ve Strategii regionálního rozvoje (viz další subkapitola) a na úrovni kraje ve strategii rozvoje územního obvodu kraje. Tyto strategie jsou zpracovávány s platností pro programové období Evropské unie.

Zákon o podpoře regionálního rozvoje mimo podporu regionálního rozvoje definuje Strategii regionálního rozvoje, působnost správních úřadů, krajů a obcí při podpoře regionálního rozvoje (viz subkapitola 6.4), specifikuje koordinaci podpory hospodářské, sociální a územní soudržnosti, upravuje evropské seskupení pro územní spolupráci aj.

6.3 Strategie regionálního rozvoje České republiky

Formování regionální politiky v podmínkách České republiky se opíralo a v současné době opírá o jeden základní dokument zpracovaný Ministerstvem pro místní rozvoj. Jedná se o Strategii regionálního rozvoje, pro kterou je dnes typická její pravidelná inovace ve zhruba sedmiletém cyklu.

DEFINICE

Strategie regionálního rozvoje určuje zaměření a cíle regionálního rozvoje, zejména s ohledem na dynamický a vyvážený rozvoj státu a jeho jednotlivých regionů, a stanoví základní podmínky pro naplňování těchto cílů (Zákon 248/2000 Sb.).

Strategie regionálního rozvoje je klíčovým koncepčním dokumentem v oblasti regionálního rozvoje. Strategie regionální rozvoje je nástrojem k realizaci regionální politiky a současně slouží ke koordinaci působení jiných veřejných politik na regionální rozvoj, kdy mimo jiné, propojuje odvětvová hlediska s územními aspekty. V současné době je aktuální Strategie regionálního rozvoje na období 2014 – 2020, která navázala na Strategii regionálního rozvoje České republiky 2007 – 2013 a ta dříve na Strategii udržitelného rozvoje, Strategii hospodářského růstu ČR a Národní strategický referenční rámec.

PRO ZÁJEMCE

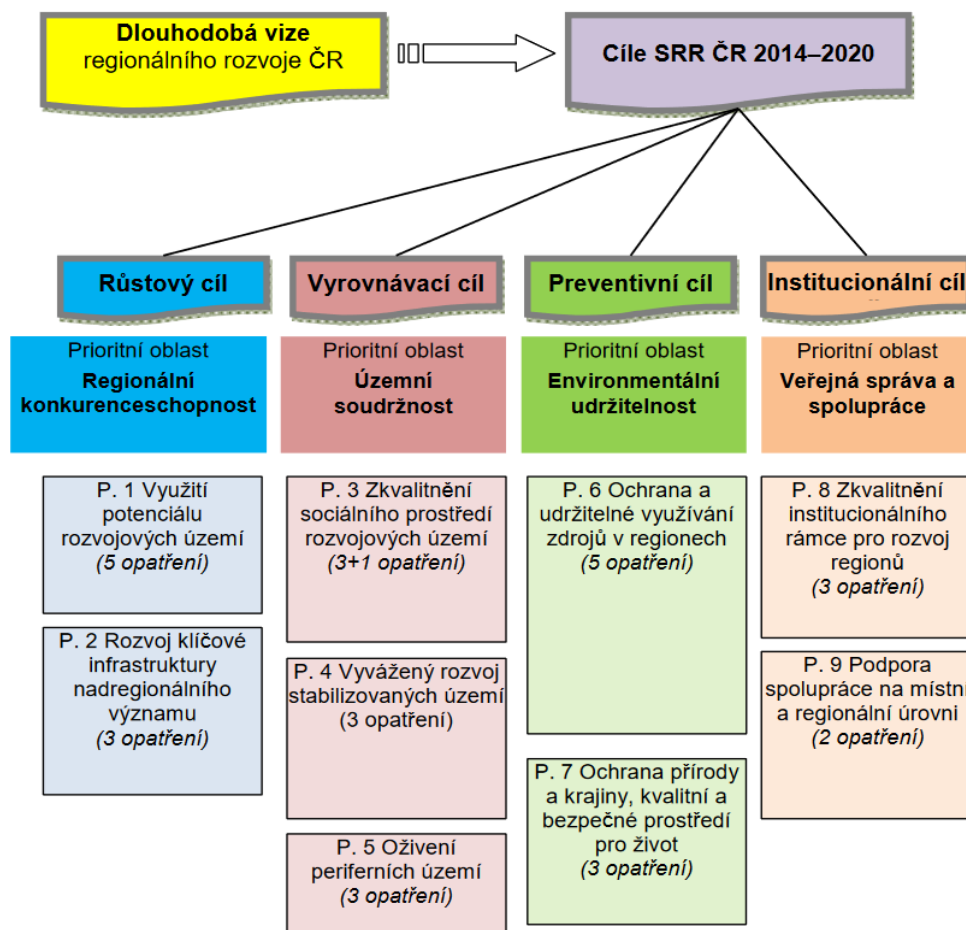
Strategie rozvoje územního obvodu kraje určuje ve stanoveném období zaměření a cíle rozvoje kraje zejména s ohledem na dynamický a vyvážený rozvoj kraje a jednotlivých částí jeho území a stanoví základní podmínky pro naplňování těchto cílů. Strategie rozvoje územního obvodu kraje zejména:

- analyzuje současný stav a očekávaný vývoj územního obvodu kraje,
- stanoví strategické cíle a priority rozvoje kraje a nástroje regionální politiky pro zajištění dynamického a vyváženého rozvoje územního obvodu kraje a částí jeho území,
- vymezuje krajem podporované části jeho území.

Převzato ze *Zákona č. 248/2000 Sb.*

Obsahem Strategie regionálního rozvoje je: (1) analýza stavu regionální rozvoje ČR v uplynutém období, hodnocení dosavadních odvětvových opatření resortů a přístupů regionů, (2) stanoví republikové priority a strategické cíle regionální politiky pro zajištění dynamického a vyváženého rozvoje území, (3) stanoví podklady pro vymezení priorit podpory regionálního rozvoje prostřednictvím fondů Evropské unie, (4) stanoví podmínky pro vymezení státem podporovaných regionů, (5) vymezuje nástroje k realizaci stanovených priorit a cílů, (6) stanoví zaměření programu regionálního rozvoje Ministerstva pro místní rozvoj a vymezuje úkoly ostatních dotčených ústředních správních úřadů k zabezpečení realizace stanovených priorit a cílů, (7) stanoví způsob sledování a vyhodnocování účinnosti Strategie regionálního rozvoje a (8) obsahuje doporučení krajům pro zaměření jejich rozvoje.

**OBRÁZEK 4: STRUKTURA STRATEGIE REGIONÁLNÍHO ROZVOJE ČR
2014–2020**

Zdroj: Strategie regionální rozvoje ČR na období 2014–2020

Hlavním cílem Strategie regionálního rozvoje na období 2014–2020 odrážejí základní funkce regionální politiky a vycházejí z analytických závěrů a vývojových tendencí v oblasti regionálního rozvoje. Tzv. globálním cílem je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro posílení konkurenceschopnosti jednotlivých územně správních celků (územních jednotek). Globální cíl je rozveden ve čtyřech základních cílech (hierarchicky rovnocenných) regionální politiky korespondujících s prioritními oblastmi Strategie. Těmito čtyřmi základními cíli (viz Obrázek č. 4) jsou:

1. Podpořit zvyšování konkurenceschopnosti a využití ekonomického potenciálu regionů (růstový cíl); důraz je kladen zejména na zlepšení podmínek pro využití ekonomického potenciálu jednotlivých dílčích území.

2. Zmírnit prohlubování negativních regionálních rozdílů (vyrovnávací cíl); cílem je odpovídajícím způsobem reagovat na prohlubující se socioekonomické nerovnosti a krizové situace s důrazem na nejvíce postižené regiony ČR.
3. Posílit environmentální udržitelnost (preventivní cíl); akcentování environmentálního pilíře udržitelného rozvoje, ve kterém je žádoucí, aby docházelo ke sladění socioekonomického rozvoje s limity a možnostmi životního prostředí v daných územích.
4. Optimalizovat institucionální rámec pro rozvoj regionů (institucionální cíl); kvalitní veřejná správa a její vzájemná spolupráce včetně nastavení transparentního a funkčního legislativně administrativního prostředí umožní na jedné straně zlepšení podmínek pro podnikatelský sektor i veřejnost obecně, na straně druhé dostatečné a adekvátní zajištění veřejných služeb. Celý proces musí být také rámován kvalitním strategickým plánováním a řízením se zapojením všech relevantních partnerů.

DEFINICE

Globálním cílem regionální politiky dle Strategie regionálního rozvoje je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro posílení konkurenceschopnosti jednotlivých územně správních celků

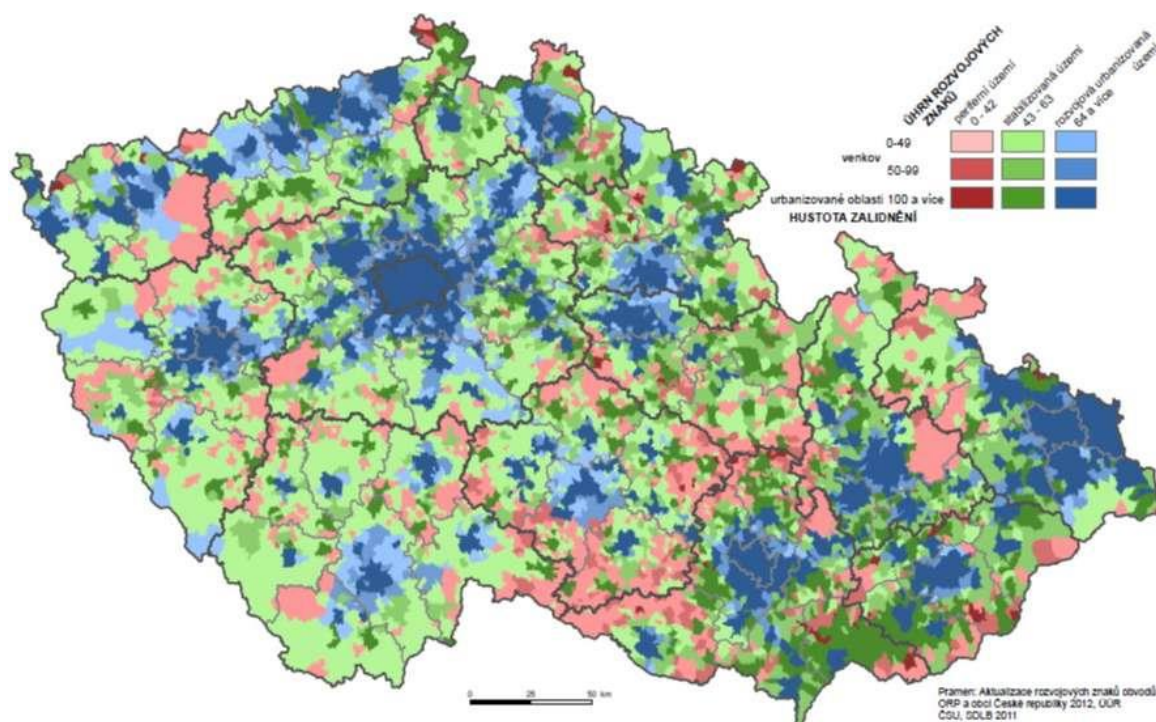
Strategie je postavena na upravené typologii území České republiky, která ho člení podle socioekonomických ukazatelů a polohového potenciálu do tří základních typů: (1) rozvojová, (2) stabilizovaná a (3) periferní území. Ty jsou ještě kombinovány se stupněm urbanizace území (viz Obrázek č. 5). Podle tohoto členění pak Strategie navrhuje specifické zaměření podpory, která má zohledňovat regionální potřeby a současně plnit hlavní cíle regionální politiky v České republice. Jak je uvedeno ve Strategii regionálního rozvoje pak lze jednotlivé typy území charakterizovat obecně takto:

- Rozvojová území jsou území, kde jsou koncentrovány funkce nejvyššího řádu (administrativa, finanční sektor, věda a výzkum, vysoké školství, infrastruktura, manažerské struktury). Výrazným trendem ve vývoji jejich prostorové struktury je intenzivní suburbanizace, ovšem s řadou negativních důsledků, ovlivňujících jejich celkový vývoj. Daná území jsou se svým záze-
mím poměrně intenzivně propojena hospodářsky, infrastrukturně, dojížděnkou za prací a službami. Na druhé straně jsou zde u většiny sídelních aglomerací patrné výraznější rozdíly mezi jejich centry a zázemím. Charakteristická je

vyšší koncentrace obyvatel, větší počet podnikatelských subjektů. Jejich jádra často představují v daném regionu dominantní centra zaměstnanosti.

- Stabilizovaná území se nacházejí mimo aglomerace a regionální centra a jejich zázemí a zároveň tvoří periferní území. Jde spíše o mikroregionální centra – ekonomická a sídelní střediska s omezeným regionálním významem, která tvoří se svým zázemím relativně funkční oblasti. Jedná se o území, která v dlouhodobém hledisku nevykazují významné negativní socioekonomické charakteristiky (např. nezaměstnanost, vylidňování, environmentální zátěže nebo nedostatečná vybavenost), ale zároveň nejsou „hybatelem“ socioekonomického rozvoje v regionu, což předurčuje skutečnost, že část místního obyvatelstva musí vyjíždět za prací a do škol mimo tyto funkční oblasti.

OBRÁZEK 5: TYPOLOGIE ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj

- Periferní území geograficky odlehlá a dlouhodobě se potýkající s kumulací problémů (např. příhraniční oblasti, horské oblasti, vnitřní periferie nebo území se specifickými problémy). Jedná se o území, ve kterých se kumulují negativní charakteristiky, které spočívají například v nedostatečné vybave-

nosti území, v často velmi špatné dopravní dostupnosti či vysoké nezaměstnanosti. Hlavním znakem pro tato území je většinová vyjíždka místních obyvatel za prací a do škol mimo tato území a nezdědka i pokračující vylidňování.

Mimo tuto typologii území jsou podle zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, definovány i státem podporované regiony, které procházejí napříč jednotlivými typy území. Státem takto identifikované regiony ve svém sociálně ekonomickém rozvoji významně zaostávají za ostatními územními celky. Jedná se o (1) hospodářsky problémové regiony a (2) ostatní regiony, které se dále člení na (2a) sociálně znevýhodněné oblasti a (2b) současné a bývalé vojenské újezdy.

PRO ZÁJEMCE

Státem podporované regiony vychází ze Strategie regionálního rozvoje pro období 2014-2020 vydané MMR jsou: Bílina, Bílovec, Bohumín, Broumov, Bruntál, Bystřice nad Pernštejnem, Česká Třebová, Český Těšín, Děčín, Frýdlant, Havířov, Hodonín, Cheb, Jeseník, Kadaň, Karviná, Konice, Králíky, Kraslice, Kravaře, Krnov, Kyjov, Lipník nad Bečvou, Litvínov, Louny, Mikulov, Moravská Třebová, Moravské Budějovice, Moravský Krumlov, Most, Nový Bor, Odry, Orlová, Ostrava, Ostrov, Podbořany, Přerov, Rumburk, Rýmařov, Sokolov, Stříbro, Svitavy, Šternberk, Šumperk, Tanvald, Teplice, Uničov, Ústí nad Labem, Valašské Klobouky, Varnsdorf, Veselí nad Moravou, Vítkov, Vsetín, Zábřeh, Znojmo, Žatec.

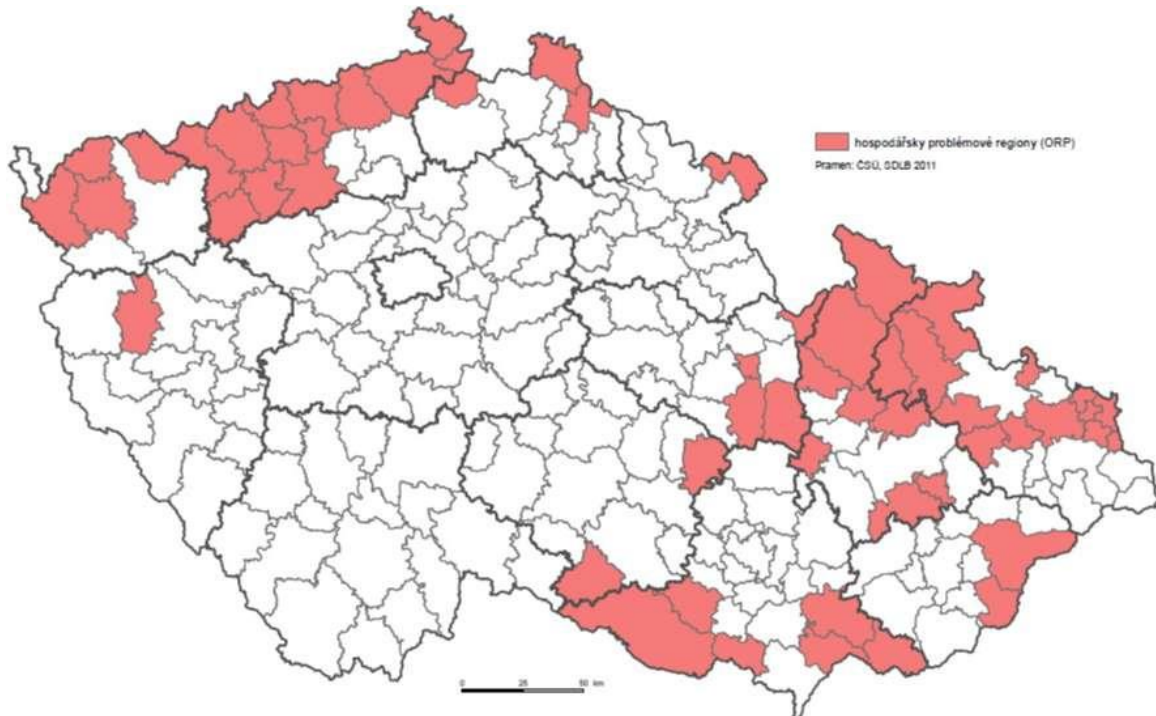
Hospodářsky problémové regiony vykazují v rámci republikového srovnání z hlediska vybraných hospodářských a sociálních ukazatelů podstatně nižší úroveň, než je průměrná úroveň v ČR. Takto identifikované regiony jsou charakterizované především nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti, dále nízkou životní úrovní, nízkým stupněm ekonomické výkonnosti, nízkým průměrným příjmem obyvatel a nepříznivým demografickým vývojem.

Mezi sociálně znevýhodněné oblastí jsou řazeny ORP vykazující dlouhodobou nezaměstnanost a výskyt sociálně vyloučených lokalit a lokalit ohrožených sociálním vyloučením. Toto je spojeno mimo jiné s potenciálním sociálním napětím a s vyšším výskytem sociálně-patologických jevů (drogy, lichva, gamblerství).

Vojenské újezdy byly zřízeny, jako zvlášť vyčleněná území pro potřeby obrany státu, na základě zákona č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, ve znění zákona č. 425/1990 Sb. Od roku 1991, v souvislosti s redukcí počtů příslušníků Armády České republiky, dochází k utlumování vojenské činnosti a některé vojenské újezdy a jejich části se jeví z hlediska výcvikových potřeb armády jako nadbytečné. Byly tak zrušeny vojenské újezdy Ralsko, Dobrá Voda a Mladá, čímž došlo ke snížení počtu vojenských újezdů

na území České republiky z původních 7 na současných 4. Tato vyčleněná území byla řešena v uplynulých letech a byla navrácena k civilnímu využití. Přesto nadále zůstávají nedořešeny dílčí problémy.

OBRÁZEK 6: HOSPODÁŘSKY PROBLÉMOVÉ REGIONY

Zdroj: Strategie regionální rozvoje ČR na období 2014-2020

PRO ZÁJEMCE

Klíčovým východiskem pro koncipování Strategie je pojetí regionální politiky a regionálního rozvoje. Regionální politika představuje soubor intervencí, které ovlivňují rozložení ekonomických aktivit v území, rozvoj infrastruktury a přispívají ke snížení nerovnováhy v sociálním rozvoji. Důležitá je vzájemná vazba s dalšími podpůrnými státními politikami, například se sociální politikou a s průmyslovou politikou. Ve větším měřítku, než v minulosti je kladen důraz také na zohledňování regionální dimenze v rámci samotných sektorových politik.

Druhou významnou změnou koncepce Strategie je opuštění standardního tematického členění dle tradičního sektorového pohledu. Analýza, návrhová část i část implementační jsou členěny do prioritních oblastí, které vycházejí jednak z konceptu udržitelného rozvoje a jednak z návazností na evropské strategické dokumenty.

- Prioritní oblast regionální konkurenceschopnost (vychází z ekonomického pilíře) je zaměřena na území s dostatečným potenciálem na realizaci stanovených cílů a zahrnuje klíčová témata inovací, spolupráce podnikatelského sektoru s výzkumnými a vývojovými pracovišti, zvýšení kvality vysokoškolského vzdělávání, flexibility pracovního trhu reagujícího na místní potřeby a v neposlední řadě téma dostatečné a kvalitní dopravní i technické infrastruktury, která je základní podmínkou pro rozvoj konkurenceschopnosti daného území.
- Prioritní oblast územní soudržnost (vychází ze sociálního pilíře) má především pomoci zmírňovat sociální disparity v území a mezi její hlavní témata patří infrastruktura veřejných služeb, podpora integrace sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených skupin obyvatelstva, částečně pak kultura, cestovní ruch a bydlení a v periferních územích také podpora lokální ekonomiky.
- Prioritní oblast environmentální udržitelnost (vychází z environmentálního pilíře) představuje v širších souvislostech témata, která mají přispět ke zlepšení životního prostředí a života obyvatel v území. Soustředí se především na odstraňování ekologických zátěží, omezování vlivu dopravy na krajinu, lepší hospodaření s přírodními zdroji a využívání moderních technologií ve vodním i odpadovém hospodářství. Nepomíjí ani prevenci a případnou likvidaci škod při živelních pohromách.
- Prioritní oblast veřejná správa musí vytvářet legislativní i administrativní základnu a naplňovat podporu pro realizaci všech výše jmenovaných témat.

Prioritní oblasti jsou na rozdíl od členění pilířů udržitelného rozvoje mnohem více vzájemně provázány a mnohá věcná témata se objevují i ve více prioritních oblastech, ale s jiným územním či obsahovým zaměřením nebo důrazem (např. trh práce, vzdělávání, infrastruktura a další).

Převzato a upraveno z příspěvku *Strategie regionálního rozvoje České republiky 2014–2020*, Postránecký, 2013.

6.4 Nositelé regionální politiky v České republice

Nositeli regionální politiky jsou všichni aktéři, kteří přímo či nepřímo ovlivňují regionální rozvoj. Klíčovým subjektem v regionálním rozvoji České republiky je Ministerstvo pro místní rozvoj, dále krajské a obecní úřady (orgány územní samosprávy), obecně pak zákonodárné (Poslanecká sněmovna a Senát) a výkonné (vláda a ústřední správní úřady a jimi zřízené organizace) složky státu, rozvojové agentury, instituce veřejného sektoru, soukromé subjekty a další.

Gestorem regionální politiky v České republice je Ministerstvo pro místní rozvoj, které vypracovává klíčové dokumenty regionálního rozvoje, je garantem rozvojových strategií na regionální, národní a nadnárodní úrovni a vytváří programy na podporu rozvoje regionů. Ministerstvo je ústředním orgánem státní správy ve věcech regionální politiky, politiky bydlení a dalších vymezených úsecích správy, a vykonává řídicí, realizační, koordinační a kontrolní aktivity.

Ministerstvo bylo zřízeno s účinností od 1. listopadu 1996 zákonem č. 272/1996 Sb., kterým byl změněn zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky. Tento kompetenční zákon (ve znění pozdějších předpisů) vymezuje základní působnost ministerstva.

K ZAPAMATOVÁNÍ

V oblasti regionální politiky Ministerstvo pro místní rozvoj vypracovává a uvádí do praxe koncepční dokumenty a strategie, poskytuje pomoc prostřednictvím podpůrných programů a po živelních a jiných pohromách mimořádného rozsahu připravuje strategie obnovy postižených území.

Podle zákona 248/2000 Sb., Ministerstvo pro místní rozvoj sleduje a vyhodnocuje činnost správních úřadů, krajů a obcí při podpoře regionálního rozvoje a doporučuje ve vztahu k jejich působnostem opatření pro realizaci priorit a cílů obsažených ve Strategii regionálního rozvoje, koordinuje na celostátní úrovni mezinárodní spolupráci v oblasti podpory regionálního rozvoje a územní spolupráce a napomáhá zapojování územních samosprávných celků do evropských regionálních struktur. Ministerstvo dále spravuje finanční prostředky určené k zabezpečování regionální politiky státu, koordinuje činnosti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při zabezpečování regionální politiky státu, včetně koordinace financování těchto činností, pokud tyto prostředky přímo nespravuje nebo zabezpečuje informační metodickou pomoc vyšším územním samosprávným celkům, městům, obcím a jejich sdružením.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Ministerstvo pro místní rozvoj působí v oblasti regionální politiky prostřednictvím (1) návrhů legislativních opatření, přípravou a realizací strategických a dalších dokumentů sledujících naplňování cílů regionální politiky, (2) programováním a implementací rozvojových aktivit na národní úrovni, (3) koordinací rozvojových aktivit se sektorovým zaměřením, které mají významné regionální dopady a (4) vyhodnocováním regionálních dopadů realizace rozvojových aktivit prostřednictvím monitorovacích a hodnotících mechanismů.

Současně ministerstvo nese celkovou odpovědnost za řízení a realizaci Strategie regionálního rozvoje v souladu s výše uvedenými zákony jako ústřední orgán státní správy ve věcech regionální politiky a koordinátor činnosti dotčených správních úřadů, jenž zabezpečuje mj. i mezinárodní spolupráci na úseku podpory regionálního rozvoje a spolupráci s Evropskou unií v oblasti hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Zároveň ministerstvo koordinuje věcné náplně nástrojů pomoci a související vypracování programových dokumentů, realizaci programů a vyhodnocování průběhu jejich plnění.

Dalšími subjekty regionální politiky jsou orgány územní samosprávy, a to na krajské a obecní úrovni.

Kraj analyzuje a hodnotí úroveň rozvoje svého územního obvodu, schvaluje a realizuje strategii rozvoje územního obvodu kraje a sleduje a hodnotí její plnění, podporuje rozvoj regionů vymezených ve strategii rozvoje územního obvodu kraje, doporučuje ve vztahu k působností správních úřadů a obcí patření pro realizaci priorit a cílů obsažených ve strategii rozvoje územního obvodu kraje a koordinuje ve svém územním obvodu spolupráci v oblasti regionálního rozvoje.

Obec spolupracuje s krajem, na jehož území se nachází, při přípravě a realizaci strategie rozvoje územního obvodu kraje, v souladu s místními podmínkami a rozvojovými dokumenty samostatně nebo ve spolupráci s jinými obcemi zabezpečuje nebo podporuje aktivity zaměřené na rozvoj územního obvodu obce. Obecní úřad obce s rozšířenou působností v přenesené působnosti spolupracuje s krajem při přípravě a hodnocení realizace strategie rozvoje územního obvodu kraje a s Ministerstvem při přípravě a hodnocení realizace Strategie regionálního rozvoje.

Dalším formálním aktérem regionálního rozvoje jsou Regionální rady regionů soudržnosti, které vznikly v roce 2006 novelizací zákona č. 248/2000 Sb. jež fungují pouze za účelem realizace operačních programů. Rady mají tři orgány, které zajišťují jejich činnost: je jím předseda Regionální rady, výbor Regionální rady a úřad Regionální rady. Regionální rada je jako řídicí orgán odpovědná za řízení a provádění operačního programu. V souladu se zásadou řádného finančního řízení je také zodpovědná zejména za transparentní výběr projektů, monitorování projektů, zajištění spolufinancování z veřejných zdrojů, řízení činnosti monitorovacího výboru, poskytování informací a zpráv, zajištění publicity atd.

PRO ZÁJEMCE

Regionální rada regionu soudržnosti je právnickou osobou a je řídicím orgánem Regionálního operačního programu pro příslušný region soudržnosti. Regionální rada vykonává působnost v oblasti veřejné správy. V regionech soudržnosti se zřizují:

- a) Regionální rada regionu soudržnosti Střední Čechy, se sídlem v Praze,
- b) Regionální rada regionu soudržnosti Jihozápad, se sídlem v Českých Budějovicích,
- c) Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad, se sídlem v Ústí nad Labem,
- d) Regionální rada regionu soudržnosti Severovýchod, se sídlem v Hradci Králové,
- e) Regionální rada regionu soudržnosti Jihovýchod, se sídlem v Brně,
- f) Regionální rada regionu soudržnosti Střední Morava, se sídlem v Olomouci,
- g) Regionální rada regionu soudržnosti Moravskoslezsko, se sídlem v Ostravě.

Převzato a upraveno ze *Zákona č. 248/2000 Sb.*

Zmiňme také rozvojové agentury s regionální a s celostátní působností, které mají své nezastupitelné místo při podpoře regionálního rozvoje v České republice. Regionální rozvojové agentury jsou instituce zaměřené na podporu a koordinaci hospodářského a sociálního rozvoje území. Agentury se orientují na poskytování odborných konzultačních a poradenských služeb veřejným, soukromým a neziskovým subjektům stejně jako realizaci vlastních rozvojových projektů. Svými aktivitami se snaží přispívat k zavedení standardního podnikatelského a občanského prostředí a mobilizaci zdrojů, které podněcují a podporují systematický rozvoj území.

Dále uveďme Agenturu pro podporu podnikání a investic (CzechInvest) a Českou agenturu na podporu obchodu (CzechTrade). Agentura pro podporu podnikání a investic CzechInvest dojednávává do České republiky tuzemské a zahraniční investice z oblasti výroby, strategických služeb a technologických center. Podporuje malé, střední a začínající inovativní podnikatele, podnikatelskou infrastrukturu a inovace. Při dojednávání investic se CzechInvest soustředí na klíčové sektory české ekonomiky, a to jak v oblasti zpracovatelského průmyslu (výroba), tak výzkumu, vývoje a služeb (technologická centra a strategické služby) (více na <https://www.czechinvest.org/cz>). CzechTrade je agenturou na podporu exportu, jejímž cílem je usnadnit firmám rozhodování o výběru vhodných teritorií, zkrátit dobu vstupu na daný trh a podpořit aktivity směřující k dalšímu rozvoji firmy v zahraničí (více na <https://www.czechtrade.cz/>).

Mezi další subjekty působící v regionálním rozvoji České republiky lze dále zařadit: Hospodářské a agrární komory, Úřad na ochranu hospodářské soutěže, jiné poradní a koordinační orgány (Řídící a koordinační výbor, Výbory regionálního rozvoje) zájmová sdružení, Místní akční skupiny, Mikroregiony (ve smyslu svazku či sdružení obcí), zaměstnanecké a zaměstnavatelské organizace, agentury, instituce veřejného sektoru (např. veřejné vysoké školy, kulturní instituce, zdravotní a sociální zařízení apod.) a jiné soukromé tuzemské i zahraniční subjekty.

OTÁZKY

1. Proč v období 1948–1989 ztratila regionální politika na našem území smysl?
2. Jaké klíčové dokumenty pro regionální politiku ČR máme?
3. Máme také Strategie rozvoje územního obvodu kraje?
4. Jaký globální cíl v oblasti regionálního rozvoje máme?
5. Jaké máme členění státem podporovaných regionů?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsem si konkrétně představili obsah i přesah regionální politiky České republiky jakožto dílčí části naší hospodářské politiky. Regionální politika na našem území se postupně vyvíjela od vzniku samostatné České republiky, přičemž tako byla do značné míry ovlivněna nejen narůstajícími regionálními rozdíly a problémy, ale také přípravou a vstupem našeho státu do struktur Evropské unie. Klíčovými milníky pro formování regionální politiky tak lze označit vypracování Strategie regionální rozvoje České republiky a na to navazující Programy rozvoje krajů (které reflektují rozdělení našeho území na 14 krajů), dále zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje a vznik Ministerstva pro místní rozvoj.

Regionální politika se dnes soustředí na podporu regionální konkurenceschopnosti, územní soudržnosti (zmírňování prohlubování negativních regionálních rozdílů), environmentální udržitelnosti a veřejnou správu. Významnou roli v provádění regionální politiky mají orgány místní samosprávy, zejména kraje, které své priority formulují ve Strategii rozvoje územního obvodu kraje. Obce posilují svou roli v regionálním – místním rozvoji zejména formou Místních akčních skupin či Mikroregionální seskupení.

Doplňme ještě, že území České republiky je členěno do tří základních typů, na území rozvojová, stabilizovaná a periferní. Jinou metrikou také pracujeme s termínem státem podporované regiony, které dále členíme na hospodářsky problémové regiony a na ostatní regiony, zejména na sociálně znevýhodněné oblasti.

ODPOVĚDI

1. Protože v rámci centralizované příkazové řízení ekonomiky mělo dojít k setření regionální rozdílů a disparit.
2. Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje a Strategie regionálního rozvoje České republiky.
3. Ano.
4. Globálním cílem regionální politiky je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území ČR se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro posílení konkurenceschopnosti jednotlivých územně správních celků.
5. Státem podporované regiony členíme na (1) hospodářsky problémové regiony a (2) ostatní regiony (sociálně znevýhodněné oblasti a vojenské újezdy).

7 REGIONÁLNÍ ROZDÍLY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V sedmé kapitole si přiblížíme oblast regionálních rozdílů (disparit). Regionální disparity se projevují jako územní nerovnosti či odlišnosti v ekonomicko-sociálně-teritoriálních jevech a jsou zdrojem i příčinou regionálních problémů (viz. 1 Kapitola, Regionální problémy). Jejich řešení je podstatou existence regionální politiky, která využívá svých nástrojů a prostředků k jejich eliminaci, v případě, že se jedná o rozdíly nežádoucí, nebo k jejich posílení, v případě disparit žádoucích.

V textu kapitoly bude uvedeno členění regionálních rozdílů na ekonomické, sociální a teritoriální, také na disparity pozitivní a negativní, a současně na disparity v kontextu vertikální či horizontální úrovně. V druhé subkapitole si uvedeme příčiny meziregionálních rozdílů, které vychází z přírodních podmínek, socio-kulturních faktorů nebo z faktorů politicko-ekonomických. Dominance některých příčin vzniku meziregionálních disparit se projevuje v kategorizaci tří hlavních problémových regionů, kterými jsou regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji, regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů a regiony se stagnujícími základními odvětvími. Poslední část kapitoly je věnována regionálním rozdílům v České republice.

CÍLE KAPITOLY

- definovat pojem regionální disparita (rozdílnost, rozdíl)
- znát základní členění regionálních disparit
- rozlišit příčiny vzniku regionálních rozdílů
- definovat základní typy regionů vzhledem k povaze regionálních rozdílů
- znát základní zdroje regionálních rozdílů na našem území

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Disparita, ekonomická disparita, meziregionální disparita, pozitivní a negativní disparita, příčiny meziregionálních rozdílů, region, regionální rozdíly, regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji, regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů, regiony se stagnujícími základními odvětvími, rozdíl, sociální disparita, teritoriální disparita.

7.1 Regionální rozdíly (regionální disparity) a jejich členění

Pojem disparita je latinského původu (disparatus) a v doslovném překladu znamená rozdělení. Obecně lze slovo disparita lexikálně nahradit termíny (1) rozdíl, (2) nerovnost, (3) nesoulad, (4) různost či (5) rozdílnost. V kontextu adjektiva regionální, pak můžeme obecně hovořit o regionální (místní, lokální, geografické, územní) rozdílnosti ve sledovaném jevu či proměnné, které jsou výsledkem odlišné výchozí situace a odlišného vývoje. Regionální disparity lze nalézt ve sféře sociální, ekonomické i územní.

Problematika sledování regionálních disparit je výzkumným fenoménem posledních desetiletí, kdy dochází k větší polarizaci prvků, procesů a činností mezi regiony, které jsme schopni snáze identifikovat a rozpoznat. Samotné vymezení regionálních disparit se liší pak napříč teoriemi regionálního rozvoje (Hučka, 2007). Existence regionálních rozdílů stojí za regionálními problémy, které byly popsány v Kapitole č. 1.

DEFINICE

Regionální disparitou rozumíme územní nerovnosti či nepoměr ekonomických, sociální nebo teritoriálních jevů.

Kutscherauer a kol. (2008) chápou regionální disparitu jako rozdílnost, která je výsledkem přirozeného vývoje reálně fungující ekonomiky. S tímto přístupem evolučního procesu vzniku disparit souvisí konflikt s nositeli hospodářsko-politických rozhodnutí, kteří obvykle považují disparity za zcela nežádoucí, což se projevuje v jejich snahách o jejich zmírňování, eliminaci či úplné odstranění.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Obecně mohou být disparity pozitivní či negativní. Pozitivně vnímané disparity by měly být dále podporovány a prohlubovány, naproti tomu negativní disparity by měly být omezovány a potlačovány. Klíčovým subjektem v aktivitách spojených s regionálními rozdíly je tomu určené ministerstvo (gestor regionální politiky).

Na druhé straně však existují takové disparity, které jsou žádoucí a chtěné. Přínosy a prospěch existence takových „pozitivních“ disparit převyšují náklady a nežádoucí efekty rovnoměrného rozložení takového jevu, procesu či znaku a obvykle vyústí do komparativní, resp. konkurenční výhody zkoumaného objektu, které zpravidla spočívají v unikátních a hodnotných zdrojích a unikátních schopnostech tyto zdroje využívat (Geppert a Stephan, 2008). Roli pozitivní disparity lze nalézt v tom, že může být motorem rozvoje a zdrojem komparativních výhod, a tedy i zdrojem konkurenceschopnosti (Rodríguez-Pose

a Ezcurra, 2009). V souvislosti s takovou disparitou by nemělo být snahou národohospodářských i politických autorit tyto disparity mírnit či se pokusit je dočasně nebo trvale odstranit.

Regionální rozdíly jsou prvořadým předmětem, který se týká regionální politiky. Ta tak představuje institucionalizovanou reakci na existující meziregionální rozdíly – regionální disparity. Prvořadým cílem regionální politiky je tedy podpora rozvoje problémových oblastí spojená se snahou redukovat meziregionální rozdíly a zabezpečit žádoucí výkonnost ve všech částech země a s dosažením vyvážené regionální struktury přispět ke zvýšení konkurenceschopnosti národní ekonomiky v mezinárodním měřítku.

Regionální, resp. meziregionální disparita, představující nerovnost vzniklou buďto přirozenou cestou nebo umělým zásahem vzniká mezi jednotlivými regiony v oblasti ekonomické, sociální či teritoriální. Toto má paralelu v základním členění disparit do tří kategorií, a to na disparity ekonomické, sociální a teritoriální.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Základní členění regionálních disparit je na disparity ekonomické, sociální a teritoriální.

Ekonomické disparity jsou definovány jako územní nerovnosti či nepoměry ekonomických jevů neboli územní rozdílnosti v procesu výroby, rozdělování, směny a spotřeby užitečných hodnot. V případě ekonomické meziregionálních disparit tak svou pozornost zaměřujeme zejména na oblast životní úrovně, ekonomického růstu, hospodářské struktury regionu či trhu práce (viz Tabulka č. 11).

TABULKA 11: ZÁKLADNÍ ČLENĚNÍ MEZIREGIONÁLNÍCH DISPARIT

meziregionální disparita	ekonomická	životní úroveň
		ekonomický růstu
		hospodářská struktura regionu
		trhu práce
	sociální	zdraví
		vzdělání
		kriminalita
		bydlení
	teritoriální	sociální péče
		přírodní zdroje (charakter přírody)
	životní prostředí	

Zdroj: Tuleja, In: *Vybrané kapitoly z veřejné správy a regionální rozvoje*, 2018

Poznámka: jiní autoři mohou vycházet z jiného či modifikovaného členění regionálních disparit. Výčet oblastí je tak pouze orientační. Zejména v teritoriální (územní) sféře se hovoří o disparitách, jež jsou spojeny s polohovými poměry v širším kontextu s geografickými, přírodními, dopravními a technickými podmínkami (dopravní obslužnost, technická a dopravní infrastruktura apod.).

Sociální disparity, jež chápeme jako územní nerovnost či nepoměr sociálních jevů, tj. rozdílností, které se týkají především lidské společnosti a vztahů uvnitř této společnosti. Z pohledu meziregionálních disparit tak v tomto případě soustředíme svou pozornost zejména na oblast zdraví, vzdělávání, kriminality, bydlení a sociální péče. Poslední, teritoriální disparity, které jsou definovány jako územní nerovnosti či nepoměry teritoriálních jevů, tzn. rozdílností, které jsou spjaty zejména s příslušným územím. V případě teritoriálních meziregionálních disparit tak svou pozornost zaměřujeme především na oblast přírodních zdrojů a životního prostředí (Tuleja, *In: Vybrané kapitoly z veřejné správy a regionální rozvoje*, 2018).

PRO ZÁJEMCE

Mezi metody, kterými můžeme regionální disparity měřit, patří: (1) metoda průměrné odchylky, (2) bodová metoda, (3) metoda normované proměnné, (4) metoda vzdálenosti od fiktivního bodu, (5) metoda souhrnného indexu, (6) metoda semaforu a také (7) metody založené na škálovacích technikách.

Regionální rozdíly se dají vyjádřit celou řadou ukazatelů. Dále uvádíme výběr několika málo ukazatelů, kterými můžeme regiony navzájem posuzovat a komparovat a jejichž rozdílná hodnota vyjadřuje regionální disparitu v dané oblasti: úroveň hrubého domácího produktu na obyvatele, úroveň příjmů a jeho rozložení, zaměstnanost či nezaměstnanost v regionu a jeho struktura, odvětvová struktura regionu, migrace obyvatelstva, věková struktura, zdravotní stav, vzdělanostní úroveň, objem přímých zahraničních investic, počet nově vzniklých pracovních míst, kriminalita, nehodovost, rozsah sociálních služeb, kulturní vybavenost, úroveň bydlení, sociální vybavenost v oblasti zdravotnictví, školství, sportu, nově vzniklé fyzické/právní osoby, produktivita práce, výdaje na vědu a výzkum, výše investic, pozemní komunikace, letecká a železniční doprava, vodní hospodářské, elektrická energie, kvalita ovzduší, biodiverzita, kulturní památky, cestovní ruch, občanská vybavenost apod.

Mimo členění disparit na žádoucí a nežádoucí (pozitivní a negativní) a členění dle oblasti, ve které se objevují (dle sféry výskytu), tj. na disparity ekonomické, sociální a teritoriální, budeme nakonec klasifikovat regionální disparity ze dvou souvisejících perspektiv na vertikální a horizontální.

Vertikální perspektiva na regionální disparitu znamená, že ji posuzujeme v kontextu různých geograficky založených rámců (svět, Evropa, země) nebo různých územních měřítek (Evropská unie, stát, region, obec s rozšířenou působností, obec). V případě vertikální perspektivy se disparity mají tendenci se zvyšovat se snižováním územního měřítka. Na úrovni České republiky vyplývají tyto úrovně vertikální perspektivy:

1. Česká republika a disparity mezi jejími jednotlivými kraji
2. kraje a rozdíly mezi jejími obcemi s rozšířenou působností (případě okrasy či obcemi)
3. obce s rozšířenou působností a disparity mezi jejími obcemi
4. případně jiné, např. Česká republika a rozdíly mezi jejími mikroregiony nebo kraje a místní akční skupiny apod.

Horizontální perspektiva souvisí s věcnou sférou výskytu regionálních disparit, kdy disparita může mít materiální i nemateriální podobu. Věcnou sférou je zde myšlen jakýkoli zvolený jedinečný a měřitelný atribut (míra nezaměstnanosti, porodnost, délka železniční sítě, domácnosti připojené k internetu aj.), který splňuje předpoklad komparovatelnosti.

7.2 Příčiny meziregionálních rozdílů

Jak již bylo uvedeno výše, regionální rozdíly se projevují v odlišné úrovni relevantních proměnných (jevů). Důvodů proč tomu tak je, tj. že si regiony nejsou podobné, je celá řada. Podle Jeníčka a kol. (2010) lze příčiny nerovnoměrného vývoje a zdroje regionálních disparit nalézt ve třech základních skupinách faktorů:

1. přírodní podmínky – množství nerostného bohatství, vybavenost a stupeň čerpání přírodních zdrojů, stupeň znehodnocení a obnovy životního prostředí, geografická poloha ve smyslu vzdálenosti k centrům obchodů a významným logistickým uzlům (geografická poloha vlastního regionu k regionu s vyspělejší (výkonnější) ekonomikou), rozdíly v klimatických podmínkách a další,
2. socio-kulturní faktory – hodnoty a tradice, které determinují přístup k inovacím, podnikání, mobilitě, psychologické faktory, struktura obyvatelstva, migrace a mobilita pracovní síly (souvisí také s politicko-ekonomickými faktory) apod.,
3. politicko-ekonomické faktory – rozdílná ekonomická struktura a stav infrastruktury, soustředění politické i ekonomické moci do městských obvodů ve smyslu záměrného nebo i nevědomého protěžování potřeb městského obyvatelstva a rozvoje vybraných městských oblastí, regionální projevy státních (politických) rozhodnutí (státní intervence veřejných zakázek (investice) či státní rozhodnutí na mezinárodní úrovni), rigidita cen a nákladů, inovace a schopnost jejich vytváření, aj.

Příčiny regionálních rozdílů lze rozdělit do dvou kategorií – na vnitřní a vnější. Vnitřní příčiny pocházejí od aktérů regionálního rozvoje v daném regionu, přičemž jde o jejich

chování, zvyky, motivaci, schopnosti a míru jejich využití. Vnějšími důvody rozumíme společenské podmínky a podmínky externího prostředí (fyzicko-geografické i socio-ekonomické). Díky současné dominanci socio-ekonomických procesů dochází k neustálému vzniku rozdílů a jejich postupnému prohlubování a zrychlování. Za klíčovou příčinu vzniku těchto rozdílů pak považují ekonomové hlavně možnost akumulace majetku a kapitálu, jeho předávání a reprodukci.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Příčiny meziregionálních rozdílů a vzniku tzv. problémových regionů jsou různorodé a projevují se v řadě forem. Faktory, které stojí za existencí regionálních rozdílů lze setřídít do tří základních skupin. Jedná se o přírodní podmínky, socio-kulturní a politicko-ekonomické faktory.

Regionální rozdíly jsou tím, co se promítá do regionální struktury regionů, která je následně pro každý region specifická. Vedle prosperujících regionů s vysokou životní úrovní (ale například nežádoucím stavem životního prostředí) můžeme nalézt regiony s podprůměrnou ekonomickou výkonností, s vysokou nezaměstnaností a sociálními problémy. Podle různých příčin vzniku meziregionálních disparit pak rozlišujeme obecně tři hlavní typy tzv. problémových regionů:

- a. regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji charakteristické nepříznivými přírodními podmínkami, které v minulosti umožnily pouze extenzivní formy zemědělství, a tato orientace přetrvala do současnosti. Tyto regiony nejsou přitažlivé pro expanzi průmyslu a jsou často postiženy emigrací obyvatelstva. Jedná se o regiony odlehlé, venkovské, horské (hornaté) či pohraniční. Posílení ekonomického rozvoje v těchto regionech je spatřováno v posílení terciálního sektoru, protože tyto regiony mohou být přitažlivé pro aktivity spojené s cestovním ruchem a navazujícími službami,
- b. regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů, kdy nízké využití vlastních zdrojů je podmíněno nedostatkem kapitálu. Důsledkem je nízká životní úroveň ve srovnání s rozvitými regiony, která se dá zvrátit přímými investicemi a stimulací technologického pokroku (inovací), tak aby využití územních zdrojů se stalo ekonomicky atraktivní,
- c. regiony se stagnujícími, upadajícími základními odvětvími, které v minulosti patřily k vyspělým, avšak změnou ve struktuře poptávky zaznamenali stagnaci či úpadek tradičních odvětví (těžba uhlí, energetika, hutnictví, textilní výroba, strojírenství apod.). Tyto regiony se dnes vyznačují rostoucí nezaměstnaností, nízkou mírou ekonomické aktivity, emigrací a neadekvátní infrastrukturou. Tyto příliš velké rozdíly v sociálně ekonomické úrovni regionů se mohou transformovat do sociálních a politických konfliktů, což dále vyvolává nutnost a potřebu silně aktivní regionální politiky

s cílem potlačit nadměrné regionální rozdíly ve vývoji jednotlivých částí území, dosáhnout vyvážené regionální struktury a zvýšit konkurenceschopnost místních ekonomik.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Problémové regiony definované koncentrací specifických regionálních disparit členíme do tří hlavních typů, a to na regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji, regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů a na regiony se stagnujícími či upadajícími základními odvětvími.

7.3 Regionální rozdíly v České republice

V České republice docházelo ke vzniku významných rozdílů v míře sociálně ekonomického rozvoje regionů a existuje stále předpoklad jejich dalšího narůstání jako důsledek prudkých změn ekonomických podmínek a rozdílného sektorového dopadu ekonomické transformace na jednotlivé regiony.

Česká republika zdělila z minulosti ve srovnání s mnoha zeměmi západní Evropy poměrně malé regionální rozdíly. V průběhu transformačního období v 90. letech 20. stol. však došlo v důsledku otevírání ekonomiky a restrukturalizace k růstu regionálních disparit, které ovlivňují mnohem intenzivněji úroveň života v regionech.

V krátkém i střednědobé období se regionální disparity prohlubují, což ukazuje na rozdílné modely růstu v jednotlivých oblastech po otevření ekonomiky po roce 1989 a na nerovnost procesů, které v zemi probíhají. Trendy prohlubování meziregionálních rozdílů ovlivňují zejména tyto faktory:

- úroveň infrastruktury, zejména dopravní
- úroveň industrializace regionu s dopadem na zaměstnanost
- stav zemědělství s klesajícím podílem na zaměstnanosti i výstupu
- postavení služeb s novou vedoucí rolí v ekonomice jako celku
- síť měst, zejména větších, které by se mohly stát významnými rozvojovými póly na regionální i národní úrovni
- nové podnikatelské aktivity, zejména malé a střední podniky
- sociální napětí a problémy v nezaměstnanosti koncentrované zejména v severních Čechách (Ústecký kraj) a na severní Moravě a ve Slezsku (kraj Moravskoslezský)
- lidské zdroje s nedostatečnou kvalifikací a znalostmi
- omezené aktivity výzkumu a vývoje silně soustředěné v hlavním městě Praze.

Meziregionální disparity jsou velmi silně polarizovány mezi Prahou na straně jedné a zbytkem republiky na straně druhé. Obecně tak můžeme říci, že disparity mezi ostatními kraji po vyloučení Prahy nejsou již tak výrazné.

PRO ZÁJEMCE

Dříve jsme s ohledem na velikost regionálních disparit rozlišovali dva typy regionů: (1) regiony s rozvojovou dynamikou a (2) problémové regiony neboli regiony se soustředěnou podporou státu, které se dále podle negativních důsledků transformace dělily na: (a) strukturálně postižené regiony, (b) hospodářsky slabé regiony a (c) ostatní regiony vyžadující státní podporu, většinou regiony s vysoce nadprůměrnou nezaměstnaností.

Strukturálně postižené regiony zahrnovaly oblasti s vysokým zastoupením průmyslu a vysokým stupněm urbanizace, jejichž průmyslová základna procházela výraznou restrukturalizací a poklesem spojeným s nadprůměrnou nezaměstnaností.

Jako hospodářsky slabé regiony byly definovány ty oblasti, které byly charakteristické nízkou životní úrovní, s nízkou koncentrací spotřeby, nerozvinutou infrastrukturou, nadprůměrným podílem zaměstnanosti v primárním sektoru, nízkou hustotou osídlení a také oblasti s nadprůměrnou nezaměstnaností. Zejména se jednalo o venkovské oblasti s nižším stupněm urbanizace a ekonomického rozvoje, avšak s lepším přírodním prostředím.

Za regiony s vysoce nadprůměrnou nezaměstnaností byla považována ta území okresů, ve kterých souhrnné hodnocení nezaměstnanosti překračovalo o 30 a více procentních bodů průměrnou hodnotu za území celé České republiky, a která nebyla zařazena mezi strukturálně postižené nebo hospodářsky slabé regiony.

Specifické druhy podpory hospodářského rozvoje byly (a budou) nadále vyžadovat bývalé vojenské prostory, pohraniční regiony, regiony s vysoce nadprůměrnou nezaměstnaností, regiony postižené živelnými pohromami...

Dnes se regiony na našem území člení, s odkazem na koncentraci regionálních disparit na svém území, jinak. Připomeňme, že naše území členíme podle socioekonomických ukazatelů a polohového potenciálu do tří základních typů: (1) rozvojová, (2) stabilizovaná a (3) periferní území (Strategie regionálního rozvoje České republiky na období 2014 – 2020).

Současně jsou podle zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, definovány i státem podporované regiony, které procházejí napříč jednotlivými typy území. Státem takto identifikované regiony ve svém sociálně ekonomickém rozvoji významně zaostávají za ostatními územními celky. Jedná se o (1) hospodářsky problémové regiony a (2) ostatní regiony, které se dále člení na (2a) sociálně znevýhodněné oblasti a (2b) současné a bývalé vojenské újezdy (více viz Subkapitola 6.3).

Ve Strategii regionální rozvoje České republiky na období let 2014 - 2020 je zmínka o regionálních disparitách v environmentální udržitelnosti. Hodnocení v oblasti environmentální udržitelnosti analyzuje disparity a identifikuje území s kumulací různých typů ohrožení životního prostředí, a to z hlediska ohrožení větrnou erozí, ohrožení vodní erozí, překročením imisních limitů s dopadem na lidské zdraví, ohrožení záplavami, ohrožení sesuvy, narušení velké části povrchu těžbou.

Základním problémem většiny ukazatelů zvolených pro typologii z hlediska environmentální udržitelnosti je fakt, že (na rozdíl od socioekonomických ukazatelů) nepostihují situace za celé území, ale jsou založena na hodnotách množství bodových měření. Zde logicky muselo dojít ke generalizaci – za ohrožená území byla vybrána ta, v nichž byla zvýšená kumulace měřících bodů s nepříznivými hodnotami. V dalším kroku byla území podle počtu výskytu negativních jevů rozčleněna do tří skupin: (1) území bez významnějších ohrožení (žádné významnější ohrožení), (2) území s mírným ohrožením (jeden významnější typ ohrožení) a (3) území se závažným ohrožením (více typů ohrožení).

Zdroj: Strategie regionální rozvoje ČR na období 2014-2020

Při interpretaci výsledků lze využít koeficient ekologické stability, který do jisté míry nepřímou odráží míru ohrožení jednotlivými nepříznivými přírodními procesy, a ukazatel fragmentace krajiny. Ve vztahu k územím s koncentrací ohrožení je třeba vzít v úvahu i rozložení velkoplošných chráněných území. Typologie z hlediska environmentální udržitelnosti je poměrně specifická. Přibližuje, které správní obvody ORP musí čelit přírodním

ohrožením a je spíše volnějším interpretačním rámcem. Výskyt určitého ohrožení neznačí stejnou míru ohrožení území, ale je signálem o koncentraci problémových míst. Překročení imisních limitů je nejvýraznější na Ostravsku a v Praze. Ohrožení záplavami se ve vyznačených regionech týká pouze rozlivových pásů podél řek. Širších území se týká ohrožení větrnou a vodní erozí – jde převážně o oblasti s intenzivním zemědělstvím. Sesuvy jsou rizikovější v širokém pruhu v severní a severovýchodní části Čech a podél hranice se Slovenskem. Pokusíme-li se o souhrnnější hodnocení, tak více typů ohrožení nalezneme v Ústeckém kraji, v Praze, na Ostravsku a ve východních částech Jihomoravského a Zlínského kraje. Na základě kumulace environmentálních rizik můžeme rozlišit území bez významnějších ohrožení, území s mírným ohrožením (jeden významnější typ ohrožení) a území se závažným ohrožením (více typů ohrožení).

OTÁZKY

1. Co si představíte pod pojmem regionální disparita?
 2. Jaké regionální disparity znáte?
 3. Která nejdůležitější instituce v České republice má na starosti řešení regionálních rozdílů?
 4. Souvisí regionální rozdíly s přírodními podmínkami daného regionu?
 5. Které faktory v České republice meziregionální rozdíly prohlubují?
-

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme si krátce představili problematiku regionálních rozdílů, o kterých již byla zmínka i v dřívějších kapitolách, protože regionální rozdíly jsou zdrojem (ale i následně příčinou) regionálních problémů a současně je jejich řešení hlavním cílem regionální politiky. Regionální disparitu jsme si definovali jako neodůvodněné regionální rozdíly v úrovni ekonomického, sociálního a ekologického, resp. teritoriálního, rozvoje regionů, přičemž disparitami, které je třeba řešit, jsou „rozdíly vyvolané subjektivní lidskou činností, nikoliv rozdíly vzniklé z objektivních příčin, například na základě přírodních (geografických) podmínek. Disparity jsme si klasifikovali na pozitivní a negativní. Disparity jsme také rozčlenily dle oblastí, ve kterých se projevují, na disparity ekonomického, sociálního a teritoriálního charakteru.

V další části textu jsme si definovali příčiny vzniku meziregionálních disparit, které lze shrnout do tří oblastí: přírodní podmínky, socio-kulturní faktory a politicko-ekonomické

faktory. Ty se projevují v kategorizaci tří hlavních problémových regionů, kterými jsou regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji, regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů a regiony se stagnujícími základními odvětvími. Situace v České republice se, co se týče existence a uvědomění si meziregionálních disparit, výrazně zhoršila během transformačních a restrukturalizačních procesů spojených s rokem 1989. Problémem našeho území je silná polarizace Prahy na jedné straně a zbytku republiky na straně druhé. Zmírnění této polarizace je jedním z hlavních cílů regionální politiky, jejímž cílem je rozvoj celého území našeho státu.

ODPOVĚDI

1. Regionální disparitou rozumíme územní nerovnosti či nepoměr ekonomických, sociálních nebo teritoriálních jevů.
 2. Žádoucí (pozitivní) a nežádoucí (negativní), dále mohou být meziregionální rozdíly ekonomické, sociální a teritoriální.
 3. Obecně se jedná o Vládu ČR, konkrétně pak o Ministerstvo pro místní rozvoj.
 4. Ano.
 5. Například úroveň dopravní a technické infrastruktury, stupeň industrializace regionu, migrace obyvatelstva, znečištění ovzduší, sucho (nedostatek srážek), nezaměstnanost, kupní síla apod.
-

8 REGIONÁLNÍ KONKURENCESCHOPNOST

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Osmá kapitola se věnuje pojetí regionální konkurenceschopnosti, která vytváří základ pro konkurenceschopnost celého hospodářství. Regionální konkurenceschopnost je vnímána jako dlouhodobé, trvalé zvyšování produkčního potenciálu regionů a zvyšování kvality života jejich občanů. V další části kapitoly jsou vymezeny zdroje konkurenceschopnosti a faktory, které ji ovlivňují. Důraz je kladen na inovace, kvalifikovanou pracovní sílu, infrastrukturu a zdravé podnikatelské prostředí. Třetí subkapitola je převzata ze Strategie regionálního rozvoje a je konkrétně věnována regionální konkurenceschopnosti v ČR.

CÍLE KAPITOLY

- vymežit koncept konkurenceschopnosti regionu
- vysvětlit, proč je regionální konkurenceschopnost klíčová z pohledu celé ekonomiky
- uvést zdroje a faktory regionální konkurenceschopnosti
- seznámit se situací regionální konkurenceschopnosti v České republice

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Ekonomický subjekt, ekonomika, faktor, infrastruktura, inovace, konkurenceschopnost, kvalifikace, podnikatelské prostředí, pracovní síla, region, rozvoj.

8.1 Koncept konkurenceschopnosti regionu

Samotný koncept konkurenceschopnosti je vícevrstevný a tím také dosti nejednoznačný. Být konkurenceschopný laicky řečeno znamená, být lepší, než ostatní, a to ve vymezeném čase a prostoru. V nejjednodušší formě můžeme konkurenceschopnost chápat jako takové postavení subjektů v systému, které umožňuje jejich existenci s minimálními riziky a schopností se vyvíjet dynamicky, alespoň tak rychle, jako celý systém. Získaná konkurenční výhoda pak subjektu umožňuje při stejně vynakládaných prostředcích vyvinout vyšší dynamiku a mít časový, znalostní, technologický či jiný náskok před ostatními „konkurenty“.

DEFINICE

Obecněji se definuje konkurenceschopnost jako schopnost firem, odvětví, regionů, národů a nadnárodních regionů generovat dlouhodobou vysokou úroveň příjmů a zaměstnanosti, nebo také být dlouhodobě úspěšný.

V kontextu regionální ekonomiky a politiky budeme vnímat nyní už regionální konkurenceschopnost jako schopnost regionu produkovat výrobky a služby, které ob stojí na mezinárodních trzích a současně je zajištěno udržení vysokých a trvalých příjmů jeho obyvatel, které v globálním prostředí vedou ke zvyšování blahobytu v regionech. Jednoznačně nelze tvrdit, že region je konkurenceschopný, obsahuje-li dostatek konkurenceschopných firem, neboť se nejedná pouze o prostý součet úsilí a výsledků těchto firem v regionu, ale více jako důsledek činnosti ostatních institucí a organizací, které jsou s firmami v interakci včetně důsledků dalších faktorů v regionu působících.

Význam a šířka, v jakém na region a jeho konkurenceschopnosti nahlížíme, vychází především z množství a kvalitativní struktury všech ekonomických subjektů, které na území posuzovaného regionu figurují a fungují.

DEFINICE

Konkurenceschopností regionů rozumíme uplatnění vlastních výrobních disponibilních faktorů při zvyšování ekonomického růstu regionu s ohledem na množství těchto disponibilních faktorů uvnitř daného regionu i s využitím vnějších disponibilních faktorů, přičemž tyto použitelné faktory nejsou ovlivňovány pouze působením standardních tržních mechanismů, ale i realizovanou regionální a strukturální hospodářskou politikou.

Nevima, 2008

Regionální konkurenceschopnost můžeme chápat jako výsledek společného úsilí o co nejproduktivnější využívání vnitřních zdrojů v interakci s využíváním vnějších zdrojů a rozvojových příležitostí, zaměřené na trvalé zvyšování produkčního potenciálu regionů. Dlouhodobé snižování konkurenceschopnosti regionů vede k adekvátnímu snížení životní úrovně jejich obyvatelstva spojeného s následným poklesem jejich všeobecné společně-ekonomické pozice.

ÚKOL K ZAMYŠLENÍ

Uvědomme si však, že vztah mezi konkurenceschopností regionů a konkurenceschopností v nich usazených podnikatelských subjektů není zcela jednoznačný, což vyplývá již ze samotné existence protichůdných zájmů účastníků trhu.

Důvody, proč je koncept regionální konkurenceschopnosti z pohledu celé ekonomické konkurenceschopnosti tak klíčový jsou tyto:

- regiony jsou odrazem celkového obrazu ekonomiky,
- regiony jsou hnací silou národních ekonomik,
- konkurenční výhody jsou v regionech silně lokalizovány,
- regiony jsou základním „přístavem“ změn v mobilitě výrobních faktorů,
- regiony nemají přesně definovanou úlohu v mezinárodní dělbě práce, ale jejich doménou je specializace,
- regiony začínají být nositeli koordinačních a rozhodovacích aktivit realizované hospodářské politiky,
- regiony jsou rovněž nositeli původu disponibilních výrobních faktorů.

Význam a role regionů v rámci celé ekonomiky neustále stoupá, a to nejen z pohledu národní úrovně, ale také z nadnárodní. Regionální a strukturální politika Evropské unie klade důraz na rozvoj regionů prostřednictvím jednotlivých operačních programů, ze kterých mohou právě regiony (soudržnosti) čerpat nemalé finanční prostředky.

PRO ZÁJEMCE

V současnosti je regionální dimenze konkurenceschopnosti v analýzách a teoretických pracích silně zdůrazňována, což souvisí s poznáním, že to jsou právě regiony, které jsou základem národní konkurenceschopnosti, neboť právě na jejich úrovni dochází k přímému střetu mezi tvůrci znalostí a jejich uživateli. Prosperita regionu pak závisí především na tom, jak se podaří danému regionu překonat případnou propast mezi těmito dvěma skupinami subjektů. Jednotlivé regiony si tak vzájemně konkurují nejrozličnějšími způsoby: atraktivitou podnikatelského prostředí, pracovní silou, kapitálem apod. Regionální konkurenceschopnost je pak třeba chápat jako souhrn synergie a komplementarity, ke kterým dochází v rámci podnikatelských a dalších socioekonomických aktivit rozvíjených v daném regionu (Corvers, 2003).

8.2 Zdroje a faktory regionální konkurenceschopnosti

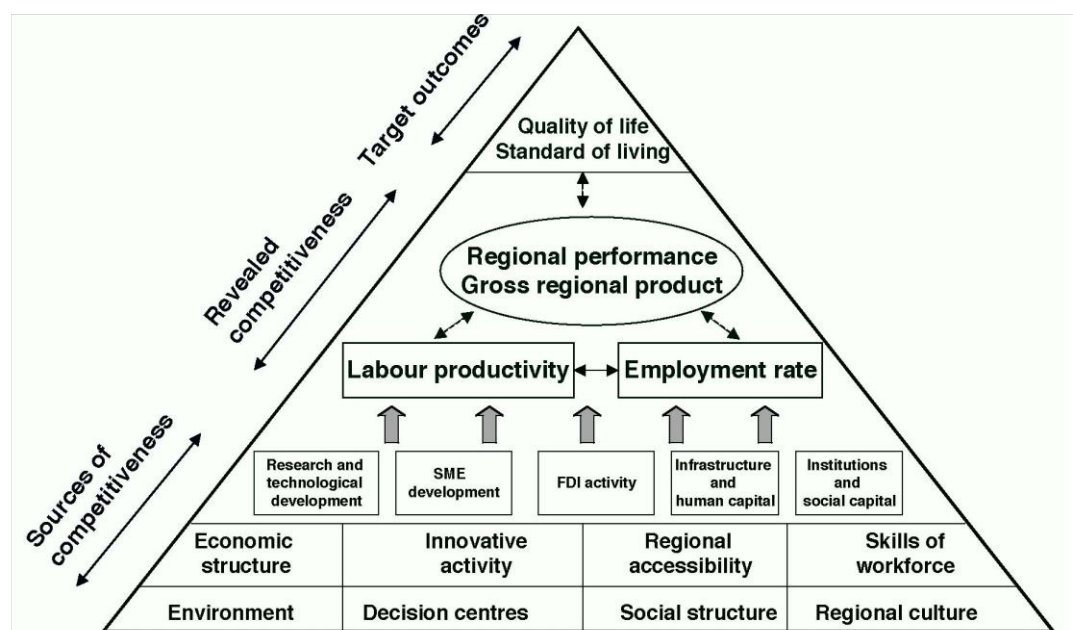
Regiony v tom, jak být úspěšný, mezi sebou „soutěží“, a to zejména v získávání, využití a udržování všech druhů kapitálu. V dnešní době, viz současně uplatňovaná regionální politika a novodobé teoretické pojetí regionálního rozvoje, se v regionech uplatňují takové přístupy podporující konkurenceschopnost regionů, které podporují činnosti spojené s rozvojem znalostně založených segmentů ekonomiky. Patří zde aktivity spojené s generováním, sdílením a transferem inovací a kvalitou lidských zdrojů jako rozhodujících předpokladů pro získávání nebo prohlubování konkurenčních výhod.

Obecně můžeme říci, že je regionální konkurenceschopnost úzce spjata zejména s těmito čtyřmi hlavními faktory: (1) strukturou ekonomických aktivit, (2) úrovní inovací, (3) stupněm dostupnosti regionu a (4) úrovní dosažené vzdělanosti pracovních sil. Současná konkurenceschopnost zvyrazňuje význam vzdělání, znalosti, nehmotných statků a rozvinutou infrastrukturu. Mezi základní faktory, resp. oblasti faktorů ovlivňující regionální konkurenceschopnost tak patří (viz také Schéma č. 3, Pyramidový model regionální konkurenceschopnosti):

- infrastruktura (technická, sociální, institucionální, podnikatelská...)
- pracovní síla a její vybavenost (dovednosti, dosažená úroveň vzdělání, ochota dalšího vzdělávání)
- výkonnost veřejného sektoru
- výkonnost v produktivitě (měřená vztahy mezi příjmy a zaměstnaností)
- obchodní faktory
- pracovní faktory
- regionální a lokální faktory
- infrastrukturní faktory
- cenové faktory
- environmentální faktory

Pro posouzení konkurenceschopnosti regionů je nutné znát pro relevantní faktory jejich kvalitu, rozsah, míru přijatelnosti a dostupnosti apod.

SCHÉMA 3: PYRAMIDOVÝ MODEL REGIONÁLNÍ KONKURENCESCHOPNOSTI

Zdroj: vlastní úprava dle Gardiner, 2004

Podle Evropské unie (2001) jsou hlavními hnacími faktory konkurenceschopnosti tyto oblasti: klastry, demografické faktory, podnikatelské prostředí, institucionální kvalita, odvětvová struktura, inovační infrastruktura a vlastnické poměry. Podle jiné britské studie jsou kritickými hnacími faktory konkurenceschopnosti tvorba inovací, kvalifikovaná pracovní síla, vnitřní a vnější propojenost, ekonomická diverzita a kapacita strategického rozhodování. Řada dalších studií zdůrazňuje synergické efekty mezi inovační kvalitou podnikatelského prostředí a kvalitou institucí veřejné správy.

Nakonec doplňme, že podle regionálních inovačních strategií je v rámci podpory regionální konkurenceschopnosti potřeba: (1) finančně podporovat inovační projekty malých a středních podniků, (2) podporovat společné výzkumy a vývoj, (3) přispívat k rozvoji inovační infrastruktury a (4) podporovat přenos výsledků výzkumu a vývoje do komerční praxe.

8.3 Regionální konkurenceschopnost v ČR podle Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014–2020 (převzato)

Rozvojový potenciál území a atributy regionální konkurenceschopnosti se v podmínkách nejen ČR, ale obecně koncentrují do oblastí s vyšší hustotou osídlení. Pro nastavení regionální dimenze SRR z toho vyplývá nezbytnost jednoznačně vymezit území s nejvyšším rozvojovým potenciálem a zde uplatnit nástroje tento potenciál posilující. Póly růstu, identifikované analytickou částí SRR se profilují ve třech úrovních:

1. Zcela nesouměřitelným územím s ostatními částmi republiky, a to nejen z hlediska ekonomického potenciálu a konkurenceschopnosti, je „metropolitní oblast“ hlavního města Prahy, včetně bezprostředně navazujícího území Středočeského kraje. Praha v současnosti patří k dynamicky se rozvíjejícím centřům střední Evropy. Nicméně její rozvoj je provázen řadou problémů, kterými jsou především její nedostatečná dopravní infrastruktura a nadměrně narušené životní prostředí.

Ostatní metropolitní oblasti jsou klíčovými póly rozvoje, ovšem s výrazně nižším významovým i prostorovým vlivem. Brno přirozeně integruje oblast jižní Moravy, Ostrava je přirozeným centrem severní Moravy a Slezska a Plzeň integruje jihozápadní část Čech, obdobnou roli hrají Hradec Králové s Pardubicemi v severovýchodní východní části Čech a města v aglomeraci mezi Ústím nad Labem a Chomutovem v severních Čechách.

2. Druhou úrovní území z hlediska ekonomického potenciálu a konkurenceschopnosti jsou „regionální sídelní aglomerace“ reprezentované krajskými městy a navazujícím územím. Jedná se především o Liberec, České Budějovice, Olomouc, Karlovy Vary, Jihlavu a Zlín. Velké městské aglomerace s diverzifikovanou strukturou ekonomiky a se zastoupením odvětví schopných generovat růst ve svém okolí vytvářejí póly rozvoje. Význam měst jako pólů rozvoje je výsledkem

faktorů: počtu obyvatelstva a jeho růstu, konkurenceschopnosti a komunikačního propojení.

Ne všechna města dosahují ve všech ukazatelích takových výsledků, aby mohla plnit roli pólů a jejich působení na okolí je proto limitováno. Pro póly rozvoje je v současnosti také typické jejich zapojení do ekonomiky založené na znalostech.

3. Třetí úroveň, zastoupenou logicky největším počtem, jsou území „regionálních center a jejich zázemí“. Zde se jedná zejména o regiony, jejichž centry jsou bývalá významnější okresní města. Jedná se o centra osídlení, jejichž infrastruktura slouží nejen pro potřeby vlastních obyvatel, ale samozřejmě i pro obyvatele přílehlých venkovských regionů. Jsou místem specializačně rozšířené občanské vybavenosti a odvětvově široké nabídky pracovních příležitostí.

Důležitým faktorem regionální konkurenceschopnosti je kvalitní dopravní infrastruktura, zejména napojení regionu na dálnici či rychlostní komunikaci, případně železniční koridor. Rostoucí význam pro konkurenceschopnost a šíření inovací má v posledních letech také letecká doprava.

V regionech, kde tato strategická propojení center chybí, je rozvoj území a šíření inovací pomalejší a měl by být podpořen např. rozšiřováním integrovaných systémů veřejné dopravy včetně městské hromadné dopravy, přestupních terminálů či budováním infrastruktury pro dopravu v klidu. Informační technologie jsou základním předpokladem pro rozvoj podniků produkujících zboží a služby s vysokou přidanou hodnotou, jež jsou základem pro regionální konkurenceschopnost.

Metropolitní oblasti jsou hnacími prvky české ekonomiky, je zde koncentrován značný podíl ekonomických činností, z nichž řada je propojena s univerzitním výzkumem a vývojem. Podpora kvalitativního rozvoje univerzit a výzkumných center, zlepšování podmínek a ICT vybavení a výuky včetně posilování personálních kapacit může být dalším faktorem k nastartování rozvojového potenciálu regionu, a to i v regionálních centrech, v nichž už v současné době rozvíjejí univerzity a vysoké školy řadu svých aktivit. Transfer znalostí a inovací by měl probíhat intenzivněji i ve spolupráci s podnikatelským sektorem.

Integrace ČR do globální ekonomiky klade vysoké nároky na inovace a schopnosti využívat nové znalosti a informace. Dlouhodobě se jeví problematickým nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce, ať už z hlediska kvantity, tak i kvality. Pro rozvoj konkurenceschopnosti české ekonomiky je třeba kvalitní pracovní síla, která by měla být podpořena optimalizací škol, podporou dalšího vzdělávání i zvýšením investiční atraktivity problémových regionů. Flexibilita pracovní síly, znalosti a inovativnost obyvatelstva regionu rozhoduje o tom, jak daný region dokáže reagovat na ekonomické impulsy z národní i globální úrovně, a tím i přitahovat zahraniční investice.

OTÁZKY

1. Definujte, co je to regionální konkurenceschopnost?
 2. Je pravda, že jsou v regionech konkurenční výhody silně lokalizovány?
 3. Je pravda, že význam a role regionů v rámci celé ekonomiky neustále stoupá?
 4. Se kterými skupinami faktorů je regionální konkurenceschopnost úzce spjata?
 5. Který region má na našem území nejsilnější konkurenční pozici?
-

SHRNUTÍ KAPITOLY

Osmá kapitola se věnovala regionální konkurenceschopnosti, která je důležitá z pohledu celé ekonomické konkurenceschopnosti země. Regionální konkurenceschopnost vnímáme jako dlouhodobé, trvalé zvyšování produkčního potenciálu regionů a zvyšování kvality života jejich občanů. Mezi zdroje regionální konkurenceschopnosti patří aktivity spojené se znalostně založenými segmenty ekonomiky a dostupnost kapitálu. Třetí subkapitola odkazuje na text převzatý ze Strategie regionálního rozvoje věnovaný regionální konkurenceschopnosti území v České republice.

ODPOVĚDI

1. Regionální konkurenceschopnost je vnímána jako dlouhodobé, trvalé zvyšování produkčního potenciálu regionů a zvyšování kvality života jejich občanů.
 2. Ano.
 3. Ano.
 4. Se strukturou ekonomických aktivit, úrovní inovací, stupněm dostupnosti regionů a kvalifikací pracovní síly.
 5. Hlavní město Praha.
-

9 EKONOMICKÁ STRUKTURA A ÚROVEŇ REGIONŮ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Devátá kapitola je věnována charakteristice ekonomické struktury a úrovni regionů z teoretického úhlu pohledu. Nejdříve je vysvětleno, co máme na mysli, pokud se bavíme o ekonomické struktuře regionů, kdy samy regiony představují ekonomické systémy sestávající z jednotlivých ekonomických odvětví, činností a subjektů a vztahů mezi nimi uvnitř regionu i mimo něj.

V další části kapitoly jsou uvedeny vybrané indikátory definující ekonomickou úroveň regionu, kdy za nejdůležitější indikátor je považován regionální HDP přepočítaný na obyvatele. Srovnáním jednotlivých dílčích ukazatelů či vytvořených souhrnných indikátorů lze poměřovat a srovnávat regiony mezi sebou či s průměrem celé republiky (ekonomiky). Ekonomická deskripce regionu má paralelu v odvětvích, tj. v „příbuzných“ ekonomických činnostech, kterým je věnována třetí subkapitola. Podstatné je členění ekonomických odvětví podle klasifikace CZ-NACE do 21 základních skupin a 99 podskupin. Poslední část kapitoly se věnuje ekonomicko-geografické analýze ekonomických činností, ve které jsou uvedeny způsoby hodnocení ekonomických odvětví v regionu. Toto standardizované hodnocení ekonomických aktivit v regionu je předpokladem pro relevantní hodnocení ekonomické situace v regionu i napříč vybranými regiony a umožňuje odvětvovou komparaci regionů mezi sebou i vůči stanoveným referenčním hodnotám.

CÍLE KAPITOLY

- definovat ekonomickou strukturu regionů
- znát indikátory k vyjádření a poměřování ekonomické úrovně regionů
- určit faktory ovlivňující ekonomickou úroveň regionů
- rozlišovat ekonomická odvětví
- představit ekonomicko-geografickou analýzu ekonomických činností
- znát metody hodnocení ekonomických činností (odvětví) v regionu

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

CZ-NACE, ekonomická činnost, ekonomická struktura, ekonomicko-geografická analýza, ekonomický sektor, ekonomický systém, firma, Giniho index, index, indikátor, koncentrace, lokalizace, Lorenzova křivka, meziregionálním srovnání, odvětví, region, regionální ekonomika, specializace, ukazatel, výstup.

9.1 Ekonomická struktura regionů

Regiony jako takové tvoří lokální územní národohospodářský systém vymezený spádovou oblastí určující ekonomickou činnost, přičemž je současně tento region charakteristický také vlastní sociokulturní strukturou. Tato struktura v dynamické interakci s vývojem ekonomických charakteristik daného regionu formuluje na samosprávném principu určitý regionální zájem a stává se jeho nositelem ve vztahu ke státním orgánům.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Ekonomický systém regionu označuje typ uspořádání tržních a vlastnických vztahů v dané územní ekonomice.

Ekonomická struktura regionu jako celek představuje kombinaci ekonomických aktivit na daném území, objem a strukturu výstupu, strukturu ekonomických subjektů a vztahy ekonomické povahy zejména uvnitř regionu vůči místní společnosti, životnímu prostředí, veřejnému sektoru apod.

Regiony jako objekty, které představují ekonomické systémy, resp. subsystémy, tvoří výchozí kategorii regionální ekonomiky. Regionální ekonomický systém je postaven na zastoupení jednotlivých ekonomických sektorů, odvětví a dalších ekonomických činností ve vnitřní struktuře regionu a vztahů mezi nimi, tak také vztahů a vazeb s jinými regiony v kontextu celého národního hospodářství.

Ekonomická struktura regionů je velmi proměnlivá, a to z hlediska zaměstnanosti, produkce (výstupu), vzniku a zániku firem, důchodu i dalších proměnných. Charakteristika regionální ekonomické základy je tak značně nestálá v čase a vyžaduje častější monitoring než je běžné v případě národních či nadnárodních ekonomik. Současně vzhledem k různé velikosti regionů je vhodné upravit jednotlivé ukazatele přepočtem na jednoho obyvatele či na jednu zaměstnanou osobu nebo je uvádět v relativním zastoupení.

Informace k ekonomické struktuře regionů lze získat prostřednictvím regionálních účtů (hrubý regionální produkt, hrubý regionální důchod, hrubá regionální přidaná hodnota, produktivita práce, spotřeba, rozsah importu a exportu, státní výdaje aj.) nebo informace o ekonomických subjektech z Registru ekonomických subjektů. Takto absolutně vyjádřené ekonomické proměnné lze dále například přepočítat na obyvatele či zaměstnanou osobu (intenzivní ukazatelé) či stanovit jejich tempa růstu a změny (relativní ukazatelé). Takto přepočítané ukazatele jsou vhodnější při věcném, časovém a prostorovém srovnání.

Vedle ukazatelů ekonomické výkonnosti lze sledovat informace o regionální produktivitě práce, mezních výnosech, osobní spotřebě, státních výdajích amortizaci kapitálu, komoditních tocích, investičních a dalších hospodářských parametrech. Tyto poznatky umožňují zhodnocení regionálních komparativních výhod a nevýhod – i na pozadí vývoje národní ekonomiky a poskytují příležitost k poměrování relativního ekonomického blahobytu z hlediska získávání soukromých i veřejných statků a služeb ve vztahu k osobním důchodům. Slouží také k přípravě ekonomických programů a opatření. Regionální účty mohou měřit přímé a nepřímé efekty těchto programů, stanovit jejich účinnost a zajišťovat racionální alokace omezených zdrojů.

(převzato a upraveno: Macháček et al., 2011)

Ekonomická struktura regionů se liší také svým vlastním hospodářským cyklem a vnějšími ekonomickými vztahy, obecnými a specifickými předpoklady ekonomické výkonnosti, zdrojem a využitím svých komparativních výhod, stupněm adaptace vůči nadřazeným ekonomickým systémům apod.

Podle ekonomické struktury a objemu a struktury výstupů regionální ekonomiky lze odvodit odvětvovou strukturu, tj. jaké zastoupení jednotlivých odvětví a aktivit v regionální ekonomice existuje a dále určit, na které ekonomické aktivity se region specializuje a ve kterých regionech se koncertují ty či oné ekonomické činnosti (více viz následující subkapitoly a kapitoly).

9.2 Ekonomická úroveň regionů a indikátory ekonomické úrovně regionů

Pokud se zabýváme problematikou ekonomické úrovně regionu, pak v podstatě pracujeme s termínem „ekonomický region“. Ekonomický region představuje lokální území národohospodářského systému, vymezené spádovou oblastí určující ekonomické činnosti a který se vyznačuje určitou sociokulturní strukturou. Ekonomická úroveň je pak soustava zejména ekonomických charakteristik, které nám daný region definují z pohledu, jak účinně země využívá disponibilních zdrojů, jak se regionům ekonomicky daří, jaká je životní úroveň v daném regionu apod.

Na ekonomickou úroveň regionů lze nahlížet z dvou úhlů pohledu: (1) podle obecné hospodářské úrovně a předpokladů pro další hospodářský růst nebo (2) podle ekonomické situace průměrného obyvatele daného regionu (ukazatelé přepočítané na jednoho obyvatele, resp. studenta, zaměstnance apod.).

V první případě se prezentují regionalizované makroekonomické ukazatele (hrubý domácí produkt, hrubá přidaná hodnota, tvorba hrubého fixního kapitálu, rozpočtové saldo, regionální zadluženost, daňová výtěžnost, odvětvová struktura ekonomických aktivit, počet univerzit v regionu aj.), zatímco v druhém případě se používá hrubý domácí produkt na obyvatele regionu, čistý disponibilní důchod domácností, peněžní příjmy domácností, bytová výstavba, kupní síla obyvatel, data o migraci obyvatel, počet vysokoškolských studentů v regionu apod.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Ukazatele (indikátory) ekonomické úrovně regionů lze členit na ukazatele:

- statické a dynamické
- kvantitativní a kvalitativní
- dílčí (jednotlivé) a komplexní (souhrnné)
- ekonomické, sociální, infrastrukturální a environmentální....

Hodnocení a znalost ekonomické úrovně je důležité z mnoha důvodů: (1) zainteresované subjekty musí znát objektivní stav a úroveň regionu v rámci nadregionu, (2) jejich poznání je podnětem při stanovování národní regionální politiky, (3) regionální data tvoří souhrnné hodnoty makroekonomických ukazatelů, a nakonec (4) zjištěná ekonomická úroveň je podkladem z hlediska poskytování dotací a finanční výpomoci z různých (evropských) fondů (v EU se ukazatel regionálního HDP v přepočtu podle parity kupní síly používá jako indikátor pro alokaci dotací udělovaných v rámci regionální a strukturální politiky, jejichž HDP činí méně než 75 % průměru EU (úroveň NUTS 2)).

PRO ZÁJEMCE

Vybrané ukazatele ekonomické úrovně regionů:

- regionální hrubý domácí produkt, regionální hrubá přidaná hodnota
- totéž ale na obyvatele
- hrubé národní štěstí (klíčový růst, včetně trvale udržitelného rozvoje, kulturních hodnot, kvalitní vlády, života v souladu s přirozeným prostředím)
- regionální ukazatele trhu práce a jejich struktura– zaměstnanost, zaměstnanci, náhrady zaměstnanců, odpracované hodiny, míra zaměstnanosti žen a mužů apod.
- regionální tvorba hrubého fixního kapitálu
- čistý disponibilní důchod domácností v regionech, hrubá měsíční mzda
- odvětvová struktura, struktura investičních aktivit
- dosažené vzdělávání, výdaje na výzkum a vývoj, míra lidí ohrožených chudobou
- vzdělanost, životní úroveň (např. ukazatel počtu bytů na 1000 osob)

- migrace
- objem dopravy, infrastruktura, sídelní struktura....
- občanská a podnikatelská vybavenost

K prezentaci vybraných ukazatelů či jejich meziregionálnímu srovnání lze využít celé řady grafických nástrojů.

Ekonomická úroveň regionů závisí na celé řadě faktorů. Mezi základní faktory ovlivňující úroveň regionů patří lokalizace firem, intenzita vnitroregionálních vazeb, organizační forma firem, demografická situace a hospodářská politika státu.

Lokální firmy ovlivňují ekonomickou situaci regionu svou výrobní činností, jsou zdrojem tvorby pracovních míst, uspokojují potřeby obyvatel, podílejí se na příjmech obyvatel i místních municipalit apod. Snahou veřejných institucí v regionu by tedy mělo být vytvářet takové podmínky pro firmy, aby tyto chtěly sídlit a vyrábět (resp. poskytovat služby) právě na území daného regionu.

PRO ZÁJEMCE

Vybrané faktory, které ovlivňují lokalizaci firem:

- obchodní – blízkost trhu, zákazníků, zahraničních firem, podpurné služby
- infrastrukturní – doprava, energetika, blízkost letišť, telekomunikace
- pracovní – dostupnost pracovních sil, jejich kvalita a flexibilita
- demografická struktura (věk, pohlaví, produktivita, přirozený či migrační přírůstek)
- lokální, regionální – nabídka rozvojových ploch, limity
- nákladové – cena práce a nemovitostí
- environmentální – kvalita života

Vnitroregionální vazby představují vztahy mezi dodavateli a odběrateli (zákazníky) výrobců a služeb. Tyto vazby jsou žádoucí z mnoha hledisek a přinášejí synergické efekty pro všechny zúčastněné. Jsou-li tyto vazby silné (závisí na regionálním multiplikátoru a dalších faktorech, jako je patriotizmus), pak obyvatelé zvyšují svoji poptávku po regionální produkci čímž roste produkce regionálních firem i firem v navazujících odvětvích, roste zaměstnanost, zvyšují se průměrné příjmy v regionu, zvyšují se příjmy municipalit i obyvatel, zlepšuje se sféra služeb, roste kvalita života, roste počet obyvatel v regionu apod. Opačná situace nastává, pokud je intenzita vnitroregionálních vazeb oslabena či narušena.

S výše uvedenými faktory souvisí také organizační forma firem. Dopady (pozitivní i negativní) malých, středních a velkých firem na region jsou odlišné, stejně jako skutečnost, zda se jedná o firmy místní, tuzemské či zahraniční ať ve formě firemní pobočky či centrály. K analýze dopadů těchto firem na regionální rozvoj včetně vlivu na ekonomickou úroveň je nutné přistupovat individuálně i s ohledem na konkrétní region.

Demografická situace v regionu je dalším klíčovým faktorem ovlivňující ekonomickou úroveň regionu. Počet obyvatel, věková struktura, struktura pohlaví či vzdělanostní struktura závisí na:

- přirozeném demografickém vývoji (odvíjí se od natality, mortality, stárnutí aj.),
- mechanickém demografickém vývoji (závisí na migraci, kdy je rozhodující věková a vzdělanostní struktura migrantů (předproduktivní, produktivní a poproduktivní).

PRO ZÁJEMCE

Podle počtu přistěhovalých a vystěhovalých členíme regiony na:

- emigrační – záporné migrační saldo (počet vystěhovalých je větší než počet přistěhovalých),
- imigrační – počet přistěhovalých je větší než počet vystěhovalých (kladné migrační saldo).

Dopady migrace na sociálně ekonomickou úroveň pak jsou:

- emigrační region: krátkodobé (pokles nezaměstnanosti), dlouhodobé (spíše negativní efekty: zhoršené charakteristiky trhu práce – stárnutí populace a malý počet dětí),
- imigrační region – je-li dostatečná kapacita bydlení a dostatek pracovních míst pak má příliv pracovní síly pozitivní dopad na region, roste koupěschopná poptávka, zvyšují se příjmy do místních rozpočtu, roste poptávka po statcích a službách atd.)

Posledním vybraným faktorem mající vliv na ekonomickou úroveň v regionu je způsob uplatňování hospodářské politiky státu. Ta se realizuje na regionální úrovni zejména prostřednictvím regionální politiky, monetární politiky (úrokové míry, úvěry), fiskální politiky (státní rozpočet a přerozdělování, daně), sektorových politik (zemědělská, dopravní, energetická aj. - čím větší prostorová koncentrace sektorů, tím větší meziregionální rozdíly v dopadech), obchodně-zahraniční politiky (protekcionalismus, přímé zahraniční investice) atd.

K ZAPAMATOVÁNÍ

L. H. Klassen pro klasifikaci oblastí podle stupně sociálně-ekonomické úrovně navrhuje použít 2 základní kritéria:

- úroveň příjmů oblasti ve srovnání s celostátní úrovní příjmů
- poměr tempa růstu oblasti ve srovnání s celostátním tempem růstu

Na základě těchto kritérií potom rozlišuje regiony (**Klassenova klasifikace ekonomických regionů**) na:

- prosperující (vysoká úroveň obou kritérií)
- potenciálně zaostalé (nízký příjem)
- zaostalé v růstu (nízký růst)
- zaostalé (nízká úroveň obou kritérií)

Naproti tomu lze využít také **Hooverovu klasifikaci ekonomických regionů**. Regiony pak členíme na:

- 1) rozvinuté (nevyžadují zásahy státu)
- 2) problémové
 - a) zaostalé – s nízkou mírou ekonomické aktivity, regiony, které zaostávají v úrovni tvorby HDP na obyvatele, v úrovni vybavení infrastrukturou či v míře zaměstnanosti
 - b) deprimované – zaostávají v důsledku úpadku profilujících odvětví
 - c) s upadajícími městskými centry

9.3 Ekonomická odvětví

Odvětví ekonomických činností představují určité části národního hospodářství, která sdružují ekonomické subjekty, které si vzájemně konkurují či kooperují při produkci charakterově blízkých statků. Ekonomická odvětví jsou skupiny ekonomických aktivit vzniklých v dlouhodobém procesu dělby práce. Rozlišují se podle charakteru potřeb, které jsou produkcí daného odvětví uspokojovány.

DEFINICE

Ekonomické odvětví tvoří stejnorodé skupiny ekonomických činností nebo produktů rozdělené podle věcného, technického a ekonomického charakteru. Členění a klasifikace ekonomických odvětví představuje hierarchicky (vícestupňové) uspořádané členění ekonomických jevů či aktivit do stanovených kategorií (třídy, podtřídy, skupiny, podskupiny, oddíly a pododdíly).

Zařazení ekonomických činností dle příslušných odvětví vychází z klasifikace NACE Rev. 2, která představuje standardní klasifikaci ekonomických činností, operací a aktivit užívanou v zemích EU. Klasifikace CZ-NACE byla vypracována podle mezinárodní statistické klasifikace ekonomických činností a nahradila od 1. ledna 2008 Odvětvovou klasifikaci ekonomických činností (OKEČ). V klasifikaci CZ-NACE jsou jednotlivá odvětví

seskupena do konkrétních odvětvových 21 skupin a je jim přiřazen alfabetický kód (A-U). Tyto skupiny se dále člení na třídy, oddíly a pododdíly. Rozdělení ekonomických odvětví u nás je zobrazeno v Tabulce č. 12.

TABULKA 12: EKONOMICKÁ ODVĚTVÍ V ČR DLE CZ-NACE

Skupina	Název
A Zemědělství, lesnictví, rybnářství	01 Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti
	02 Lesnictví a těžba dřeva
	03 Rybolov a akvakultura
B Těžba a dobývání	05 Těžba a úprava černého a hnědého uhlí
	06 Těžba ropy a zemního plynu
	07 Těžba a úprava rud
	08 Ostatní těžba a dobývání
	09 Podpůrné činnosti při těžbě
C Zpracovatelský průmysl	10 Výroba potravinářských výrobků
	11 Výroba nápojů
	12 Výroba tabákových výrobků
	13 Výroba textilií
	14 Výroba oděvů
	15 Výroba usní a souvisejících výrobků
	16 Zpracování dřeva, výroba dřevěných, korkových, proutěných a slaměných výrobků,
	17 Výroba papíru a výrobků z papíru
	18 Tisk a rozmnožování nahaných nosičů
	19 Výroba koksu a rafinovaných ropných produktů
	20 Výroba chemických látek a chemických přípravků
	21 Výroba základních farmaceutických výrobků a farmaceutických přípravků
	22 Výroba pryžových a plastových výrobků
	23 Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků
	24 Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárnictví
	25 Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, kromě strojů a zařízení
	26 Výroba počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení
	27 Výroba elektrických zařízení
	28 Výroba strojů a zařízení j. n.
	29 Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů
30 Výroba ostatních dopravních prostředků a zařízení	
31 Výroba nábytku	
32 Ostatní zpracovatelský průmysl	
33 Opravy a instalace strojů a zařízení	
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	35 Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu
E Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi	36 Shromažďování, úprava a rozvod vody
	37 Činnosti související s odpadními vodami
	38 Shromažďování, sběr a odstraňování odpadů, úprava odpadů k dalšímu využití
	39 Sanace a jiné činnosti související s odpady
F Stavebnictví	41 Výstavba budov
	42 Inženýrské stavitelství
	43 Specializované stavební činnosti
G Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	45 Velkoobchod, maloobchod a opravy motorových vozidel
	46 Velkoobchod, kromě motorových vozidel
	47 Maloobchod, kromě motorových vozidel
H Doprava a skladování	49 Pozemní a potrubní doprava
	50 Vodní doprava
	51 Letecká doprava
	52 Skladování a vedlejší činnosti v dopravě
	53 Poštovní a kurýrní činnosti
I Ubytování, stravování, pohostinství	55 Ubytování
	56 Stravování a pohostinství

J Informační a komunikační činnosti	58 Vydavatelské činnosti
	59 Činnosti v oblasti filmů, videozáznamů a televizních programů, pořizování zvuko-
	60 Tvorba programů a vysílání
	61 Telekomunikační činnosti
	62 Činnosti v oblasti informačních technologií
K Peněžnictví a pojišťovnictví	63 Informační činnosti
	64 Finanční zprostředkování, kromě pojišťovnictví a penzijního financování
	65 Pojištění, zajištění a penzijní financování, kromě povinného sociálního zabezpečení
L Činnosti v oblasti nemovitostí	66 Ostatní finanční činnosti
	68 Činnosti v oblasti nemovitostí
M Profesionální, vědecké a technické činnosti	69 Právní a účetnické činnosti
	70 Činnosti vedení podniků; poradenství v oblasti řízení
	71 Architektonické a inženýrské činnosti; technické zkoušky a analýzy
	72 Výzkum a vývoj
	73 Reklama a průzkum trhu
	74 Ostatní profesní, vědecké a technické činnosti
	75 Veterinární činnosti
N Administrativní a podpůrné činnosti	77 Činnosti v oblasti pronájmu a operativního leasingu
	78 Činnosti související se zaměstnáním
	79 Činnosti cestovních agentur, kancelářů a jiné rezervační a související činnosti
	80 Bezpečnostní a pátrací činnosti
	81 Činnosti související se stavbami a úpravou krajiny
O Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	82 Administrativní, kancelářské a jiné podpůrné činnosti pro podnikání
	84 Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení
P Vzdělávání	85 Vzdělávání
Q Zdravotní a sociální péče	86 Zdravotní péče
	87 Pobytové služby sociální péče
	88 Ambulantní nebo terénní sociální služby
R Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	90 Tvůrčí, umělecké a zábavní činnosti
	91 Činnosti knihoven, archivů, muzeí a jiných kulturních zařízení
	92 Činnosti heren, kasin a sázkových kancelářů
	93 Sportovní, zábavní a rekreační činnosti
S Ostatní činnosti	94 Činnosti organizací sdružujících osoby za účelem prosazování společných zájmů
	95 Opravy počítačů a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost
	96 Poskytování ostatních osobních služeb
T Činnosti domácností jako zaměstnavatelů; Činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu	97 Činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu
	98 Činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu
U Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů	99 Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů

Zdroj: Klasifikace činností CZ NACE

PRO ZÁJEMCE

Klasifikace činností CZ-NACE se používá například při vydávání oprávnění k podnikání (např. živnostenské listy) a pro zařazení předmětů podnikání firem. Předmět podnikání tedy musí být zařazený je nějaké z kategorií CZ-NACE. Klasifikaci též používá Český statistický úřad, jednotlivá ministerstva a úřady pro zpracování statistických dat a jejich srovnání mezi státy. Díky tomu lze činnosti porovnávat mezi jednotlivými evropskými státy,

protože je její používání ve státech Evropské unie povinné (také v rámci Eurostatu). Více viz https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_ekonomickych_cinnosti_cz_nace.

9.4 Ekonomicko-geografická analýza ekonomických činností

Ke stanovení koncentrace, specializace a diverzifikace ekonomických činností na území regionu se využívá ekonomicko-geografické analýzy. Hodnocení ekonomického odvětví prostřednictvím ekonomicko-geografické analýzy lze provádět mnoha způsoby např. na (1) hodnocením velikosti odvětví, (2) hodnocením struktury odvětví a (3) hodnocením odvětví dle odvětvové koncentrace a míry specializace odvětví v daném regionu. Výsledky ekonomicko-geografické analýzy je standardně možné srovnávat vůči sobě navzájem napříč časovými obdobími, meziodvětvově, meziregionálně, případně prostřednictvím jejich kombinace.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Hodnocení ekonomických odvětví napříč regiony lze provádět prostřednictvím (1) hodnocení velikosti odvětví, (2) hodnocení struktury odvětví a (3) lokalizační analýzou.

Propojení tradiční geografie průmyslu a klasické ekonomické analýzy hospodářských odvětví dovoluje rozšířit poznatky pro ekonomickou praxi o další roviny zkoumání stavu a vývoje dílčích odvětví nebo jejich uskupení v daném regionu. Zkoumány tak mohou být odvětvové specializace a koncentrace ekonomiky ve sledovaném prostoru včetně analýzy následných aglomeračních či dispersních tendencí vyplývajících z fluktuace odvětví napříč prostorem a časem. Tato skutečnost nabízí další možnosti definování regionů z ekonomicko-hospodářského hlediska jako ekonomicko-geografických celků se svými prostorovými zákonitostmi a otevírá prostor pro další ekonomicko-sociální implikace v kontextu jiných analýz.

9.4.1 UKAZATELÉ VELIKOSTI ODVĚTVÍ

Charakteristika odvětví dle ukazatelů velikosti patří mezi nejjednodušší způsoby, jak zvolené odvětví popsat. Zvolené odvětví nebo skupiny odvětví se nejčastěji hodnotí podle:

- počtu zaměstnanců,
- počtu firem v odvětví,
- objemu či obrátu produkce,
- kapacity strojního zařízení či hodnoty základních výrobních prostředků,
- hodnoty výroby či poskytovaných služeb např. prostřednictvím přidané hodnoty,
- hodnoty tvorby hrubého fixního kapitálu aj.

Pro definování odvětví dle ukazatelů velikosti je žádoucí popsat a stanovit podstatné charakteristické vlastnosti toho či onoho odvětví. Obvykle se jedná o uvedení velikosti sledovaných proměnných v absolutních hodnotách.

9.4.2 UKAZATELE STRUKTURY ODVĚTVÍ

Ukazatele struktury odvětví charakterizují význam a postavení jednotlivých odvětví ve zvolené teritoriální jednotce. Stanovené odvětví, skupina odvětví nebo celá odvětvová struktura ekonomiky v daném regionu je zde analyzována na pozadí řady dílčích ukazatelů, jakými mohou například být podíly daného odvětví na celkové odvětvové struktuře dle:

- zaměstnanosti,
- exportu produkce,
- tvorby hrubého fixního kapitálu,
- objemu výstupu nebo
- vytvořené (hrubé) přidané hodnotě.

Jedná se tedy o ukazatele v relativních hodnotách. Ukazatele struktury odvětví díky této relativitě umožňují daleko lepší srovnatelnost regionálně vymezených relevantních ukazatelů vůči sobě navzájem.

V rámci analýzy vnitřní struktury odvětví lze také zkoumat dílčí rozdíly mezi odvětvími například v odvětvové zaměstnanosti z hlediska pohlaví či věku, dle vzdělanostní struktury, dle velikosti firem, dle náhrad zaměstnancům apod.

9.4.3 GEOGRAFICKÁ KONCENTRACE A SPECIALIZACE ODVĚTVÍ (LOKALIZAČNÍ ANALÝZA)

Lokalizační analýza v kontextu analýzy odvětví nám poskytuje informace o prostorovém uspořádání hospodářských aktivit. Analyzován je zde především stav a dynamika rozmístění a umístění ekonomických odvětví na daném území. Práce s daty na úrovni regionů nám sice neposkytuje dostatečné informace o konkrétní lokalizaci daných ekonomických aktivit, nicméně významně vypovídá o významu odvětví v daném regionu v kontextu širšího území. Cílem lokalizační analýzy je tak zjistit postavení zvoleného odvětví v dané územní jednotce vůči všem ostatním odvětvím a stanovit jeho podíl na celkové struktuře hospodářských aktivit v daném regionu. Mezi základní metody hodnocení postavení odvětví v regionu patří:

- index koncentrace a specializace,
- koeficient specializace,
- index lokalizace,
- Lorenzova křivka a
- Giniho index.

Indexy měřící koncentraci mezi regiony mají přirozený protipól v indexech měřících absolutní a relativní specializaci, jež zachycuje odvětvovou strukturu regionů. Zatímco prostorová koncentrace vypovídá o tom, jak je dané odvětví koncentrováno mezi regiony, indexy specializace určují, jaká je distribuce odvětví v konkrétním regionu (Šímanová a Trešl, 2011).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Mezi základní metody hodnocení jednotlivých odvětví a odvětvové struktury v regionu patří: (1) Herfindalův index koncentrace a specializace, (2) koeficient specializace, (3) index lokalizace, (4) Lorenzova křivka a (5) Giniho index.

1. Herfindalův index pro koncentraci a Herfindalův index pro specializaci

Herfindalovy indexy koncentrace (H_j^C) a specializace (H_i^S) patří mezi jedny z nejnámějších ukazatelů sektorové regionální specializace a geografické koncentrace ekonomických odvětví nepřímo vypovídající o rozložení a úspěšnosti firem v regionu.

Oba indexy spočítáme prostřednictvím těchto rovnic:

$$H_j^C = \sum_{i=1}^n (g_{ij}^C) \quad a \quad H_i^S = \sum_{j=1}^m (g_{ij}^S)$$

kde

$$g_{ij}^C = \frac{X_{ij}}{\sum_{i=1}^n X_{ij}} = \frac{X_{ij}}{X_j} \quad a \quad g_{ij}^S = \frac{X_{ij}}{\sum_{j=1}^m X_{ij}} = \frac{X_{ij}}{X_i}$$

a kde: i – region; j – sektor (ekonomické odvětví); X – celková národní hrubá přidaná hodnota; X_{ij} – hrubá přidaná hodnota vytvořená odvětvím j v regionu i ; X_j – celková hrubá přidaná hodnota vytvořená odvětvím j ; X_i – celková hrubá přidaná hodnota regionu i ; g_{ij}^C – podíl regionu i na celkové odvětvové hrubé přidané hodnotě vytvořené odvětvím j ; g_{ij}^S – podíl odvětví j na celkovém výstupu regionu i .

Hodnota Herfindalových indexů je tím vyšší, čím je vyšší stupeň sledované koncentrace či specializace. Je-li hodnota indexu rovna 1, je sektor j zcela koncentrován v jednom regionu i , což znamená, že region i se plně specializuje toliko na jednu ekonomickou činnost definovanou jedním sektorem j .

2. Koeficient specializace

Koeficient specializace je základním ukazatelem charakterizujícím specializaci sledovaného odvětví ve zvolené územní jednotce. Jedná se o regionální podíl odvětvové charakteristiky (obvykle odvětvové zaměstnanosti či hodnoty odvětvové produkce) na celkové odvětvové charakteristice celého analyzovaného regionu (např. státu). Při výpočtu obecného indexu specializace (IS_{ij}) vycházíme částečně z výpočtů Herfindahlových indexů, kdy index specializace vypočítáme rovnicí:

$$IS_{ij} = g_{ij}^C \times g_{ij}^S \times 100$$

Koeficient, či také index, specializace informuje o orientaci území z hlediska odvětvové struktury ekonomiky. Dává představu o stupni významnosti odvětví v dané územní jednotce v porovnání s postavením odvětví v hierarchicky vyšší prostorové jednotce (Toušek et al., 2008, s. 189, upraveno).

Hodnoty koeficientu specializace nabývají hodnot mezi 0 a 100, tj. $IS_{ij} \in \langle 0 | 100 \rangle$. Pokud hodnota koeficientu specializace činí 0, pak se sledované odvětví v dané teritoriální jednotce nenachází. Naproti tomu, dosahuje-li koeficient specializace hodnoty 100, je dané odvětví v této teritoriální jednotce zcela koncentrováno a je tak jediným odvětvím na tomto území působícím. Jinak řečeno, čím vyšší je hodnota koeficientu, tím vyšší je podíl sektorově vybrané proměnné v regionu a v daném odvětví, což naznačuje vyšší specializaci regionu v dané ekonomické činnosti vymezené požadovaným odvětvím.

3. Index lokalizace

Pomocí lokalizačního kvocientu (IL_{ij}) zkoumáme úroveň koncentrace odvětví ve zvolené teritoriální jednotce s úrovní koncentrace odvětví v hierarchicky vyšším regionu, a to v kontextu počtu obyvatel. Index lokalizace vypočítáme prostřednictvím následující rovnice:

$$IL_{ij} = \frac{g_{ij}^C \times 100}{S_i / S}$$

kde: IL_{ij} - je index lokalizace; S_i udává celkový počet obyvatel i -té teritoriální jednotky, které se účastní koncentrace; S - celkový počet obyvatel.

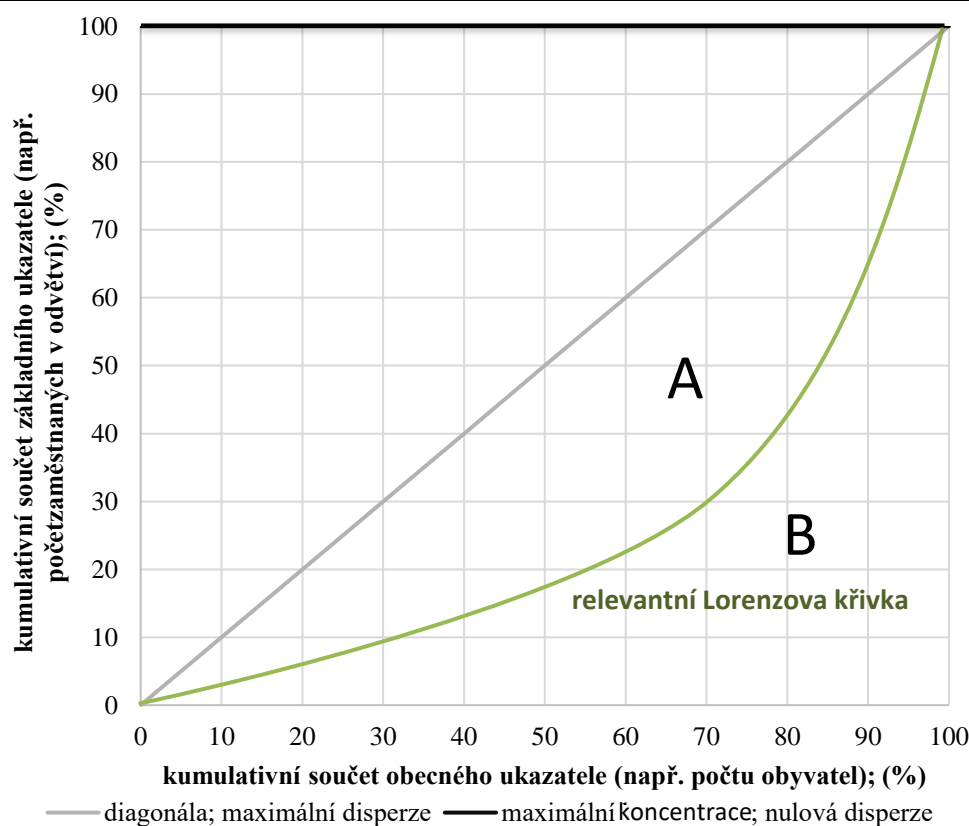
Hodnoty indexu lokalizace nabývají hodnot kolem čísla 1. Je-li hodnota indexu rovna přímo jedné ($IL_{ij}=1$) je zastoupení odvětví j v daném regionu i proporcionální. Výsledek indexu menší než jedna ($IL_{ij}<1$) znamená podproporciální zastoupení odvětví v regionu a opačně, hodnota indexu větší než jedna ($IL_{ij}>1$) značí nadproporciální zastoupení analyzovaného odvětví v regionu.

4. Lorenzova křivka (křivka lokalizace)

Vhodným nástrojem pro grafické vyjádření koncentrace zvoleného odvětví je Lorenzova křivka (Lorenzova křivka lokalizace), jež znázorňuje rozmístění sledovaného odvětví v dané územní jednotce prostřednictvím vybraného základního ukazatele (odvětvová zaměstnanost, hodnota odvětvové produkce) k obecnému ukazateli, kterým může být počet obyvatel v jednotlivých regionech, počet firem na daném území, případně rozloha územní jednotky atd. Jedná se snadný nástroj porovnání reálného prostorové rozmístění (odvětví) vůči rozmístění ideálnímu - uniformnímu.

Tvar zkonstruované Lorenzovy křivky (křivky reálného rozdělení), jež vznikne propojením příslušných bodů, vyjadřuje úroveň koncentrace odvětví ve sledované teritoriální jednotce. Čím dále je Lorenzova křivka od středové úhlopříčky (diagonály), tím je stupeň koncentrace odvětví v oblasti vyšší a naopak. Je-li skutečná Lorenzova křivka totožná s diagonálou je pro daný region charakteristická maximální disperze odvětví, tj. zvolené odvětví je zde zastoupeno dokonale proporcionálně a na území se nekonzcentruje.

OBRÁZEK 7: KONCENTRACE ODVĚTVÍ VYJÁDŘENÁ OBEČNOU LORENZOVOU KŘIVKOU

Zdroj: Turečková (2017)

Lorenzova křivka je známou grafickou interpretací Giniho koeficientu charakterizovaného níže v textu.

Křivka lokalizace je specifický případ Lorenzovy křivky, kdy se tato křivka konstruuje na základě indexu lokalizace tím způsobem, že na osu x nanášíme základní charakteristiku danou koeficientem osídlení (SP_j) a na osu y nanášíme sledovanou charakteristiku vyjádřenou prostřednictvím koeficientu specializace (P_{ij}). Samotné konstrukci křivky lokalizace předchází seřazení indexu lokalizace od největšího po nejmenší, kdy následně na jednotlivé osy nanášíme kumulované součty požadovaných proměnných.

5. Giniho index (koeficient)

Giniho index (GI_j) se v rámci ekonomicko-geografické analýzy využívá k výpočtu prostorové koncentrace a specializace prostřednictvím veličin jako je sektorová (odvětvová) zaměstnanost, produkce či přidaná hodnota. Giniho index je definován jako plocha mezi uhlopříčkou reprezentující minimální koncentraci průmyslu (maximální disperzi, diagonálu) a čarou decilů (kvantilů aj.) Lorenzovy křivky (křivkou reálného rozdělení). Giniho index lze vyjádřit následujícím vztahem:

$$GI_j = \frac{A}{A + B}$$

kde: GI_j je Giniho index j -tého odvětví; A a B jsou plochy vymezené Lorenzovou křivkou (viz Obrázek č. 7).

Giniho index GI_j nabývá hodnot od 0 do 1, tj. $GI_j \in \langle 0|1 \rangle$. Čím je hodnota Giniho indexu blíže nule, tím je rozdělení odvětví v dílčích územních jednotkách vzájemně bližší, tj. odvětví je mezi regiony koncertováno rovnoměrně, tj. distribuce odvětví je uniformní. Naproti tomu Giniho index na úrovni 1 vyjadřuje situaci, kdy je dané odvětví koncertováno v jednom jediném regionu (Navrátil a Martinát, 2011, upraveno).

OTÁZKY

1. Které základní prvky definují ekonomickou strukturu regionu?
2. Co je to odvětvová struktura?
3. Jak podle Hoovera členíme ekonomické regiony?
4. Kolik základních skupin odvětví máme podle standardní klasifikace ekonomických činností CZ-NACE?
5. Jaké kategorie ukazatelů znáte pro hodnocení ekonomických odvětví (činností)?

SHRNUTÍ KAPITOLY

Obsahem deváté kapitoly bylo teoreticky vymezit region z ekonomického úhlu pohledu, tj. co a jak nám region definuje po ekonomické stránce. U regionu lze stanovit jeho ekonomickou strukturu a popsat jeho ekonomický systém včetně subjektů a vazeb mezi nimi.

Na ekonomickou úroveň, která je odrazem ekonomických aktivit v regionu, má vliv celá řada faktorů, kdy mezi ty nejdůležitější patří lokalizace firem, intenzita vnitroregionálních vazeb, organizační forma firem, demografická situace a hospodářská politika státu. Většinu ekonomických činností lze zařadit podle jejich podobnosti do ekonomických odvětví, kterých rozlišujeme 21 základních skupin (dle standardizované klasifikace ekonomických činností CZ-NACE). Analýzou takto seskupených činností lze stanovit odvětvovou strukturu regionů a prostřednictvím ekonomicko-geografické analýzy relevantně stanovit a zhodnotit ekonomickou situaci v daném regionu nebo provést meziregionální komparaci ve vybraných ukazatelích. Tohoto lze dosáhnout prostřednictvím hodnocení velikosti a struktury odvětví nebo prostřednictvím lokalizační analýzy, zejména na pozadí využití Herfindalových indexů koncentrace a specializace.

ODPOVĚDI

1. Produkce (výstup) a její struktura, zaměstnanost a její struktura, firemní struktura, demografická situace, hospodářská politika a další.
 2. Odvětvovou strukturu definuje zastoupení jednotlivých odvětví a ekonomických aktivit v regionální ekonomice.
 3. Na regiony rozvinuté a problémové.
 4. Rozlišujeme 21 základních skupin.
 5. Hodnocení ekonomických činností (odvětví) lze provádět prostřednictvím: hodnocení velikosti odvětví, hodnocení struktury odvětví a lokalizační analýzou.
-

10 EKONOMICKÁ ÚROVEŇ REGIONŮ V ČESKÉ REPUBLICE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Tato kapitola úzce navazuje na kapitolu předchozí ve smyslu, že ji doplňuje o aplikační rovinu a praktický rozměr v oblasti srovnání vybraných ekonomických indikátorů. Obsahem kapitoly je nejprve představit nejdostupnější datové zdroje, z nichž můžeme čerpat informace o ekonomické situaci v regionech, zatímco druhá část kapitoly je věnována krátké analýze ekonomické úrovně v regionech i jejich vzájemné komparaci.

Analýza odvětvové struktury regionů České republiky a aplikace lokalizačních metod hodnocení odvětví napříč regiony je provedena v kapitole 12.

CÍLE KAPITOLY

- znát zdroje statistických regionálních dat
- analyzovat a prezentovat regionální data v kontextu ekonomické úrovně

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Český statistický úřad, data, ekonomická úroveň, Eurostat, informace, region, ukazatel.

10.1 Datové a informační zdroje

Data k charakteristice ekonomické úrovně regionů v České republice jsou nejlépe dostupné na stránkách Českého statistického úřadu, v sekci Databáze regionálních účtů (http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_reg), kde se člení na:

- Ukazatele v regionálním členění
- Ukazatele za regionální celky
- Vybrané ukazatele v odvětvovém členění

Hodnoty jednotlivých ukazatelů jsou k dispozici za celou Českou republiku (NUTS0), za kraje soudržnosti (NUTS2) a za jednotlivé kraje (NUTS3) v časovém období od roku 2007 po současnost s tím, že ne vždy jsou data známá za poslední roky. K dispozici máme 15 ukazatelů (pro rok 2019):

- Hrubá přidaná hodnota v běžných cenách

- Hrubý domácí produkt v běžných cenách
- Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele
- Hrubý domácí produkt v cenách předchozího roku
- Hrubý domácí produkt, objemové indexy, předchozí rok = 100
- Hrubý domácí produkt, objemové indexy, rok 1995 = 100
- Čistý disponibilní důchod domácností
- Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele
- Tvorba hrubého fixního kapitálu
- Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele
- Zaměstnanost celkem (osoby)
- Zaměstnanci (osoby)
- Zaměstnanost celkem (odpracované hodiny)
- Náhrady zaměstnancům
- Střední stav obyvatelstva

Ukazatele v regionálním členění zobrazují velikost vybraného jednoho ukazatele pro všechny regionální celky na našem území od roku 2007 (viz tabulka č. 13), zatímco Ukazatele za regionální celky prezentují data všech 15 ukazatelů pro daný jeden vybraný region za období let od roku 2007 (viz tabulka č. 14). S vybranými ukazateli v odvětvovém členění budeme pracovat v Kapitole 12.

PRO ZÁJEMCE

Regionální účty jsou regionální specifikací národních účtů. Používají stejnou koncepci a definice jako účty za národní hospodářství. Úplná soustava účtů za regionální celky by znamenala zacházet s každým regionem jako samostatným hospodářským územím a měřit všechny jeho vnější transakce s ostatními regiony samostatně. Koncepční obtížnost takových měření vysvětluje omezení regionálních účtů na zaznamenání některých souhrnných ukazatelů a na dílčí účty institucionálních sektorů.

Metodika ESA (Evropský systém účtů) určuje základní rámec postupu sestavování regionálních účtů. Regionálními celky se rozumí území podle klasifikace NUTS – jednotné klasifikace územního členění Evropské unie – v České republice jde o úroveň NUTS 2 – regiony soudržnosti a NUTS 3 – kraje. Regionální účty jsou založeny na transakcích jednotek, které jsou rezidenty na území regionu. Pokud informace za místní jednotky, které jsou rezidenty na daném území, nejsou dostupné, používá se rozdělovací klíč blízký měřenému ukazateli pro alokaci údaje za vyšší úroveň (podnik, národní hospodářství). Regionální účty jsou zaměřeny na sestavování těchto makroekonomických ukazatelů: hrubá přidaná hodnota, hrubý domácí produkt, tvorba hrubého fixního kapitálu, ukazatele zaměstnanosti (zaměstnanci, zaměstnané osoby, odpracované hodiny, náhrady zaměstnancům) a účty sektoru domácností pro alokaci disponibilního důchodu (účet rozdělení prvotních důchodů, účet druhotného rozdělení důchodů).

Český statistický úřad, 2019

TABULKA 13: UKAZATELE V REGIONÁLNÍM ČLENĚNÍ: ČESKÁ REPUBLIKA

REG_HPH_BC Hrubá přidaná hodnota v běžných cenách

v mil. Kč

Území	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Česká republika	3475914	3649221	3554148	3583122	3640335	3648512	3668332	3898599	4135579	4285836	4529144
Regiony soudržnosti - NUTS2											
Praha	875914	933459	907168	920617	905845	902621	905258	943267	1041997	1079150	1151667
Střední Čechy	376408	399224	380535	380215	398020	403953	404892	445776	466959	501367	538247
Jihozápad	354677	356797	359703	362945	366742	365665	376077	399922	415732	432262	450968
Severozápad	296961	308894	309032	301310	301054	299421	296963	307595	325914	323201	338177
Severovýchod	414998	427216	415946	423516	431612	426241	429111	460603	485386	507651	542890
Jihovýchod	490206	517256	506486	509254	526779	539281	555108	585281	615178	630415	655784
Střední Morava	319394	340335	331821	333709	343900	344009	345325	376735	388533	403826	425794
Moravskoslezsko	347356	366040	343457	351556	366383	367321	355598	379420	395880	407964	425617
Kraje - NUTS3											
Hlavní město Praha	875914	933459	907168	920617	905845	902621	905258	943267	1041997	1079150	1151667
Středočeský kraj	376408	399224	380535	380215	398020	403953	404892	445776	466959	501367	538247
Jihočeský kraj	182179	184971	184558	183321	183896	187312	189767	198379	205853	213246	221942
Plzeňský kraj	172498	171826	175145	179624	182846	178353	186310	201543	209879	219016	229026
Karlovarský kraj	75527	76569	76606	75066	75000	74055	73408	76494	78498	79210	83886
Ústecký kraj	221434	232325	232426	226244	226054	225366	223555	231101	247416	243991	254291
Liberecký kraj	113529	115995	111606	114383	116441	118247	118576	126065	133195	138184	144300
Královéhradecký kraj	157472	164061	162469	164504	165610	165789	165696	179113	187531	198717	218504
Pardubický kraj	143997	147160	141871	144629	149561	142205	144839	155425	164660	170750	180086
Kraj Vysočina	142833	142726	141259	140230	146251	148959	149679	157346	163289	169756	178958
Jihomoravský kraj	347373	374530	365227	369024	380528	390322	405429	427935	451889	460659	476826
Olomoucký kraj	158526	166651	162466	166118	171217	172407	171629	183259	191300	200101	212329
Zlínský kraj	160868	173684	169355	167591	172683	171602	173696	193476	197233	203725	213465
Moravskoslezský kraj	347356	366040	343457	351556	366383	367321	355598	379420	395880	407964	425617

Zdroj: ČSÚ (2019)

TABULKA 14: UKAZATELE ZA REGIONÁLNÍ CELKY

REG_CR Česká republika

Ukazatel	Měrná jednotka	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hrubá přidaná hodnota v běžných cenách	mil. Kč	3475914	3649221	3554148	3583122	3640335	3648512	3668332	3898599	4135579	4285836	4529144
Hrubý domácí produkt v běžných cenách	mil. Kč	3840117	4024117	3930409	3962464	4033755	4059912	4098128	4313789	4595783	4767990	5047267
Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele	Kč	372007	385833	374628	376759	384289	386317	389900	409870	435911	451288	476628
Hrubý domácí produkt v cenách předchozího roku	mil. Kč	3709608	3943119	3830856	4019764	4032910	4001491	4040276	4209397	4542818	4708404	4975522
Hrubý domácí produkt, objemové indexy, předchozí rok = 100	%	105,6	102,7	95,2	102,3	101,8	99,2	99,5	102,7	105,3	102,5	104,4
Hrubý domácí produkt, objemové indexy, rok 1995 = 100	%	149,3	153,3	145,9	149,2	151,9	150,7	149,9	154,0	162,2	166,2	173,4
Čistý disponibilní důchod domácností	mil. Kč	1849197	1984642	2047130	2063857	2064868	2085841	2084868	2157657	2251901	2339585	2438160
Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele	Kč	179139	190288	195123	196235	196716	198476	198356	205007	213593	221441	230243
Tvorba hrubého fixního kapitálu	mil. Kč	1132300	1165200	1063294	1066185	1067017	1051943	1027089	1084075	1216306	1188716	1250278
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele	Kč	109690	111720	101348	101375	101653	100097	97718	103002	115367	112512	118067
Zaměstnanost celkem (osoby)	osoby	5093143	5204079	5110100	5057241	5043438	5064623	5080930	5108967	5181913	5264301	5346092
Zaměstnanci (osoby)	osoby	4329804	4444992	4336118	4251402	4230154	4255342	4295858	4333872	4418372	4499484	4581157
Zaměstnanost celkem (odpracované hodiny)	tis. hodin	9088018	9312912	9089677	9100506	9106553	8995395	8957704	9077299	9100268	9362692	9539409
Náhrady zaměstnancům	mil. Kč	1513057	1616737	1568402	1591106	1626392	1664701	1676183	1734660	1821089	1928147	2089199
Sřídící stav obyvatelstva	osoby	10322689	10429692	10491492	10517247	10496672	10509286	10510719	10524783	10542942	10565284	10589526

Zdroj: ČSÚ (2019)

Regionální data jsou také k dispozici na Eurostatu (Eurostat/Regions/Data; <https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/background>), kde jsou informace přístupné v (1) Hlavních tabulkách nebo v (2) Databázi. Oblasti, ve kterých se poskytují data jsou zobrazeny v Obrázku č. 15.

OBRÁZEK 15: REGIONÁLNÍ DATA DOSTUPNÁ NA EUROSTATU

The image shows two screenshots of the Eurostat website. The top screenshot is titled 'European Commission > Eurostat > Regions > Data > Main tables'. It features a navigation menu on the left with 'Data' expanded to show 'MAIN TABLES'. The main content area, titled 'MAIN TABLES', lists various regional statistics categories such as 'Regional agriculture statistics (t_reg_agr)', 'Regional demographic statistics (t_reg_dem)', 'Regional economic accounts - ESA 2010 (t_reg_eco)', 'Regional education statistics (t_reg_educ)', 'Regional science and technology statistics (t_reg_sct)', 'Regional health statistics (t_reg_hlth)', 'Regional tourism statistics (t_reg_tour)', 'Regional transport statistics (t_reg_tran)', 'Regional labour market statistics (t_reg_lmk)', 'Regional digital economy and society (t_reg_isoc)', 'Regional environmental statistics (t_reg_env)', and 'Regional poverty and social exclusion statistics (t_reg_ilc)'. The bottom screenshot is titled 'European Commission > Eurostat > Regions > Data > Database'. It features a navigation menu on the left with 'Data' expanded to show 'DATABASE'. The main content area, titled 'DATABASE', lists various regional statistics categories such as 'Regional statistics by NUTS classification (reg)', 'Area by NUTS 3 region (reg_area3)', 'Regional agriculture statistics (reg_agr)', 'Regional demographic statistics (reg_dem)', 'Regional economic accounts (reg_eco10)', 'Regional education statistics (reg_educ)', 'Regional science and technology statistics (reg_sct)', 'Regional structural business statistics (reg_sbs)', 'Regional business demography (reg_bd)', 'Regional health statistics (reg_hlth)', 'Regional tourism statistics (reg_tour)', 'Regional transport statistics (reg_tran)', 'Regional labour market statistics (reg_lmk)', 'Regional labour costs statistics (reg_lcs)', 'Regional digital economy and society (reg_isoc)', 'Regional environmental and energy statistics (reg_env)', 'Regional poverty and social exclusion statistics (reg_ilc)', and 'Regional crime statistics (reg_crim)'. Both screenshots include a breadcrumb trail at the top and a navigation menu on the left.

Zdroj: Eurostat (2019)

Posledním zdrojem nejen ekonomických dat o jednotlivých regionech jsou Statistické ročenky jednotlivých krajů, které vydává Český statistický úřad. Ty jsou vydávány pro každý kraj samostatně od roku 2010 a lze je nalézt v sekci Vydáváme – Katalog produktů. Statistické ročenky poskytují základní charakteristiku kraje a text je členěn do řady analyzovaných oblastí jako jsou: Životní prostředí, Obyvatelstvo, Makroekonomické ukazatele, Místní rozpočty, Ceny, Životní podmínky, Trh práce, Zemědělství, Lesnictví, Průmysl, Energetika, Doprava, Věda a výzkum, Vzdělávání, Zdravotnictví, Kultura, Kriminalita aj.

PRO ZÁJEMCE

Český statistický úřad také poskytuje informace o ekonomických subjektech v rámci Registru ekonomických subjektů ČR (https://www.czso.cz/csu/res/registr_ekonomickych_subjektu). V registru lze hledat podle IČO nebo podle názvu firmy. Naleznete zde adresu sídla firmy, její právní formu, zařazení podle oboru činnosti nebo podle počtu zaměstnanců.

10.2 Analýza vybraných dat ekonomické úrovně v regionech České republiky

Pro jednoduché zhodnocení ekonomické úrovně regionů (krajů) je vybráno 5 ukazatelů: (1) hrubý domácí produkt na obyvatele, (2) čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele, (3) hrubý domácí produkt, (4) náhrady na 1 zaměstnance a (5) produktivita práce.

TABULKA 16: HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT NA OBYVATELE

Ukazatel Území	HDP/obyv. (v Kč)			podíl na celorepublikovém průměru		
	2007	2017	změna	2007	2017	změna
Česká republika	372007	476628	28%	100,0%	100,0%	0,0%
Hlavní město Praha	808798	997560	23%	217,4%	209,3%	-8,1%
Středočeský kraj	350326	445710	27%	94,2%	93,5%	-0,7%
Jihočeský kraj	318771	386952	21%	85,7%	81,2%	-4,5%
Plzeňský kraj	341948	440631	29%	91,9%	92,4%	0,5%
Karlovarský kraj	273022	315705	16%	73,4%	66,2%	-7,2%
Ústecký kraj	296341	345192	16%	79,7%	72,4%	-7,2%
Liberecký kraj	290260	364699	26%	78,0%	76,5%	-1,5%
Královéhradecký kraj	316012	442046	40%	84,9%	92,7%	7,8%
Pardubický kraj	312593	387994	24%	84,0%	81,4%	-2,6%
Kraj Vysočina	307867	392066	27%	82,8%	82,3%	-0,5%
Jihomoravský kraj	337998	450135	33%	90,9%	94,4%	3,6%
Olomoucký kraj	273433	373727	37%	73,5%	78,4%	4,9%
Zlínský kraj	301227	408009	35%	81,0%	85,6%	4,6%
Moravskoslezský kraj	307168	392827	28%	82,6%	82,4%	-0,2%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Základním ukazatelem prezentujícím ekonomickou úroveň v regionech je hrubý domácí produkt na obyvatele (viz tabulka č. 16). Tabulka, stejně jako následující čtyři, prezentuje korunové hodnoty ukazatelů za rok 2007 a 2017, jejich změnu, a dále, podle povahy ukazatele, buďto podíl na celorepublikovém průměru nebo podíl regionální části na celku a změnu za sledované období.

Budeme-li analyzovat data za hrubý domácí produkt na obyvatele, pak tento se zvýšil mezi lety 2007–2017 celkově z 372007 Kč na 476628 Kč, tj. o 28 %. Nejvyšší HDP/obyv. je v Hlavním městě Praze a je zde více než 2x větší, než je celorepublikový průměr. Nejvíce se zvýšil ukazatel u Královéhradeckého kraje (o 40 %), nejméně pak u kraje Karlovarského a Ústeckého (o 16 %). K celorepublikovému průměru se nejvíce přibližuje HDP/obyv. ve Středočeském kraji (93,5 %; 2017), Jihomoravském kraji (94,4 %; 2017), případně v Plzeňském a Královéhradeckém kraji. Nejhorší ekonomické úrovně dosahuje kraj Ústecký, Liberecký a kraj Olomoucký. Z prezentovaných dat ještě upozorníme, že nejvyššího nárůstu podílu na celorepublikovém průměru bylo dosaženo v Královéhradeckém kraji (+7,8 %), nejhůře si relativně vedlo Hlavní město Praha (-8,1 %) a Karlovarský a Ústecký kraj (shodně -7,2 %). Shrňme-li výsledky analýzy dat u ukazatele HDP/obyv., pak se v tomto ukazateli ekonomické úrovně daří Hlavnímu městu Praze, Královéhradeckému kraji a Jihomoravskému kraji. Nejhůře na tom jsou kraje Karlovarský, Ústecký a Liberecký.

TABULKA 17: ČISTÝ DISPONIBILNÍ DŮCHOD DOMÁCNOSTÍ NA OBYVATELE

Ukazatel	Čistý disponibilní důchod domácností/obyv. (v Kč)			podíl na celorepublikovém průměru		
	2007	2017	změna	2007	2017	změna
Česká republika	179139	230243	29%	100,0%	100,0%	0,0%
Hlavní město Praha	241555	307333	27%	134,8%	133,5%	-1,4%
Středočeský kraj	193821	239084	23%	108,2%	103,8%	-4,4%
Jihočeský kraj	174587	216124	24%	97,5%	93,9%	-3,6%
Plzeňský kraj	180552	231227	28%	100,8%	100,4%	-0,4%
Karlovarský kraj	159050	218050	37%	88,8%	94,7%	5,9%
Ústecký kraj	155322	199757	29%	86,7%	86,8%	0,1%
Liberecký kraj	168740	214796	27%	94,2%	93,3%	-0,9%
Královéhradecký kraj	172692	225712	31%	96,4%	98,0%	1,6%
Pardubický kraj	167004	217611	30%	93,2%	94,5%	1,3%
Kraj Vysočina	171029	223271	31%	95,5%	97,0%	1,5%
Jihomoravský kraj	172994	228749	32%	96,6%	99,4%	2,8%
Olomoucký kraj	164819	207092	26%	92,0%	89,9%	-2,1%
Zlínský kraj	171997	212572	24%	96,0%	92,3%	-3,7%
Moravskoslezský kraj	158744	207152	30%	88,6%	90,0%	1,4%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Druhým analyzovaným ukazatelem je čistý disponibilní důchod domácností na obyvatele (viz Tabulka č. 17). Ten se v mezidobí let 2007–2017 zvýšil celkově o 29 % (z 179139 Kč/obyv. na 230243 Kč/obyv.). V absolutním vyjádření si nejvíce polepšili obyvatelé Karlovarského kraje, kterým se zvýšil důchod o 37 % z 159050 Kč na 218050 Kč na obyvatele.

Podíváme-li se na zastoupení výše jednotlivých důchodů vzhledem k celorepublikovému průměru, pak obyvatelé v Hlavním městě Praze dosahují v roce 2017 na úroveň 133,5 % a také obyvatelé Středočeského a Plzeňského kraje jsou na tom lépe, než je celorepublikový průměr. Nejhůře v tomto srovnání jsou obyvatelé Ústeckého kraje, jejichž podíl na celorepublikovém průměru činí pouze 86,8 %. Obyvatelé Moravskoslezského kraje jsou na třetím nejhorším „místě“ pomyslného žebříčku.

TABULKA 18: HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT V BĚŽNÝCH CENÁCH

Ukazatel	Hrubý domácí produkt v běžných cenách (v mil. Kč)			podíl regionu na celkovém HDP		
	2007	2017	změna	2007	2017	změna
Česká republika	3840117	5047267	31%	100,0%	100,0%	0,0%
Hlavní město Praha	967690	1283415	33%	25,2%	25,4%	0,2%
Středočeský kraj	415848	599821	44%	10,8%	11,9%	1,1%
Jihočeský kraj	201268	247332	23%	5,2%	4,9%	-0,3%
Plzeňský kraj	190572	255226	34%	5,0%	5,1%	0,1%
Karlovarský kraj	83441	93482	12%	2,2%	1,9%	-0,3%
Ústecký kraj	244636	283381	16%	6,4%	5,6%	-0,8%
Liberecký kraj	125424	160808	28%	3,3%	3,2%	-0,1%
Královéhradecký kraj	173972	243500	40%	4,5%	4,8%	0,3%
Pardubický kraj	159085	200687	26%	4,1%	4,0%	-0,2%
Kraj Vysočina	157799	199430	26%	4,1%	4,0%	-0,2%
Jihomoravský kraj	383770	531374	38%	10,0%	10,5%	0,5%
Olomoucký kraj	175136	236619	35%	4,6%	4,7%	0,1%
Zlínský kraj	177724	237885	34%	4,6%	4,7%	0,1%
Moravskoslezský kraj	383752	474307	24%	10,0%	9,4%	-0,6%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Hrubý domácí produkt v běžných cenách činil v České republice v roce 2017 5047 mld. korun a zvýšil se oproti roku 2007 o 31 % (viz Tabulka č. 18). Nejvyšší nárůst regionálního HDP v běžných cenách bylo dosaženo ve Středočeském kraji (o 44 %), Královéhradeckém kraji (o 40 %) a kraji Jihomoravském (+ 38 %). Nejméně se zvýšil v Karlovarském kraji, pouze o 12 % a Ústeckém kraji o 16 %. Podíváme-li se na podíl výstupu v regionech na celku v roce 2017, pak cca 25 % HDP se vytvoří v Hlavním městě Praze, 11,9 % ve Středočeském kraji a 10,5 % v Jihomoravském kraji. Nejméně přispívá k celorepublikovému výstupu Karlovarský kraj (1,9 %) a Liberecký kraj (3,2 %). Pozitivní pro nás může být informace, že kraj Moravskoslezský je čtvrtým nejvíce „produktivním“ krajem co se týče regionálního výstupu měřeného HDP v běžných cenách.

PRO ZÁJEMCE

Náhrady zaměstnancům zahrnují veškeré odměny, které zaměstnanec obdrží v souvislosti s výkonem práce.

Další tabulka prezentuje údaje o náhradách zaměstnanců přepočítané na jednu zaměstnanou osobu (viz tabulka č. 19). V roce 2017 průměrně zaměstnanec obdržel náhrady ve výši 456042 korun. O 53,7 % více obdrželi jen zaměstnanci v Hlavním městě Praze. Ve všech ostatních regionech činil jejich podíl na celorepublikovém průměru méně (nejméně pak v Karlovarském kraji, pouze 72,8 %). Mimo Hlavní město Prahu nejvíce náhrad dostávali v roce 2017 zaměstnanci v Jihomoravském kraji (97,2 %), Plzeňském kraji (97 %) a kraji Středočeském (93,7 %). Ještě můžeme dodat, že nejvíce náhrady zaměstnancům vzrostly v Plzeňském kraji (o 38 %), Olomouckém kraji (o 37 %) a kraji Libereckém (o 35 %), nejméně pak v kraji Ústeckém (22 %), Moravskoslezském (23 %) a Karlovarském (24 %). Těmto třem posledně jmenovaným krajům se také nejvíce snížil podíl náhrad na celorepublikovém průměru (-5,6 až - 3,8 %).

TABULKA 19: NÁHRADY ZAMĚŠTNANCI

Ukazatel	Náhrady zaměstnancům/ zaměstnanec (Kč za rok)			podíl na celorepublikovém průměru		
	2007	2017	změna	2007	2017	změna
Česká republika	349452	456042	31%	100,0%	100,0%	0,0%
Hlavní město Praha	535985	700839	31%	153,4%	153,7%	0,3%
Středočeský kraj	318424	427334	34%	91,1%	93,7%	2,6%
Jihočeský kraj	306788	389095	27%	87,8%	85,3%	-2,5%
Plzeňský kraj	321323	442499	38%	92,0%	97,0%	5,1%
Karlovarský kraj	267665	332051	24%	76,6%	72,8%	-3,8%
Ústecký kraj	310531	379556	22%	88,9%	83,2%	-5,6%
Liberecký kraj	301882	407172	35%	86,4%	89,3%	2,9%
Královéhradecký kraj	316736	405994	28%	90,6%	89,0%	-1,6%
Pardubický kraj	304238	393052	29%	87,1%	86,2%	-0,9%
Kraj Vysočina	295881	396710	34%	84,7%	87,0%	2,3%
Jihomoravský kraj	340835	443348	30%	97,5%	97,2%	-0,3%
Olomoucký kraj	296341	406754	37%	84,8%	89,2%	4,4%
Zlínský kraj	289508	384852	33%	82,8%	84,4%	1,5%
Moravskoslezský kraj	327633	403827	23%	93,8%	88,6%	-5,2%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

OTÁZKY

Náhrady zaměstnancům by měly pozitivně korelovat s produktivitou práce, tj. suma všech odměn zaměstnanci by měla být přímo úměrná jím vytvořenému výstupu. Je tomu tak i u našich dat?

Poslední tabulka č. 20 zobrazuje přepočítaný HDP v běžných cenách na jednu zaměstnanou osobu. V roce 2007 vyprodukoval průměrně v České republice jeden zaměstnanec výstup v hodnotě 886903 korun, zatímco v roce 2017 v hodnotě 1101745 korun, což je o 24 % více. Produktivita práce se významně zvýšila v Plzeňském, Středočeském a Olomouckém kraji (+ 32 až 33 %), nejméně pak v kraji Karlovarském (jen o 8 %) a kraji Ústeckém (13 %) a Moravskoslezském (16 %). Nadprůměrnou produktivitu práce mají

v Hlavním městě Praze (kolem 154 %) a ve Středočeském kraji (109 %; 2017). Nejnižší produktivita práce je v Karlovarském kraji (66,6 %; 2017). Zajímavá je také změna produktivity práce v kontextu podílu kraje na celorepublikovém průměru, kde se tato zvýšila nejvíce ve Středočeském kraji (+ 6,7 %), zatímco v kraji Karlovarském se snížila o téměř 10 %.

TABULKA 20: PRODUKTIVITA PRÁCE

Ukazatel Území	Produktivita práce, HDP na zaměstnance (Kč za rok)			podíl na celorepublikovém průměru		
	2007	2017	změna	2007	2017	změna
Česká republika	886903	1101745	24%	100,0%	100,0%	0,0%
Hlavní město Praha	1369961	1695972	24%	154,5%	153,9%	-0,5%
Středočeský kraj	907755	1201442	32%	102,4%	109,0%	6,7%
Jihočeský kraj	776530	916808	18%	87,6%	83,2%	-4,3%
Plzeňský kraj	775550	1028722	33%	87,4%	93,4%	5,9%
Karlovarský kraj	678708	734050	8%	76,5%	66,6%	-9,9%
Ústecký kraj	807747	910081	13%	91,1%	82,6%	-8,5%
Liberecký kraj	728477	934724	28%	82,1%	84,8%	2,7%
Královéhradecký kraj	806086	1035959	29%	90,9%	94,0%	3,1%
Pardubický kraj	752880	919288	22%	84,9%	83,4%	-1,4%
Kraj Vysočina	764027	941654	23%	86,1%	85,5%	-0,7%
Jihomoravský kraj	820658	1021987	25%	92,5%	92,8%	0,2%
Olomoucký kraj	693385	922963	33%	78,2%	83,8%	5,6%
Zlínský kraj	756166	952500	26%	85,3%	86,5%	1,2%
Moravskoslezský kraj	810402	938631	16%	91,4%	85,2%	-6,2%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Analýza výše uvedených dat i zpracování dalších dostupných ukazatelů nabízí prostor pro daleko širší a podrobnější rozbor ekonomické úrovně regionů. Dílčí ukazatele lze sloučovat do souhrnných indikátorů a dále hodnotit například podle bodové metody, metody směrodatné odchylky aj. Na tyto záležitosti však není v této opoře prostor.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Obsahem desáté kapitoly bylo názorně prezentovat zdroje a data, která charakterizují přímo i nepřímo ekonomickou situaci a úroveň v krajích České republiky. Regionální data jsou ve snadno dostupném formátu k dispozici na Českém statistickém úřadu (Databáze regionálních účtů, Registr ekonomických subjektů, Statistické ročenky jednotlivých krajů), či na Eurostatu. Ekonomická úroveň regionů byla prezentována na datech ukazatele HDP/obyv., které doplnily hodnoty dalších indikátorů jako je produktivita práce, náhrady zaměstnancům, HDP v běžných cenách či čistý disponibilní důchod domácností přepočítaný na jednoho obyvatele.

11 SEKTOROVÁ STRUKTURA REGIONŮ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole si teoreticky, a následně i prakticky, představíme sektorovou strukturu regionů. Sektorovou proto, že tradičně hovoříme o primárním, sekundárním, terciárním, resp. kvartálním sektoru, který logicky slučuje příbuzná dílčí odvětví a komplexněji definuje ekonomickou strukturu daného území. Rozdělením jednotlivých hlavních odvětví do sektorů jsme následně schopni určit, který region je více zaměřen na průmysl, zemědělství či služby. V našem případě jsme analýzou dat v aplikační části kapitoly toto stanovili u krajů České republiky a sestavili jsme také sektorovou strukturu celé České republiky.

CÍLE KAPITOLY

- vysvětlit pojem sektorová struktura ekonomiky, resp. ekonomiky regionu
 - uvést rozdíly mezi tradiční a rozšířenou sektorovou strukturou ekonomiky
 - charakterizovat jednotlivé sektory (primární, sekundární, terciární a kvartální)
 - definovat pomocí sektorové struktury Českou republiku a její regiony
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Kvartální sektor, odvětví, primární sektor, průmysl, sektorová struktura ekonomiky, sektorová struktura regionu, sekundární sektor, služby, terciární sektor, zemědělství.

11.1 Sektorová struktura regionů

Každý ekonomický systém tvoří celá řada vzájemně provázaných prvků, které můžeme na základě podobných znaků seskupit do určitých kategorií a navzájem je tak analyzovat. Sloučíme-li podobné ekonomické činnosti do jednotlivých odvětví a ty dále zařadíme do obecně vymezených národohospodářských sektorů, získáme poměrně jednoduchý a současně i všeobecný prostředek, jak charakterizovat ekonomickou strukturu a vyspělost kterékoli země či regionu s možností srovnávat je navzájem v rámci světové ekonomiky nebo v průběhu času. Pro regionální ekonomiku tak má strukturální vývoj a jeho sektorová, resp. odvětvová skladba klíčový význam.

Vývoj podílu jednotlivých sektorů na celkové zaměstnanosti a výstupu ekonomiky odraží přechod od „zemědělské“ - tradiční ekonomiky, přes „průmyslové“ - industriální hospodářství k moderní ekonomice, spojené s dominantním podílem služeb.

Zemědělství, služby nebo výroba jsou tradičně definované sektory, které jsou všeobecně zakotvené v konvenčním ekonomickém myšlení. Formování znalostní ekonomiky, růst konkurenceschopnosti a debaty o ustanovení čtvrtého, „nově vyčleněného“, výrobního faktoru ve formě technologie, vytvořily prostor a potřebu definovat čtvrtý ekonomický sektor, který by reflektoval tyto podněty a dokázal by je určitým způsobem obsáhnout. V souvislosti s tím se začíná používat také termín znalostní ekonomika (knowledge economy). Znalostní ekonomika je založená na rozvíjení a využívání znalostí, dovedností a inovačního potenciálu, které úzce souvisí s aktivitami zahrnutými do kvartálního sektoru. A právě znalostní ekonomika, formována znalostmi společností, využívá těchto svých nehmotných aktivit ke zvyšování produktivity napříč všemi spektry hospodářských aktivit a je proto významným zdrojem konkurenčních výhod ve všech oblastech (regionální) ekonomiky.

DEFINICE

Sektorová (odvětvová) struktura ekonomiky představuje rozložení jednotlivých ekonomických aktivit sloučených do logických skupin (odvětví, sektorů) a jejich vzájemné zastoupení v celku. Zkoumáme-li podíl odvětví či jejich skupin (ekonomických sektorů) na území regionu, pak se bavíme o sektorové struktuře regionů, resp. odvětvové struktuře regionů (ve smyslu zemědělství, průmysl a služby).

Spolu s odvětvovou – sektorovou strukturou je důležité také definovat region jako ekonomický systém, který se vyznačuje vnitřními i vnějšími hospodářskými vztahy (HDP, zaměstnanost, příjmy, osobní spotřeba, státní výdaje, investice apod.). Tomuto se věnuje Kapitola 8 - Ekonomický region a ekonomická struktura regionů. Dalšími pojmy úzce spjatými s odvětvími je diverzifikace a specializace. Tyto termíny se však pojí více s dílčími odvětvími než se sektorovou strukturou, proto jsou vysvětleny na jiném místě této opory.

PRO ZÁJEMCE

Budeme-li se dívat na vývoj sektorové struktury v průběhu času a chápat jej jako podíl konkrétního sektoru na HDP nebo na celkové zaměstnanosti, pak tato struktura přímo kopíruje vývoj úrovně společnosti během celého období její existence. Je zřejmé, že od nejstarších dob (společnost lovců a sběračů, zemědělská revoluce), přes starověk až po středověk (agrární společnost) dominovalo v ekonomických vztazích naturální hospodářství a podíl primárního sektoru byl značný, třebaže pozvolna klesal úměrně růstu sektoru výroby a služeb (zřetelněji v období manufakturní výroby, 15. - 17. století). V průběhu 18. století

se struktura ekonomiky mění v důsledku průmyslové revoluce a převažujícím se stává sektor sekundární, aby i tento byl o dvě století později překonán rychle se rozvíjejícími se službami. Takto všeobecně popsané schéma vývoje sektorové struktury nemusí platit doslovně, protože je implicitně typické pouze pro hospodářsky vyspělé země (regiony), a to ještě ne pro všechny. Platí však, že čím je ekonomická vyspělost země (regionu) vyšší, tím více roste význam terciárního sektoru a současně v dnešní době existují země (regiony), označované za rozvojové, které se i nadále silně spoléhají na odvětví zařazená do prvních dvou sektorů, protože nechtějí, nebo nemohou jinak.

11.2 Tradiční a rozšířené vymezení odvětvové struktury ekonomiky

Počátky rozdělení hospodářských sektorů (odvětví), tak jak je dnes obecně vnímá ekonomická věda, nacházíme v pracích prvních merkantilistů a fyziokratů, třebaže zmínky o členění hospodářských činností a lidí do určitých skupin podle podobných znaků jsou známy již ze starověké Číny nebo antického Řecka. V moderní historii to byl právě Sir William Petty a později Francois Quesnay, kteří jako první popsali konkrétní vazby a dopady změn v ekonomice na jednotlivé národohospodářské sektory. Třebaže se později definováním, kategorizací a zařazením konkrétních odvětví do daných hospodářských sektorů zabývala celá řada významných ekonomů a ekonomických škol, užíváme dnes obvykle všeobecně platné členění na tři základní: primární, sekundární a terciární.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Tradičně rozlišujeme tři základní sektory, a to sektor primární, zaměřený na zemědělství, sektor sekundární s činnostmi týkající se oblasti výroby a zpracování a sektor terciární, zahrnující všechny poskytnuté služby.

O primárním sektoru (primary sector) můžeme zcela oprávněně říci, že zahrnuje ty ekonomické činnosti, které jsou svou povahou základní a prvotní a lidem vývojově nejbližší. Jedná se o nejstarší činnosti, které, v rámci evoluce člověka, byly na jednu stranu používány jako záměrný prostředek k získávání obživy a uspokojování běžných potřeb, a na druhou stranu se samy o sobě staly podnětem k dalšímu rozvoji lidských schopností a dovedností. Mezi takovéto činnosti řadíme zemědělství a chov dobytka, včelařství, sběr plodů, rybníkářství a rybolov, lov zvěře a lesní hospodářství, pastevectví, těžbu dřeva a těžbu nerostných surovin. Struktura a velikost primárního sektoru zcela závisí na geograficko-biologicko-geologické poloze (lokaci) té či oné konkrétní ekonomiky. Bohaté zdroje nerostných surovin, úrodná půda nebo kvalita lesních porostů jsou samy o sobě přirozeným předpokladem k rozvoji tohoto sektoru a současně dávají zemi nespornou konkurenční výhodou vůči jiným státům, které obdobnými zdroji nebo podmínkami nedisponují.

Činnosti spadající do sekundárního sektoru (secondary sector) přímo souvisí s přeměnou surovin a polotovary na hotové výrobky. Obecně se jedná o proces výroby, zpracování, montáže a výstavby. Konkrétně zde patří zpracování kovů a hutní průmysl, automobilový průmysl, výroba vlaků, letadel a lodí, textilní a chemický průmysl, strojírenství, potravinářský průmysl, stavebnictví, rozvody energetických sítí, farmaceutický průmysl a řada dalších. Činnosti sekundárního sektoru ekonomiky již nejsou, tak jak tomu bylo v případě primárního, vázány na oblast rozmístění významných zdrojů, a záleží tak pouze na samotném uvážení podnikatelských subjektů, zda se jim vyplatí přesunout výrobu dále (pryč) od zdrojů či nikoli. Do tohoto procesu rozhodování vstupují takové faktory, jako jsou náklady na dopravu, dostatečná kvalifikovaná pracovní síla, mzdové náklady, právní, bezpečnostní a daňová situace v oblasti, všeobecný přístup k ekologii a ochraně životního prostředí, případně blízkost obchodních partnerů či konečných zákazníků.

Terciární sektor ekonomiky (tertiary sector) zahrnuje všechny hospodářské činnosti nehmotné podstaty, tedy služby určené pro domácnosti, firmy a stát sloužící k uspokojování potřeb jak individuálních, tak i kolektivních. Spočívá v poskytování služeb, mezi něž například řadíme maloobchod, velkoobchod, přepravu, distribuci, cestovní ruch a ubytování, stravování, bankovníctví a pojišťovnictví, administrativní, poradenské a právní služby, zdravotnictví, zábavní průmysl, média a telekomunikační služby, školství, vzdělávání, knihovnictví a jiné. Povaha charakteru jednotlivých služeb a jejich enormní variabilita nedovoluje stanovit společná doporučení pro jejich způsob poskytování. Zatímco někteří poskytovatelé služeb jsou místně vázání na své zákazníky a osobní kontakt je pro ně velice důležitý (kadeřnictví, pohostinství, lékařské služby), jiné služby mohou být dodávány globálně, napříč státy a kontinenty (počítačové služby, tiskařské služby, transport).

Významný růst podílu terciárního sektoru na HDP a zaměstnanosti v průběhu 20. století v řadě zemí vedl část ekonomů k diskuzím a argumentacím o nutnosti přesunout účelně definovanou a specificky vymezenou skupinu služeb z tradičně pojatého sektoru služeb ven, do nového sektoru/sektorů, a rozlišit tak doposud jednostranné vnímání služeb s cílem detailněji analyzovat jejich vývoj a vliv na celkové hospodářství země. Z terciárního sektoru se tak vymezil nový sektor - sektor kvartální, někdy označovaný jako kvartérní.

PRO ZÁJEMCE

Vývoj ekonomiky a společnosti v posledních desetiletích vytvořil potřebu rozšířit tento tradičně předkládaný tři-sektorový model o sektor čtvrtý - kvartální, do kterého by se přesunula část služeb spojená s tvorbou a sdílením znalostí a informací. Tato nová struktura tak lépe reflektuje současné změny probíhající v ekonomice, ve které znalosti tvoří základ přidané hodnoty, a kde tvorba a využívání znalostí má podstatný podíl na tvorbě celkového blahobytu společnosti.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, rostoucí tendence přikládat znalostem a informacím stále větší význam a důležitost pro jejich vlastnost podporovat růst ekonomiky, zvyšovat její kvalitu a konkurenceschopnost, vedla v praktické, ale hlavně v teoretické rovině, k rozšíření spektra ekonomických sektorů o sektor kvartální. Do něj se vyčlenila specifická skupina služeb, dříve zařazena do univerzálně pojatého terciárního sektoru, která se svým charakterem týká všech oblastí intelektuálních aktivit a činností.

Pro kvartální sektor jsou typické služby vztahující se ke generování a sdílení informací, vzdělávání a vědeckému výzkumu, patří zde celá oblast vývoje a využití technologií, ať už se jedná o technologie informační, komunikační, výrobní, výpočetní, environmentální či biotechnologie. Tuto hlavní skupinu doplňuje poradenství, finanční služby a činnosti týkající se zdravotní péče a lékařského výzkumu.

Kvartální sektor a jeho podíl na celkové sektorové struktuře ekonomiky je podmíněn vysoce kvalifikovanou a vzdělanou pracovní silou a schopností daných ekonomik tento svůj lidský a intelektuální kapitál efektivně využít. Z toho důvodu je možné předpokládat jeho vyšší zastoupení ve vyspělých zemích a opačně, případně jeho rostoucí význam v průběhu času a do budoucna. Je neoddelitelnou vlastností výstupu kvartálního sektoru, že přímo či nepřímo, záměrně či nechtěně, bezprostředně či se zpožděním, ale zcela jistě, ovlivní dosavadní sektorovou strukturu a produktivitu ve všech sférách hospodářských činností.

Kvartální sektor je motorem inovací, vytváří prostor pro vznik nových trhů a odvětví a odráží se v originálních pracovních a řídicích postupech a metodách. Z toho důvodu je klíčový pro kvantitativní růst a kvalitativní rozvoj ekonomiky států a celé společnosti.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Rozšířená odvětvová struktura rozlišuje čtyři ekonomické sektory, a to sektor primární, sektor sekundární, sektor terciární, zahrnující všeobecné nabízené služby a sektor kvartální, zahrnující specifické, intelektuální služby s vysokou přidanou hodnotou.

Pro kvartální sektor jsou příznačné služby vztahující se ke generování a sdílení znalostí a informací, vzdělávání a vědeckému výzkumu a vývoji a aplikaci technologií. Tuto hlavní skupinu doplňují služby z oblasti poradenství, finančních služeb a činnosti týkající se zdravotní péče a výzkum.

Již dnes někteří uvažují o potřebě vymezit další sektor, označovaný jako kvintální (quinary sector), který by ještě více odrážel změny probíhající na úrovni všech služeb v ekonomice. Kvintální sektor by měl zahrnovat činnosti spojené s pokročilým stupněm vědeckého výzkumu a nevyšší úrovní rozhodování ve společnosti na úrovni vlád, mezinárodních organizací a institucí.

11.3 Rozšířená sektorová struktura regionů České republiky

Jak již bylo uvedeno dříve, rozšířená sektorová (odvětvová) struktura regionů se skládá z primárního, sekundárního, terciálního a kvartálního sektoru. K jednotlivým odvětvím bude více objasněno v následující kapitole, ale pro vymezení našich čtyř sektorů je nezbýtné znát odvětví, která je tvoří.

Zařazení ekonomických činností dle příslušných odvětví vychází z klasifikace NACE Rev. 2., která představuje standardní klasifikaci ekonomických činností, operací a aktivit užívanou v zemích EU. Rozdělení konkrétních 21 tříd specifikovaných odvětví (A-U) do rozšířené sektorové struktury, která reflektuje nově vytvořený kvartální sektor, zobrazuje Tabulka č. 21.

TABULKA 1: VYMEZENÍ ROZŠÍŘENÉ SEKTOROVÉ STRUKTURY EKONOMIKY

Ekonomický sektor	Ekonomické aktivity (odvětví) dle NACE Rev. 2
Primární	A Zemědělství, lesnictví a rybářství B Těžba a dobývání
Sekundární	C Zpracovatelský průmysl D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu E Zásobování vodou; činnosti související s odpad. vodami, odpady a sanacemi F Stavebnictví
Terciální	G Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel H Doprava a skladování I Ubytování, stravování a pohostinství L Činnosti v oblasti nemovitostí O Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení R Kulturní, zábavní a rekreační činnosti S Ostatní činnosti T Činnosti domácností jako zaměstnavatelů a producentů pro vlastní potřebu U Činnosti exterritoriálních organizací a orgánů
Kvartální	J Informační a komunikační činnosti K Peněžnictví a pojišťovnictví M Profesní, vědecké a technické činnosti N Administrativní a podpůrné činnosti P Vzdělávání Q Zdravotní a sociální péče

Poznámka: Klasifikace CZ-NACE byla vypracována podle mezinárodní statistické klasifikace ekonomických činností a nahradila od 1. ledna 2008 Odvětvovou klasifikaci ekonomických činností (OKEČ).

Zdroj: Turečková (2012)

Samotná sektorová struktura se stanovuje jako procentuální podíl ekonomických aktivit zařazených do daného sektoru, tedy primárního, sekundárního, terciálního a kvartálního na

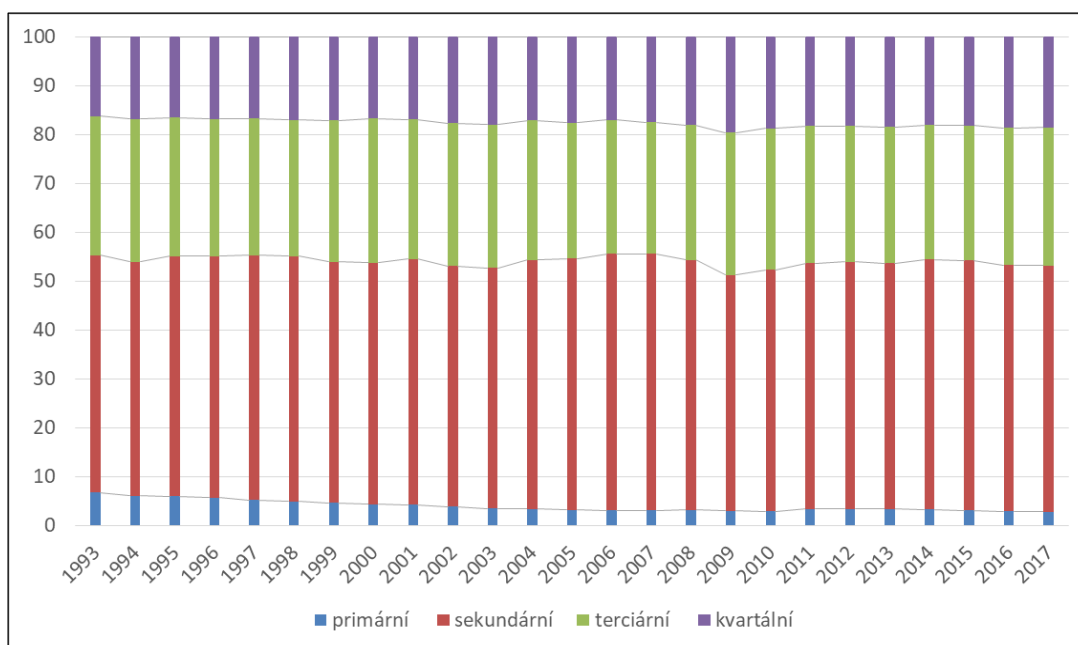
celkové hodnotě všech ekonomických činností v daném státě, konkrétně nejčastěji vyjádřených pomocí hrubé přidané hodnoty za stanovené časové období. Hrubou přidanou hodnotu lze nahradit ukazatelem zaměstnanosti (počtem pracovníků) v daném odvětví.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Hrubá přidaná hodnota (HPH) je definovaná jako hodnota veškerých nově vytvořených výrobků a služeb mínus hodnota veškerých výrobků a služeb spotřebovaných formou mezispotřeby. HPH je sestavena podle odvětví, které ji vytvořily.

GRAF 1: VÝVOJ ROZŠÍŘENÉ SEKTOROVÉ STRUKTURY NAŠÍ EKONOMIKY V LETECH 1993 – 2017 (V %)

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

V prvním roce své samostatnosti (1993) byla Česká republika zemí s podílem primárního sektoru na úrovni 6,7 %, sekundárního sektoru na úrovni 48,6 % a sektor služeb zabíral celkem 44,7 %, z čehož terciární sektor činil 28,4 % a kvartální sektor 16,3 %. O 24 let později, v roce 2017, podíl primárního sektoru na celkové sektorové struktuře naší ekonomiky činil pouze 2,8 %, tzn., že v hrubé přidané hodnotě jeho podíl poklesl o 3,9 %. Naproti tomu, sekundární sektor v roce 2017 zaujímal celkově 50,3 % a posílil oproti roku 1993 o 1,7 %. Sektor služeb se podílel v roce 2017 na celkové produkci 46,9 %, z toho sektor terciární činil 28,3 % a sektor kvartální 18,6 %. Podíl kvartálního sektoru se zvýšil od roku 1993 o 2,3 %. Graf č. 1 zobrazuje vývoj rozšířené sektorové struktury ekonomiky ČR v období let 1993 – 2017.

PRO ZÁJEMCE

Základní údaje - data k sestavení sektorové struktury v České republice nalezneme na stránkách Českého statistického úřadu v sekci Statistiky: HDP, národní účty: Národní účty: HDP Výrobní metoda v tabulce M000102a Produkce podle odvětví (běžné ceny). Z těchto dat budeme vycházet. Tyto data jsou k dispozici od roku 1993. Produkce v jednotlivých odvětvích na úrovni regionů soudržnosti (NUTS 2) a krajů (NUTS 3), pak jsou k tomuto data dostupná na stránkách Českého statistického úřadu v sekci Statistiky: HDP, národní účty: Regionální účty: Vybrané ukazatele v odvětvovém členění: Hrubá přidaná hodnota v běžných cenách. Datové zdroje pro místní úrovně jsou k dispozici od roku 1995.

Na tomto místě je ale potřeba upozornit, že sektorová struktura celé ekonomiky či ekonomiky konkrétních regionů vyjadřuje toliko procentuální zastoupení jednotlivých sektorů v dané ekonomice. Neposuzuje se zde hodnota vyprodukované produkce či poskytnutých služeb. Proto je vhodné doplnit vývoj struktury, případně její komparaci s odvětvovými/sektorovými strukturami jiných (regionálních) ekonomik, o vývoj samotné hrubé přidané hodnoty, resp. hrubého domácího produktu (nejlépe ve stálých cenách).

Sektory vyjádřené v hodnotě produkce (viz Tabulka č. 1), obvykle v mil. Kč, posilovaly všechny. Produkce primárního sektoru se během let 1993 – 2017 zvýšila přibližně ze 179 mld. Kč na 327 mld. Kč, tj. vzrostla o 83 %, naproti tomu produkce sekundárního sektoru se zvýšila o 4522 mld. Kč, což činilo nárůst 350 % během 24 let. Nepatrně méně se zvýšila produkce terciárního sektoru (o 330 %), zatímco největšího nárůstu v peněžních jednotkách zaznamenal sektor kvartální, který posílil o 394 % a jehož produkce vzrostla ze 435 mld. Kč v roce 1993 na 2149 mld. Kč v roce 2017.

TABULKA 1: HRUBÁ PŘIDANÁ HODNOTA PODLE ODVĚTVÍ (BĚŽNÉ CENY, V MIL. KČ)

Sektor	1993	1997	2001	2005	2009	2013	2017
primární	178991	225153	244200	240145	262092	327401	327175
sekundární	1299132	2166725	2890645	3838375	4275490	4843783	5821189
terciární	760579	1205581	1641204	2080684	2574344	2688449	3271868
kvartální	435086	726513	975851	1315766	1736137	1786278	2149271

Zdroj: ČSÚ

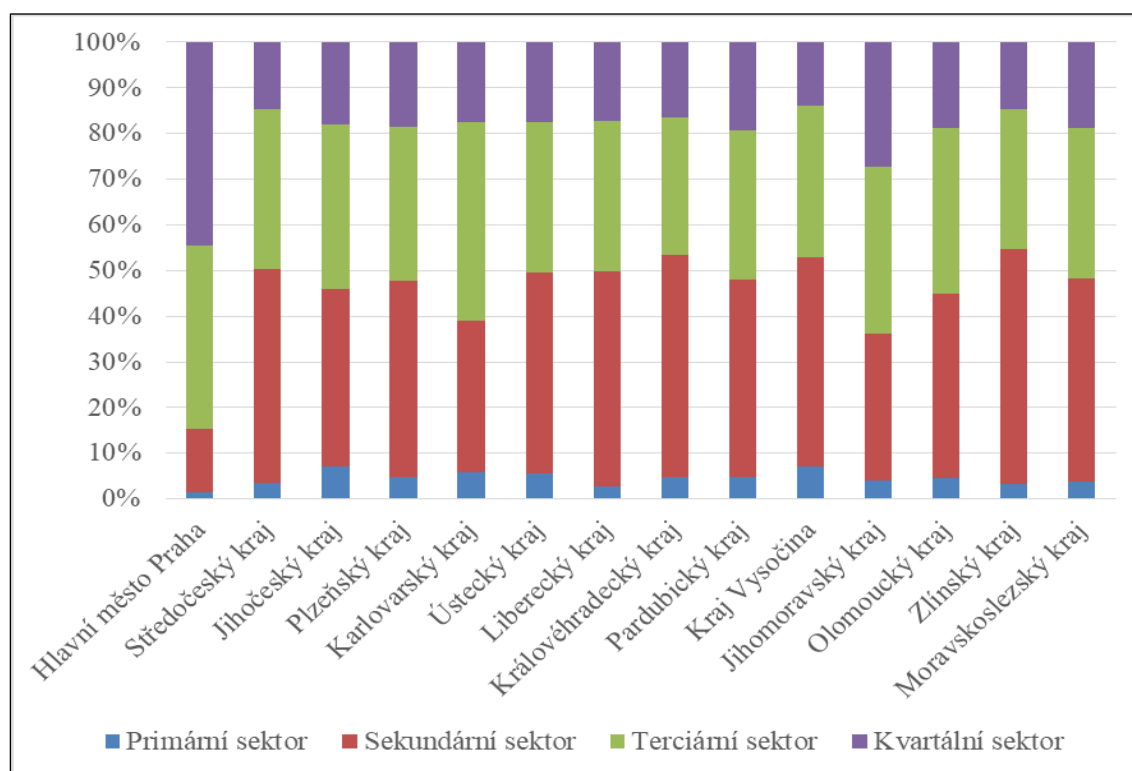
Následující graf (Graf č. 1) zobrazuje rozšířenou sektorovou strukturu, vyjádřenou na základě hrubé přidané hodnoty v běžných cenách, v jednotlivých krajích České republiky

v roce 2017. Jinak prezentovány tytéž data jsou v Tabulce č. 1, kde jsou také uvedeny data za rok 1995.

Nejméně zastoupený primární sektor je v Hlavním městě Praze, kde činí jeho podíl kolem 1,5 % (2017), zatímco nejvíce je zastoupen v kraji Vysočina, ve kterém se podílí 7 % a kraji Jihočeském se 7,1 %. Primární sektor je jediným sektorem, který ve všech krajích snížil své procentuální zastoupení na sektorové struktuře oproti roku 1995. Největší pokles primárního sektoru nastal v kraji Vysočina, kde jeho podíl mezi lety 1995 a 2017 poklesl o 6,5 %. Podíváme-li se na Moravskoslezský kraj, pak podíl primárního sektoru poklesl ze 7,2 % na 3,8 %. Vzhledem k tomu, že primární sektor mimo zemědělství a lesnictví zahrnuje i těžbu surovin a jejich dobývání, pak za tímto poklesem můžeme vidět právě útlum těžby černého uhlí v našem regionu.

Sekundární sektor, sektor průmyslu, má největší zastoupení v kraji Zlínském (51,4 %; 2017), případně kraji Královéhradeckém (48,8 %), ve kterých od roku 1995 výrazně posílil (více jak o 10 %), zatímco nejmenší jeho zastoupení nalezneme v Hlavním městě Praze (13,9 %) a Karlovarském kraji (33,1 %). Stablní zastoupení sekundárního sektoru je charakteristické pro Ústecký kraj (kolem 44 %) a kraj Moravskoslezský (kolem 45 %).

GRAF 1: ROZŠÍŘENÁ SEKTOROVÁ STRUKTURA KRAJŮ ČR (2017, V %)

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Silné zastoupení terciárního sektoru je nepřímě úměrné zastoupení sektoru sekundárního, tj. terciární sektor je nejvíce zastoupen v Hlavním městě Praze (40,1 %; 2017) a

v Karlovarském kraji (43,7 %), nejméně pak v kraji Královéhradeckém (30,1 %) a kraji Zlínském (30,8 %), kdy pokles zastoupení tohoto sektoru na sektorové struktuře byl nahrazen nárůstem sektoru sekundárního. Terciární sektor posílil mezi let 1995 a 2017 v kraji Jihočeském, Karlovarském, Ústeckém, kraji Vysočina, Jihomoravském kraji a kraji Moravskoslezském, v ostatních krajích se jeho podíl celkově snížil.

Kvartální sektor dominuje Hlavnímu městu Praze (44,5 %; 2017). V tomto kraji se jeho podíl zvýšil oproti roku 1995 o 10,6 %. Druhým krajem, ve kterém se kvartální sektor rozvíjí, je kraj Jihomoravský s 27,2 %, který výšil své zastoupení v tomto sektoru o 5,1 % oproti roku 1995. Náš kraj, kraj Moravskoslezský, spolu s Olomouckým a Pardubickým krajem, jsou kraje s nadprůměrným zastoupením kvartálního sektoru mezi ostatními českými kraji a současně jsou to kraje, ve kterých tento sektor posiluje. Oproti tomu kraj Středočeský (14,6 %) a Vysočina (14 %) mají zastoupení specifických služeb zahrnutých do tohoto sektoru nejmenší.

TABULKA 1: PODÍL JEDNOTLIVÝCH SEKTORŮ V CELKOVÉ SEKTOROVÉ STRUKTUŘE KRAJŮ ČR V ROCE 1995 A 2017 (V %) A JEJICH ZMĚNA

Rok	1995				2017				změna mezi roky 1995 a 2017			
	Primární	Sekundární	Terciární	Kvartální	Primární	Sekundární	Terciární	Kvartální	Primární	Sekundární	Terciární	Kvartální
Hlavní město Praha	1,9%	21,3%	42,9%	33,9%	1,5%	13,9%	40,1%	44,5%	-0,4%	-7,4%	-2,9%	10,6%
Středočeský kraj	6,9%	42,7%	35,3%	15,1%	3,6%	46,8%	35,0%	14,6%	-3,3%	4,1%	-0,3%	-0,5%
Jihočeský kraj	10,9%	36,5%	35,0%	17,7%	7,1%	39,0%	35,9%	18,0%	-3,8%	2,4%	1,0%	0,4%
Plzeňský kraj	8,7%	35,6%	37,2%	18,4%	4,9%	42,8%	33,9%	18,4%	-3,8%	7,2%	-3,3%	0,0%
Karlovarský kraj	7,6%	34,3%	40,9%	17,2%	5,8%	33,1%	43,7%	17,4%	-1,8%	-1,2%	2,8%	0,3%
Ústecký kraj	8,3%	43,9%	31,1%	16,7%	5,5%	44,1%	32,9%	17,4%	-2,8%	0,2%	1,9%	0,7%
Liberecký kraj	3,6%	43,2%	36,3%	16,8%	2,7%	47,1%	32,8%	17,4%	-0,9%	3,9%	-3,5%	0,5%
Královéhradecký kraj	7,7%	36,8%	36,4%	19,1%	4,7%	48,8%	30,1%	16,4%	-3,0%	11,9%	-6,2%	-2,7%
Pardubický kraj	8,5%	40,8%	34,1%	16,6%	4,9%	43,1%	32,5%	19,4%	-3,6%	2,4%	-1,6%	2,8%
Kraj Vysočina	13,6%	39,6%	32,4%	14,4%	7,0%	45,9%	33,0%	14,0%	-6,5%	6,3%	0,6%	-0,4%
Jihomoravský kraj	7,5%	35,5%	35,0%	22,0%	3,9%	32,3%	36,6%	27,2%	-3,6%	-3,2%	1,6%	5,1%
Olomoucký kraj	8,5%	35,7%	38,7%	17,1%	4,7%	40,3%	36,1%	18,9%	-3,9%	4,6%	-2,5%	1,8%
Zlínský kraj	6,1%	40,7%	34,5%	18,7%	3,3%	51,4%	30,8%	14,5%	-2,8%	10,7%	-3,7%	-4,1%
Moravskoslezský kraj	7,2%	45,4%	31,5%	15,9%	3,8%	44,6%	32,8%	18,8%	-3,4%	-0,9%	1,3%	2,9%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Stejně jako u sektorové struktury celé České republiky, i v případě regionů, je potřeba sektorovou strukturu propojit s hodnotou vytvořené produkce (viz Tabulka č. 1). Například na hodnotách Hlavního města Prahy vidíme, že terciární sektor mezi lety 1995 a 2017 vzrostl téměř čtyřnásobně, zatímco kvartální sektor 5,5krát. S určitou nadsázkou lze také říci, že to, co vyprodukovalo Hlavní město Praha v roce 2017 v rámci svého kvartálního sektoru, to samé se vyprodukovalo na zbytku našeho území.

V komparaci s předchozími zjištěními je například také zajímavé, že nejvíce sekundárně zaměřený region (Zlínský kraj, 51,4 %; 2017) vytváří produkci v hodnotě 109 665 mil. Kč, zatímco Jihomoravský kraj s podprůměrným podílem sekundárního sektoru na celkové produkci ve výši 32,3 %, ho vytváří v objemu 154 202 mil. Kč.

TABULKA 1: HRUBÁ PŘIDANÁ HODNOTA V BĚŽNÝCH CENÁCH V ROCE 1995 A 2017 (V MIL. KČ) A JEJICH ZMĚNA (ROZDÍL)

Rok	1995				2017				změna mezi roky 1995 a 2017			
	Primární	Sekundární	Terciární	Kvartální	Primární	Sekundární	Terciární	Kvartální	Primární	Sekundární	Terciární	Kvartální
Hlavní město Praha	5343	58469	118065	93185	17580	160091	461391	512605	12237	101622	343326	419420
Středočeský kraj	9160	56451	46625	19897	19425	252048	188422	78353	10265	195597	141797	58456
Jihočeský kraj	8738	29367	28123	14206	15673	86466	79770	40033	6935	57100	51646	25828
Plzeňský kraj	6277	25729	26897	13317	11151	98065	77624	42186	4874	72336	50727	28869
Karlovarský kraj	3037	13708	16332	6852	4852	27796	36627	14612	1815	14087	20295	7760
Ústecký kraj	8875	47037	33293	17923	14008	112157	83774	44352	5133	65120	50480	26430
Liberecký kraj	1906	22850	19218	8899	3872	68019	47372	25037	1966	45169	28155	16137
Královéhradecký kraj	5418	25772	25437	13336	10360	106543	65809	35792	4942	80771	40371	22457
Pardubický kraj	5231	25119	21035	10215	8845	77705	58576	34960	3615	52585	37541	24745
Kraj Vysočina	8087	23628	19341	8616	12589	82211	59113	25045	4502	58584	39771	16430
Jihomoravský kraj	10923	51920	51083	32198	18671	154202	174370	129583	7748	102282	123287	97385
Olomoucký kraj	6199	25976	28138	12438	9878	85654	76747	40050	3680	59678	48609	27612
Zlínský kraj	4267	28475	24161	13056	6945	109665	65808	31048	2678	81189	41647	17992
Moravskoslezský kraj	11044	69769	48314	24412	16237	189683	139545	80152	5193	119914	91231	55740

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

OTÁZKY

1. Kolik sektorů rozlišujeme v rámci rozšířené sektorové struktury?
2. Který sektor zahrnuje aktivity, které člověk rozvíjel v počátcích své existence?
3. Která událost(i) zaznamenala prudký rozvoj sekundárního sektoru?
4. Jaké aktivity, resp. ekonomické činnosti, jsou zahrnuty v kvartálním sektoru?
5. Které regiony jsou v současné době nejvíce orientovány na produkci primárního sektoru a které na služby v sektoru kvartálním?

SHRNUTÍ KAPITOLY

Sektorová struktura ekonomiky představuje rozložení jednotlivých ekonomických aktivit sloučených do logických skupin (odvětví, sektorů) a jejich vzájemné zastoupení v celku. Tradičně rozlišujeme tři sektory, a to sektor primární zaměřený na zemědělskou činnost a

těžbu primárních zdrojů, sektor sekundární zahrnující průmyslové aktivity a sektor terciární, tj. sektor služeb.

Problematika definování a rozšíření tradiční 3-sektorové struktury hospodářství o sektor nový, specificky vymezený, je opodstatněná, přijmeme-li předpoklad rostoucího významu znalostí, vědeckého výzkumu, inovací a technologií pro další rozvoj ekonomiky a snahu právě tuto oblast zájmu poměrně jednoduše sledovat. Prostřednictvím takto definované struktury (rozšířené tak o sektor čtvrtý, kvartální) jsme schopni lépe reflektovat a analyzovat možnosti dalšího vývoje i v dalších oblastech hospodářských činností daného státu a současně mám toto rozšířené pojetí dává možnost přesnějšího srovnání sektorové struktury zemí a regionů vůči sobě navzájem. Pro kvartální sektor jsou příznačné služby vztahující se ke generování a sdílení znalostí a informací, vzdělávání a vědeckému výzkumu a vývoji a aplikaci technologií. Tuto hlavní skupinu doplňují služby z oblasti poradenství, finančních služeb a činnosti týkající se zdravotní péče a výzkum.

Závěr kapitoly je doplněn o vývoj a stav reálných sektorových struktur jednak celé České republiky, tak také jejich čtrnácti krajů, a to na základě posledních dostupných údajů.

ODPOVĚDI

1. Čtyři, jedná se o sektor primární, sekundární, terciární a kvartální.
2. Primární sektor.
3. Průmyslová revoluce ve smyslu využití parní energie k pohonu strojů, posléze s využitím spalovacího motoru a všeobecná elektrifikace.
4. Jedná se o ekonomické činnosti, které se opírají o vysoce kvalifikovanou a vzdělanou pracovní sílu, zejména o inovativní a intelektuální zdroje. Patří sem aktivity spojené s informačními a komunikačními činnostmi, vzděláváním, zdravotnictvím, vědeckými a technickými činnostmi apod.
5. Primární sektor má největší zastoupení v kraji Jihočeském a kraji Vysočina, naproti tomu kvartální sektor se nejvíce rozvíjí vůči ostatním sektorům v Hlavním městě Praze a kraji Jihomoravském (2017).

12 MEZIREGIONÁLNÍ SROVNÁNÍ ODVĚTVOVÝCH CHARAKTERISTIK V ČESKÉ REPUBLICE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Tato kapitola je, stejně jako desátá kapitola, čistě praktická a odkazuje se na teorii a informace prezentované v kapitole č. 9. Jejím obsahem je představit úroveň a změnu vybraných odvětvových charakteristik v jednotlivých krajích České republiky a provést jejich jednoduché meziregionální srovnání. Současně bude stanoveno, ve kterých krajích se koncentrují některá ekonomická odvětví a které regionální celky se specializují na tu či onu ekonomickou činnost.

Cílem této dvanácté kapitoly je především ukázat základní možnosti prezentace a využití dat na regionální úrovni v kontextu dílčích odvětví členěných podle CZ-NACE, tak jak jsou dostupné široké veřejnosti na stránkách Českého statistického úřadu.

CÍLE KAPITOLY

- stanovit úroveň jednotlivých odvětví v krajích ČR prostřednictvím vybraných odvětvových ukazatelů
- provést odvětvové srovnání mezi regiony České republiky
- stavit, ve kterých regionech se koncentrují jednotlivá ekonomická odvětví, resp. které regiony se specializují na které ekonomické činnosti a aktivity

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

CZ-NACE, ekonomické činnosti, hrubá přidaná hodnota, koncentrace, kraj, náhrady za městnancům, odvětví, odvětvové členění, odvětvová produktivita práce, region, regionální účty, specializace, tvorba hrubého fixního kapitálu, zaměstnanci, zaměstnanost.

12.1 Regionální ukazatelé v odvětvovém členění

Regionální data v odvětvovém členění dle CZ-NACE (resp. pro naše účely jen NACE) jsou k dispozici na stránkách Českého statistického úřadu, v Databázi regionálních účtů

(Úvod > Statistiky > HDP, národní účty > Regionální účty > Vybrané ukazatele v odvětvovém členění). Většina dat je k dispozici od roku 1995. Mezi dostupné ukazatele patří (včetně zkratk):

- REG_HPH_NACE Hrubá přidaná hodnota v běžných cenách
- REG_ZAMCI_NACE Zaměstnanci (osoby)
- REG_ZAM_NACE Zaměstnanost celkem (osoby)
- REG_ZAM_OH_NACE Zaměstnanost celkem (odpracované hodiny)
- REG_NZ_NACE Náhrady zaměstnancům
- REG_THFK_NACE Tvorba hrubého fixního kapitálu

Naši jednoduchou analýzu dat budeme opírat pouze o (1) hrubou přidanou hodnotu v běžných cenách, (2) zaměstnance, (3) odvětvovou produktivitu práce (tj. výstup hrubé přidané hodnoty na jednoho zaměstnance, který si spočítáme), (4) náhrady zaměstnancům a (5) tvorbu hrubého fixního kapitálu. Budeme pracovat s daty roku 2017, případně pro potřebu srovnání, s rokem 2000. Nejdříve provedeme hodnocení velikosti a struktury odvětví v i napříč regiony a následně provedeme výpočty úrovně koncentrace odvětví a odvětvové specializace regionů.

Regionální ukazatele v odvětvovém členění jsou také dostupné na stránkách EURO-STATU, ve Statistických ročenkách jednotlivých krajů ČR nebo na jiném odkaze Českého statistického úřadu, resp. v jiných statistikách.

PRO ZÁJEMCE

Regionální účty používají stejně jako národní účty odvětvovou klasifikaci ekonomických činností CZ-NACE zavedenou Českým statistickým úřadem s účinností od 1. 1. 2008, vypracovanou podle mezinárodní statistické klasifikace ekonomických činností v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1893/2006. Klasifikace CZ-NACE nahrazuje v minulosti používanou Odvětvovou klasifikaci ekonomických činností (OKEČ). Stejně jako v národních účtech probíhá zařazení jednotek do odvětví podle převažující činnosti (tj. neberou se v potaz vedlejší činnosti jednotky) (ČSÚ, 2019).

12.2 Hodnocení velikosti a struktury odvětví v regionech České republiky

V tabulce č. **x** je vidět formát regionálních, a současně i odvětvových dat poskytovaných Českým statistickým úřadem. Pro hodnocení velikosti odvětví v regionech byl zvolen indikátor hrubá přidaná hodnota v běžných cenách (HPH) v roce 2017. Z tabulky je vidět, že v roce 2017 činila celorepubliková HPH více jak 4529 mld. Kč. Nejvíce se vyprodukovalo,

měřeno HPH, v odvětví zpracovatelského průmyslu (1214,5 mld. Kč). Regionálně se zpracovatelskému průmyslu nejvíce dařilo ve Středočeském (215162 mil. Kč), Jihomoravském (106557 mil. Kč) a Moravskoslezském kraji (147879 mil. Kč.). Výstup v odvětví Zemědělství, lesnictví a rybnářství byl nejvyšší ve Středočeském kraji, stavebnictví se nejvíce rozvíjelo v Hlavním městě Praze, stejně jako většině odvětví (projevuje se zde tzv. fenomén hlavního města). V Moravskoslezském kraji se ze všech sledovaných odvětví nejméně dařilo Peněžnictví a pojišťovnictví, kdy HPH v tomto odvětví činila pouze cca 5 mld. korun.

TABULKA 1: HPH V BĚŽNÝCH CENÁCH, 2017 (V MIL. KČ)

Území	Hrubá přidaná hodnota v běžných cenách	Zemědělství, lesnictví a rybnářství	Průmysl, těžba a dobývání		Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitosti	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče	Ostatní činnosti
			celkem	z toho: zpracovatelský průmysl								
NACE		A	B+C+D+E	C	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Česká republika	4529144	103851	1435239	1214461	241298	857026	238522	181735	387546	307275	677129	99523
Regiony soudržnosti - NUTS2												
Praha	1151667	4366	119976	75929	53329	255459	147127	120382	113134	149417	159465	29012
Středočechy	538247	14506	232557	216162	24409	107542	7461	10931	49501	25376	57642	8322
Jihozápad	450968	18266	167404	138877	25685	81085	9345	9820	36466	19766	72147	10984
Severozápad	338177	8021	130511	94384	20280	58377	6534	3094	29360	12859	60796	8345
Severovýchod	542890	16769	230547	209519	28028	86951	14442	10686	40969	20043	84363	10092
Jihovýchod	655784	21638	202880	170807	43155	121129	32648	17694	56038	41526	104601	14475
Střední Morava	425794	12890	174013	160904	25238	71907	7322	4107	34288	17833	69727	8469
Moravskoslezsko	425617	7395	177351	147879	21174	74576	13643	5021	27790	20455	68388	9824
Kraje - NUTS3												
Hlavní město Praha	1151667	4366	119976	75929	53329	255459	147127	120382	113134	149417	159465	29012
Středočeský kraj	538247	14506	232557	216162	24409	107542	7461	10931	49501	25376	57642	8322
Jihočeský kraj	221942	10832	77210	61074	14097	42145	4132	4712	17473	8757	37387	5197
Plzeňský kraj	229026	7434	90194	77803	11588	38940	5213	5108	18993	11009	34760	5787
Karlovarský kraj	83886	2936	25396	19011	4315	17512	742	622	8706	2801	17412	3444
Ústecký kraj	254291	5085	105115	75373	15965	40865	5792	2472	20654	10058	43384	4901
Liberecký kraj	144300	2443	61863	57100	7585	22848	2592	2084	11783	6079	23803	3220
Královéhradecký kraj	218504	7547	99105	89728	10251	33653	5722	2803	15167	7297	33284	3675
Paroubický kraj	180086	6779	69579	62691	10192	30450	6128	5799	14019	6667	27276	3197
Kraj Vysočina	178958	9933	73102	64250	11765	28684	2412	1410	17811	5723	25834	2284
Jihomoravský kraj	476826	11705	129778	106557	31390	92445	30236	16284	38227	35803	78767	12191
Olomoucký kraj	212329	7666	75536	68162	12330	38302	4030	1964	17739	9087	41615	4060
Zlínský kraj	213465	5224	98477	92742	12908	33605	3292	2143	16549	8746	28112	4409
Moravskoslezský kraj	425617	7395	177351	147879	21174	74576	13643	5021	27790	20455	68388	9824

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

PRO ZÁJEMCE

Hrubá přidaná hodnota představuje nově vytvořenou hodnotu, kterou získávají institucionální jednotky z používání svých výrobních kapacit. Je stanovena jako rozdíl mezi celkovou produkcí, oceněnou v základních cenách a mezispotřebou, oceněnou v kupních cenách. Počítá se za odvětví nebo za institucionální sektory/sub-sektory. Souhrn HPH za všechna odvětví v národním hospodářství nebo za všechny institucionální sektory/sub-sektory plus čisté daně z produktů představuje hrubý domácí produkt (ČSÚ, 2019).

Pro hodnocení odvětví v regionech je vhodnější místo ukazatelů velikosti odvětví používat ukazatel struktury odvětví.

Tabulka č. X představuje počet osob pracujících v daném odvětví nebo souboru odvětví a každém z osmi regionů soudržnosti v roce 2000 a 2017. Procentuální zastoupení zaměstnanců jsou doplněna i souhrnným počtem zaměstnaných osob pro celou republiku. Z uvedených dat lze vybrat například tyto informace: (1) nejvíce zaměstnaných osob v roce 2017 bylo v Praze (16,52 % všech zaměstnaných osob v ČR), přičemž podíl Prahy se zvýšil za období let 2000 – 2017 o 0,77 %; (2) nejmenší zastoupení zaměstnanců v odvětví Zemědělství, lesnictví a rybářství je v Praze (2,87 %; 2017), nejvíce zemědělským krajem soudržnosti podle počtu zaměstnaných osob je Jihovýchod (22,71 %; 2017), přičemž se v tomto kraji se zvýšila odvětvová zaměstnanost o 2,31 %; (3) pomalu polovina zaměstnanců v odvětví Informačních a komunikačních činností je zaměstnána v Praze; (4) mezi sledovanými lety se zvýšil počet zaměstnanců celkem o 426245 osob, nejvíce v odvětví Obchod, doprava, ubytování a pohostinství, konkrétně v kraji Jihozápad (+ 3%) ... atd.

TABULKA 1: ZAMĚSTNANCI A JEJICH PROCENTUÁLNÍ PODÍL V ODVĚTVÍCH A REGONECH SOUDRŽNOSTI (NUTS2); 2000 A 2017

Zaměstnaní (osoby celkem, podíl regionů soudržnosti na zaměstnanosti v odvětví v %, 2017)												
Území	Zaměstnaní (podíl v %)	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání		Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitosti	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotnictví a soc. péče	Ostatní činnosti
			celkem	z toho: zpracovatelský průmysl								
NACE		A	B+C+D+E	C	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Česká republika	4581157	113825	1427598	1305694	262662	1076475	129398	76423	66655	360112	941533	126476
Praha	16,52%	2,87%	4,59%	4,18%	15,81%	21,09%	46,13%	45,10%	37,45%	34,36%	15,90%	21,19%
Střední Čechy	10,90%	14,01%	12,19%	12,51%	9,61%	12,65%	3,84%	4,23%	6,96%	8,76%	9,86%	8,37%
Jihozápad	11,30%	18,02%	12,98%	13,22%	11,54%	10,56%	5,27%	7,51%	8,19%	8,45%	11,22%	11,08%
Severozápad	9,58%	7,29%	10,95%	10,06%	10,39%	8,60%	3,22%	5,00%	8,68%	6,13%	11,23%	9,97%
Severovýchod	13,65%	16,03%	17,54%	18,04%	11,88%	11,73%	6,86%	11,46%	7,40%	8,87%	13,73%	12,25%
Jihovýchod	15,97%	22,71%	15,74%	16,13%	18,64%	15,40%	20,91%	12,60%	13,76%	14,85%	15,65%	15,62%
Střední Morava	11,05%	12,70%	13,52%	13,96%	11,71%	9,88%	5,11%	6,36%	7,98%	7,27%	11,35%	9,29%
Moravskoslezsko	11,03%	6,38%	12,48%	11,89%	10,42%	10,08%	8,65%	7,74%	9,59%	11,30%	11,07%	12,23%
Zaměstnaní (osoby celkem, podíl regionů soudržnosti na zaměstnanosti v odvětví v %, 2000)												
Území	Zaměstnaní (podíl v %)	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání		Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitosti	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotnictví a soc. péče	Ostatní činnosti
NACE		A	B+C+D+E	C								
Česká republika	4154912	184542	1371651	1226744	295234	899785	83240	79178	55274	253952	838572	93484
Praha	15,75%	2,31%	5,01%	4,60%	19,87%	21,50%	51,18%	33,70%	31,62%	32,79%	16,07%	26,22%
Střední Čechy	9,76%	12,35%	10,98%	11,37%	9,19%	9,65%	4,03%	5,81%	8,02%	9,22%	9,00%	7,35%
Jihozápad	11,57%	15,83%	12,83%	13,32%	10,55%	11,42%	6,45%	10,91%	7,11%	8,50%	11,16%	9,19%
Severozápad	10,48%	9,37%	10,89%	9,77%	10,81%	10,37%	4,39%	7,66%	13,64%	10,14%	11,00%	9,16%
Severovýchod	14,17%	16,86%	17,09%	18,08%	12,41%	12,33%	8,32%	12,81%	8,51%	9,60%	14,02%	12,93%
Jihovýchod	15,75%	20,40%	16,49%	16,97%	15,44%	13,44%	14,91%	12,06%	16,46%	14,87%	16,94%	14,15%
Střední Morava	11,28%	14,42%	13,38%	14,08%	11,18%	10,19%	5,01%	8,59%	7,97%	7,03%	10,79%	10,73%
Moravskoslezsko	11,23%	8,46%	13,33%	11,82%	10,56%	11,11%	5,71%	8,46%	6,67%	7,87%	11,03%	10,28%
Změna mezi lety 2000 a 2017												
NACE		A	B+C+D+E	C	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Česká republika	426245	-70717	55947	78950	-32572	176690	46158	-2755	11381	106160	102961	32992
Praha	0,77%	0,56%	-0,42%	-0,41%	-4,05%	-0,41%	-5,05%	11,40%	5,83%	1,58%	-0,17%	-5,02%
Střední Čechy	1,14%	1,66%	1,21%	1,14%	0,42%	3,00%	-0,19%	-1,58%	-1,06%	-0,46%	0,86%	1,02%
Jihozápad	-0,27%	2,19%	0,15%	-0,09%	0,99%	-0,86%	-1,18%	-3,39%	1,08%	-0,05%	0,06%	1,89%
Severozápad	-0,91%	-2,09%	0,07%	0,30%	-0,42%	-1,77%	-1,17%	-2,66%	-4,95%	-4,01%	0,23%	0,81%
Severovýchod	-0,52%	-0,83%	0,45%	-0,04%	-0,53%	-0,59%	-1,46%	-1,35%	-1,11%	-0,73%	-0,29%	-0,68%
Jihovýchod	0,22%	2,31%	-0,75%	-0,84%	3,20%	1,95%	6,00%	0,54%	-2,71%	-0,02%	-1,28%	1,48%
Střední Morava	-0,23%	-1,72%	0,14%	-0,11%	0,53%	-0,30%	0,10%	-2,23%	0,01%	0,24%	0,56%	-1,43%
Moravskoslezsko	-0,20%	-2,08%	-0,84%	0,07%	-0,14%	-1,02%	2,94%	-0,72%	2,92%	3,44%	0,04%	1,95%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Další tabulka zobrazuje odvětvovou produktivitu práce v krajích ČR v roce 2017. Díky podmíněnému formátování (barevné skály v tabulkách), lze přehledně vidět, které kraje měly nadprůměrnou produktivitu, a které nikoli. Mimo „Činnosti v oblasti nemovitostí“, byla značně nadprůměrná produktivita práce v Hlavním městě Praze. Obecně nejmenší produktivitu práce napříč odvětvími lze nalézt v Karlovarském kraji. Nejvyšší produktivita byla 3492471 Kč v odvětví Peněžnictví a pojišťovnictví v Hlavním městě Praze, nejnižší v odvětví Zpracovatelského průmyslu (544853 Kč) v již zmíněném Karlovarském kraji. V Moravskoslezském kraji bylo nejproduktivnější odvětví Činnosti v oblasti nemovitostí (tzn. že se v daném odvětví generuje vysoký výstup a/nebo je v něm zaměstnáno malé osob) následováno odvětvím Informační a komunikační činnosti a Zemědělství, lesnictví a rybářství. V tomto odvětví byla nejnižší produktivita zaznamenána v Kraji Vysočina.

TABULKA 1: PRODUKTIVITA PRÁCE V KRAJÍCH ČR, 2017

Území	Průměrná produktivita a práce (Kč/zaměstnanec)	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání		Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitostí	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravot. a soc. péče	Ostatní činnosti
			celkem	z toho: zpracovatelský průmysl								
			A	B+C+D+E								
Česká republika	988646	912374	1005352	930127	918664	796141	1843321	2378014	5814207	853276	719177	786892
Hlavní město Praha	1521873	1336803	1830381	1389928	1283891	1125202	2464604	3492471	4532431	1207400	1065394	1082335
Středočeský kraj	1078109	909809	1336128	1323719	966655	789699	1501509	3385259	10666020	804158	620848	786355
Jihočeský kraj	822693	873830	833549	713598	797748	694168	1383791	1480830	6527083	659065	662679	664833
Plzeňský kraj	923120	916420	973387	893517	917208	735105	1358260	1996092	6829558	641662	706605	934291
Karlovarský kraj	658699	1037823	589604	544853	688857	554880	1208469	616452	5584349	545685	551030	928052
Ústecký kraj	816658	930126	927603	781003	759154	669863	1629713	880028	4885052	593567	585266	550922
Liberecký kraj	838768	961433	832734	822269	945643	708817	1433628	982092	7988475	640772	672610	689212
Královéhradecký kraj	929614	1001460	1098421	1057141	901187	687877	1691898	922039	8033369	622505	651325	627669
Pardubický kraj	824921	830251	810151	772161	862632	674493	1660255	1611729	8946394	621226	638095	644037
Kraj Vysočina	844990	771975	830374	780216	878116	700139	1213890	927632	13882307	735321	634352	709317
Jihomoravský kraj	917075	901633	949412	830841	882932	740781	1206304	2007644	4846837	783607	738708	737062
Olomoucký kraj	828216	856249	852743	819708	820960	706405	1155059	676309	6716774	639794	686626	705964
Zlínský kraj	854722	949473	943447	935399	820233	644058	1053103	1096164	6179612	730782	608208	734344
Moravskoslezský kraj	842276	1017894	995057	952246	773960	687039	1218887	848715	4349663	502605	655962	635282

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

TABULKA 1: NÁHRADY ZAMĚSTNANCŮM V KRAJÍCH ČR, 2017

Území	Náhrady zaměstnancům (v Kč)	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání		Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitostí	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravot. a soc. péče	Ostatní činnosti
			celkem	z toho: zpracovatelský průmysl								
			A	B+C+D+E								
Česká republika	456042	360237	463290	455314	362135	390983	787307	831556	331543	435917	509200	370568
Hlavní město Praha	700839	100%	163%	157%	144%	153%	138%	145%	134%	142%	150%	144%
Středočeský kraj	427334	101%	110%	112%	90%	96%	54%	63%	80%	78%	86%	90%
Jihočeský kraj	389095	100%	91%	90%	92%	81%	57%	65%	76%	68%	90%	86%
Plzeňský kraj	442499	108%	106%	107%	102%	92%	73%	72%	86%	79%	98%	102%
Karlovarský kraj	332051	86%	77%	74%	71%	70%	38%	54%	69%	56%	77%	81%
Ústecký kraj	379556	89%	93%	92%	84%	78%	49%	58%	70%	65%	84%	78%
Liberecký kraj	407172	89%	96%	97%	91%	81%	63%	63%	83%	77%	90%	88%
Královéhradecký kraj	405994	109%	96%	97%	87%	82%	59%	64%	77%	75%	92%	84%
Pardubický kraj	393052	103%	92%	93%	90%	83%	52%	63%	81%	76%	86%	85%
Kraj Vysočina	396710	100%	93%	93%	94%	82%	58%	62%	74%	75%	88%	85%
Jihomoravský kraj	443348	99%	101%	101%	104%	93%	83%	69%	82%	94%	101%	98%
Olomoucký kraj	406754	102%	92%	93%	97%	87%	59%	60%	80%	71%	96%	87%
Zlínský kraj	384852	98%	91%	92%	90%	79%	54%	60%	80%	83%	85%	83%
Moravskoslezský kraj	403827	96%	99%	97%	83%	82%	64%	58%	86%	73%	92%	85%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Krátká analýza dat k náhradám zaměstnanců v roce 2017 (viz Tabulka č. x) ukazuje na skutečnost, že v Hlavním městě Praze činily náhrady ve všech odvětvích kolem 134 % - 163 % průměru ČR. Nejmenší náhrady se poskytovaly v Karlovarském kraji. To obecně koresponduje s předpokladem, že vysoká produktivita práce by měla být dostatečně zaplacená. Na nadprůměrné náhrady dosáhli také zaměstnanci v jiných krajích, např. ve skupině odvětví B+C+D+E tomu bylo ve Středočeském, Plzeňském či Jihomoravském kraji.

TABULKA 1: TVORBA HRUBÉHO FIXNÍHO KAPITÁLU, 2016

Území	THFK (v mil. Kč)	Tvorba hrubého fixního kapitálu (podíl na průměru v %, částka v mil. Kč, 2016)										
		Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání		Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitostí	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravot. a soc. péče	Ostatní činnosti
			celkem	z toho: zpracovatelský průmysl								
NACE		A	B+C+D+E	C	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Česká republika	1188716	39350	379228	306487	36868	191873	74046	37179	231176	73218	106358	19420
Hlavní město Praha	338281	4,63%	8,46%	6,11%	36,61%	30,52%	60,08%	77,71%	35,07%	56,16%	28,35%	34,06%
Středočeský kraj	157306	14,64%	18,85%	21,44%	7,05%	14,04%	3,19%	4,74%	11,86%	12,38%	7,70%	8,81%
Jihočeský kraj	54496	10,70%	5,95%	5,22%	4,73%	3,64%	2,54%	1,28%	3,73%	2,10%	5,08%	5,48%
Plzeňský kraj	50962	8,26%	5,18%	5,49%	3,66%	4,87%	2,13%	0,94%	3,62%	2,38%	4,23%	4,27%
Karlovarský kraj	19840	2,95%	2,24%	1,51%	1,63%	1,33%	1,36%	0,17%	1,26%	0,72%	2,15%	1,25%
Ústecký kraj	74414	5,10%	10,54%	8,91%	6,28%	6,27%	1,61%	0,65%	3,69%	1,80%	5,79%	3,34%
Liberecký kraj	33131	2,72%	3,95%	4,42%	2,17%	1,80%	2,44%	0,48%	2,51%	1,16%	3,33%	3,45%
Královéhradecký kraj	46293	6,35%	4,65%	5,12%	2,81%	5,77%	1,70%	1,16%	2,49%	1,91%	4,36%	2,92%
Pardubický kraj	43068	6,76%	4,98%	4,75%	3,49%	2,54%	2,35%	0,47%	3,43%	1,48%	3,66%	2,68%
Kraj Vysočina	42725	8,45%	4,46%	4,51%	3,51%	2,32%	2,09%	0,27%	4,62%	1,44%	2,72%	2,39%
Jihomoravský kraj	123984	12,14%	7,30%	7,90%	14,01%	11,34%	13,35%	7,78%	12,00%	10,43%	13,17%	12,70%
Olomoucký kraj	52993	7,90%	4,57%	5,07%	4,27%	5,29%	2,16%	0,93%	4,16%	1,60%	6,37%	6,68%
Zlínský kraj	52179	4,62%	5,89%	6,87%	3,72%	2,98%	1,68%	0,76%	5,51%	2,24%	4,17%	3,09%
Moravskoslezský kraj	99044	4,77%	12,98%	12,70%	6,03%	7,31%	3,31%	2,64%	6,05%	4,20%	8,91%	8,87%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Tvorba hrubého fixního kapitálu v roce 2016 se v odvětví J a K nejvíce koncentrovala do Hlavního města Prahy (cca 60 % a 78 %). Průřezově se nejméně pořizovaly hmotná i nehmotná aktiva v Karlovarském a Libereckém kraji a Kraji Vysočina, nejvíce pak po Hlavním městě Praze ve Středočeském a Jihomoravském kraji. V Moravskoslezském kraji byla nejvyšší tvorba hrubého fixního kapitálu ve Zpracovatelském průmyslu, obecně pak v celé skupině odvětví průmyslu, těžbě a dobývání.

PRO ZÁJEMCE

Tvorba hrubého fixního kapitálu představuje hodnotu pořízení hmotných i nehmotných investic, tedy majetku, který nebude spotřebováván, ale využit pro další produktivní činnost (nové investice, rekonstrukce, modernizace a nákupy dlouhodobého majetku apod.). Do tvorby se nepočítají fixní aktiva s hodnotou nižší než 20 tis. Kč a jiná specifická aktiva dlouhodobé spotřeby (předměty pro vojenské účely, výdaje na výzkum a vývoj atd.).

Poslední tabulka této subkapitoly srovnává odvětvové podíly regionální výstupu měřené hrubou přidanou hodnotou (HPH) a regionální zaměstnanosti pro rok 2017. Je-li podíl HPH vyšší než podíl zaměstnanosti, lze předpokládat, že v těchto odvětvích a regionech lze očekávat vyšší produktivitu práce (ale nemusí to tak být vždy, záleží na absolutních

hodnotách obou ukazatelů). Opačný poměr lze okomentovat tak, že vyšší podíl zaměstnaných osob (v odvětví a regionu) vyprodukuje relativně menší podíl výstupu (HPH). Například v Jihomoravském kraji se v roce 2017 vytvořilo 12,68 % celkové HPH v odvětví Informační a komunikační činnost, zatímco zde bylo zaměstnáno 19,37 % všech zaměstnaných osob v tomto odvětví. Naproti tomu v odvětví Peněžnictví a pojišťovnictví činil podíl výstupu Hlavního města Prahy 66,24 %, ale zaměstnáno zde bylo jen 45,10 % všech zaměstnaných osob v tomto odvětví. Z pohledu stability regionů je vhodné, aby byly oba podíly přibližně stejné. Například v Plzeňském kraji v odvětví Stavebnictví činil podíl HPH na celku 4,8 % a podíl zaměstnaných na všech zaměstnaných v tomto odvětví činil 4,81 %.

TABULKA 1: PODÍLY HPH A ZAMĚSTNANOSTI, 2017

Podíl regionální HPH na odvětví, 2017											
Území	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání		Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitosti	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravot. a soc. péče	Ostatní činnosti
		celkem	z toho: zpracovatelský průmysl								
NACE	A	B+C+D+E	C	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Hlavní město Praha	4,20%	8,36%	6,25%	22,10%	29,81%	61,68%	66,24%	29,19%	48,63%	23,55%	29,15%
Středočeský kraj	13,97%	16,20%	17,80%	10,12%	12,55%	3,13%	6,01%	12,77%	8,26%	8,51%	8,36%
Jihočeský kraj	10,43%	5,38%	5,03%	5,84%	4,92%	1,73%	2,59%	4,51%	2,85%	5,52%	5,22%
Plzeňský kraj	7,16%	6,28%	6,41%	4,80%	4,54%	2,19%	2,81%	4,90%	3,58%	5,13%	5,81%
Karlovarský kraj	2,83%	1,77%	1,57%	1,79%	2,04%	0,31%	0,34%	2,25%	0,91%	2,57%	3,46%
Ústecký kraj	4,90%	7,32%	6,21%	6,62%	4,77%	2,43%	1,36%	5,33%	3,27%	6,41%	4,92%
Liberecký kraj	2,35%	4,31%	4,70%	3,14%	2,67%	1,09%	1,15%	3,04%	1,98%	3,52%	3,24%
Královéhradecký kraj	7,27%	6,91%	7,39%	4,25%	3,93%	2,40%	1,54%	3,91%	2,37%	4,92%	3,69%
Pardubický kraj	6,53%	4,85%	5,16%	4,22%	3,55%	2,57%	3,19%	3,62%	2,17%	4,03%	3,21%
Kraj Vysočina	9,56%	5,09%	5,29%	4,88%	3,35%	1,01%	0,78%	4,60%	1,86%	3,82%	2,29%
Jihomoravský kraj	11,27%	9,04%	8,77%	13,01%	10,79%	12,68%	8,96%	9,86%	11,65%	11,63%	12,25%
Olomoucký kraj	7,38%	5,26%	5,61%	5,11%	4,47%	1,69%	1,08%	4,58%	2,96%	6,15%	4,08%
Zlínský kraj	5,03%	6,86%	7,64%	5,35%	3,92%	1,38%	1,18%	4,27%	2,85%	4,15%	4,43%
Moravskoslezský kraj	7,12%	12,36%	12,18%	8,78%	8,70%	5,72%	2,76%	7,17%	6,66%	10,10%	9,87%
Podíl regionální zaměstnanosti na odvětví, 2017											
NACE	A	B+C+D+E	C	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Hlavní město Praha	2,87%	4,59%	4,18%	15,81%	21,09%	46,13%	45,10%	37,45%	34,36%	15,90%	21,19%
Středočeský kraj	14,01%	12,19%	12,51%	9,61%	12,65%	3,84%	4,23%	6,96%	8,76%	9,86%	8,37%
Jihočeský kraj	10,89%	6,49%	6,55%	6,73%	5,64%	2,31%	4,16%	4,02%	3,69%	5,99%	6,18%
Plzeňský kraj	7,13%	6,49%	6,67%	4,81%	4,92%	2,97%	3,35%	4,17%	4,76%	5,22%	4,90%
Karlovarský kraj	2,49%	3,02%	2,67%	2,38%	2,93%	0,47%	1,32%	2,34%	1,43%	3,36%	2,93%
Ústecký kraj	4,80%	7,94%	7,39%	8,01%	5,67%	2,75%	3,68%	6,34%	4,71%	7,87%	7,03%
Liberecký kraj	2,23%	5,20%	5,32%	3,05%	2,99%	1,40%	2,78%	2,21%	2,63%	3,76%	3,69%
Královéhradecký kraj	6,62%	6,32%	6,50%	4,33%	4,54%	2,61%	3,98%	2,83%	3,26%	5,43%	4,63%
Pardubický kraj	7,17%	6,02%	6,22%	4,50%	4,19%	2,85%	4,71%	2,35%	2,98%	4,54%	3,92%
Kraj Vysočina	11,30%	6,17%	6,31%	5,10%	3,81%	1,54%	1,99%	1,92%	2,16%	4,33%	2,55%
Jihomoravský kraj	11,41%	9,58%	9,82%	13,54%	11,59%	19,37%	10,61%	11,83%	12,69%	11,32%	13,08%
Olomoucký kraj	7,87%	6,20%	6,37%	5,72%	5,04%	2,70%	3,80%	3,96%	3,94%	6,44%	4,55%
Zlínský kraj	4,83%	7,31%	7,59%	5,99%	4,85%	2,42%	2,56%	4,02%	3,32%	4,91%	4,75%
Moravskoslezský kraj	6,38%	12,48%	11,89%	10,42%	10,08%	8,65%	7,74%	9,59%	11,30%	11,07%	12,23%
Rozdíl mezi podílem regionální zaměstnanosti a HPH v odvětví, 2017											
NACE	A	B+C+D+E	C	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Hlavní město Praha	-1,33%	-3,77%	-2,07%	-6,29%	-8,72%	-15,55%	-21,14%	8,26%	-14,26%	-7,65%	-7,96%
Středočeský kraj	0,04%	-4,01%	-5,29%	-0,50%	0,10%	0,71%	-1,79%	-5,81%	0,50%	1,35%	0,01%
Jihočeský kraj	0,46%	1,11%	1,53%	0,89%	0,72%	0,58%	1,57%	-0,49%	0,84%	0,47%	0,96%
Plzeňský kraj	-0,03%	0,21%	0,26%	0,01%	0,38%	0,78%	0,54%	-0,73%	1,18%	0,09%	-0,92%
Karlovarský kraj	-0,34%	1,25%	1,11%	0,60%	0,89%	0,16%	0,98%	0,09%	0,51%	0,78%	-0,53%
Ústecký kraj	-0,09%	0,61%	1,19%	1,39%	0,90%	0,32%	2,32%	1,01%	1,43%	1,47%	2,11%
Liberecký kraj	-0,12%	0,89%	0,62%	-0,09%	0,33%	0,31%	1,63%	-0,83%	0,66%	0,24%	0,46%
Královéhradecký kraj	-0,65%	-0,59%	-0,89%	0,08%	0,62%	0,21%	2,44%	-1,08%	0,88%	0,51%	0,94%
Pardubický kraj	0,65%	1,17%	1,06%	0,27%	0,64%	0,28%	1,52%	-1,27%	0,81%	0,51%	0,71%
Kraj Vysočina	1,74%	1,07%	1,02%	0,23%	0,46%	0,52%	1,21%	-2,67%	0,30%	0,51%	0,25%
Jihomoravský kraj	0,13%	0,53%	1,05%	0,53%	0,81%	6,69%	1,65%	1,97%	1,04%	-0,31%	0,83%
Olomoucký kraj	0,48%	0,94%	0,76%	0,61%	0,57%	1,01%	2,72%	-0,62%	0,99%	0,29%	0,47%
Zlínský kraj	-0,20%	0,45%	-0,04%	0,64%	0,93%	1,04%	1,38%	-0,25%	0,48%	0,76%	0,32%
Moravskoslezský kraj	-0,74%	0,13%	-0,28%	1,64%	1,38%	2,93%	4,98%	2,41%	4,64%	0,97%	2,36%

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

12.3 Koncentrace a specializace ekonomických činností

V poslední analytické části této kapitoly se podíváme na vypočítané hodnoty Herfindalových indexů pro koncentraci a specializaci pro rok 2017 vypočítané na základě hrubé přidané hodnoty. Součet hodnot indexu pro jednotlivé odvětví, resp. pro daný region, musí být roven jedné. Čím větší je hodnota obou indexů, tím vyšší je stupeň sledované koncentrace či specializace. Barevná škála v tabulce vizuálně zvýrazňuje velikost výsledných hodnot pro jednotlivá odvětví či skupiny odvětví.

Z tabulky č. x jednoznačně vyplývá, že odvětví A se koncentruje ve Středočeském kraji, stejně jako Průmysl, těžba a dobývání. Ostatní odvětví jsou maximálně koncentrována v Hlavním městě Praze. Již dříve bylo zmíněno, že se jedná o tzv. fenomén hlavního města. Zemědělské, lesnické a rybářské aktivity se také koncentrovaly v Jihočeském a Jihomoravském kraji. Tento závěr je logický vzhledem k charakteru daných krajů. Toto odvětví se naopak nerozvíjelo v Karlovarské a Libereckém kraji, stejně jako v Hlavním městě Praze. V odvětví Průmyslu, těžby a dobývání byl Moravskoslezský kraj v koncentraci tohoto odvětví na druhém místě což je dáno průmyslovým dědictvím tohoto kraje. Analýzou hodnot také zjistíme, že v Karlovarském kraji jsou všechna odvětví zastoupena jen okrajově, a například odvětví „Ostatní činnosti“ se po Hlavním městě Praze koncentruje dále nejvíce v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji. Jihomoravský kraj je současně druhým regionem, kde se nejvíce koncentrují aktivity spojené se stavebnictvím.

TABULKA 1: INDEX KONCENTRACE, 2017

Území	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání	Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitosti	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravot. a soc. péče	Ostatní činnosti
NACE	A	B+C+D+E	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Hlavní město Praha	0,0420	0,0836	0,2210	0,2981	0,6168	0,6624	0,2919	0,4863	0,2355	0,2915
Středočeský kraj	0,1397	0,1620	0,1012	0,1255	0,0313	0,0601	0,1277	0,0826	0,0851	0,0836
Jihočeský kraj	0,1043	0,0538	0,0584	0,0492	0,0173	0,0259	0,0451	0,0285	0,0552	0,0522
Plzeňský kraj	0,0716	0,0628	0,0480	0,0454	0,0219	0,0281	0,0490	0,0358	0,0513	0,0581
Karlovarský kraj	0,0283	0,0177	0,0179	0,0204	0,0031	0,0034	0,0225	0,0091	0,0257	0,0346
Ústecký kraj	0,0490	0,0732	0,0662	0,0477	0,0243	0,0136	0,0533	0,0327	0,0641	0,0492
Liberecký kraj	0,0235	0,0431	0,0314	0,0267	0,0109	0,0115	0,0304	0,0198	0,0352	0,0324
Královéhradecký kraj	0,0727	0,0691	0,0425	0,0393	0,0240	0,0154	0,0391	0,0237	0,0492	0,0369
Pardubický kraj	0,0653	0,0485	0,0422	0,0355	0,0257	0,0319	0,0362	0,0217	0,0403	0,0321
Kraj Vysočina	0,0956	0,0509	0,0488	0,0335	0,0101	0,0078	0,0460	0,0186	0,0382	0,0229
Jihomoravský kraj	0,1127	0,0904	0,1301	0,1079	0,1268	0,0896	0,0986	0,1165	0,1163	0,1225
Olomoucký kraj	0,0738	0,0526	0,0511	0,0447	0,0169	0,0108	0,0458	0,0296	0,0615	0,0408
Zlínský kraj	0,0503	0,0686	0,0535	0,0392	0,0138	0,0118	0,0427	0,0285	0,0415	0,0443
Moravskoslezský kraj	0,0712	0,1236	0,0878	0,0870	0,0572	0,0276	0,0717	0,0666	0,1010	0,0987

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

Druhá tabulka zobrazuje hodnoty indexu specializace, tj. které odvětví v rámci regionu jsou dominantnější než jiná. Hlavní město Praha se specializuje na skupinu odvětví Obchod, doprava, ubytování a pohostinství, nejméně pak na činnosti spojené se zemědělstvím, lesnictvím a rybářstvím. Všechny ostatní kraje se ze všech odvětví nejvíce specializují na

aktivity spojené s průmyslem, těžbou a dobýváním. Karlovarskému kraji se daří v obchodě, dopravě, ubytování a pohostinství, stejně jako Jihomoravskému kraji a skupině odvětví O+P+Q, stejně jako Olomouckému kraji. Mimo Hlavní město Prahu se v ostatních krajích příliš nerozvíjí aktivity spojené s Peněžnictvím a pojišťovnictvím, stejně jako Ostatní činnosti mimo Karlovarský kraj. Jihomoravský kraj se také specializuje na Informační a komunikační činnosti atd.

TABULKA 1: INDEX SPECIALIZACE, 2017

Území	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl, těžba a dobývání	Stavebnictví	Obchod, doprava, ubytování a pohostinství	Informační a komunikační činnosti	Peněžnictví a pojišťovnictví	Činnosti v oblasti nemovitostí	Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	Veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotnictví a soc. péče	Ostatní činnosti
NACE	A	B+C+D+E	F	G+H+I	J	K	L	M+N	O+P+Q	R+S+T+U
Hlavní město Praha	0,004	0,104	0,046	0,222	0,128	0,105	0,098	0,130	0,138	0,025
Středočeský kraj	0,027	0,432	0,045	0,200	0,014	0,020	0,092	0,047	0,107	0,015
Jihočeský kraj	0,049	0,348	0,064	0,190	0,019	0,021	0,079	0,039	0,168	0,023
Plzeňský kraj	0,032	0,394	0,051	0,170	0,023	0,022	0,083	0,048	0,152	0,025
Karlovarský kraj	0,035	0,303	0,051	0,209	0,009	0,007	0,104	0,033	0,208	0,041
Ústecký kraj	0,020	0,413	0,063	0,161	0,023	0,010	0,081	0,040	0,171	0,019
Liberecký kraj	0,017	0,429	0,053	0,158	0,018	0,014	0,082	0,042	0,165	0,022
Královéhradecký kraj	0,035	0,454	0,047	0,154	0,026	0,013	0,069	0,033	0,152	0,017
Pardubický kraj	0,038	0,386	0,057	0,169	0,034	0,032	0,078	0,037	0,151	0,018
Kraj Vysočina	0,056	0,408	0,066	0,160	0,013	0,008	0,100	0,032	0,144	0,013
Jihomoravský kraj	0,025	0,272	0,066	0,194	0,063	0,034	0,080	0,075	0,165	0,026
Olomoucký kraj	0,036	0,356	0,058	0,180	0,019	0,009	0,084	0,043	0,196	0,019
Zlínský kraj	0,024	0,461	0,060	0,157	0,015	0,010	0,078	0,041	0,132	0,021
Moravskoslezský kraj	0,017	0,417	0,050	0,175	0,032	0,012	0,065	0,048	0,161	0,023

Zdroj: vlastní na základě dat z ČSÚ

SHRNUTÍ KAPITOLY

Obsahem dvanácté kapitoly bylo představit možnosti analýzy ekonomických činností soustředěných do odvětví v rámci jednotlivých regionů i napříč nimi. Pracovalo se s odvětvovými daty dostupnými v regionálním členění na stránkách Českého statistického úřadu. V této kapitole byla prezentována aplikace ukazatelů velikosti odvětví, struktury odvětví a vybraných ukazatelů lokalizační analýzy teoreticky vymezených v subkapitole 9.4. Skutečností je, že většina ekonomických činností dosahuje nejvyššího výstupu v Hlavním městě Praze, následovaného kraji Středočeským, Jihomoravským a Moravsko-slezským. Nejnižší intenzity ekonomických aktivit obecně bylo dosaženo v Karlovarském, resp. Libereckém kraji.

Ekonomická struktura a výkonnost regionů reflektuje geografické, geologické, historické, kulturní, sociální, technologické aj. možnosti regionů a odráží se tak v jejich hodnocení a jejich ekonomické úrovni.

13 EKONOMIKA REGIONŮ ČESKÉ REPUBLIKY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Poslední kapitola této opory se věnuje jednotlivým krajům a slovnímu popisu jejich sektorové struktury ve smyslu deskripce jejich nejvýznamnějších ekonomických činností v oblasti zemědělství, průmyslu a služeb. Tyto informace jsou doplněny institucionálními, geografickými, dopravními, sociálními, kulturními aj. údaji, které dílčí kraje dále věcně a obsahově charakterizují.

CÍLE KAPITOLY

- v obecné rovině charakterizovat jednotlivé kraje České republiky
- popsat zdroje ekonomického rozvoje krajů České republiky
- provést základní deskripci ekonomických aktivit na území krajů

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Cestovní ruch, Česká republika, doprava, ekonomika, kraj, lesnictví, obchod, průmysl, region, rostlinná výroba, služby, školství, zdravotnictví, zemědělství, živočišná výroba.

13.1 Praha (CZ01) – Hlavní město Praha

Město Praha je hlavní a největší město ČR, které má cca. 1,3 mil. obyvatel a leží na řece Vltavě. Hlavní město Praha je samostatným krajem s 22 správními obvody a 57 městskými částmi, historickým centrem ČR a také sídlem velké části státních a finančních institucí a dalších organizací a firem. Počátek založení města Prahy je datován do 2. pol. 9. století v souvislosti s vybudováním Pražského hradu a rozvojem osídlení. Praha je hlavním dopravním uzlem ČR, a to centrálním bodem dálničních tras a mezinárodním železničním uzlem. Nachází se zde také mezinárodní letiště Václava Havla, které je nejvýznamnějším mezinárodním letištěm v ČR. Ekonomická činnost je zaměřena především na oblast služeb, ve které je zaměstnáno přes 80 % Pražanů. Významnou oblastí ekonomiky je i cestovní ruch.

OBRÁZEK X: PRAHA

Hlavní město Praha

Capital City of Prague

Geografická mapa hlavního města Prahy
Geographical map of the Capital city of Prague

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Hlavního města Prahy), internetové stránky Hlavního města Prahy (<http://www.praha.eu/jnp/cz/index.html>)

V Praze se rostlinná výroba orientuje na pěstování obilovin, olejnin - zejména řepky a technické cukrovky. V nížinné oblasti se pěstuje zelenina, ovoce a květiny. V Praze se vyskytují vhodné podmínky pro pěstování vinné révy, jde o půdní profil, blízkost Vltavy a svažitá vinice. V okrajových oblastech má svůj význam chov hospodářských zvířat, který je zaměřen na chov skotu, ovcí, koz a drůbeže. Velmi rozšířené je také střešní včelaření s chovem vyšlechtěného druhu včel, které nejsou agresivní.

V Praze převažuje zpracovatelský průmysl, zejména potravinářství a strojírenský průmysl s výrobou motorů, lokomotiv, tramvají, automobilů a letadel. Svůj význam má také filmový průmysl. Působí zde ISOMA s.r.o. s prodejem plastových polotovarů; Gantry Rail s.r.o. jako dodavatel hutních materiálů; BETOSAN s.r.o. zabývající se výrobou materiálů tzv. stavební chemie; Ferona, a.s. se zaměřením na nákup, skladování, úpravu, logistiku a prodej hutních výrobků; ELESAGANTER CZ s.r.o. s výrobou strojních součástek; GREEN center s.r.o. jako specializovaný výrobce, dodavatel a prodejce parkovacích a přístupových systémů; Veskom, spol. s.r.o. poskytující služby v oblasti stlačeného vzduchu, chlazení a tepelných čerpadel; SIMAT a.s. s distribucí průmyslových antikoročních, stavebních, dekorativních a protipožárních nátěrových hmot; ASCO/JOUCOMATIC s.r.o. zabývající se výrobou a prodejem ventilů, pneumatických prvků a rozvaděčů; Eveco, s.r.o. jako dodavatel technických služeb; Mironet.cz a.s. se specializací na prodej, servis a služby týkající se IT technologií a další. V Praze se nachází také potravinářské podniky, konkrétně Lacnea, a.s. s mezinárodním obchodem a distribucí mléčných výrobků, Pivovar Staropramen jako druhý největší výrobce piva v ČR a Břevnovský klášterní pivovar.

Praha je díky své bohaté historii významným světovým kulturním centrem a také pátým nejnavštěvovanějším městem Evropy. Území celé Městské části Praha 1 je součástí Pražské památkové rezervace, která je zapsána na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Jde o největší městskou památkovou rezervaci v ČR a jednu z největších městských památkových rezervací na světě. Mezi nejvýznamnější historické památky patří Pražský hrad jako historické sídlo českých knížat a králů, nyní sídlo prezidenta ČR. Součástí Pražského hradu je Katedrála svatého Víta jako největší a nejvýznamnější pražský chrám, ve kterém se odehrávaly i korunovace českých králů a královen a jsou v něm uloženy ostatky svatých zemských patronů, panovníků, šlechticů a arcibiskupů. Na Pražském hradě se nachází také jeden z nejstarších českých kostelů a pohřebiště Přemyslovců - Bazilika sv. Jiří, Starý královský palác s Vladislavským sálem, Kaple svatého Kříže, Kostel Všech svatých, Zlatá ulička, Letohrádek královny Anny a další. Staré Město je propojeno s Malou Stranou pomocí Karlova mostu stojícího přes řeku Vltavu. Karlův most je nejstarší most v Praze a druhý nejstarší dochovaný most v ČR. K dalším významným historickým památkám v Praze řadíme Strahovský klášter, Kostel sv. Mikuláše, nejznámější poutní místo - Loretu s věží se zvonkohrou, Staroměstskou radnici, středověké astronomické hodiny Staroměstský orloj, Pomník mistra Jana Husa, Týnský chrám, Prašnou bránu, Václavské náměstí s pomníkem svatého Václava, Betlémskou kapli, sídlo Úřadu vlády ČR - Strakovu akademii, sídlo Senátu ČR - Valdštejnský palác, Břevnovský klášter, Letohrádek Hvězda, historické hradiště Vyšehrad, zámek Troja a Dům U Dvou slunců, ve kterém bydlel Jan Neruda. V

Praze se nalezneme i ostrov Kampa na řece Vltavě nazývaný „Pražské Benátky“, vrch Petřín s Petřínskou rozhlednou, park Královská obora neboli Stromovka, přírodní rezervaci Divoká Šárka a rozsáhlý park Letenské sady. Za návštěvu stojí také Národní divadlo, největší muzeum ČR - Národní muzeum, Výstaviště Praha, Planetárium Praha, Botanická zahrada hl. m. Prahy a Zoologická zahrada hl. m. Prahy jako nejstarší Zoo v ČR, která byla otevřena v roce 1831.

V Praze sídlí 5 veřejných vysokých škol, a to nejvýznamnější česká vysoká škola - Univerzita Karlova, která byla založena již v roce 1348 a tím je nejstarší univerzitou v ČR i ve střední Evropě, dále České vysoké učení technické jako největší a nejstarší technická vysoká škola v Evropě, Vysoká škola chemicko-technologická, Vysoká škola ekonomická a Česká zemědělská univerzita. Působí zde také 3 veřejné akademie - Akademie výtvarných umění, Vysoká škola uměleckoprůmyslová a Akademie múzických umění. Sídlí zde i státní vysoká škola Policejní akademie ČR. V Praze se nachází 15 nemocnic, konkrétně Nemocnice Na Bulovce, Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, Fakultní nemocnice v Motole, Thomayerova nemocnice, Ústřední vojenská nemocnice, Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Nemocnice Na Homolce, Nemocnice Na Františku, Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, Nemocnice sv. Alžběty atd. Nalezneme zde i vědeckovýzkumné instituce, jako je např. Institut klinické a experimentální medicíny (IKEM); Česká geologická služba; Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, v.v.i.; Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy a Ústav makromolekulární chemie Akademie věd ČR v.v.i. Existuje zde i Český a moravský sklářský klastr. Součástí Prahy jsou také vědeckotechnické parky - Výzkumný a zkušební letecký ústav, a.s.; Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v.v.i; Inovační biomedicínské centrum Ústavu experimentální medicíny AV ČR a Technologické centrum AV ČR.

13.2 Střední Čechy (CZ02) – Středočeský kraj

Středočeský kraj je tvořen územím 12 okresů, a to okresem Praha-východ, Praha-západ, Kladno, Mělník, Mladá Boleslav, Nymburk, Kolín, Kutná Hora, Benešov, Příbram, Beroun a Rakovník. Sídlem kraje je město Praha s cca. 1,3 mil. obyvateli a historickým centrem, které je od roku 1992 zapsáno v seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Středočeský kraj je jediný kraj, který nemá své krajské město, krajský úřad sídlí v Praze. Jde o kraj s rozvinutým zemědělstvím i průmyslovou výrobou v oblasti strojírenství, potravinářství a chemického průmyslu. Díky výhodné poloze kraje a úzké vazbě na hlavní město je Středočeský kraj pro Prahu významným zdrojem pracovních sil, doplňuje pražský průmysl a poskytuje Praze svůj rekreační potenciál. Středočeský kraj má kromě Prahy nejhustší a nejprestižnější dopravní síť v republice. Své zastoupení má i vodní doprava s Labsko-vltavskou vodní cestou. V kraji se nachází jeden z nejvýznamnějších zámeckých parků v ČR - zámecký park u zámku Průhonice a Chráněná krajinná oblast Křivoklátsko.

OBRÁZEK X: STŘEDOČESKÝ KRAJ

Středočeský kraj

Středočeský kraj
Středočeský Region

Geografická mapa Středočeského kraje
Geographical map of the Středočeský Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Středočeského kraje), internetové stránky Středočeského kraje (<https://www.kr-stredocesky.cz/>)

Pro Středočeský kraj je charakteristická rozvinutá zemědělská výroba, a to především díky vynikajícím přírodním podmínkám v severovýchodní části kraje. Zemědělská půda zaujímá přibližně 60 % celé rozlohy Středočeského kraje, z toho 80 % připadá na ornou půdu. Pěstují se zde obiloviny - pšenice a ječmen, brambory a cukrová řepa. V příměstských oblastech se pěstuje ovoce, zelenina a květiny. Současným trendem je pěstování technických a energetických plodin, jako je řepka olejka. Živočišná výroba je zaměřena na chov skotu a prasat. S popularizací hipoterapie a jezdeckví narůstá počet chovaných koní a nárůst je zaznamenán také u počtu chovaných ovcí. Prudký vzestup se týká i ekologického zemědělství. Velmi rozšířené je také včelařství, kterým se zabývá cca. 7 600 včelařů s produkcí více než 1 300 tun medu. V jižní a severozápadní části kraje má svůj význam lesnictví. Ve Středočeském kraji se těží stavební a dekorační kámen, štěrkopísky, jíly, vápenec a cihlářské suroviny.

Mezi stěžejní průmyslová odvětví ve Středočeském kraji patří strojírenství, potravinářství a chemický průmysl. Několika významnějšími podniky je zastoupeno i sklářství, keramika a polygrafie. Ústup zaznamenaly dříve tradiční obory jako těžba uhlí, ocelářství a kožedělný průmysl. Významným podnikem ve Středočeském kraji je ŠKODA AUTO a.s. v Mladé Boleslavi jako největší výrobce automobilů v ČR, největší česká firma podle výše tržeb, největší exportér a jeden z největších českých zaměstnavatelů. V oblasti strojírenství působí také automobilka Toyota Peugeot Citroën Automobile Czech s.r.o.; automobilka Volvo Car Czech Republic s.r.o.; Švermova strojírna; TYROLIT CEE, k.s. s výrobou brusných a vrtacích nástrojů a strojů pro stavební průmysl a BÖLLHOFF s.r.o. zabývající se výrobou a prodejem spojovacího materiálu. Na textilní průmysl se orientuje Česká textilní a.s. s výrobou ručníků a osušek pod značkou Frotex; RUKO, spol. s.r.o. jako výrobce spodního a nočního prádla a GAPA MB, s.r.o. zabývající se výrobou rohoží a čistících zón. Dále se zde nachází EKO BET Plaňany s.r.o. s výrobou betonu a betonových tvárníc; Zemědělské obchodní družstvo Zálabí zabývající se těžbou štěrkopísku; Mlýn Kasanice; zpracovatel skla a výrobce zrcadel Amirro s.r.o.; Donauchem s.r.o. jako distributor chemikálií; hutnický závod Kovohutě Příbram nástupnická, a.s. se zaměřením na recyklaci odpadu s obsahem olova a výrobu olova a jeho slitin.

Mezi turistické oblasti ve Středočeském kraji řadíme Chráněnou krajinnou oblast Křivoklátsko, která je biosférickou rezervací a také nejcennější oblastí kraje, dále Chráněnou krajinnou oblast Český kras, Český Ráj, vrch Blaník, Chráněnou krajinnou oblast Kokořínsko - Máchův kraj a Chráněnou krajinnou oblast Brdy, která byla zřízena v roce 2016 na území zrušeného vojenského újezdu Brdy. Na území Středočeského kraje nalezneme kulturní dědictví UNESCO, jde o historické jádro Kutné Hory s chrámem sv. Barbory a katedrálou Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci a zámek a park Průhonice. K dalším historickým památkám patří poutní místo Svatá hora na Příbramsku, zámky - zámek Konopiště, Žleby, Kačina, Loučeň, Lány a Mělník, hrady - hrad Karlštejn, Točnick, Křivoklát, Český Šternberk a Kokořín, zřícenina Žebrák, zřícenina Okoř a památník Lidice. Ve Středočeském kraji se nachází také muzea, konkrétně Hornické muzeum Příbram, ŠKODA muzeum v Mladé Boleslavi a České muzeum stříbra v Kutné Hoře.

Ve Středočeském kraji sídlí 2 soukromé vysoké školy, a to ŠKODA AUTO Vysoká škola o.p.s. jako první vysoká škola v ČR založena významnou českou firmou a Academia Rerum Civilium - Vysoká škola politických a společenských věd. V Kolíně sídlí Vyšší odborná škola misijní a teologická. Ve Středočeském kraji se nachází 5 krajských nemocnic - Oblastní nemocnice Příbram, Oblastní nemocnice Kolín, Oblastní nemocnice Kladno, Oblastní nemocnice Mladá Boleslav, Nemocnice Rudolfa a Stefanie Benešov a dalších 19 nemocnic - např. Nemocnice Mělník, Masarykova nemocnice Rakovník, Nemocnice Kutná Hora, Nemocnice Nymburk, Rehabilitační nemocnice Beroun, Městská nemocnice Čáslav, Nemocnice Český Brod a Nemocnice Říčany. Působí zde výzkumné ústavy, jako je Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR, Ústav anorganické chemie AV ČR, Archeologický ústav AV ČR - pracoviště Kutná Hora a ČZU - Výzkumná stanice Červený Újezd Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů. Spolupráce firem probíhá pomocí 5 klastru, jde o ATOMEX GROUP se zaměřením na jadernou energetiku, BIOKLASTR s oblastí obnovitelných energií, CzechBio se zaměřením na biotechnologie, Klastr Česká peleta působící v oblasti dřevařství a STAR Research & Innovation Cluster zabývající se inovacemi a výzkumem. Součástí kraje jsou také vědeckotechnické parky - SVÚM a.s., Centrum aplikovaného výzkumu Dobříš, Strojírenský vědeckotechnický park v Buštěhradě a VYRTYCH - Technologický park a inkubátor v Březně. Na území Středočeského kraje podporuje výzkum, vývoj a inovace i Středočeské inovační centrum.

13.3 Jihozápad (CZ03)

13.3.1 JIHOČESKÝ KRAJ

Jihočeský kraj je tvořen územím 7 okresů, a to okresem České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice, Strakonice a Tábor. Sídlem kraje je město České Budějovice s cca. 94 000 obyvateli a historickým centrem, které je památkovou rezervací. Jihočeský kraj je krajem s tradičním rybářstvím. Krajina Jihočeského kraje je známá řadou rybníků, největším rybníkem kraje i ČR je rybník Rožmberk. Na jihozápadní hranici se vypíná druhé nejvyšší pohoří v Čechách - Šumava. Protéká zde také řeka Vltava, která je s 430,2 km nejdelší řekou kraje a nalezneme zde i Chráněnou krajinnou oblast Šumava.

V Jihočeském kraji má velký význam a dlouholetou tradici rybářství s chovem mnoha druhů ryb. Rostlinná výroba se orientuje na pěstování obilovin, olejnin, brambor a ovoce - třesně, jablka, švestky, rybíz. Živočišná výroba je zaměřena na chov skotu, drůbeže a prasat. Velmi rozšířená je i produkce mléka. Svůj význam má také lesnictví a produkce dřeva, na kterou je navázána výroba tužek Koh-i-noor. Jihočeský kraj je poměrně chudý na nerostné suroviny, těží se zde šterkopísek, stavební kámen, keramický jíl a vyskytuje se zde i naleziště křemenného písku, díky kterému vznikl sklářský průmysl.

OBRÁZEK X: JIHOČESKÝ KRAJ

Geografická mapa Jihočeského kraje
Geographical map of the Jihočeský Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Jihočeského kraje), internetové stránky Jihočeského kraje (<https://zp.kraj-jihocesky.cz>)

I přes výstavbu mnoha podniků patří Jihočeský kraj k nejméně průmyslovým oblastem v ČR. V Jihočeském kraji převažuje zpracovatelský průmysl, zejména výroba potravin a nápojů, dopravních prostředků, strojů a zařízení, výroba textilní a oděvní. Svůj význam má také energetika, v této oblasti působí Jaderná elektrárna Temelín, která je největší českou

elektrárnou. Výrobou komponentů pro automobilový průmysl se zabývá Robert Bosch, spol. s.r.o. v Českých Budějovicích a Česká zbrojovka Strakonice. V oblasti strojírenství působí také KOVOSVIT MAS, a.s. jako výrobce obráběcích strojů a ZVVZ, a.s. se zaměřením na výrobu, prodej a servis vzduchotechnických zařízení. Nachází se zde také potravinářské podniky, konkrétně MADETA a.s. zabývající se zpracováním mléka a výrobou mléčných výrobků, pivovar Budějovický Budvar a Vodňanská drůbež, a.s. jako největší český zpracovatel drůbežního masa v Čechách. Na textilní průmysl se orientuje Jitex COMFORT s.r.o. s výrobou vrchního oblečení a termoprádla. V Českých Budějovicích sídlí KOH-I-NOOR HARDTMUTH a.s. jako jeden z největších světových producentů a distributorů uměleckých, školních a kancelářských potřeb. V Jihočeském kraji se nachází i Třeboňské lesy a rybníky s.r.o. se zaměřením na lesnickou činnost, služby v oblasti myslivosti a pilařskou výrobu.

Mezi turistické oblasti v Jihočeském kraji řadíme Národní park Šumava jako největší národní park na území ČR, CHKO Šumava, CHKO Třeboňsko, CHKO Blanský les a Novohradské hory. Na území Jihočeského kraje nalezneme kulturní dědictví UNESCO, jde o historické centrum Českého Krumlova a vesnickou památkovou rezervaci Holašovice s typickými zděnými staveními. Holašovice není jediná vesnická památková rezervace, v kraji se jich nachází šestnáct. Nejvýznamnější památkou v kraji je vodní zámek Červená Lhota. K dalším historickým památkám patří zámek Český Krumlov, hrad Rožmberk, zámek Hluboká nad Vltavou, hrad Zvíkov, hrad a zámek Jindřichův Hradec, Třeboňský zámek jako největší zámecký komplex v ČR, zřícenina gotického hradu Kozí Hrádek, zámek Orlík nad Vltavou, zřícenina Dívčí Kámen, zámek Vimperk, Milevský klášter jako nejstarší klášter na jihu Čech, Klášter Vyšší Brod a další. V Jihočeském kraji se nachází i lázně, konkrétně Lázně Bechyně, Lázně Hotel Vráž, Bertiny lázně a Slatinné lázně Třeboň.

V Českých Budějovicích sídlí Vysoká škola technická a ekonomická a Jihočeská univerzita, která byla založena v roce 1991, má 8 fakult a je orientována na přírodní, humanitní a sociální vědy. V Jihočeském kraji se nachází 8 nemocnic - Nemocnice České Budějovice, Český Krumlov, Dačice, Jindřichův Hradec, Písek, Prachovice, Strakonice a Tábor. Působí zde vědeckovýzkumné instituce, jako je Biologické centrum AV ČR, v.v.i. v Českých Budějovicích zabývající se studií tropických chorob a analýzou rybích obsádek vodních nádrží a Jihočeské výzkumné centrum akvakultury a biodiverzity hydrocenóz, které zkoumá kvalitu rybího masa.

13.3.2 PLZEŇSKÝ KRAJ

Plzeňský kraj je tvořen územím 7 okresů, a to okresem Plzeň-město, Plzeň-sever, Plzeň-jih, Rokycany, Klatovy, Domažlice a Tachov. Sídlem kraje je město Plzeň s cca. 172 tis. obyvateli, které je čtvrtým největším městem v ČR a jeho rozvoj je spojen s průmyslem. Plzeňský kraj se proslavil výrobou vozidel značky Škoda pro městskou hromadnou dopravu a železnici a výrobou piva pod názvem Plzeňský Prazdroj a Gambrinus. Jihozápadní

část kraje je hornatá, nachází se zde pohoří Šumava, vrchovina Český Les a Plzeňská Pahorkatina. V Jihočeském kraji působí i jedna z regionálních stanic Českého rozhlasu - Český rozhlas Plzeň.

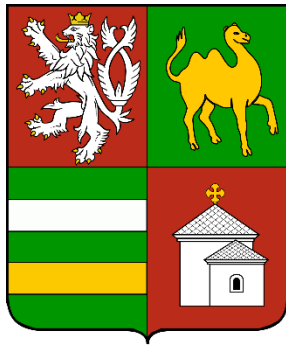
Nejlepší podmínky pro zemědělství jsou v Plzeňské kotlině, pěstují se zde převážně obiloviny - pšenice, oves a ječmen. Plzeňský kraj patří také k významným producentům řepky olejky. Dále se zde pěstuje kukuřice, zelenina, ovoce, len a květiny. Živočišná výroba se zaměřuje na chov skotu, krav, ovcí a prasat. Chov skotu je rozšířen zejména v podhorských oblastech. V horských oblastech Šumavy a Českého lesa má svůj význam lesnictví. V Plzeňském kraji se nachází menší rybníky s chovem kaprů, candátů a pstruhů. Nejvýznamnější nerostnou surovinou v kraji je kaolin, který se využívá k výrobě porcelánu. Jeden z povrchových lomů se nachází u Kaznějova. Dále se zde těží keramické jíly, živec, vápenec a kámen.

Mezi nejvýznamnější průmyslová odvětví zastoupená v Plzeňském kraji patří strojírenství, potravinářství, průmysl stavební hmot a keramiky, výroba a distribuce energií a hutnictví. Významným podnikem v Jihočeském kraji je česká strojírenská firma ŠKODA TRANSPORTATION a.s. s výrobou vozidel pro městskou hromadnou dopravu a železnici. Dalším významným podnikem v kraji je největší výrobce piva v ČR a také největší exportér piva do zahraničí - Plzeňský Prazdroj, a.s. s výrobou piva značek Pilsner Urquell, Gambrius, Velkopopovický kozel, Radegast, Birell, Excelent, Master, Klasik, Primus a výrobou ciderů značek Kingswood, Frisco a Kopparberg. Nalezneme zde také Stock Plzeň - Božkov s.r.o. jako výrobce tradičních lihovin a hořkých likérů pod značkou Božkov a BOHEMIA SEKT, s.r.o. s výrobou sektů a vín. V oblasti energetiky působí Plzeňská teplárenská, a.s. jako největší výrobce a dodavatel tepelné energie v Plzni a Plzeňském kraji. V Jihočeském kraji se nachází i COMTES FHT, a.s. zabývající se výzkumem a vývojem kovových materiálů a technologií jejich zpracování; VALUE 4industry s.r.o. se zaměřením na vývoj a konstrukci automobilových dílů; JTEKT Automotive Czech Plzen s.r.o. s výrobou systémů řízení pro osobní automobily a Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o. jako výrobce OLED a LCD televizorů, blu-ray přehrávačů a tepelných čerpadel.

Město Plzeň je důležitým silničním i železničním uzlem a Plzeňským krajem prochází důležitá dálnice D5 z Prahy do Bavorska. Mezi turistické oblasti v Plzeňském kraji řadíme CHKO Šumava a Národní park Šumava, který zasahuje do kraje jen částečně, dále CHKO Český les, CHKO Brdy, CHKO Křivoklátsko, CHKO Slavkovský les, Vodní nádrž Hracholusky, Čertovo jezero a Černé jezero jako největší ledovcové jezero na Šumavě a zároveň i největší jezero v ČR. Na území Plzeňského kraje se nachází množství historických památek, jako je např. nejstarší dochovaná církevní památka v ČR - Rotunda sv. Petra a Pavla ve Starém Plzenci, nejvyšší kostelní věž v Čechách - Katedrála svatého Bartoloměje na náměstí republiky v Plzni, nejvýznamnější technická památka v ČR - Vodní hamr Dobřív připomínající tradici zpracování železa, Velká synagoga, hrad Kašperk, vodní hrad Švihov, zámek Zbiroh, Plzeňské historické podzemí, zřícenina hradu Rabí, Klášter Plasy, Státní hrad a zámek Velhartice, zřícenina hradu Radyně, Kladrubský klášter, Státní hrad a zámek Horšovský Týn a další. V Plzeňském kraji nalezneme jediné lázně, konkrétně Lé-

OBRÁZEK X: PLZEŇSKÝ KRAJ

PLZEŇSKÝ KRAJ

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Plzeňského kraje), internetové stránky Plzeňského kraje (<http://www.plzensky-kraj.cz/>)

čebné lázně Konstantinovy lázně. K dalším zajímavým místům, která stojí za to navštívit, patří Pivovarské muzeum, Západočeské muzeum v Plzni, Zoologická a botanická zahrada města Plzně a Dinopark Plzeň.

V Plzni sídlí Západočeská univerzita, která má 9 fakult, a to fakultu ekonomickou, elektrotechnickou, filozofickou, pedagogickou, právnickou, strojní, designu a umění, aplikovaných věd a zdravotnických studií. V Plzni působí také Lékařská fakulta Univerzity Karlovy. V Jihočeském kraji se nachází 6 nemocnic, konkrétně Domažlická nemocnice, Nemocnice Horažďovice, Klatovská nemocnice, Rokycanská nemocnice, Stodská nemocnice a Nemocnice Svatá Anna. Vědu a výzkum zajišťují tyto vědeckovýzkumné instituce - CEPHA, s.r.o. se zaměřením na hodnocení humánních léčiv; COMPUREG Plzeň, s.r.o. zabývající se návrhem a realizací řídicích a informačních systémů; Geofyzikální ústav AV ČR, v. v. i. s výzkumem v oblasti fyziky pevné Země a Arboretum Sofronka jako pracoviště Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti.

13.4 Severozápad (CZ04)

13.4.1 KARLOVARSKÝ KRAJ

Karlovarský kraj je tvořen územím 3 okresů, a to okresem Karlovy Vary, Sokolov a Cheb. Sídlem kraje je město Karlovy Vary s cca. 48 tis. obyvateli, které spolu s Mariánskými Lázněmi a Františkovými Lázněmi tvoří západočeský lázeňský trojúhelník. Právě proto má v kraji největší význam lázeňství a aktivní formy cestovního ruchu. Převažují také specifická odvětví potravinářského průmyslu, sklářský průmysl a výroba porcelánu. V krušnohorské oblasti leží nejvýše položené město v ČR - Boží Dar a nejvyšší vrchol Klínovec. Nachází se zde i Chráněná krajinná oblast Slavkovský les, Doupovské hory s teplymi léčivými prameny a vojenský újezd Hradiště.

V Karlovarském kraji převládá spíše chladné podnebí, a proto se zde pěstují brambory, řepka olejná, pšenice, ječmen, v menší míře pak i kukuřice a len. V pohraničních oblastech má svůj význam pastevectví a chov hospodářských zvířat je zaměřen na chov skotu, prasat a drůbeže. Volné plochy jsou postupně zalesňovány a podporováno je také včelařství. Karlovarský kraj je významný pro přírodní minerální vody a jejich jímání. V povrchových lomech v Sokolovské pánvi se těží hnědé uhlí, které se dále energeticky využívá v tepelných elektrárnách. Těží se zde i keramické jíly (kaolíny). Dříve byla zásadní těžba mědi, cínu, stříbra a uranu.

Mezi významné podniky v Karlovarském kraji patří Karlovarské minerální vody, a.s., které se zabývají stáčením a distribucí minerálních vod Mattoni, Aquila a Magnesia, dále Jan Becher - Karlovarská Becherovka, Moser a.s. s produkcí bezolovnatého křišťálu, Porcelánka Thun jako největší český výrobce porcelánu a těžební společnost Sedlecký kaolin a.s. zaměřená na těžbu kaolinů. Působí zde také Sokolovské strojírna, ELEKTROMETALL

s.r.o. s výrobou kabelů do automobilů a Sokolovská uhelná jako těžební společnost hnědého uhlí a výrobce elektrické energie. Na těžbu uhlí je navázán energetický průmysl v podobě tepelné elektrárny Tisová a Vřesová. Nechybí i výroba lázeňských oplatku, výroba hudebních nástrojů - Amati Kraslice, Strunal Luby, keramický průmysl, sklářský průmysl v Květné a chemický průmysl v Sokolově.

OBRÁZEK X: KARLOVARSKÝ KRAJ

Karlovarský kraj

Karlovarský Region

Geografická mapa Karlovarského kraje
Geographical map of the Karlovarský Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Karlovarského kraje), internetové stránky Karlovarského kraje (<http://www.kr-karlovarsky.cz>)

Karlovarským krajem prochází železniční koridor do Německa, dálnice D6 Karlovy Vary-Cheb a nechybí také letiště Karlovy Vary. Mezi turistické oblasti řadíme Národní přírodní rezervaci Soos, Národní přírodní rezervaci Kladské rašeliniště a jednu z nejmladších sopek na území ČR Železnou hůrku. Na území Karlovarského kraje se nachází množství historických památek, jako je např. hrad Cheb, hrad Loket, hrad Andělská Hora, zřícenina hradu Kynžvart, zámek v Bečově nad Teplou s relikviářem sv. Maura, klášter Teplá, Muzeum Královská mincovna Jáchymov, Štola Johannes s muzeem těžby kovů a historickým důlním dílem. Každoročně se zde koná Mattoni ½ Maraton Karlovy Vary a Chopinův festival Mariánské Lázně. Karlovy Vary jsou známé díky svým lázním, Vřídlu - nejteplejšímu minerálnímu prameni u nás (72 °C) a Mezinárodnímu filmovému festivalu. Významnou součástí Karlovarského kraje jsou také lázně, konkrétně Lázně Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Lázně Kynžvart, Lázně Jáchymov a Lázně Kyselka. V Karlovarském kraji nechybí i široká nabídka sportovních aktivit, vybírat můžeme mezi vodáckou turistikou na Ohři, cykloturistikou, turistikou, golfovými hřišti či zimními sporty v Krušných horách.

V Karlovarském kraji chybí vysoká škola, ale sídlí zde Střední průmyslová škola keramická a sklářská a 5 nemocnic. Působí zde vědeckotechnické parky, jako je JERUS a.s. v Karlových Varech, který nabízí firmám start-upy a poradenství a Podnikatelský inkubátor Kanov taktěž v Karlových Varech. Bohužel zde neexistuje žádný klastr ani výzkumné středisko, i když oblast lázeňství se vyloženě nabízí. V Chebu sídlí Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský. Nalezneme zde i Radu pro výzkum, vývoj a inovace Karlovarského kraje jako odborný, koordinační, iniciativní a poradní orgán v oblastech výzkumu, vývoje a inovací, který koordinuje tvorbu a realizaci Regionální inovační strategie RIS3.

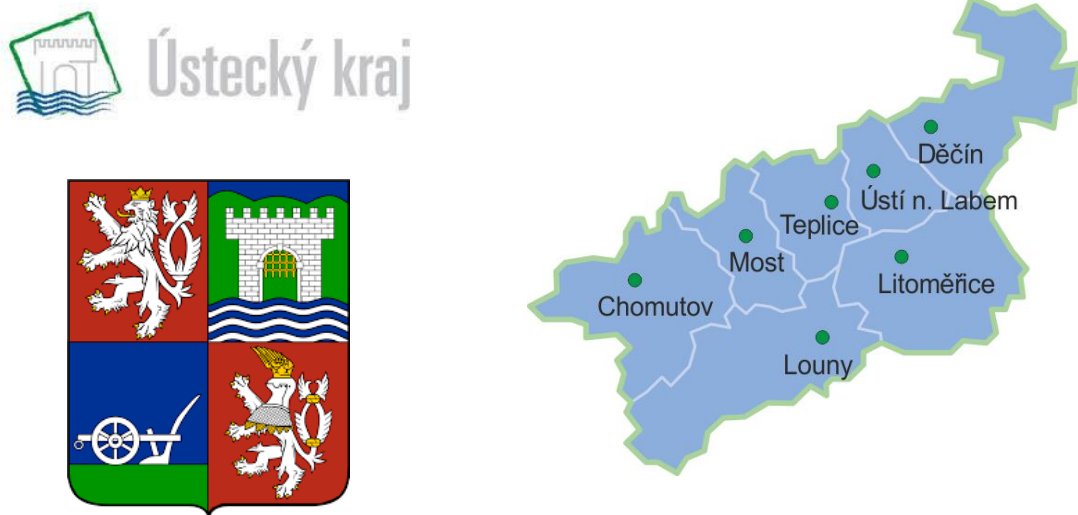
13.4.2 ÚSTECKÝ KRAJ

Ústecký kraj je tvořen územím 7 okresů, a to okresem Děčín, Ústí nad Labem, Teplice, Litoměřice, Louny, Chomutov a Most. Sídlem kraje je město Ústí nad Labem s téměř 93 tis. obyvateli, jde o univerzitní město s průmyslovou tradicí a důležitým železničním a silničním uzlem. Území kraje je značně postižené negativními vlivy hospodářské činnosti. V minulosti měl velký význam těžební průmysl, nyní nastává útlum těžby, a to především hnědého uhlí. V Ústeckém kraji nalezneme Krušné hory, České středohoří s nejvyšším vrcholem Milešovka a Polabskou nížinu. Leží zde také nejnižše položená obec ČR - Hřensko s nadmořskou výškou 115 m n. m. a Národní park České Švýcarsko. V Děčíně se na Labi nachází říční nákladní přístav. Polabí a Poohří jsou proslulé ovocnářské oblasti, nazývané Zahrada Čech.

Na zemědělskou půdu připadá 52% celé rozlohy Ústeckého kraje. Intenzivní zemědělské hospodaření je soustředěno do nížinných oblastí kolem řek Labe a Ohře. Vyskytují se zde úrodné černozemě a svůj význam má pěstování chmele v oblasti Žatecka a pěstování vinné révy, např. v Lobkowiczském zámeckém vinařství Roudnice nad Labem. Dále se zde pěstují teplomilné obilniny, cukrová řepa, slunečnice, ovoce a zelenina. V živočišné výrobě

dominuje chov drůbeže, méně pak chov prasat a skotu. V Chomutovsko-mostecké hnědouhelné pánvi se nachází vydatná ložiska hnědého uhlí, které se těží povrchoвым způsobem. S tím souvisí rozvoj v dobývání a chemickém a energetickém zpracování uhlí. V této oblasti působí Severočeské doly a.s. v Chomutově a Mostecká uhelná společnost, a.s.

OBRÁZEK X: ÚSTECKÝ KRAJ

Ústecký kraj

Ústecký Region

Geografická mapa Ústeckého kraje Geographical map of the Ústecký Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Ústeckého kraje), internetové stránky Ústeckého kraje (<https://www.kr-ustecky.cz/>)

V Ústeckém kraji má svůj význam chemický průmysl, konkrétně SPOLCHEMIE v Ústí nad Labem se zabývá výrobou chloru, hydroxidu sodného, vodíku, barviv, umělých drahokamů; SETUZA v Ústí nad Labem vyrábí prací a čisticí prostředky, zubní pasty, kosmetiku, jedlé tuky a motorové bionafty a Lovochemie v Lovosicích se soustřeďuje na výrobu umělých hnojiv a viskózních vláken. Dalším významným průmyslem v kraji je energetický průmysl, nachází se zde největší české uhelné elektrárny, a to uhelná elektrárna Pruněřov, Tušimice, Ledvice a Počerady. V Litvínově působí největší česká rafinérie ropy - ČESKÁ RAFINÉRSKÁ, a.s., na jejichž produkty navazuje chemický průmysl zpracovatelský s výrobou polymerů, amoniaku, vodíku, kyslíku motorových paliv, topných olejů apod. V Ústeckém kraji je zastoupen i těžební průmysl, průmysl keramický (Teplíce) a průmysl zpracování železných kovů a mědi. Průmyslem stavebních hmot se zabývá Cementárna Čížkovic a na papírenský průmysl se orientuje Mondi Štětí a.s. Nechybí také pivovary - Pivovar Litoměřice, Žatecký pivovar a minipivovar Mostecký Kahan. Dále se zde nachází Nobilis Tilia, s.r.o. zabývající se výrobou a prodejem přírodní, aromaterapeutické a bio kosmetiky; Valdemar Grešík - Natura s.r.o. jako výrobce bylinných čajů, ovocných čajů, koření, kapek a masť z léčivých bylin a potravinových doplňků a POLABSKÉ MLÉKARNY a.s. s obchodní značkou Milko.

Mezi turistické oblasti v Ústeckém kraji patří Národní park České Švýcarsko s Pravčickou bránou a obcí Hřensko, Chráněnou krajinou oblast Labské pískovce a Chráněnou krajinou oblast České středohoří. Nalezneme zde také množství historických památek, např. Pevnost Terezín, hrad Střekov, hrad Hněvín, Kadaňský hrad, zámek Klášterec nad Ohří, zámek Velké Březno, zámek Krásný Dvůr, zámek Libochovice, zámek Duchcov. K dalším zajímavým místům se řadí hora Říp s románskou rotundou svatého Jiří, pomník Přemysla Oráče ve Stadicích, Zoologická zahrada Ústí nad Labem, Zoo Děčín, Zoopark Chomutov, Stříbrný důl Jiřetín pod Jedlovou a Katakomby Litoměřice. V Ústeckém kraji se nachází také lázně, konkrétně Lázně Mšené, Tereziny lázně Dubí a Lázně Teplíce. Za návštěvu stojí i výstaviště Zahrada Čech s.r.o. v Litoměřicích, které pořádá výstavy a veletrhy a Autodrom a hipodrom Most.

V Ústí nad Labem sídlí Univerzita Jana Evangelisty Purkyně a soukromá Vysoká škola ekonomie a managementu, v Děčíně sídlí fakulta Českého vysokého učení technického a v Mostě sídlí soukromá Vysoká škola finanční a správní. V Ústeckém kraji se nachází 19 nemocnic a 7 odborných léčebných ústavů. Působí zde vědeckotechnické parky, jako je Podnikatelské centrum RUMBURK, VTP a Vědeckotechnický park Ústí nad Labem. Bohužel zde neexistuje žádný klastr, ale součástí kraje je množství vědeckovýzkumných institucí, konkrétně Pedagogické centrum Ústí nad Labem, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, o.p.s.; Výzkumný ústav balneologický, v.v.i. v Mšené-lázně; Chmelařský institut s.r.o. zabývající se komplexní vědeckovýzkumnou činností na úseku pěstování, sklizně a posklizňové úpravy chmele; Unipetrol výzkumně vzdělávací centrum, a.s.; Výzkumný ústav pro hnědé uhlí, a.s. a Brain Solutions Institut, s.r.o. v Mostě.

13.5 Severovýchod (CZ05)

13.5.1 LIBERECKÝ KRAJ

Liberecký kraj je tvořen územím 4 okresů, a o okresech Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Liberec a Semily. Sídlem kraje je město Liberec s cca. 104 tis. obyvateli, které je pátým největším městem ČR a zároveň i největším městem kraje. Liberecký kraj je krajem průmyslovým s rozvinutými službami, jde především o zpracovatelský a strojírenský průmysl a služby spojené s cestovním ruchem. Nejvyšším bodem území je vrchol Kotel s 1 435 m n. m. a nachází se zde také nejznámější vrchol kraje - Ještěd s 1 012 m n. m. Liberecký kraj je součástí organizace Euroregion Neisse-Nisa-Nysa, která působí v hraniční oblasti mezi Spolkovou republikou Německo, Českou republikou a Polskou republikou v rámci přeshraniční spolupráce.

V Libereckém kraji je podíl orné půdy pod celostátním průměrem (20,3 %), a proto má zemědělství pouze doplňkový charakter, pěstují se zde jen obiloviny. Chov hospodářských zvířat je zaměřen především na chov skotu a drůbeže. Díky vysokému podílu lesní půdy je velmi rozšířená těžba dřeva. Horské a podhorské oblasti jsou významným zdrojem pitné vody. V Libereckém kraji se nachází bohatá surovinová základna, těží se zde písky, štěrkopísky, kameny a černé uhlí v okrese Semily.

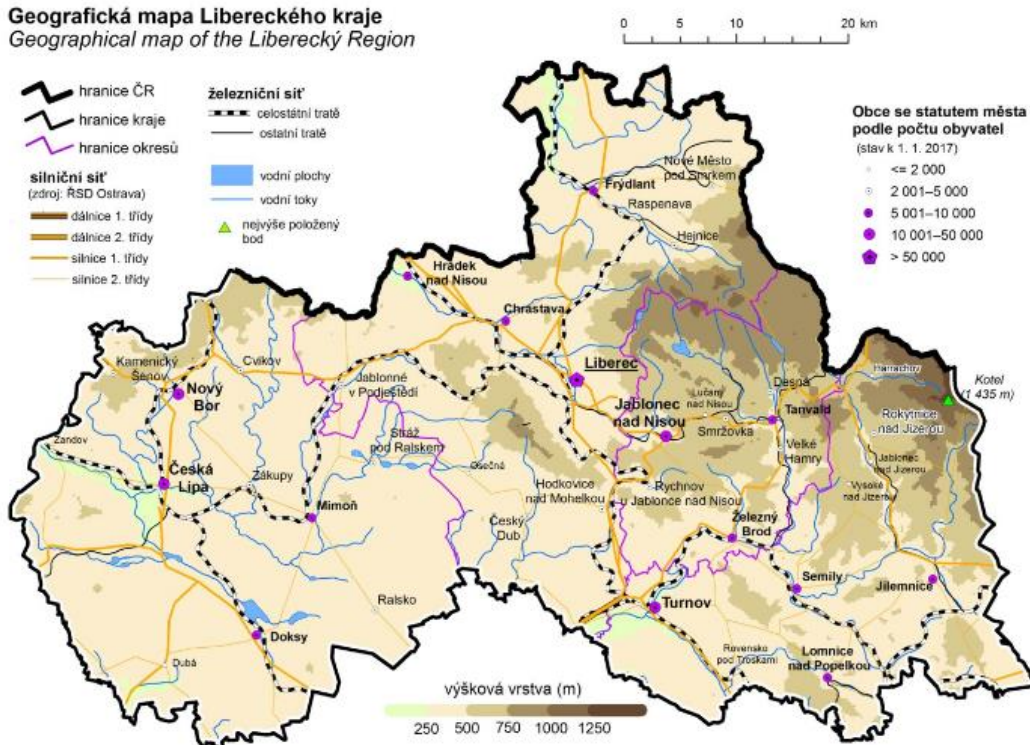
V Libereckém kraji působí množství zpracovatelských podniků a svůj význam má také výroba dílů pro automobilový průmysl, výroba pryžových a plastových výrobků, výroba bižuterie, výroba křišťálu a textilní výroba. Nachází se zde OLEO CHEMICAL, a.s. se zaměřením na výrobu a prodej bionafty; Pobožam s.r.o. a Kadlec s.r.o. se specializací na kovovýrobu; AL-SOLID s.r.o. s výrobou hliníkových odlitků; Elite Bohemia jako výrobce křišťálových lustrů; Granát Turnov zabývající se výrobou šperků; Jizerská Porcelánka s.r.o.; Kümpers textil s.r.o. a ŠENÝR Bijoux s.r.o. s výrobou bižuterie. Bentler ČR s.r.o. a Magma Exteriors & Interiors (Bohemia) se zabývají výrobou dílů pro automobily. Nechybí i pivovary, konkrétně Pivovar Svijany a Zámecký pivovar Frýdlant. Dále zde působí MIGLASS s.r.o. zabývající se sklářstvím a TECHNO - AIR s.r.o. se zaměřením na techniku stlačeného vzduchu a kompresory.

Mezi turistické oblasti v Libereckém kraji řadíme 5 chráněných krajinných oblastí, konkrétně České středohoří, Jizerské hory, Lužické hory, Český ráj a Kokořínsko. Dalšími turistickými oblastmi jsou skály - Betlémské skály, Besednické skály a Bílá skála, jeskyně - Bozkovské dolomitové jeskyně, Braniborská jeskyně a také Skalní byt Skalákovna a Máchovo jezero. Na území Libereckého kraje se nachází množství historických památek, jako je např. hrad a zámek Frýdlant, hrad Bezděz, hrad Houska, hrad Kokořín, hrad Kost, zámek Dětenice a další. Nejvýznamnější památkou je Novorenesanční radnice v Liberci. Nalezeme zde i lázně, a to Lázně Libverda a Lázně Kundratice. K dalším zajímavým místům se řadí poutní místo s bazilikou svatého Vavřince a svaté Zdislavy v městečku Jablonné v Podještědí a nejstarší zoologická zahrada v ČR - Zoologická zahrada Liberec, která byla otevřena již v roce 1919.

OBRÁZEK X: LIBERECKÝ KRAJ

Geografická mapa Libereckého kraje
Geographical map of the Liberecký Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Libereckého kraje), internetové stránky Libereckého kraje (<https://www.kraj-lbc.cz/>)

V Liberci sídlí Technická univerzita, která byla založena v roce 1995 a má 7 fakult a jeden odborný ústav. V Libereckém kraji se nachází 8 nemocnic - Krajská nemocnice Liberec, Masarykova městská nemocnice v Jilemnici, Nemocnice s poliklinikou Česká Lípa,

Panochova nemocnice Turnov, Nemocnice s poliklinikou Semily, Nemocnice Jablonec nad Nisou, Nemocnice Tanvald a Nemocnice Frýdlant. Působí zde výzkumné ústavy, jako je např. Výzkumný ústav textilních strojů, a.s. v Liberci; Ústav experimentální botaniky AV ČR v Pěnčíně; Strojírenský zkušební ústav, s.p. v Jablonci nad Nisou; CHARVÁT AXL, a.s. se zaměřením na leteckou techniku a LentiKats a.s. Součástí kraje je i CLUTEX - Klastř Technické textilie, CGC - Czech Glass Cluster a vědeckotechnický park Science centrum iQLANDIA v Liberci. Nalezneme zde také Radu pro vědu, výzkum a inovace, která propojuje akademické a podnikatelské sféry s veřejnou správou a Smart Akcelerátor Libereckého kraje, který má za úkol implementaci Národní RIS3strategie pro Liberecký kraj.

13.5.2 KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ

Královéhradecký kraj je tvořen územím 5 okresů, a to okresem Hradec Králové, Náchod, Trutnov, Rychnov nad Kněžnou a Jičín. Sídlem kraje je město Hradec Králové s téměř 93 tis. obyvateli, které má bohatou historii již od středověku. Královéhradecký kraj je krajem zemědělsko-průmyslovým s rozvinutým cestovním ruchem. Podstatnou část území zabírá zemědělská a orná půda, lesy jsou zastoupeny méně. Nachází se zde Krkonošský národní park, Český Ráj, Orlické hory, nejvyšší hora ČR - Sněžka s 1 603 m n. m., významné centrum cestovního ruchu - město Pec pod Sněžkou a město Špindlerův Mlýn jako významné turistické a lyžařské středisko v Krkonoších.

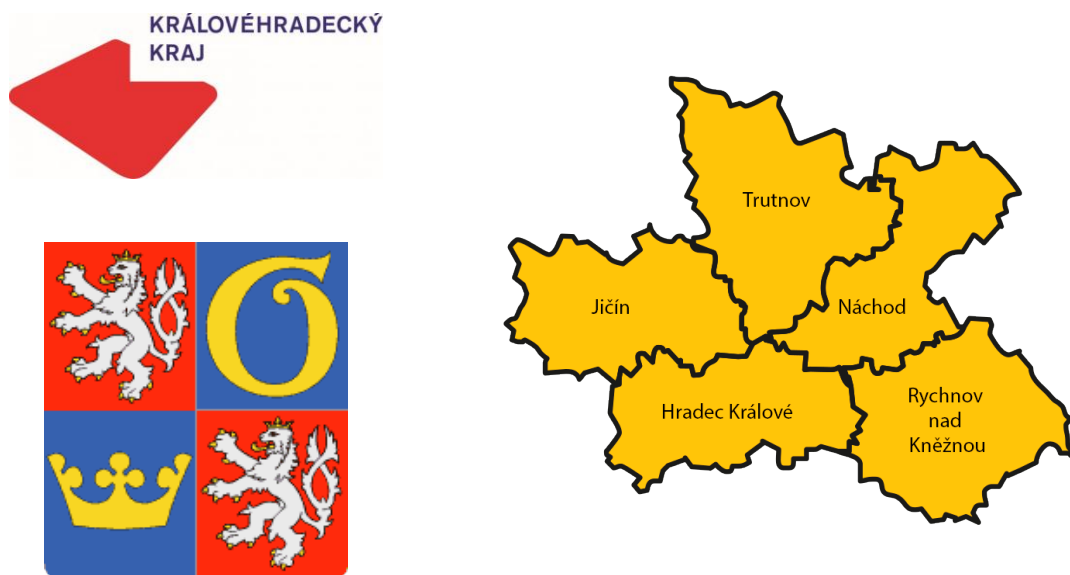
Podstatná část území Královéhradeckého kraje je tvořena zemědělskou a ornou půdou. Díky svažitému a členitému terénu je zemědělská činnost soustředěna především do oblasti Polabí. Pěstuje se zde řepka olejná, kukuřice, obilniny, cukrová řepa a ovoce. Chov dobytka je zaměřen na chov skotu a prasat. Geografická poloha hor zabezpečuje nerostné suroviny, jako jsou sklářské písky, stavební kámen, šterkopísky a cihlářské suroviny. V menším množství se zde těží také černé uhlí.

V Královéhradeckém kraji má svůj význam gumárenský průmysl, v této oblasti působí FRAM s.r.o. - Gumové výrobky a Rubena a.s. vyrábějící pláště a duše pro jízdní kola a hokejové puky. Dalším významným průmyslem je textilní průmysl, kterým se zabývá JUTA a.s. a Strojtex a.s. Nechybí také průmysl zpracovatelský, výroba motorových vozidel a výroba elektronických zařízení. Dále se zde nachází největší výrobce akustických klavírů a pianin v Evropě - PETROF, spol. s r. o.; strojírenská firma ZVU STROJÍRNY, a.s. a ASSA ABLOY Czech & Slovakia s.r.o. s výrobky značky FAB. Působí zde i potravinářské podniky, konkrétně CARLA spol. s r.o. jako výrobce cukrářských potravinářských výrobků, včetně čokolády; Právě hořické trubičky, s.r.o. a Pivovar Náchod.

Mezi turistické oblasti v Královéhradeckém kraji řadíme Chráněnou krajinou oblast Broumovsko, Krkonošský národní park, Český ráj s vysokou koncentrací přírodních i historických památek a Orlické hory. Nalezneme zde také množství historických památek, konkrétně Hornický skanzen Žacléř, Babiččino údolí, Židovský hřbitov Velká Bukovina, Čertovy hrady, zámek Kostelec nad Orlicí, zámek Vrchlabí, zámek Opočno, zámek Náchod a další. V Hradci Králové stojí za návštěvu ZOO Dvůr Králové se safari parkem, Muzeum

východních Čech a renesanční Bílá věž v centru města na Velkém náměstí. V Královéhradeckém kraji nechybí také lázně - Jánské Lázně, Lázně Bělohrad, Lázně Velichovky a nachází se zde i Vodní nádrž Labská.

OBRÁZEK X: PRAHA

Královéhradecký kraj

Královéhradecký Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Královéhradeckého kraje), internetové stránky Královéhradeckého kraje (<https://www.hradeckralove.org>)

V Hradci Králové sídlí veřejná vysoká škola - Univerzita Hradec Králové, Fakulta vojenského zdravotnictví Univerzity obrany a Farmaceutická fakulta Univerzity Karlovy. V Královéhradeckém kraji se nachází 8 nemocnic, a to Fakultní nemocnice Hradec Králové, Městská nemocnice Hořice, Oblastní nemocnice Jičín, Oblastní nemocnice Trutnov, Oblastní nemocnice Náchod, Nemocnice Vrchlabí, Dvůr Králové nad Labem a Rychnov nad Kněžnou. Působí zde vědeckovýzkumné instituce, jako je např. Farmaceutická fakulta a Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Hradci Králové, Mikrobiologický ústav AV ČR, v.v.i. v Novém Hrádku; Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v.v.i. - Výzkumná stanice Opočno a další. Spolupráce firem probíhá pomocí 2 klastru, jde o Klaster OMNIPACK - Klaster výrobců obalů a CZECH STONE CLUSTER. V Královéhradeckém kraji nalezneme i Technologické centrum Hradec Králové, které provozuje business centrum a podnikatelský inkubátor a CTTV - Centrum textilních technologií a vzdělávání, odštěpný závod INOTEX ve Dvoře Králové nad Labem.

13.5.3 PARDUBICKÝ KRAJ

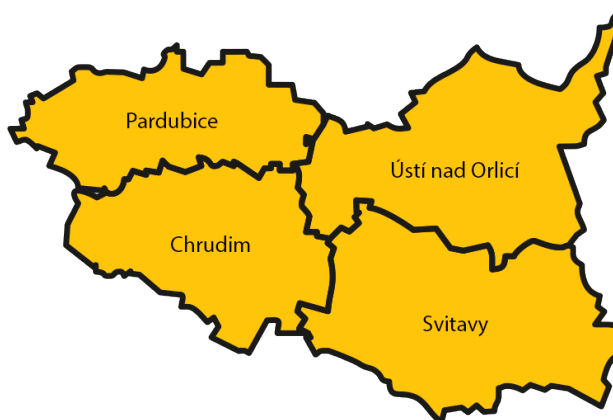
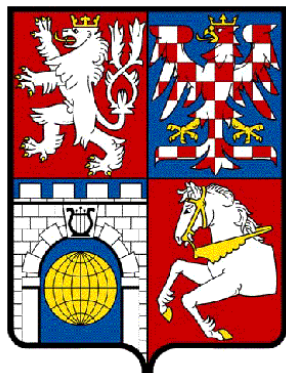
Pardubický kraj je tvořen územím 4 okresů, a to okresem Pardubice, Chrudim, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Sídlem kraje je město Pardubice s cca. 90 tis. obyvateli, které disponuje velmi dobrým železničním dopravním uzlem. Pardubický kraj je krajem průmyslovým, jde především o chemický, strojírenský, kožedělný, oděvní a energetický průmysl. Nejvyšším bodem území je Králický Sněžník s 1 424 m n. m. V Pardubickém kraji nalezneme také Železné hory, Orlické hory, Žďárské vrchy a Polabskou nížinu.

Přes polovinu území kraje zabírá zemědělská půda, pouze 29,8 % připadá na lesní pozemky. Nejúrodnější oblastí Pardubického kraje je Polabská nížina, pěstuje se zde hlavně sladovnický ječmen, řepa, kukuřice a obiloviny. Svůj význam má také chov skotu, prasat a drůbeže. Kraj je chudý na nerostné suroviny, vyskytuje se zde pouze malé naleziště manganové rudy a ložiska Křižanovice. V Pardubickém kraji se nachází i zdroje pitné vody v podobě Sečské a Pastvinské přehrady.

V Pardubickém kraji má svůj význam chemický průmysl, v této oblasti působí PARAMO, a.s. jako producent asfaltů a mazacích a procesních olejů; Synthesia, a.s. se zaměřením na tzv. kvalifikovanou chemii a Explosia, a.s. s výrobou výbušnin. Dalším významným průmyslem v kraji je strojírenský průmysl, konkrétně KORADO, a.s. se zabývá výrobou těles pro ústřední vytápění a Iveco Czech Republic, a.s. vyrábí autobusy. Elektrotechnickým průmyslem se zabývá FOXCONN CZ s.r.o. jako český výrobce elektroniky a ZEZ SILKO, s.r.o. s výrobou kondenzátorů a některých elektronických komponentů. Dále se zde nachází INTERCOLOR, a.s. se zaměřením na textilní průmysl. V Pardubickém kraji je zastoupen i energetický průmysl, jde o Elektrárny Opatovice, a.s. a Elektrárnu Chvaltice.

OBRÁZEK X: PARDUBICKÝ KRAJ

 Pardubický kraj

Geografická mapa Pardubického kraje
Geographical map of the Pardubický Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Pardubického kraje), internetové stránky Pardubického kraje (<https://www.pardubice.eu>)

Pardubickým krajem prochází významný železniční tah s 540 Km železnic a hlavní koridor celostátně významné tratě: Berlín - Praha - Brno - Liberec - Vídeň. Nachází se zde i Letiště Pardubice s vojenským a civilním provozem. Mezi turistické oblasti v Pardubickém kraji patří Chráněná krajinná oblast Žďárské Vrchy a Železné hory. Nalezneme zde také množství historických památek, jako jsou zámky - Žamberk, Tatenice, Pardubice, Nové

hrady, Letohrad, Choltice, Litomyšl a hrady - Svojanov, Rychmburk, Litice nad Orlicí, Chrudim. Nechybí i lázně, konkrétně Léčebné lázně Bohdaneč. V Pardubicích se nachází Východočeské muzeum, Východočeská galerie, orchestrální soubor Komorní Filharmonie, Východočeské divadlo a každoročně se zde koná dostihový závod Velká pardubická a závod motocyklů na ploché dráze Zlatá přilba.

V Pardubickém kraji sídlí pouze jedna vysoká škola - Univerzita Pardubice a 5 nemocnic, konkrétně Pardubická nemocnice, Chrudimská nemocnice, Orlickoústecká nemocnice, Litomyšlská nemocnice a Svitavská nemocnice. Působí zde vědeckovýzkumné instituce, jako je např. Univerzita Pardubice - Společná laboratoř chemie pevných látek UMCh AV ČR a UPa; VÚMOP - Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v.v.i. v Pardubicích a Labrys o.p.s. provádějící archeologické výzkumy. Spolupráce probíhá pomocí 4 klastru, jde o Hi-Tech inovační klastr, Energeticko-technický inovační klastr, Zemědělský Klastr ORLICKO a klastr Nanoprogress. V Pardubickém kraji nalezneme také Pardubický podnikatelský inkubátor, z.ú.

13.6 Jihovýchod (CZ06)

13.6.1 JIHMORAVSKÝ KRAJ

Jihomoravský kraj je tvořen územím 7 okresů, a to okresem Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Znojmo, Blansko a Vyškov. Sídlem kraje je město Brno s téměř 381 tis. obyvateli, které je nejen univerzitním městem, ale i centrem soudní moci ČR. Brnem prochází také důležitý železniční a silniční uzel. Jihomoravský kraj je krajem s výrazným ekonomickým potenciálem, jde především o strojírenský, elektrotechnický a potravinářský průmysl, služby spojené s cestovním ruchem i vysokou úroveň zemědělství. Krajem prochází dva hlavní železniční koridory propojující země EU a nalezneme zde také mezinárodní letiště Brno-Tuřany. V Jihomoravském kraji leží rozsáhlé jeskynní komplexy Moravského krasu s propastí Macocha a existuje zde i vojenský újezd Březina.

Podnebí v Jihomoravském kraji patří mezi nejteplejší v ČR. Téměř 60 % plochy kraje tvoří zemědělská půda, z toho 83 % připadá na ornou půdu. Pěstuje se zde pšenice, ječmen, kukuřice a řepka. Dále se zde pěstuje také zelenina - okurky, papriky, rajčata a ovoce - broskve, meruňky a nejvíce vinná réva. Přes 90 % vinic v ČR leží právě na jižní Moravě ve vinařské oblasti Morava. Hodně rozšířený je zde chov prasat, vodní drůbeže a domácího kuru. V severní oblasti kraje má svůj význam lesnictví a produkce dřeva. V Jihomoravském kraji se těží ropa a zemní plyn.

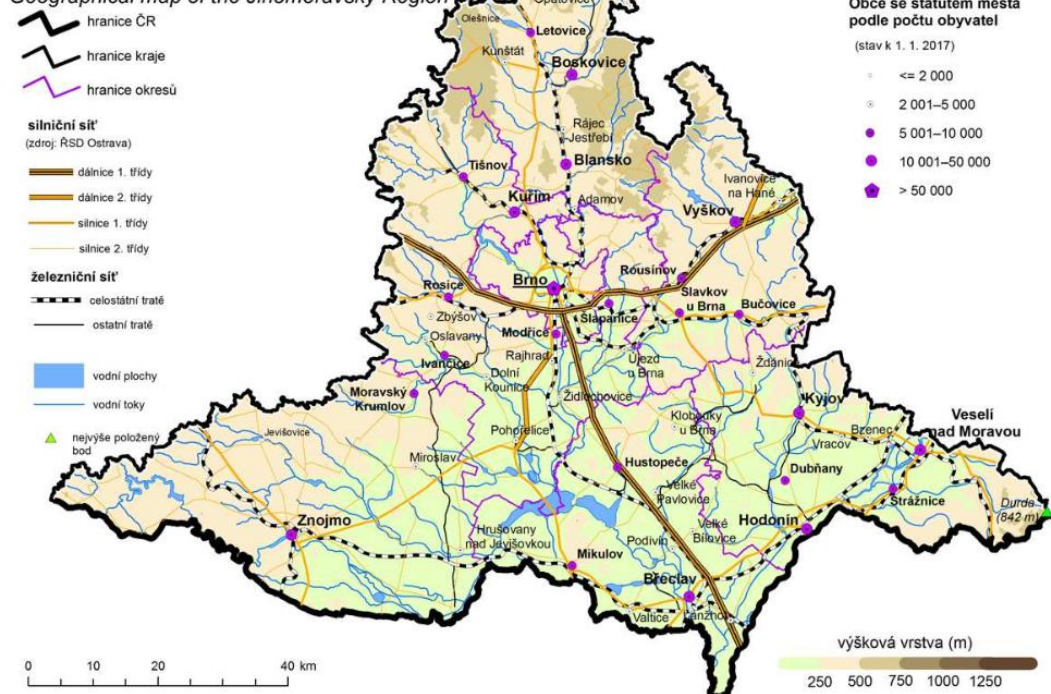
V Jihomoravském kraji působí množství potravinářských podniků, např. Moravskoslezské cukrovarny, Steinhauser s.r.o. se zaměřením na zpracování masa; PENAM, a.s. jako pekárenský a mlynářský výrobce; Savencia Fromage & Dairy Czech Republic, a.s. - Závod Hodonín s výrobou sýrů a zpracováním mléka. Dále se zde nachází vinařství Znovín

Znojmo, vinařství Vinium Velké Pavlovice, Pivovar Starobrno a Znojemský městský pivovar. V Jihomoravském kraji má svůj význam také průmyslová výroba strojů a zařízení a elektrotechnický průmysl, v těchto oblastech působí ZETOR TRACTORS a.s. jako výrobce traktorů Zetor; ČKD Blansko se zaměřením na strojírenství; Siemens Electric Machines Drásov s.r.o. zabývající se vývojem, výrobou a prodejem generátorů a motorů a

OBRÁZEK X: JIHMORAVSKÝ KRAJ

Geografická mapa Jihomoravského kraje
Geographical map of the Jihomoravský Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Jihomoravského kraje), internetové stránky Jihomoravského kraje (<https://www.kr-jihomoravsky.cz/>)

Tyco Electronics Czech s.r.o. jako největší světový výrobce a dodavatel kabelové a konektorové techniky. Nachází se zde také Vodárenská akciová společnost, a.s., která dodává pitnou vodu, odvádí a čistí odpadní vody; gumárenská společnost GUMOTEX; HARTMANN - RICO a.s. jako výrobce a distributor zdravotnických a hygienických výrobků; ČESKÁ LÉKARNA HOLDING, a.s. provozující síť lékáren Dr. Max a největší výrobce vlněných tkanin v ČR - Nová Mosilana, a.s.

Mezi turistické oblasti v Jihomoravském kraji řadíme jediný moravský národní park - Národní park Podyjí, biosférickou rezervaci Dolní Morava, biosférickou rezervaci Bílé Karpaty, Lednicko-valtický areál, Chráněnou krajinou oblast Pálava a vodní dílo Nové mlýny. Další turistickou oblastí jsou rozsáhlé jeskynní komplexy Moravského krasu a Moravské vinné stezky. Na území Jihomoravského kraje se nachází množství historických památek, jako je např. archeologické naleziště Dolní Věstonice, brněnská vila Tugendhat, zámek Lednice, zámek Valtice, hrad Špilberk, Státní hrad Veverží, Kostnice u sv. Jakuba a další. K dalším zajímavým místům patří Brněnské výstaviště a závodní okruh pro automobilové i motocyklové závody - Masarykův okruh v Brně.

V Brně sídlí Masarykova univerzita, která byla založena v roce 1919 jako druhá česká univerzita, dále zde sídlí Vysoké učení technické, Mendelova univerzita, Veterinární a farmaceutická univerzita, Janáčkova akademie múzických umění a státní vysoká škola Univerzita obrany. V Jihomoravském kraji se nachází 22 nemocnic, např. Fakultní nemocnice Brno, Vojenská nemocnice Brno, Nemocnice Valtice, Nemocnice TGM Hodonín a další. Spolupráce firem probíhá pomocí 6 klastrů, jde o Energoklaster, Industry Cluster 4.0, Klaster průmyslové inovace v dopravě, Elektra-City, CREA Hydro&Energy a Jihomoravský stavební klaster. V Jihomoravském kraji působí také vědeckovýzkumné instituce, jako je Středoevropský technologický institut, Mezinárodní centrum klinického výzkumu a Jihomoravské inovační centrum podporující inovační podnikání. V Brně nalezneme zábavní vědecký park VIDA! science centrum pro popularizaci a podporu vědy.

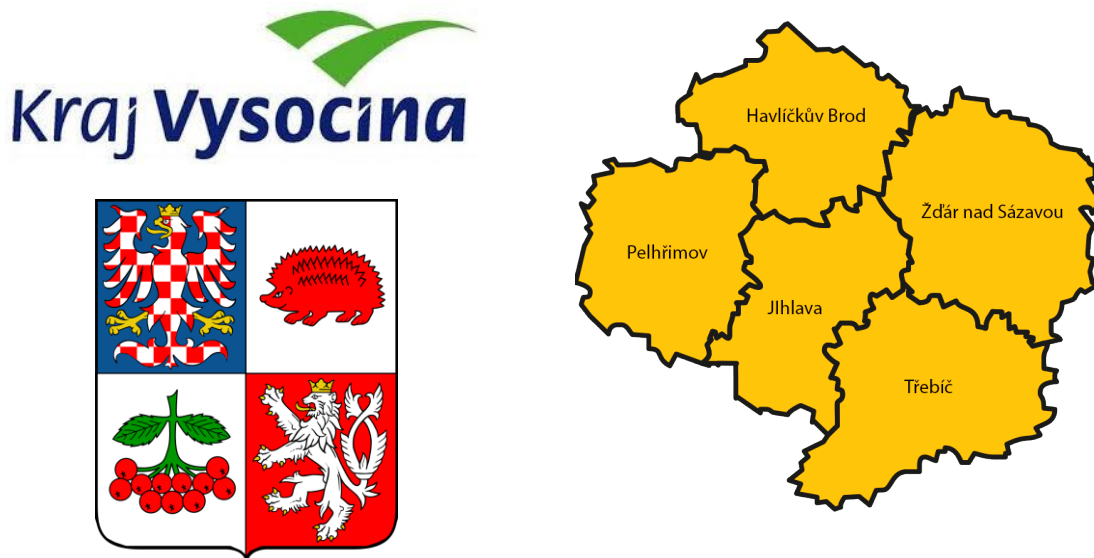
13.6.2 KRAJ VYSOČINA

Kraj Vysočina je tvořen územím 5 okresů, a to okresem Jihlava, Pelhřimov, Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou a Třebíč. Sídlem kraje je město Jihlava s téměř 51 tis. obyvateli, které bylo založeno jako hornické město s těžbou stříbra. Kraj Vysočina je krajem zemědělsko-průmyslovým s významným strojírenským a dřevozpracujícím průmyslem. Krajem prochází hlavní dopravní tepna ČR - dálnice D1 z Prahy do Brna. Ovzduší v Kraji Vysočina patří mezi nejméně znečištěné, nachází se zde zdravé lesy, významné vodní plochy a zdroje vody.

Zemědělství má v Kraji Vysočina tradiční významné postavení, a to i přesto, že zde převládají podprůměrné přírodní podmínky, které jsou ale pro některé komodity a činnosti optimální. Pěstují se zde obiloviny, brambory a řepka. Svůj význam má také chov skotu a produkce mléka. V kraji leží rozsáhlé hospodářské lesy, díky kterým je velmi rozšířené

lesnictví a produkce dřeva. Kraj Vysočina je poměrně chudý na nerostné suroviny, těží se zde pouze uranová ruda a stavební kámen v okolí Telče a Lipnice nad Sázavou.

OBRÁZEK X: KRAJ VYSOČINA

Geografická mapa Kraje Vysočina
Geographical map of the Vysočina Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Kraje Vysočina), internetové stránky Kraje Vysočina (<https://www.kr-vysocina.cz/>)

V Kraji Vysočina je vybudováno 25 průmyslových zón a je zde zastoupen dřevozpracující, sklářský, strojírenský, kovodělný, textilní, nábytkářský a potravinářský průmysl. Svůj

význam má také energetika, v této oblasti působí Jaderná elektrárna Dukovany jako první provozovaná jaderná elektrárna na území ČR, která je největším energetickým podnikem v kraji. Dále se zde nachází Zemědělská technika AGROSTROJ Pelhřimov, a.s. jako největší výrobce zemědělské techniky v ČR; MANN + HUMMEL v.o.s. jako největší český výrobce i dodavatel filtrační techniky ve strojírenském průmyslu; Motorpal, a.s. s výrobou vstřikovacích zařízení pro diesellové motory; BOSCH DIESEL s.r.o. zabývající se výrobou dílů a příslušenství pro motorová vozidla; Automotive Lighting s.r.o. jako producent automobilových světlometů; sklárna Crystalite Bohemia a.s. a PLEAS a.s. se zaměřením na textilní výrobu. Nechybí také potravinářské podniky, jako je největší masokombinát v ČR - Kostelecké uzeniny a.s.; Savencia Fromage & Dairy Czech Republic, a.s. - Závod Příbrav s výrobou plísňových, čerstvých, tavených, předsmažených sýrů a dětských smetanových dezertů a Pivovar Jihlava.

Mezi turistické oblasti v Kraji Vysočina řadíme Českomoravskou vrchovinu, Chráněnou krajinnou oblast Žďárské Vrchy, Chráněnou krajinnou oblast Železné hory, Národní přírodní rezervaci Mohelenská hadcová step, Národní přírodní rezervaci Velký Špičák a Vrch Melechov. Na území Kraje Vysočina nalezneme kulturní dědictví UNESCO, jde o městskou památkovou rezervaci Telč, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře a židovskou čtvrť se hřbitovem a bazilikou sv. Prokopa v Třebíči. Nechybí také zámky - zámek Telč, Náměšť nad Oslavou, Žďár nad Sázavou, Pelhřimov a hrady - hrad Pernštejn, Roštejn, Kámen a Lipnice. Nachází se zde i Muzeum rekordů a kuriozit Pelhřimov. V Jihlavě stojí za to navštívit historické centrum, Jihlavské podzemí, Zoologickou zahradu Jihlava, Muzeum Vysočiny a aquapark Vodní ráj.

V Kraji Vysočina sídlí jedna veřejná vysoká škola - Vysoká škola polytechnická Jihlava a 6 nemocnic, konkrétně Nemocnice Jihlava, Nemocnice Havlíčkův Brod, Nemocnice Nové Město na Moravě, Nemocnice sv. Zdislavy ve Velkém Meziříčí, Nemocnice Pelhřimov a Nemocnice Třebíč. Působí zde výzkumné ústavy, jako jen např. Výzkumný ústav bramborářský, Výzkumný ústav jaderných elektráren ČR, Ústav biologie obratlovců AV ČR a Centrum Excellence Telč, které je součástí Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR a studuje materiály, konstrukce a historická sídla. Spolupráce firem probíhá pomocí 3 klastru, jde o Agroklastr, Klastr přesného strojírenství a Czech IT Cluster.

13.7 Střední Morava (CZ07)

13.7.1 OLOMOUCKÝ KRAJ

Olomoucký kraj je tvořen územím 5 okresů, a to okresem Olomouc, Přerov, Prostějov, Šumperk a Jeseník. Sídlem kraje je město Olomouc s přibližně 100 tis. obyvateli, ve kterém se nachází druhá největší památková rezervace v ČR. Olomoucký kraj je krajem průmyslovým s rozvinutými službami, jde především o potravinářský a strojírenský průmysl a služby spojené s cestovním ruchem. Ze západu na východ prochází krajem český „hlavní

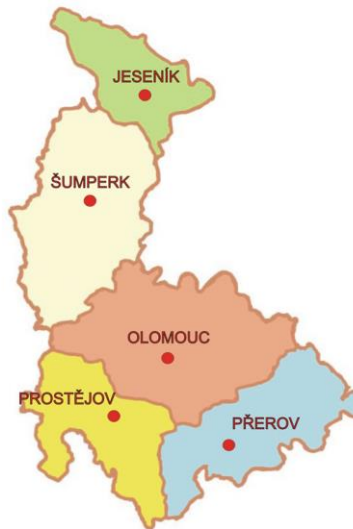
železniční tah“ a mimo oblast Jesenicka kraj disponuje také výbornou dopravní infrastrukturou. V Olomouckém kraji leží nejhlubší propast na světě s doposud naměřenou hloubkou - 404 metrů (Hranická propast) a nachází se zde i vojenský újezd Libavá.

Oblast Haná, konkrétně Hornomoravský úval, kde se vyskytuje kvalitní černozemě a příhodné klimatické podmínky, patří mezi nejúrodnější část republiky. Pěstuje se zde sladovnický ječmen, pšenice, kukuřice, brambory, cukrová řepa a průměrné výnosy těchto pěstovaných plodin dosahují v celé ČR nejvyšších hodnot. V této oblasti se pěstuje také ovoce a zelenina. Chov dobytka je zaměřen především na chov skotu a prasat. V oblasti Jeseníků má svůj význam lesnictví a pastevectví ovcí. Horské a podhorské oblasti jsou významným zdrojem pitné vody. Surovinová základna je chudá, těží se pouze stavební suroviny, konkrétně vápenec na Šumpersku a dekorační kámen na Jesenicku. V Olomouckém kraji dlouhodobě klesá podíl orné půdy a zvyšuje se podíl nezemědělské půdy.

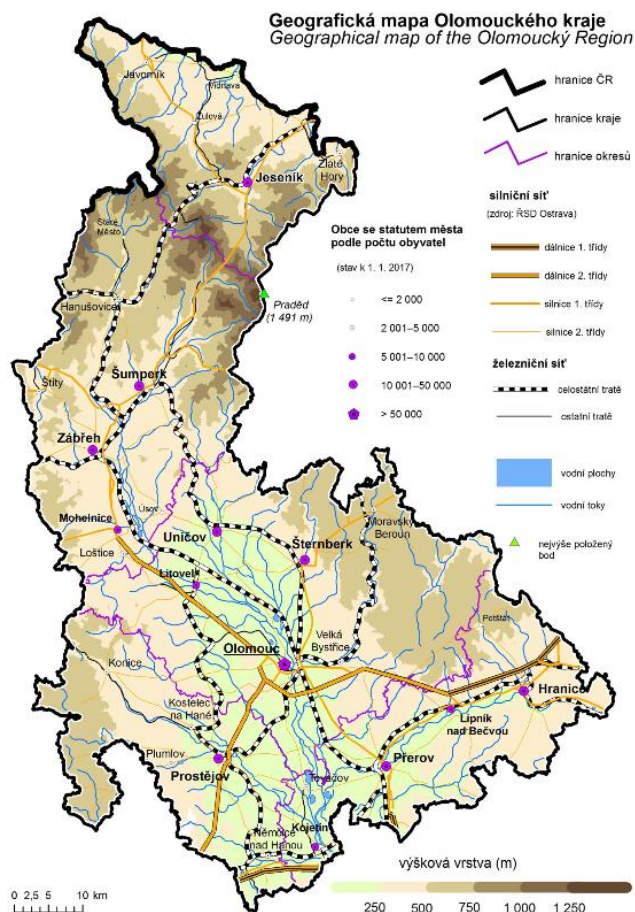
V Olomouckém kraji působí množství potravinářských podniků, např. A.W. spol. s.r.o. se zabývá výrobou Olomouckých tvarůžků, VÁHALA a spol. s. r. o. se zabývá výrobou a prodejem masných a lahůdkářských výrobků a Olma, a.s. vyrábí mléčné výrobky. Dále se zde nachází Nestlé Česko a Adriana Litovel jako výrobce těstovin. Nechybí také pivovary, konkrétně Pivovar HOLBA, a.s. a Pivovar ZUBR, a.s. V Olomouckém kraji má svůj význam také průmyslová výroba strojů a zařízení, průmysl optiky a elektrických zařízení a výroba kovodělných a dopravních prostředků a zařízení. Působí zde Moravské železářny Olomouc, Hanácké železářny, Sigma Group Lutín se zaměřením na strojírenství, Siemens Mohelnice, Mora Moravia Olomouc, Cement Hranice, Tondach Hranice, Timken Olomouc jako výrobce ložisek, GEMO Olomouc se zaměřením na stavebnictví, SULKO Zábřeh jako výrobce oken, EXCALIBUR ARMY spol. s. r. o. zabývající se opravou, modernizací a výrobou vojenské techniky, Honeywell Aerospace Olomouc jako výrobce leteckých motorových částí, Weba Olomouc se zaměřením na automobilový průmysl, Precheza Přerov zabývající se chemickým průmyslem a další.

Mezi turistické oblasti v Olomouckém kraji řadíme Chráněnou krajinou oblast Jeseníky s nejrozlehlejším moravským rašeliništěm Rejvíz, horou Praděd a vodní nádrží a elektrárnou Dlouhé stráně na vrcholu kopce. Další turistickou oblastí jsou lužní lesy v Chráněné krajinné oblasti Litovelské Pomoraví a také jeskyně - Zbrašovské aragonitové jeskyně, Javoříčské jeskyně a Mladečské jeskyně. Na území Olomouckého kraje se nachází množství historických památek, jako je např. hrad Bouzov, hrad Helfštýn, hrad Šternberk, zámek Úsov, zámek Tovačov, zámek Velké Losiny, zámek Jánský Vrch, zámek Náměšť na Hané a další. Nejvýznamnější památkou je barokní Sloup Nejsvětější Trojice na centrálním náměstí v Olomouci, který je zařazen mezi světové dědictví UNESCO. V Olomouckém kraji nalezneme i množství lázní, konkrétně klimatické lázně Jeseník, Lázně Dolní Lipová, Lázně Slatinice, Lázně Teplice nad Bečvou, Termální lázně Velké Losiny a Lázně Bludov. K dalším zajímavým místům se řadí poutní místo s Bazilikou Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce, Zoologická zahrada Olomouc a Výstaviště Flora Olomouc.

OBRÁZEK X: OLOMOUCKÝ KRAJ

Olomoucký kraj
Olomoucký Region

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Olomouckého kraje), internetové stránky Olomouckého kraje (<https://www.olkraj.cz/>)

V Olomouci sídlí Univerzita Palackého, která byla založena již v roce 1573 a tím se řadí za Karlovu univerzitu v Praze jako druhá nejstarší univerzita na našem území. V Olomouckém kraji se nachází 7 nemocnic - Fakultní nemocnice Olomouc, Vojenská nemocnice Olomouc, nemocnice Hranice, Šternberk, Šumperk, Přerov a Jesenická nemocnice. Působí zde výzkumné ústavy, jako je např. Ústav experimentální botaniky AV ČR, Bioinstitut, o. p. s., Výzkumný ústav pro chov skotu, s. r. o., Společná laboratoř optiky Univerzity Palackého a Fyzikálního ústavu Akademie věd ČR a Institut sociálního zdraví Univerzity Palackého v Olomouci. V Olomouckém kraji probíhá spolupráce firem v podobě klastrů, jde např. o Český optický klastr, Český nanotechnologický klastr, Olomoucký klastr inovací, Klastr Medchembio a Moravskoslezský dřevařský klastr. Součástí kraje jsou také vědeckotechnické parky - AGRITEC, výzkum, šlechtění a služby, s. r. o. v Šumperku, Vědeckotechnický park Univerzity Palackého v Olomouci. Působí zde i sdružení OK4Inovace, které má za úkol implementaci Regionální inovační strategie Olomouckého kraje a projekt Smart Akcelerátor Olomouckého kraje, který implementuje Národní RIS3strategii pro Olomoucký kraj.

13.7.2 ZLÍNSKÝ KRAJ

Zlínský kraj je tvořen územím 4 okresů, a to okresem Zlín, Vsetín, Kroměříž a Uherské Hradiště. Sídlem kraje je město Zlín s cca. 75 tis. obyvateli. Rozvoj města Zlín byl úzce spojen s Baťovými závody a v době socialismu neslo město název Gottwaldov. Zlínský kraj jako čtvrtý nejmenší kraj je krajem zemědělsko-průmyslovým, svůj význam má zejména strojírenství a obuvnictví. Podstatná část území je kopcovitá či hornatá, nachází se zde pohoří Bílé Karpaty, pohoří Javorníky, vrchovina Chřiby, pohoří Moravskoslezské Beskydy, Vsetínské vrchy a Hostýnské vrchy. Mezi úrodné nížiny se řadí Haná na Kroměřížsku a Slovácko na Uherskohradištsku.

Kromě úrodných nížin v moravských úvalech má Zlínský kraj nekvalitní, minerálně chudou půdu. Obtížné je i obdělávání půdy díky svažitému a členitému terénu ve velké části kraje. Ale i přesto se zde pěstují obilniny, pícniny, brambory, řepka olejná a ovoce. Na druhou stranu se v posledních letech snižují rozlohy zemědělsky využívaných půd. Větší význam má pastevectví a chov skotu a ovcí. Kraj je chudý na nerostné suroviny, využívána jsou hlavně ložiska cihlářských hlín, stavebního kamene a štěrkopísků, která mají celorepublikový význam. Místní význam má těžba pískovce a těžba dřeva. V omezené míře se zde vyskytují také naleziště ropy a zemního plynu.

Ve Zlínském kraji má svůj význam textilní, kožedělný a obuvnický průmysl, konkrétně ve Zlíně se nachází Baťovy závody, které se zabývají výrobou obuvi, kožešin, kůží a textilu. Dalším významným průmyslem v kraji je průmysl zpracovatelský a gumárenský, kovodělný, elektrotechnický, dřevozpracující a strojírenský. Působí zde i potravinářské podniky, např. Hamé Babice s výrobou trvanlivých i chlazených potravin, OTMA Uherské Hradiště, LINEA Nivnice jako výrobce ovocných šťáv, nápojů, ovocných vín, přesnídávek a sirupů. Nechybí také pivovary - Pivovar Gerhard a Pivovar Slušovice a Rudolf Jelínek

Vizovice, který vyrábí alkoholické nápoje. Dále se zde nachází TON Bystřice pod Hostýnem se zaměřením na výrobu nábytku a Závody přesného strojírenství ve Zlíně zabývající se výrobou strojů na výrobu obuvi. Ve Vsetíně se vyrábí obrazovky televizorů Tesla a v Kunovicích se vyrábí malá letadla.

OBRÁZEK X: ZLÍNSKÝ KRAJ

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Zlínského kraje), internetové stránky Zlínského kraje (<https://www.kr-zlinsky.cz/>)

Mezi turistickou oblast ve Zlínském kraji řadíme Chráněnou krajinou oblast Bílé Karpaty, která patří mezi 6 biosférických rezervací UNESCO v ČR. Na území Zlínského kraje se nachází kulturní dědictví UNESCO, jde o Areál zámku Kroměříž s Květnou a Podzámeckou zahradou a lidový zvyk Jízda králů. Nechybí také množství zajímavých míst, jako je např. Muzeum židovské kultury v Holešově, gotický hrad Buchlov, barokní zámek v Buchlovicích, poutní místo Velehrad, Valašské muzeum v přírodě a skanzen v Rožnově pod Radhoštěm, areál na Pustevnách, poutní místo Svatý Hostýn, Baťův kanál a další. Ve Zlíně se každoročně koná Mezinárodní festival filmů pro děti a mládež a za návštěvu stojí i Muzeum obuvi a Zoologická zahrada Zlín. Ve Zlínském kraji nalezneme i lázně, konkrétně Lázně Luhačovice, Lázně Leopoldov - Smrad'avka, Lázně Kostelec u Zlína a Sírnaté lázně Ostrožská Nová Ves.

Ve Zlíně sídlí Univerzita Tomáše Bati, která nabízí studium technických a technologických, ekonomických, výtvarných a uměleckých, inženýrských, humanitních i zdravotnických oborů. Ve Zlínském kraji se nachází 10 nemocnic. Působí zde vědeckovýzkumné instituce, jako je např. Polymer Research Laboratory, Zemědělský výzkumný ústav Kroměříž, Výzkumná stanice Kunovice, Výzkumná stanice travinářská Oseva, laboratoře a vývojová pracoviště v Gumárnách Zubří a Výzkumný ústav včelařský. Ve Zlínském kraji existují 4 klastry (2018), a to Plastikářský klastr, Moravský letecký klastr, Zlínský kreativní klastr a kraj je také součástí nadregionálního klastru sklářského. Nalezneme zde i nejhustší funkční síť vědeckotechnických parků a podnikatelských inkubátorů, konkrétně jde o Centrum informačních technologií a aplikované informatiky ve Slavičíně, Podnikatelský inkubátor Kunovice, Podnikatelský inkubátor Vsetín, Technologické inovační centrum ve Zlíně, Technologický park Progress v Holešově a Vědeckotechnický park Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

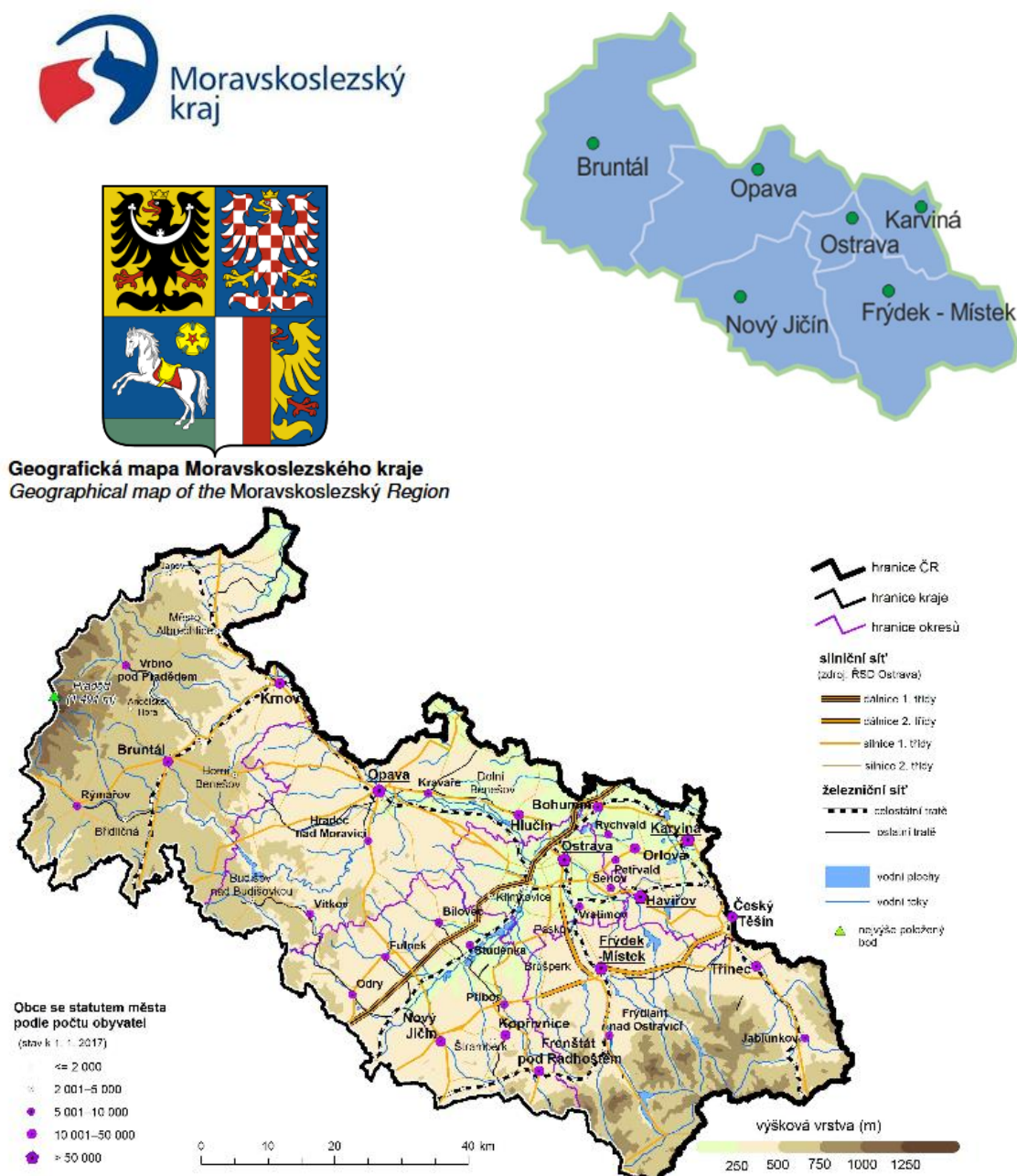
13.8 Moravskoslezsko (CZ08) - Moravskoslezský kraj

Moravskoslezský kraj je tvořen územím 6 okresů, a to okresem Karviná, Ostrava, Opava, Bruntál, Nový Jičín a Frýdek-Místek. Součástí kraje jsou i další větší města, jako je Třinec, Orlová, Český Těšín, Bohumín, Havířov a Krnov. Sídlem kraje je město Ostrava s cca. 289 tis. obyvateli, které je třetím největším sídlem v ČR. Historické naleziště na Landeku dokazuje, že oblast Moravskoslezského kraje byla osídlena již pravěkými obyvateli a že pračlověk znal a používal uhlí již před 23 000 lety. V minulosti šlo o kraj se silně průmyslovým charakterem, a to především díky těžbě černého koksovateľného uhlí a hutnictví. Nyní je Moravskoslezský kraj orientovaný na lehký průmysl, služby a kvartální sektor. Jde především o oblast informačních technologií, oblast elektroniky, automobilový průmysl, špičkové technologie a hi-tech produkty, ale nechybí i tradiční řemeslná výroba v podobě varhan a textilu.

Přes polovinu území kraje zabírá zemědělská půda, dalších 35 % připadá na lesní plochy, zejména v horských oblastech Jeseníků a Beskyd, kde má svůj význam těžba dřeva a dřevovýroba. Ekologické zemědělství je doménou méně příznivých oblastí a je specializováno převážně na údržbu krajiny pastvou skotu a omezeně pastvou ovcí. Pěstuje se zde

cukrová řepa, pšenice, sladovnický ječmen, kukuřice na zrno, řepka olejná, víceleté pícniny, brambory, ovoce a zelenina. Chov hospodářských zvířat je zaměřen na chov dojných krav a omezeně na chov prasat a drůbeže. V Moravskoslezském kraji jsou významné zásoby černého uhlí (Ostravská pánev), vápence (např. Štramberk) či černých jílových břidlic v oblasti Nízkého Jeseníka. Nechybí také ložiska zemního plynu a dalších surovin jako jsou žula, mramor, břidlice, sádrovec, šterkopísky, písky a cihlářské jíly. Nachází se zde i zdroje pitné vody v podobě vodárenské nádrže Šance, Morávka a Kružberk.

OBRÁZEK X: MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ

Zdroj: ČSÚ (Statistická ročenka Moravskoslezského kraje), internetové stránky Moravskoslezského kraje (<https://www.msk.cz/>)

Díky ložiskům černého uhlí v Ostravsko-karvinské pánvi a na ně vázaným hutním a dalším průmyslem patřila tato část kraje už za Rakousko-Uherska k nejdůležitějším průmyslovým oblastem. V Moravskoslezském kraji má svůj význam automobilový průmysl, konkrétně v Nošovicích se nachází automobilka Hyundai a v Kopřivnici automobilka Tatra. Dalším významným průmyslem v kraji je hutní průmysl, zabývají se jím Třinecké Železárny - Moravia Steel, Vítkovické železárny, Liberty Ostrava a.s. (dříve ArcelorMittal Ostrava a.s.) a ŽDB Drátovna a.s. v Bohumíně. Ve Frenštátě pod Radhoštěm sídlí výrobní závod Continental Automotive Czech Republic s výrobou automobilové elektroniky a společnost Remoska s.r.o. jako výrobce elektrické pečicí mísy zn. Remoska. Působí zde i potravinářské podniky, např. Mlékárna Kunín, EKOMILK Frýdek-Místek a pivovar Radegast v Nošovicích. Dále se zde nachází ŠKODA VAGONKA a.s. jako výrobce kolejových vozidel pro osobní dopravu, Zentiva v Opavě zabývající se výrobou léčiv, TONAK v Novém Jičíně s výrobou klobouků a ZP Otice, a.s. se zaměřením na rostlinnou výrobu, pěstování zeleniny a chov skotu. Nechybí také chemický průmysl v Ostravě a v Bohumíně (Lachema) a textilní průmysl v Příboru.

Moravskoslezským krajem prochází 2 železniční tahy evropského významu, II. Transitzní železniční koridor (E 40, E 65 Přerov - Bohumín) a III. tranzitní železniční koridor (E 40 Bohumín - Mosty u Jablunkova). Nachází se zde i Letiště Leoše Janáčka Ostrava jako třetí největší letiště v ČR s pravidelným mezinárodním provozem. Mezi turistické oblasti v Moravskoslezském kraji řadíme Chráněnou krajinou oblast Jeseníky, Chráněnou krajinou oblast Poodří, pohoří Beskydy a Hřčavu jako nejvýchodnější obec v ČR. Nalezneme zde také množství historických památek, jako jsou zámky - Bruntál, Fryštát, Hradec nad Moravicí, Kunín, Raduň a hrady - Hukvaldy, Štramberk, Sovinec. Nechybí i lázně, a to Lázně Darkov, Lázně Karlova Studánka a Lázně Klimkovice. Každoročně zde probíhá multižánrový hudební festival Colours of Ostrava, atletický mítink Zlatá tretra Ostrava, Dny NATO Ostrava a Gorolské dny v Mostech u Jablunkova. Mezi zajímavá místa v Ostravě spojená s výrobou železa a těžbou černého uhlí patří Národní kulturní památka Dolní oblast Vítkovic s Bolt Tower, Hornické muzeum Landek Park a nejlépe zachovalý důlní areál Důl Michal. Za návštěvu stojí také Zoologická zahrada Ostrava a Areál čs. Opevnění Hlučín-Darkovičky, který je součástí Slezského zemského muzea.

V Moravskoslezském kraji sídlí 3 veřejné vysoké školy, konkrétně Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, Ostravská univerzita, Slezská univerzita v Opavě, 2 soukromé vysoké školy, konkrétně Vysoká škola podnikání a práva a Vysoká škola sociálně správní a 19 nemocnic. Působí zde vědeckotechnické parky, jako je BIC Ostrava, a.s., Centrum Buněčné Terapie a Diagnostiky a.s. v Ostravě-Porubě, Centrum podpory inovací VŠB-TU Ostrava, Podnikatelský inkubátor RVP Invest ve Fulneku, Podnikatelský inkubátor STEEL IT ve Třinci a Vědecko-technologický park Ostrava, a.s. V Moravskoslezském kraji probíhá spolupráce firem pomocí 12 aktivních klastrů. Nachází se zde i ICT firma Tieto Czech Ostrava jako největší zaměstnavatel v ČR v oblasti ICT a IT4Innovations: Národní superpočítačové centrum jako součást VŠB-TU Ostrava. Nechybí také výzkumné

ústavy, jako je např. FYZIKÁLNĚ TECHNICKÝ ZKUŠEBNÍ ÚSTAV, státní podnik, Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, MATERIÁLOVÝ A METALURGICKÝ VÝZKUM a další.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Třináctá kapitola s názvem „Ekonomika regionů České republiky“ byla věnována obecné deskripci jednotlivých krajů České republiky se zaměřením na takové faktory, které mají svou paralelu v hospodářské situaci daného regionu. V každém kraji byla představena oblast zemědělství, průmyslu a služeb s důrazem na služby kvartálního sektoru a instituce podporující rozvoj inovací a technologií včetně těch podílejících se na vzdělávání, transferu zkušeností a znalostí a sdílení informací.

Všechny charakterizované kraje byly doplněny logem kraje, znakem kraje a geografickou mapou kraje.

LITERATURA

- ARMSTRONG, M. and J. TAYLOR, 2000. *Regional Economics and Policy*. 3rd edn. Oxford: Wiley-Blackwell. ISBN 978-0631217138.
- BLAŽEK, J. a D. UHLÍŘ, 2002. *Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum. ISBN 80-2460-384-5.
- BUČEK, M., ŠTEFAN R. a J. TVRDOŇ, 2010. *Regionálna ekonómia a politika*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-362-4.
- CORVERS, F., 2003. Indicators for Regional Innovation Performance. In: *International Conference on Entrepreneurship and Business Incubation*. Bremen: Cultural Initiatives Silicon Valley.
- ČADIL, J., 2010. *Regionální ekonomie: teorie a aplikace*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-191-8.
- ČSÚ, *Databáze regionálních účtů*. [online]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocnka/rocnka.indexnu_reg.
- ČSÚ, *Klasifikace ekonomických činností CZ-NACE*. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/specifikace_regionu.
- ČSÚ, *Statistické ročenky krajů ČR*. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/regiony_mesta_obce_souhrn.
- ČSÚ, *Statistiky*. [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistiky>.
- FÜRST, D. et al., 1976. *Regionale Wirtschaftspolitik*. Tübingen: J.C.B. Mohr.
- GALVASOVÁ, I. et al., 2007. *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. Brno: Gergetown.
- HALL, P., 1992. *Urban and Regional Planning*. London: Routledg. ISBN 0-415-07624-2.
- HUČKA, M., 2001. *Strukturální politika a její regionalizace v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie*. Ostrava: Repronis.
- HUČKA, M., 2007. *Vznik a příčiny územních nerovností*. Regionální disparity. Working Paper, 1(1), 13-19. [online]. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/pdf/pracovni_listy.pdf.
- HUDEČKOVÁ, H., LOŠŤÁK, M. a ŠEVČÍKOVÁ, A., 2008. *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*. Praha: Česká zemědělská univerzita.

JENÍČEK, V. et al., 2010. *Vyvážený rozvoj na globální a regionální úrovni*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-195-6.

JEŽEK, J., 2008. *Regiony – jejich typologie a význam*. In WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J. a kol. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde.

JEŽEK, J. et al., 2014. *Regionální rozvoj*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0462-9

JOHNSTON, R., GREGORY, D. et al., 2009. *The Dictionary of Human Geography*. West Sussex: John Wiley and Sons Ltd.

KLIKOVÁ Ch. a I. KOTLÁN, 2006. *Hospodářská politika*. Ostrava: SOKRATES. ISBN 80-86572-37-4.

KLAASSEN, L. H. a N. VANHOVE, 1987. *Regional Policy: A European Approach*. Aldershot: Avebury. ISBN: 0-566-05413-2.

KOLEKTIV AUTORŮ, 2004. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. ISBN 978-80-73803-04-9.

KUTSCHERAUER, A. et al., 2010. *Disparity v regionálním rozvoji české republiky – pojetí, teorie, klasifikace a hodnocení*. Závěrečná výzkumná zpráva [online]. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd9_prilohy_e-projekt_2010/pdf/zaverecna_zprava_2010.pdf.

KUTSCHERAUER, A. a kol., 2008. *Teorie, identifikace, klasifikace a hodnocení regionálních disparit*. Průběžná výzkumná zpráva. [online]. [vid. 2016-04-08]. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd4_rocni_zprava_2008/pdf/vyzkumna_zprava_2008.pdf.

MACHÁČEK J., TOTH P. a R. WOKOUN, 2011. *Regionální a municipální ekonomie*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1936-7.

MAIER, G. a F. TÖDTLING, 1998. *Regionálna a urbanistická ekonomika*. Bratislava: Iura Edition. ISBN: 80-8044-049-2

MARCOU, G. (Ed.), 2002. *Regionalization for development and accession to the European Union: a comparative perspective*. Budapest: Open Society Institute.

MATES, P. a R. Wokoun, 2006. *Management regionální politiky a reforma veřejné správy*. Linde, Praha, ISBN: 80-7201-608-3.

MMR ČR, *Regionální politika*. [online]. Dostupné z: <https://mmr.cz/cs>.

NEVIMA, J., 2014. *Konkurenceschopnost regionů Visegrádské čtyřky (teoretické a empirické přístupy k vymezení, měření a hodnocení)*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-144-4.

NEVIMA, J., 2008. Vybrané mikroekonomické aspekty konkurenceschopnosti. In: *Konkurenceschopnost*. Brno: Masarykova univerzita, 533-543. ISBN 978-80-210-4521-7.

PIKE, A., RODRIGUEZ POSE, A. and J. TOMANEY, 2017. *Local and Regional Development*. 2nd edn. London and New York: Routledge, ISBN 978-1-138-78572-4.

POSTRÁNECKÝ, J., 2013. Strategie regionálního rozvoje České republiky 2014–2020. *Urbanismus a územní rozvoj*, 16(6).

POSTRÁNECKÝ, J., 2010. Regionální politika a regionální rozvoj v České republice. *Urbanismus a územní rozvoj*, 13(5).

RODRIGUEZ-POSE, A. a R. EZCURRA, 2009. Does decentralization matter for regional disparities? A cross-country analysis. *Journal of Economic Geography*, 49(1). ISSN 1468-2702.

SKOKAN, K., 2004. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava: Repronis. ISBN: 80-7329-059-6.

STEJSKAL, J. a J. KOVÁRNÍK, 2009. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-588-2.

SUCHÁČEK, J., 2005, Regionální vývoj v České republice po roce 1990: reformace či deformace? *Ekonomická revue*, 8(4), 37-51. ISSN 1212-3951.

Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020. 2013. Praha: MMR ČR.

TULEJA, P., 2010. Praktická aplikace metod hodnocení regionálních disparit. In: *Acta academica karviniensia*, 1(1), 496-509. ISSN 1212-415X.

TUREČKOVÁ, K., 2012. Vymezení sektorové struktury hospodářství v kontextu formování znalostní ekonomiky. In: *Sborník příspěvků V. Mezinárodní vědecké konference doktorandů a mladých vědeckých pracovníků*. Karviná: SU OPF Karviná, s. 651-657. ISBN 978-80-7248-800-1.

TUREČKOVÁ, K., 2014. Rozšířená sektorová struktura regionů České republiky v kontextu produktivity práce. In: *Sborník příspěvků Mezinárodní vědecká konference Region v rozvoji společnosti 2014*. Brno: MU Brno, s. 921-931. ISBN 978-80-7509-139-0.

VANHOVE, N. and L. H. KLAASSEN, 1987. *Regional Policy: A European Approach*. Aldershot: Gower. ISBN: 0-566-05413-2

VITURKA, M. et al., 2010. *Kvalita podnikatelského prostředí, regionální konkurenceschopnost a strategie regionálního rozvoje České Republiky*. Praha: GRADA. ISBN 978-80-247-3638-9.

VITURKA, M., 2007. *Regionální ekonomie a politika II*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 978-80-2104-478-4.

Vybrané kapitoly z veřejné správy a regionálního rozvoje. 2018. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-88260-19-6.

WOKOUN, R. et al., 1998. *Regionální politika a rozvoj v České republice*. Praha: MMR ČR.

WOKOUN, R. et al., 2008. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální teorie, strategie a programování*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-699-0.

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení).

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

ŽÍTEK, V., 2004. *Regionální ekonomie a politika*. Brno: MU. ISBN 80-210-3359-2.

SHRnutí STUDIjNÍ OPORY

Záměrem této studijní opory týkající se problematiky regionální ekonomiky a politiky bylo přiblížit v jednotlivých vybraných tématech takové souvislosti a oblasti, které tradičně patří do základu takto koncipovaného interdisciplinárního předmětu. Teoretický text opory je doplněn rozšiřujícími informacemi zejména z oblasti prezentace a analýzy regionálních statistických i deskriptivních dat tak, aby tato distanční opora plně akceptovala požadavky na znalosti studentů v bakalářském typu studia.

Obsah studijní opory je rozdělen do třinácti okruhů, které respektují strukturu výukových bloků kurzu Regionální ekonomika a politika v bakalářském studiu na Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné, Slezské univerzitě v Opavě. Doplňme ještě, že oblast regionální politiky, regionálního rozvoje a regionalisticky je vyučována standardně na řadě vysokých škol u nás i ve světě. Přidanou hodnotou této publikace je zpracovaná oblast regionální ekonomiky, která je relativně specifickou oblastí prakticky aplikované ekonomické vědy a není napříč výukovými kurzy obvyklá.

První kapitola této opory se věnovala vysvětlení pojmového aparátu souvisejícího s předmětem Regionální ekonomika a politika. Definována byla geografie a zejména socioekonomická geografie, prostor a území, termín urbanizace a regionalizace, regionalistika a byl vymezen rozdíl mezi regionální ekonomikou a ekonomikou. Podrobně byl představen a kategorizován „region“. Závěr první kapitoly se věnoval regionálním problémům.

Ve druhé kapitole byla popsána regionální struktura v České republice. Česká republika tvoří jeden makroregion vyššího stupně a člení se na tři makroregiony stupně nižšího, kterými jsou makroregion polabský, tj. Čechy, makroregion dunajský, tj. Morava a makroregion pooderský, který tvoří české území Slezska. Mezoregiony, které jsou subregiony makroregionů, definuje integrita prostorových vtaů obyvatel. Mezoregiony v České republice jsou kraje, jež jsou hierarchicky podřízeny regionální metropolím (krajským městům) a městu hlavnímu. Mikroregiony jsou pak územní celky s nejintenzivnějšími aktivitami místních subjektů. Mikroregionem vyššího stupně jsou okresy, zatímco mikroregionem nižšího stupně jsou samy obce. Byla představena nomenklatura územních statistických jednotek, NUTS, prostřednictvím níž určujeme, zda se jedná o stát (NUTS 0), území (NUTS 1), regiony soudržnosti (NUTS 2), kraje (NUTS 3) či okresy (LAU1) a obce (LAU 2). Některé obce mají statut obce s rozšířenou pravomocí a obce s pověřeným obecním úřadem. Kraje jsou vyšší územně samosprávné celky, zatímco obce jsou nižší územně samosprávné celky.

Třetí kapitola se věnovala velmi obecně problematice regionálního rozvoje. Regionální rozvoj představuje komplex procesů v území, které mají dlouhodobý pozitivní a společensky žádoucí dopady na subjekty v regionu. K regionálnímu rozvoji může být přistupováno z pohledu akademicko-teoretického nebo praktického a jeho příčiny jsou založeny na přirozených vlastnostech regionu nebo na vlastnostech ovlivněných lidskou činností. V druhé

části kapitoly byly představeny teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji, které tvoří základ pro koncipování adekvátní regionální politiky.

Ve čtvrté kapitole byla teoreticky představena regionální politika. Byl zde definován pojem regionální politika, kterou jsme vymezili jako součást státní politiky ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických nástrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho částech. V rámci této kapitoly byly uvedeny důvody, proč má regionální politika nezastupitelnou pozici v rámci ostatních hospodářských politik, jaké cíle jsou v rámci této politiky vytýčeny a kdo je nositelem regionální politiky. Uvedeny zde byly také teoretické přístupy k aplikaci regionální politiky a její typologie.

Na čtvrtou kapitolu úzce navazuje kapitola pátá, kde byla vysvětlena podstata nástrojů, které se používají v rámci regionální politiky k naplňování jí stanovených cílů. Nástroje regionální politiky lze členit z mnoha hledisek. Pro naše účely jsme definovali čtyři druhy členění, a to dle formy na finanční a nefinanční, dle typu uplatňované regionální politiky na exogenní a endogenní, dále dle druhu, síly vlivu a adresátů, a nakonec dle ekonomické úrovně na makroekonomické a mikroekonomické. Velmi významné členění nástrojů, kterému je potřeba věnovat nejvíce pozornosti, se týká jejich zařazení právě do skupiny makroekonomických či mikroekonomických nástrojů. Makroekonomické nástroje se člení na nástroje fiskální politiky, nástroje monetární politiky a nástroje vnější obchodní (hospodářské) politiky. Do mikroekonomických nástrojů patří nástroje realokace kapitálu a pracovní síly, prostřednictvím nichž jsou ovlivňovány regionální trhy.

Šestá kapitola se věnuje regionální politice v České republice. Regionální politika na našem území se postupně vyvíjela od vzniku samostatné České republiky, přičemž tako byla do značné míry ovlivněna nejen narůstajícími regionálními rozdíly a problémy, ale také přípravou a vstupem našeho státu do struktur Evropské unie. Klíčovými milníky pro formování regionální politiky tak lze označit vypracování Strategie regionální rozvoje České republiky a na to navazující Programy rozvoje krajů (které reflektují rozdělení našeho území na 14 krajů), dále zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje a vznik Ministerstva pro místní rozvoj. Území České republiky je členěno do tří základních typů, na území rozvojová, stabilizovaná a periferní. Jinou metrikou také pracujeme s termínem státem podporované regiony, které dále členíme na hospodářsky problémové regiony a na ostatní regiony, zejména na sociálně znevýhodněné oblasti. V kapitole jsou také konkrétně uvedeni nositelé regionální politiky na našem území.

Sedmá kapitola se týká regionálních rozdílů, o kterých již byla také zmínka i dříve. Nejdříve zde byly definovány regionální disparity a jejich vazba na regionální problémy, jejichž řešení je hlavním cílem regionální politiky. Regionální disparity představují neodůvodněné regionální rozdíly v úrovni ekonomického, sociálního a ekologického, resp. teritoriálního, rozvoje regionů. Disparity byly dále klasifikovány a kategorizovány, a nakonec byly popsány příčiny jejich vzniku.

Osmá kapitola se věnovala regionální konkurenceschopnosti, která je důležitá z pohledu celé ekonomické konkurenceschopnosti země. Regionální konkurenceschopnost vnímáme

jako dlouhodobé, trvalé zvyšování produkčního potenciálu regionů a zvyšování kvality života jejích občanů. V další části textu kapitoly jsou uvedeny zdroje a faktory regionální konkurenceschopnosti. Třetí subkapitola odkazuje na text převzatý ze Strategie regionálního rozvoje věnovaný regionální konkurenceschopnosti území v České republice.

Obsahem deváté kapitoly bylo teoreticky vymezit region z ekonomického úhlu pohledu, tj. co a jak nám region definuje po ekonomické stránce. U regionu lze stanovit jeho ekonomickou úroveň a strukturu a popsat jeho ekonomický systém včetně subjektů a vazeb mezi nimi. S ekonomickou úrovní a strukturou úzce souvisí zařazení ekonomických aktivit do odvětví, pro něž používáme standardizovanou klasifikaci ekonomických činností CZ-NACE. Druhá část této kapitoly se pak věnovala představení možností analýzy ekonomických dat v regionálním kontextu na pozadí hodnocení velikosti a struktury odvětví nebo prostřednictvím lokalizační analýzy.

Na devátou kapitolu aplikačně navázala kapitola desátá „Ekonomická úroveň regionů v České republice“. Byly zde konkrétně uvedeny zdroje a dostupná data prostřednictvím nichž lze přímo i nepřímo charakterizovat ekonomickou situaci v krajích ČR. Ekonomická úroveň našich regionů byla následně analyzována na vybraných reálných datech.

Jedenáctá kapitola rozšířila pohled na ekonomickou strukturu krajů v kontextu odvětví definováním sektorové struktury ekonomiky, která představuje rozložení jednotlivých ekonomických aktivit sloučených do logických skupin (odvětví, sektorů) a jejich vzájemné zastoupení v celku. Byl popsán primární, sekundární a terciární sektor, resp. kvartérní sektor. Byla charakterizována tradiční i rozšířená sektorová struktura, která reflektuje rostoucí význam znalostí, vědeckého výzkumu, inovací a technologií pro další rozvoj ekonomiky. Závěr kapitoly byl doplněn o reálný vývoj a stav sektorových struktur celé České republiky i všech čtrnácti krajů.

Obsahem dvanácté kapitoly bylo prakticky představit možnosti analýzy ekonomických činností soustředných do odvětví v rámci jednotlivých regionů i napříč nimi. Pracovalo se s reálnými odvětvovými daty dostupnými v regionálním členění na stránkách Českého statistického úřadu. V této kapitole byla prezentována aplikace ukazatelů velikosti odvětví, struktury odvětví a vybraných ukazatelů lokalizační analýzy.

Třináctá kapitola s názvem „Ekonomika regionů České republiky“ byla věnována obecné deskripci jednotlivých krajů České republiky se zaměřením na takové faktory, které mají svou paralelu v hospodářské situaci daného regionu. V každém kraji byla představena oblast zemědělství, průmyslu a služeb s důrazem na služby kvartérního sektoru a instituce podporující rozvoj inovací a technologií včetně těch podílejících se na vzdělávání, transferu zkušeností a znalostí a sdílení informací. Všechny charakterizované kraje byly doplněny logem kraje, znakem kraje a geografickou mapou kraje.

PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON

	Čas potřebný ke studiu		Cíle kapitoly
	Klíčová slova		Nezapomeňte na odpočinek
	Průvodce studiem		Průvodce textem
	Rychlý náhled		Shrnutí
	Tutoriály		Definice
	K zapamatování		Případová studie
	Řešená úloha		Věta
	Kontrolní otázka		Korespondenční úkol
	Odpovědi		Otázky
	Samostatný úkol		Další zdroje
	Pro zájemce		Úkol k zamyšlení

Název: Regionální ekonomika a politika pro bakalářské studium
Autor: **Ing. Kamila Turečková, Ph.D.**
Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné
Určeno: studentům SU OPF Karviná
Počet stran: 192

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.